

I 21.840

SAVO ČEREČINA

protiv
desantna
borba

VOJNOIZDAVAČKI ZAVOD

Beograd, Balkanska 53

Vojna biblioteka
SAVREMENA VOJNA MISAO

NAŠI PISCI

KNJIGA DEVEDESET TREĆA

UREĐIVAČKI ODBOR

General-pukovnici: VLADO ŠČEKIĆ, VUJADIN POPOVIĆ, RAJKO TANASKOVIĆ; general-potpukovnici: DŽEMIL SARAC, MILOŠ STANIMIROVIĆ, STEVO ILIĆ; general-majori: DRAGOLJUB MORAVČIĆ, ANTON KRANJAC; pukovnici: RADOSLAV ĐERIĆ, MIHAJLO MIHELIĆ, SVETOZAR DESPOT, STANKO VIDOVIĆ, LUKA DESPENJIĆ, DUŠAN SMOLJENVIĆ, SLOBODAN BRAJOVIĆ, GVOZDEN VUKOVIĆ — odgovorni urednik.

RECENZENTI

General-pukovnik RAJKO TANASKOVIĆ
Pukovnik MILJENKO SRŠEN

UREDNIK

Major IVAN MATOVIĆ

Dukovnik SAVO ČEREČINA

PROTIVDESANTNA BORBA

Beograd, 1976.

UDK 355.424.4 : 355.469.32

ČEREČINA, SAVO

Pukovnik Savo Čerečina: PROTIVDESANTNA BORBA.
Beograd, Vojnoizdavački zavod, 1976; str. 265 + (3); 8°
(Vojna biblioteka Savremena vojna misao. Naši pisci, knj. 93).

Studija o protivdesantnoj borbi kao podsistemu u okviru oružane borbe. Savremena dostignuća u razvoju desantnih snaga (naoružanje i opremljenost, način upotrebe, osetljivost, tendencije daljeg razvoja), pripremanje OS, teritorije i stanovništva za PDB u uslovima opštenarodne odbrane, način vođenja PDB, iskustva iz NOR-a i drugih savremenih ratova.

Knjiga je namenjena starešinama oružanih snaga i svim društvenim faktorima koji se bave problemima opštenarodne odbrane i, posebno, problemima organizovanja protivdesantne borbe.

Tiraž: 4.000

Cena: 90

PREDGOVOR

Problematika protivdesantne borbe veoma je aktuelna za razvoj savremene vojne misli i prakse, posebno za razradu teorije vođenja opštenarodnog odbrambenog rata. To zbog toga što je, na osnovu iskustva iz dosadašnjih ratova i kretanja u savremenom svetu, realno pretpostaviti da bi agresor u eventualnom ratu protiv naše zemlje, pored ostalih snaga, masovno upotrebljavao i vazdušne desante različite jačine i namene. Tom sam se činjenicom, pre svega, i rukovodio kad sam pristupio pisanju ovog dela.

Protivdesantna borba čini jednu od suštinskih karakteristika savremene oružane borbe i rata uopšte. Međutim, o toj problematici kao celini do sada, bar koliko je meni poznato, nema adekvatno razrađenih i celovitih dela. I upravo usled fragmentarne obrade pojedinih aspekata protivdesantne borbe, i u našoj i u inostranoj vojnoj publicistici, ispoljavali su se različiti pogledi, nesuglasice, pa i lutanja, zbog čega je potreba za jednim celovitijim delom iz te oblasti bila još veća i aktuelnija.

Za problematiku protivdesantne borbe interesujem se već dvadesetak godina, pa sam, sem ostalog, prikupljao građu da bih o pojedinim pitanjima iz te oblasti napisao teorijske rasprave u vojnim časopisima. U međuvremenu su mi više drugova sugerisali da tu materiju celovitije obradim i objavim u vidu knjige, što me ohrabrilo da se tog odgovornog posla prihvatim.

U razmišljanju o sadržaju i obimu materije koju treba obraditi našao sam se u nedoumici. Pre svega, postavilo se pitanje: da li se prihvatiti kompleksne obrade protivde-

santne borbe (protivvazdušnih i protivpomorskih desanata), ili samo jednog dela? Pri tome sam se odlučio da obradim samo borbu protiv vazdušnih desanata, jer sam, pre svega, tu materiju bolje poznavao. Prema tome, u knjizi obrađujem samo borbu protiv vazdušnih desanata, dok se borbe protiv pomorskih desanata dotičem jedino kada se oni upotrebljavaju u kombinaciji i u sadejstvu sa vazdušnim desantima.

U nedoumici sam bio i kada je trebalo da se odlučim da li da ostanem na obradi isključivo onih pitanja koja se neposredno tiču protivdesantne borbe, ili da obradim i druga koja su u vezi sa protivdesantnom borbom, kao što je, recimo, pitanje vazdušnodesantnih snaga i načina njihove upotrebe? Pri tome sam se rukovodio činjenicom da je za čitaoca, da bi mogao lakše razumeti teoriju protivdesantne borbe, veoma važno poznavanje organizacije, pripreme i načina upotrebe vazdušnih desanata, pa sam se opredelio za obradu i tog pitanja — navođenjem nekih ratnih iskustava, razmatranjem savremenih dostignuća u razvoju tih snaga i gledišta o njihovoj upotrebi i mogućnostima.

Bio sam u dilemi i u tome da li da u razmatranju protivdesantne borbe ostanem u sferi opštih teorijskih pogleda i stavova, što bi bila informacija o savremenim gledištima na protivdesantnu borbu u svetu, ili da mi težište, uz opšte poglede, bude na razmatranju teorijskih osnova za rešavanje suštinskih problema protivdesantne borbe u uslovima opštenarodnog odbrambenog rata, dakle, našeg koncepta odbrane. Kako će čitalac videti, opredelio sam se za drugo rešenje, što je nametnulo potrebu da se istaknu osnovne karakteristike našeg ratišta i analiziraju mnogi, uticajni, faktori našeg odbrambenog sistema i njihovo učešće u pripremama i vođenju protivdesantne borbe. Tako je, pored pitanja vezanih za oružane snage, učinjen pokušaj da se teorijski sagledaju mogućnosti angažovanja raznih institucija našeg samoupravnog društva, pa i stanovništva, u organizovanju i izvođenju protivdesantne borbe.

Knjiga, u osnovi, obuhvata četiri tematske oblasti: vazdušnodesantne snage i njihovu upotrebu; osetljivost jugoslovenskog ratišta na upotrebu vazdušnih desanata;

angažovanje snaga i sredstava u protivdesantnoj borbi; i pripremu i izvođenje borbe protiv vazdušnih desanata. Pri obradi te veoma obimne materije svoje postavke sam temeljio na saznanjima ratne prakse i dostignućima savremene vojne teorije, izvodeći na osnovu toga određene zaključke. Međutim, neka pitanja, osobito kad je reč o karakteristikama protivdesantne borbe u našim uslovima (i u vlastitoj pozadini i na privremeno zaposednutoj teritoriji) i o učešću svih društvenih struktura u toj borbi, zahtevala su da se obrade na specifičan način. U tome sam pošao od opštih postavki koncepcije opštenarodne odbrane — da je odbrana zemlje briga celog društva, pa, analogno tome, da protivdesantna borba pruža mogućnost i, ujedno, zahteva da se u njoj, preko oružane borbe i drugih aktivnosti, pored oružanih snaga, angažuju i sve druge društvene strukture. Ocenio sam da je potrebno da istaknem njihove široke mogućnosti, više načina angažovanja i značajan doprinos u vođenju protivdesantne borbe, a koliko sam u tome uspeo oceniće sam čitalac. U svakom slučaju svestan sam da ovakvo delo, budući da se prvi put pojavljuje u vojnoj teoriji u nas, mora imati i svojih manjkavosti i nedorečenosti.

Čitalac, naročito starešina koji pripada određenom vidu ili rodu oružanih snaga, u ovom delu neće naći obrazac za upotrebu svoje jedinice u protivdesantnoj borbi, ali će, nadam se, naći mnogo korisnih informacija koje će mu pomoći da se brže i lakše snađe u uočavanju uticajnih faktora od kojih zavisi pravilnost njegove odluke i sazna i usvoji osnovna načela o upotrebi snaga u protivdesantnoj borbi. Ovo štivo nije pisano kao udžbenik za pitomce i slušaoce vojnih škola, niti kao podsetnik za određenu kategoriju vojnih starešina, mada, verujem, može da posluži i u takve svrhe. Ono, pre svega, predstavlja skroman pokušaj da se teorijski celovitije zahvate aktuelni problemi protivdesantne borbe i deo njih i obradi, a da se što širi krug čitalaca podstakne na razmišljanje, traženje i nalaženje adekvatnijih teorijskih i praktičnih rešenja koja su od interesa za ovu oblast oružane borbe.

AUTOR

U V O D

Stepen opšteg tehničkog razvoja, posebno kada su u pitanju borbena sredstva, pruža mogućnost savremenim armijama da iznenadno otpočiju agresiju i relativno brzo ostvaruju ratne ciljeve. Takve se mogućnosti naročito izražavaju kod onih (većih i ekonomski razvijenijih) zemalja čije oružane snage raspolažu snažnim raketno-nuklearnim borbenim sredstvima, avijacijom, pomorskim, oklopnim i vazdušnodesantnim snagama, što ih čini sposobnim za nanošenje jednovremenih udara po vitalnim objektima i rejonima protivničkog rasporeda i za njihovu eksploataciju na čitavoj dubini teritorije.¹

Upotreba vazdušnih desanata na našem ratištu, zavisno od cilja agresije i snaga kojima bi raspolagao agresor, od samog početka ratnih dejstava može dostići strategijske razmere. Agresor bi nastojao da nam iznenadnim manevrom vazdušnim putem nametne borbu na što većoj dubini teritorije i, zauzimanjem važnih objekata i rejona, dezorganizuje i razbije naše samoupravno društvo, a osobito naš sistem opštenarodne odbrane (onemogućujući mobilizaciju odbrambenih faktora, manevar operativne armije i razvoj teritorijalne odbrane, razbije moral i volju oruža-

¹ Pojava vazdušnodesantnih jedinica objašnjava se potrebom usklađivanja vatre i manevra. Naime, brzina tenka u prvom svetskom ratu bila je odveć mala da bi se mogla eksploatisati vatra tadašnje avijacije, što je uslovalo potrebu za stvaranje i upotrebu vazdušnodesantnih jedinica. Ipak, one su došle do punijeg izražaja tek u drugom svetskom ratu. Danas se od njih zahteva da u budućem ratu budu sposobne za eksploataciju raketno-nuklearnih udara na bilo kojoj tački Zemljine kugle.

nih snaga i stanovništva za borbu) i, ujedno, osigura brz tempo nastupanja svojih snaga sa fronta kako bi što pre ostvario planirane ratne, odnosno vojno-političke ciljeve.

Razvoj i tehničko usavršavanje transportnih letelica (aviona i helikoptera), stalno povećavanje njihovog broja u savremenim armijama, kao i stečena ratna iskustva, posebno iz Vijetnama, nedvosmisleno nameću zaključak da bi upotreba vazдушnih desanata (VD) bila redovna praksa i osnovni sadržaj oružane borbe u savremenom ratu.

Upravo zbog toga i protivdesantna borba (PDB) ima sve veći značaj, jer ona po svom sadržaju, mestu i ulozi u vođenju oružane borbe predstavlja jedan od suštinskih elemenata savremenih borbenih dejstava. Istina, PDB se može ispoljavati kao taktička, operativna ili strategijska kategorija, ali — s obzirom na to da će se voditi tokom celog rata i da će imati odlučujući uticaj na konačni ishod oružane borbe — ona će, u celini, imati strategijski značaj.

Protivdesantna borba obuhvata snage, sredstva, mere i odgovarajuće borbene i druge postupke sračunate na sprečavanje dejstva, razbijanje i uništavanje vazдушnih desanata protivnika. Pri tome su pravovremena, brza i aktivna dejstva osnovne osobine, a ofanzivnost zaloga uspeha savremene PDB koju treba posmatrati u neprestanom razvoju i dograđivanju. Ona je odavno prestala da bude samo mera borbenog obezbeđenja, njeno tretiranje isključivo kao odbrane je preusko, kao što je pogrešno kad se svodi na povremene borbene postupke koji bi se ispoljavali samo u nekim vidovima borbenih dejstava ili u borbenim radnjama.²

Protivdesantna odbrana je do drugog svetskog rata smatrana elementom protivvazdušne odbrane, potom me-

² Svojim sadržajem, dimenzijama i značajem PDB je prevazišla pojmovnu kategoriju (odbrana i mera borbenog obezbeđenja) datu u »Vojnom rečniku« (izdanje VIZ-a 1967) u kome, na strani 252, stoji: »Protivdesantna odbrana — mera borbenog obezbeđenja u svim vidovima borbe, prvenstveno u odbrani i odstupanju, koja se preduzima za odbranu od neprijateljevih desanata. Preduzima se radi toga da se sopstvenim snagama obezbedi izvršavanje osnovnog zadatka. Obuhvata: organizaciju izviđanja i obaveštavanja o pojavi desanata; određivanje snaga i sredstava za borbu sa njima i inženjersko uređenje rejona ugroženih od desanata«.

rom opšteg borbenog obezbeđenja, a zatim, dugo vremena (sve do vijetnamskog rata), sinonimom PDB. Međutim, danas se protivdesantna odbrana smatra sastavnim delom (elementom) PDB, odnosno načinom dejstva dela snaga koje učestvuju u PDB. Pre svega, to mogu biti jedinice, ili delovi jedinica, koje se raspoređuju na prostoriji na kojoj se očekuje da će protivnik upotrebiti krupnije vazdušne desante. Namena tih jedinica može biti da dočekuju snage desanta, a da pri tome dobiju zadatak neposredne odbrane rejona pogodnih za desantiranje, ili da zaštite i odbrane važne objekte koji mogu biti cilj dejstva vazdušnih desanta. Takav način dejstva mogu poprimiti i pojedini delovi jedinica u samoodbrani (elementi komandovanja, pozadinske jedinice i ustanove), zatim organizacije udruženog rada i druge društvene institucije koje se nađu u zoni desantiranja, ili koje će i same biti objekat dejstva desanta.

Samo izuzetno, kada to odnos snaga ili drugi uslovi nalažu, cilj dejstva glavnih snaga u PDB može biti blokiranje i onemogućavanje manevra snagama desanta.

Treba naglasiti da karakter društvenih odnosa u svakoj zemlji bitno utiče na način rešavanja i problema PDB. Naime, ako nema klasno-socijalnih, nacionalnih, rasnih i drugih protivrečnosti i trvenja u zemlji, što razjedinjava stanovništvo, onda će ljudi biti motivisani za odbranu postojećih odnosa i sopstvene slobode, a upravo to postaje pretpostavka za masovniju bazu za organizovanje i uspešniji ishod PDB. Obrnuta situacija, pak, ne samo što sužava bazu PDB već agresoru pruža mogućnost da u sredini nezadovoljnih traži oslonac za svoju politiku, što zemlji — žrtvi agresije otežava uspešno vođenje rata u celini i PDB posebno.

Složenost PDB u našim uslovima vođenja opštenarodnog rata izražava se i velikim brojem učesnika u njoj i potrebama kompleksnih i temeljitih priprema oružanih snaga, teritorije, stanovništva i drugih faktora opštenarodne odbrane. Upravo te okolnosti su uticale na to da je PDB postala područje oružane borbe u kome se izražava širina i sveobuhvatnost naše koncepcije vođenja rata.

Da bi se problematika PDB svestranije sagledala i uočile uzročno-posledične veze i uslovljenost odgovarajućih rešenja, mera i postupaka vezanih za PDB sa onim me-

rama i postupcima koje preduzima agresor — potrebno je, međutim, da se razmotre vazdušnodesantne snage (osobine, tendencije razvoja, način upotrebe, osetljivost i sl.), jer to bitno utiče na sadržaj, pripremu i vođenje PDB.

U celini gledano, materija koja se obrađuje u ovoj knjizi sadrži četiri tematska područja: vazdušnodesantne snage i način njihove upotrebe; osetljivost našeg ratišta na upotrebu vazdušnih desanata; angažovanje snaga i sredstava u protivdesantnoj borbi; i primena i izvođenje borbe protiv vazdušnih desanata. S tim u vezi svako od tih tematskih područja se obrađuje u posebnom poglavlju knjige.

Glava I

VAZDUŠNODESANTNE SNAGE I NJIHOVA UPOTREBA

A. KARAKTERISTIKE VAZDUŠNODESANTNIH SNAGA I SREDSTAVA I TENDENCIJE NJIHOVOG RAZVOJA

1. — *Stvaranje vazdušnodesantnih jedinica*

Pojava vazdušnih desanata vezana je za pojavu i razvoj vazduhoplovnih sredstava,³ prvenstveno avijacije, i to kada su avioni bili osposobljeni da deo snaga (KoV), radi izvršenja određenih zadataka, prenesu vazdušnim putem i spuste u pozadinu protivnika. Međutim, iako je takvih ideja bilo znatno ranije, prva prebacivanja snaga u protivničku pozadinu vazdušnim putem, odnosno vazdušni desanti, počinju da se izvode u prvom svetskom ratu, tačnije rečeno početkom 1915. godine. Prevoženje je izvedeno pojedinačnim avionima i noću, a avioni su radi iskrcaavanja morali da sleću na pogodne terene. Reč je o malim snagama — pojedincima i grupama, obično obaveštajcima i diverzantima. Objekti njihovog dejstva su, pored vojnih,

³ Potreba za vazdušnim desantom uočena je znatno pre nje-
gove praktične upotrebe, kao i složenost organizovanja PDB. Re-
cimo, američki ambasador u Francuskoj Benjamin Franklin pos-
matrao je 1784. godine uzletanje balona i skokove padobranom i
zabeležio da 5.000 balona sa po dva naoružana padobranca ne
koštaju više od pet linijskih brodova, kao i to da nema vladara
koji bi svoju zemlju mogao tako da zaštititi da mu 10.000 ljudi koji
silaze iz oblaka ne bi naneli mnogo štete.

bili: železničke pruge, telegrafsko-telefonske linije, mostovi, hidrotehnički i važni industrijski objekti. To je, razume se, uslovalo i preduzimanje odgovarajućih protivmera (zaštita važnih i osetljivih objekata stražama i patrolama, izrada zaklona za njihovo dejstvo i zaprečavanje pojedinih prilaza objektima), što se smatra i prvim elementima PDB.

Upravo zbog toga što u toku prvog svetskog rata nije došlo do upotrebe jačih snaga u vazдушnim desantima,⁴ i saznanja o njihovim borbenim postupcima su, kao uostalom i o celoj PDB, ostala veoma skromna.

Prva decenija mira takođe nije mnogo obećavala u pogledu razvoja i upotrebe vazdušnodesantnih snaga. Jedino su kolonijalne sile, radi ugušivanja pobuna u svojim posedima, prevozile sopstvene trupe vazдушnim putem (Francuska u Maroko i Velika Britanija na Kipar). Međutim, sledeća decenija donosi značajnu prekretnicu: u ratnim doktrinama pojedinih zemalja izražavaju se shvatanja o nužnosti razvoja avijacije i mogućnostima i potrebama stvaranja jačih vazdušnodesantnih jedinica; na padobran se više ne gleda kao na spravu koja jedino služi za spasavanje posada aviona, već i kao na ratno sredstvo koje u budućnosti može da posluži i kao »ofanzivno oružje«.

Kako ni u tom periodu, kao uostalom ni sve do početka drugog svetskog rata, nije dolazilo do upotrebe jačih snaga za vazdušnodesantna dejstva, to nije bilo većeg napretka ni u teoriji o njihovoj upotrebi, već se teorija bavila gotovo isključivo proučavanjem početnih i oskudnih iskustava iz prvog svetskog rata i saznanjima stečenim na vežbama i manevrima. Drugi svetski rat, pak, i u tom pogledu predstavlja kvalitativni i kvantitativni skok, i to kako u pogledu dimenzija razvoja i borbene upotrebe vazdušnodesantnih snaga, tako i u domenu sticanja određenih iskustava u borbi protiv njih, što je značilo veliki doprinos razvoju vojne misli uopšte, i PDB posebno.

⁴ Komandant vazduhoplovnih snaga SAD u Evropi, general Mičel, predložio je 1918. godine da se u nemačku pozadinu desantiraju snage jedne divizije. Ta operacija, u kojoj je trebalo da se angažuju 2.000 aviona, nije izvedena zbog obimnih i drugih priprema kao i skorog završetka prvog svetskog rata.

Pošto su se u mnogim zemljama stvaranje i razvoj vazdušnodesantnih snaga poklapali sa prethodnim periodom, a u nekim se to smatra sastavnim delom neposrednih priprema za drugi svetski rat, biće od interesa da se ukratko razmotre procesi i pogledi na upotrebu tih snaga u ratu.

Sovjetsko vojno rukovodstvo je, znatno pre drugih, uočilo značaj jačih vazdušnodesantnih snaga za izvođenje ofanzivnih dejstava. Stoga su izvedene pripreme, u okviru kojih je, već 1930. godine, formiran prvi padobranski bataljon. Vreme od 1933. do 1935. godine smatraju se periodom naglog razvoja padobranskih jedinica Crvene armije. Na vežbama i manevrima sticana su iskustva koja su poslužila za definisanje načela za borbenu upotrebu vazdušnodesantnih jedinica. Formirane su padobranske brigade koje su kasnije objedinjene u 4 vazdušnodesantna korpusa — koliko ih je, prema sovjetskim izvorima, bilo u vreme nemačkog napada na SSSR (jun 1941), pri čemu je svaki korpus brojao oko 10.000 ljudi.

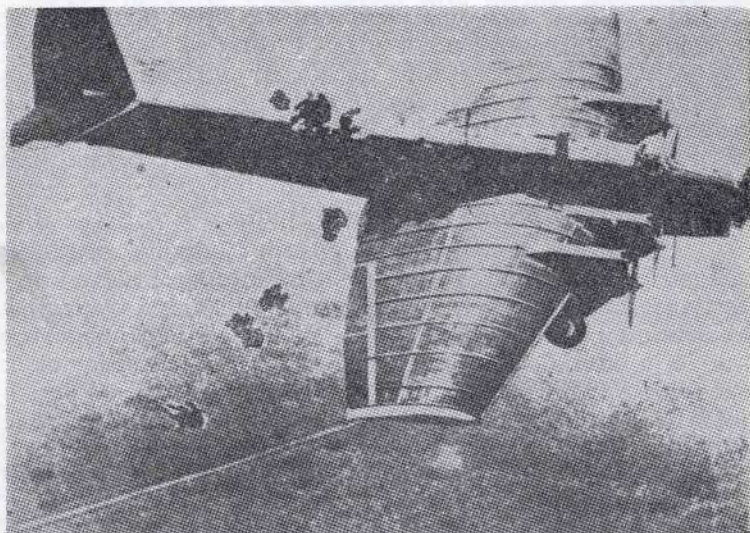
Dinamičan razvoj padobranskih jedinica oružanih snaga SSSR-a nametao je potrebu jačanja kadrovske i materijalne baze. S tim u vezi stvorena je solidna osnova za kvalitetnu popunu jedinica,⁵ ali se izgradnja transportne avijacije odvijala sporije, sem ostalog i što je bila tek u začetku. Najpre se prišlo improvizaciji i adaptaciji postojećih borbenih aviona (osobito bombardera) za prevoženje ljudstva i tehnike padobranskih jedinica, pri čemu su borbeni avioni i drugi kabasti tereti obično vešani ispod krila aviona.

U ratu protiv Finske (vođen 1939/40. god.) Crvena armija je upotrebila nekoliko manjih vazdušnih desanata bez većih rezultata.

Tokom 1941. i 1942. godine izvedeni su takođe pretežno manji desanti radi pomoći partizanskim snagama i radi izvođenja diverzija u pozadini Nemaca. Desanti operativnog karaktera upotrebljeni su kod Vjazme, radi sa dejstva snagama koje su izvodile protivudar, kod Mcenska

⁵ Još 1937. godine je preko organizacije OSOAVIAHIM bilo obučeno preko 100.000 padobranaca, pored onih koji su se već nalazili u padobranskim jedinicama; taj broj je 1941. udvostručen.

radi sprečavanja prodora Nemaca u rejon Tule (6.000 ljudi), kod Juhnova (7.000), zatim na desnu obalu Dnjepra u rejon V. Bukrin (septembra 1943) radi sadejstva snagama pri forsiranju i savlađivanju okuke te reke. U tom desantu trebalo je da učestvuju 3 vazdušnodesantne brigade (oko 10.000 ljudi, po čemu je to trebalo da bude najjači desant sovjetskih oružanih snaga), međutim, usled malog broja aviona, oskudice u gorivu i loših vremenskih prilika, spušteno je samo pola predviđenog ljudstva (4.575).

Sl. 1 — Sovjetski padobrancu iskaču (1935. godine) iz aviona TB-3 (ranije bombardera, sada osposobljenog da ponese 35—40 padobranaca) na manevarsku prostoriju

Kod većine krupnijih sovjetskih desanata prevoženje je, zbog nedovoljnog broja transportnih aviona, trajalo veoma dugo — čak i po pet dana, što ih je lišavalo iznenađenja, a Nemcima omogućavalo da uspešno dejstvuju avijacijom. Tako su neki desanti, usled velikih gubitaka, obustavljali planirana prevoženja, a to se negativno odražavalo ne samo na izvođenje vazdušnog desanta već i na

operaciju u celini. Tako se često dešavalo da se desantne snage umesto spajanja sa snagama koje su djelstvovale sa fronta spoje sa partizanima i sa njima su nastavljale borbu u pozadini Nemaca.

U ratu protiv Japana (vođen od 16. do 27. avgusta 1945) upotrebljeno je oko 20 sovjetskih desanata, i to isključivo sletanjem aviona, radi ovladavanja vitalnim objektima u dubokoj pozadini protivnika, kako bi se sprečilo povlačenje njegovih snaga i rušenje važnih objekata.

Nemci su brižljivo pratili i izučavali sovjetska iskustva u stvaranju i uvežbavanju vazdušnodesantnih jedinica, sem ostalog i što su se efekti dejstava takvih snaga potpuno uklapali u njihovu doktrinu munjevitog rata. Sa formiranjem sopstvenih vazdušnodesantnih jedinica Hitler je otpočeo 1937. godine, najpre su formirani vazdušno-transportni puk i divizija, a zatim padobranska divizija, što je početkom 1940. godine objedinjeno u vazdušnodesantni korpus.

Krajem 1943. godine Nemci su od svojih jedinica formirali 1. vazdušnodesantnu armiju (dva korpusa sa 8 vazdušnodesantnih divizija⁶ i tenkovska divizija koja je nosila ime Hermana Geringa).

Prvi vazdušni desant Nemci su upotrebili marta 1938. godine, i to jačine padobranskog bataljona radi zauzimanja aerodroma kod Vagrama u Austriji. Tokom 1940. godine upotrebili su u Norveškoj nekoliko manjih vazdušnih desanata, dok su za zauzimanje aerodroma, mostova, pa i nekih utvrđenja u Belgiji i Holandiji desantirali snage od oko dve divizije. Najveću vazdušnodesantnu operaciju Nemci su izveli na ostrvo Krit (maj 1941. godine), desantirajući oko 22.750 ljudi, što je bio svojevrsan rekord sve dok ga zapadni saveznici nisu nadmašili sredinom 1944. godine.

Na istočnom frontu (protiv SSSR-a) Nemci su upotrebljavali uglavnom manje vazdušne desante, pretežno

⁶ Nemačka padobranska divizija je brojala oko 12.000 ljudi (činili su je 3 padobransko-pešadijska puka, jedan artiljerijski divizion kalibra 75 mm, PT-bataljon, PA-bataljon, inženjerijski i bataljon veze), a u okviru Vermahta su postojale i samostalne vazdušnodesantne brigade, jačine oko 4.000 ljudi.

diverzantskog karaktera, tako da njihova jačina nije prelazila 200 ljudi.

Sem manjih desanata u Severnoj Africi, na ostrva u Jegejskom moru, desanta na Drvar preduzetog 25. maja 1944. radi uništenja vođstva revolucije nove Jugoslavije),

Sl. 2 — Prvi nemački padobrancii na tlu Krita (20. maj 1941); do osvajanja ostrva predstojale su im teške borbe i veliki gubici

te desanta u protivofanzivi u Ardenima, Nemci do kraja rata nisu upotrebljavali vazdušne desante krupnijih razmera.

SAD su kasno pristupile formiraju svojih vazdušno-desantnih jedinica. Tako je početkom 1940. godine od dobrovoljaca formiran opitni padobranski odred; do kraja te godine formirano je pet padobranskih bataljona jačine po 450 ljudi.

Međutim, SAD su, poučene nemačkim vazдушnim desantom na Krit, a i zbog svog vojno-geografskog položaja, shvatile nužnost uvođenja snažnih vazdušnodesantnih jedinica čiju bi osnovu činile vazdušnodesantne divizije. Zahvaljujući tome one su već početkom 1943. godine raspolagale sa dve, a u jesen iste godine sa pet vazdušnodesantnih divizija⁷ i jednom samostalnom brigadom. U isto vreme je razvijena snažna transportna avijacija, čiju je osnovu činio transportni avion »daglas« C-47.

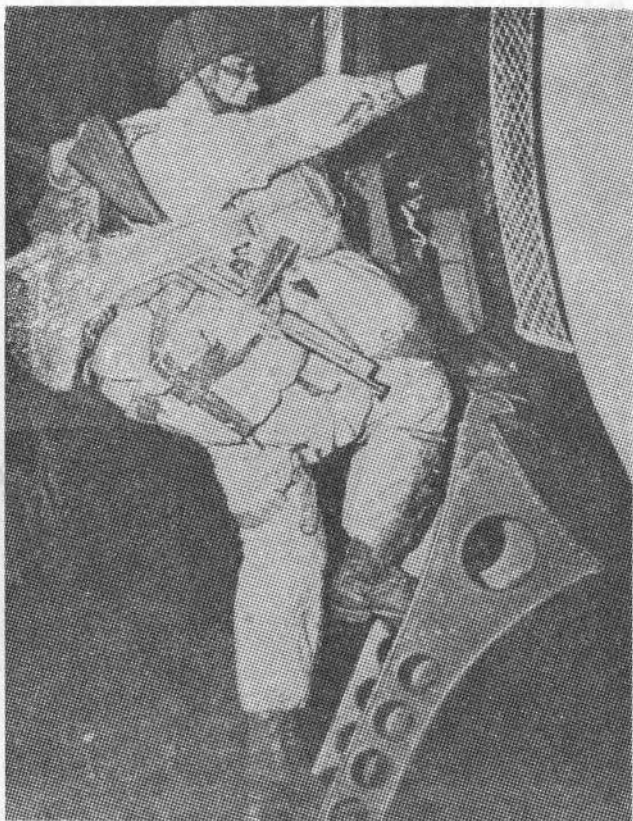

Sl. 3 — Deo nemačkog vazdušnog desanta na VŠ NOV i POJ (Drvar 25. maj 1944)

Jednu, čuvenu 11. vazdušnodesantnu diviziju Amerikanci su držali na širokom tihookeanskom ratištu, gde je izvela više vazdušnih desanata (jačine bataljona do puka), sem ostalog i prilikom zauzimanje Nove Gvineje, Solomonskih i Filipinskih ostrva.

⁷ Divizija je u svom sastavu imala 9.952 čoveka od čega 600 oficira; za njeno prevoženje bilo je potrebno oko 700 aviona (C-47) i 1.000 jedrilica.

Velika Britanija je tek 1940. godine počela da poklanja ozbiljniju pažnju razvoju vazdušnodesantnih jedinica, i to formiranjem manjih sastava i padobranskog centra.

Sl. 4 — Američki padobranac sa opremom ulazi u avion pred poletanje prema obalama Normandije (jun 1944)

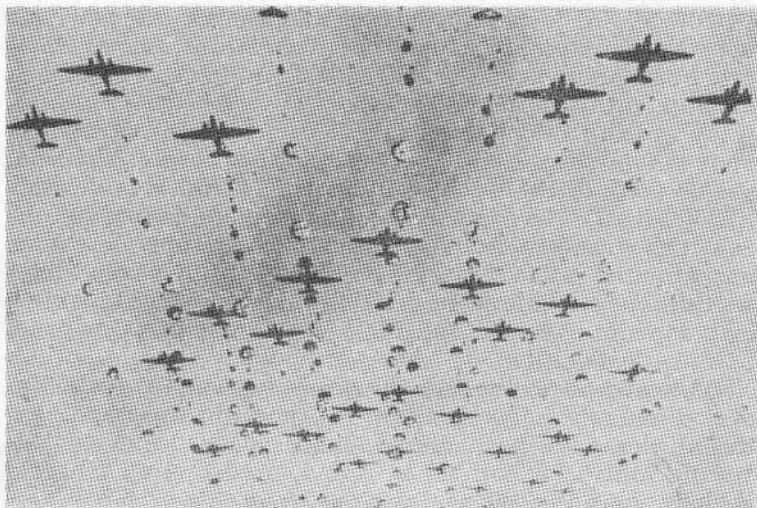
Naredne godine formirana je prva brigada, a pri kraju godine (u novembru) mešovita vazdušnodesantna divizija (sastav: padobranska i vazdušnodesantna brigada i jedriličarski puk).

Krajem rata Britanci su raspolagali sa tri vazdušno-desantne divizije, dve samostalne brigade i jednim samostalnim bataljonom, kao i manjim delovima za specijalna dejstva.

Britanija je svojim snagama izvela mnoštvo manjih diverzantskih desanata na evropsko kopno,⁸ da bi ih, počev od 1942. godine, uključila u zajedničke savezničke vazdušnodesantne operacije.

Zapadni saveznici su tokom 1942. i u prvoj polovini 1943. godine, u Severnoj Africi (Alžir), izveli nekoliko manjih vazdušnih desanata radi zauzimanja aerodroma i drugih važnih objekata i sprečavanja manevra nemačkim snagama.

Desantom na Siciliju (jul 1943. godine) Saveznici su otpočeli seriju najvećih vazdušnodesantnih operacija (Si-

Sl. 5 — Najbrojniji transportni avioni zapadnih saveznika u drugom svetskom ratu, C-47, izbacuju padobrance koji su učestvovali u arnhemskoj operaciji

⁸ Prvi padobranski desant izveden je februara 1941. godine u Južnoj Italiji radi diverzije na branu, a februara 1942. godine upotrebljen je manji desant u Francuskoj radi donošenja nemačke radarske stanice.

cilija, Južna Italija, Normandija, Provansa, Arnhem i Rajna) koje su vođene u drugom svetskom ratu.

Avgusta 1944. godine zapadni saveznici su, radi objedinjavanja dejstava na evropskom ratištu, formirali 1. vazdušnodesantnu armiju koja se sastojala od pet divizija i dve samostalne vazdušnodesantne brigade.

Ostale razvijenije evropske zemlje, čak iako su uočavale značaj vazdušnodesantnih snaga i njihovih dejstava, do početka rata, iz različitih razloga, nisu imale formirane jače vazdušnodesantne jedinice.⁹

2. — *Iskustva iz upotrebe vazdušnih desanata u drugom svetskom ratu*

U drugom svetskom ratu je, kao što je već navedeno, upotrebljeno mnoštvo vazdušnih desanata različite jačine i namene, što je pružilo velike mogućnosti za teorijsko uopštavanje stečenih iskustava i definisanje osnovnih načela borbene upotrebe vazdušnodesantnih snaga i principa vođenja protivdesantne borbe.

Vazdušni desanti, ipak, nisu ravnomerno upotrebljavani tokom rata. Nemci su, recimo, u početnoj fazi rata, sve do sredine 1941. godine, upotrebili veliki broj vazdušnih desanata. Naredne dve godine, do sredine 1943, obe zaraćene strane su vazdušne desante upotrebljavale gotovo neznatno, ali od tada nastupa faza krupnijih vazdušnodesantnih operacija koje su sve do kraja rata izvodili isključivo zapadni saveznici (od Sicilije, Normandije, Arnhema i Rajne do Pacifika).

Upravo ta okolnost da su zaraćene strane u različnim periodima rata imale inicijativu u pogledu upotrebe vazdušnih desanata, poslužila je analitičarima da izvedu određene zaključke koji su, u osnovi, predstavljali i načela borbene upotrebe desanata tokom rata:

— vazdušne desante je pretežno upotrebljavala ona strana koja je u svojim rukama imala inicijativu u izvo-

⁹ Pred početak rata Francuzi su planirali da formiraju pet padobranskih bataljona, i to od postojećih grupa koje su brojale 20—50 padobranaca i bile namenjene za dejstvo u pozadini protivnika. Tokom rata te snage su upotrebljene kao obična pešadija u frontalnim odbrambenim dejstvima.

đenju borbenih dejstava, odnosno koja je izvodila ofanzivna dejstva;

— desante je uglavnom preduzimala ona ratujuća strana koja je mogla osigurati odgovarajuću vazдушnu nadmoćnost nad protivnikom (u vazdušnodesantnim operacijama koje su zapadni saveznici preduzimali u 1944. godini na jedan transportni avion su, za obezbeđenje i podršku, angažovana 2 do 3 borbena aviona);¹⁰

— najveće rezultate postigli su krupniji vazdušni desanti, planirani i izvedeni u čvrstom sadejstvu sa KoV, RM i uz dobru pripremu, sigurnu zaštitu i snažnu podršku ratnog vazduhoplovstva;

— u osnovne preduslove za uspeh desanta ubraja se postizanje iznenađenja i što brže spajanje sa snagama koje dejstvuju sa fronta ili mora;

— radi pomoći i prihvata desanta u pozadini protivnika sinhronizovana su dejstva agenture, ranije ubačenih snaga, pete kolone ili snaga otpora, što je bilo karakteristično za gotovo sve nemačke, a dobrim delom i za savezničke desante koji su izvedeni na evropskom ratištu.

Zaključci izvedeni na osnovi analiza ukazuju i na činjenicu da su vazdušni desanti imali najveće gubitke u onim operacijama u kojima nisu poštovana navedena načela. Kao ilustracija za to mogu da posluže i dve sledeće operacije.

Nemački vazdušni desant na Krit (maj 1941) pretrpeo je znatne gubitke — 30 odsto u ljudstvu i 60 odsto u transportnoj avijaciji — prvenstveno zbog toga što su britanske pomorske snage razbile planirani pomorski desant. O tome koliko je to bio težak udarac za elitne nemačke jedinice može se suditi i po Hitlerovim rečima izrečenim pri-

¹⁰ Ima tvrdnji da su zapadni saveznici u drugom svetskom ratu za pripremu, zaštitu i podršku svojih vazdušnih desanata angažovali i znatno veći broj borbenih aviona — prosečno 4 do 5 na jedan transportni. Do takvog odnosa se dolazi ako se računa celokupna avijacija angažovana u jednoj kombinovanoj operaciji. Tako je u desantnoj operaciji u Normandiji upotrebljeno 12.837 aviona, od čega 2.316 transportnih, iz čega proizilazi da je odnos bio 5,5 : 1. Međutim, gubi se iz vida činjenica da je borbena avijacija u toj operaciji dejstvovala ne samo za potrebe vazduhoplovnog nego i pomorskog desanta — odnosno operacije u celini.

likom predaje odlikovanja generalu Studentu, komandantu vazdušnodesantnog korpusa koji je zauzeo Krit: »Krit je dokazao da su dani vazdušnodesantnih jedinica prošli«.

Saveznički vazdušni desant kod Arnhema (1944. god.) takođe je pretrpeo velike gubitke — samo 1. britanska vazdušnodesantna divizija je imala 7.580 poginulih i zarobljenih. Reč je bila o tome da je, usled promene meteorološke situacije, izostala planirana avio-podrška i smanjen tempo napada kopnenih snaga sa fronta, pa su same vazdušnodesantne jedinice bile dugo izložene udarima nemačke protivdesantne rezerve, sastavljene pretežno od oklopnih snaga.

Jedno od značajnih saznanja stečeno na iskustvima iz drugog svetskog rata u vezi sa upotrebom vazdušnodesantnih jedinica odnosi se na postupak sa tim jedinicama u situacijama kada je zaraćena strana prisiljena da vodi defanzivna odbrambena dejstva. Naime, opštepoznata je činjenica da su ofanzivna (napadna) dejstva u drugom svetskom ratu pogodovala za upotrebu vazdušnih desanata — jer su omogućavala brzo spajanje desantiranih jedinica sa snagama koje napadaju sa fronta, dok je sa defanzivnim dejstvima (baš zbog toga što ne nude šansu spajanja) bilo posve suprotno, osobito kad je reč o krupnijim vazdušnim desantima. Izuzetak su činili neki vazdušni desanti koje je Crvena armija upotrebljavala pri izvođenju odbrane radi usporavanja nadiranja Nemaca, a koji su se, zatim, spajali sa partizanima i nastavljali dejstva s njima. Tu spadaju i manji (specijalni) desanti zapadnih saveznika na evropsko kopno, koji su posle izvršenog zadatka vraćeni vazdušnim ili morskim putem, kao i oni obaveštajno-izviđački i diverzantski desanti koji su se priključivali snagama pokreta otpora u pojedinim zemljama.

Međutim, u celini gledano, rat je dokazao da je defanziva ratujuće strane bila kobna po njene vazdušnodesantne jedinice, u tim situacijama ne samo da nisu izvođeni krupniji vazdušni desanti, nego je branilac bio prisiljen da vazdušnodesantne jedinice (specijalno obučene i opremljene za dejstva u pozadini protivnika) upotrebi u odbrani (na frontu) kao običnu pešadiju.

Znatan broj sovjetskih vazdušnodesantnih brigada, pa i korpusa koji su preformirani u divizije, angažovan je krajem 1941. godine u odbrani radi sprečavanja prodora Nemaca ka Moskvi. Međutim, nakon uspešno okončane staljingradske bitke nastala je potreba za formiranjem novih vazdušnodesantnih jedinica u Sovjetskom Savezu — koje su namenski upotrebljavane do kraja rata.

Nemci su takođe bili prisiljeni da svoje vazdušnodesantne jedinice tokom defanzivne faze rata upotrebe za odbranu kao obične pešadijske snage. Tako su, na primer, 1. padobransku diviziju angažovali u Italiji za odbranu takozvane »Gustavove linije«, ne smenjujući je tokom čitavih 5 meseci (od decembra 1943. do maja 1944), dakle dok je god trajala bitka za Kasino.

Time se objašnjava i činjenica što ni sovjetska ni nemačka strana u toku vođenja defanzivne faze rata nisu upotrebljavale krupnije vazdušne desante. Uz to, i zapadni saveznici su u toku nemačke protivofanzive u Ardenima (od 16. decembra 1944. do 31. januara 1945) bili prisiljeni da četiri vazdušnodesantne divizije (6, 17, 82. i 101) upotrebe u odbrani sa fronta — kako bi sprečili prodor nemačkih snaga. Nemcima se, pak, baš u toj protivofanzivi pružila prilika da upotrebe svoj poslednji vazdušni desant u drugom svetskom ratu jačine padobranskog bataljona (16/17. decembra 1944) kako bi se sprečio manevar savezničkih snaga po dubini.

U posleratnom periodu, upravo na osnovu iskustava do kojih se došlo upotrebom vazdušnih desanata u drugom svetskom ratu, u svim armijama i kod svih vojnih pisaca preovladava ubeđenje da će se vazdušni desanti u budućem ratu masovno primenjivati. Posleratne decenije predstavljaju i intenzivan period usavršavanja postojećih i stvaranja novih sredstava vazdušnog transporta, kao i razvoja koncepcije upotrebe vazdušnih desanata.¹¹

¹¹ U ratu u Koreji Amerikanci su (februar 1951) izvršili i prvi helikopterski desant, spustivši u pozadinu protivnika 228 pripadnika mornaričke pešadije i oko 10 tona materijala — radi sprečavanja odstupanja protivničkih snaga.

3. — *Gledišta o ulozi i mogućnostima upotrebe vazdušnodesantnih snaga u nuklearnom ratu*

Pojava nuklearnih borbenih sredstava, kao i raketnog naoružanja, unela je revolucionarne promene u organizaciji oružanih snaga u celini i u načinu vođenja borbenih dejstava. Posve je razumljivo da je to imalo svog odraza i na gledanja o borbenoj upotrebi vazdušnih desanata. Iako se javlja više različitih teorija o perspektivi vazdušnodesantnih jedinica one se, u suštini, mogu podvesti pod dva osnovna gledišta.

Prvo gledište kao polaznu osnovu uzima činjenicu da su vazdušnodesantne jedinice i ranije bile veoma osetljive na vatru protivnika, i to i u vazduhu i na zemlji, pa sama pojava raketno-nuklearnih sredstava tu osetljivost višestruko uvećava. Te jedinice, prema tom gledištu, nisu u mogućnosti da postignu potrebnu rastresitost koja je nužna u nuklearnom ratu, jer su, radi ukrcavanja, uglavnom vezane za aerodrome kao stacionarne objekte i veoma unosne nuklearne ciljeve, a one pri desantiranju isto tako traže pogodne rejone za spuštanje koji treba da osiguraju kompaktnost jedinice, čime se takođe pojavljuju kao unosan nuklearni cilj. Slična je situacija i u toku prevoženja, jer ako se želi osigurati zaštita transportnih aviona lovačkom avijacijom, oni moraju leteti u odgovarajućim postrojenjima pogodnim ne samo za zaštitu nego i za navođenje, što, opet, ne dozvoljava toliki stepen rastresitosti da grupa transportnih aviona u toku leta ne bude nuklearni cilj. Pa i kad bi se postigao idealan stepen rastresitosti u toku leta, teško je izbeći povećanu gustinu aviona iznad rejona spuštanja, jer bi to, u protivnom, vodilo razbacivanju snaga desanta na suviše veliku prostoriju, ili parcijalnom pristizanju njegovih snaga, čime bi se protivničkim snagama u desantnom rejonu pružila mogućnost da po delovima uništavaju spuštene desant.

Nakon takvog — dosta logičnog, ali i jednostranog rezonovanja (jer se ističe samo negativan uticaj nuklearnih sredstava a ne sagledava i potreba za eksploatacijom učinaka) — zagovornici te teorije, rasprostranjene na Zapadu, izvlače zaključak da vazdušnodesantne jedinice u uslovima upotrebe nuklearnih borbenih sredstava postaju

toliko osetljive da bi svaki veći padobranski vazdušni desant unapred bio osuđen na neuspeh i na osnovu toga, tvrde da je, praktično, došao kraj tim jedinicama. Oni jedino dopuštaju mogućnost upotrebe jačih vazdušnih desanata u nenaseljenim područjima i pustinjama, a u zoni borbenih dejstava i u naseljenim rejonima samo manjih delova i to pojedinačnim avionima.¹²

Drugo gledište, takođe, uvažava realnost da su svi delovi oružanih snaga postali osetljiviji u nuklearnom ratu, pa, razumljivo, i vazdušnodesantne jedinice. Po njima je stepen osetljivosti pojedinih vidova i rodova različit, ali to, ipak, nije odlučujući faktor koji a priori eliminiše egzistiranje nekog dela oružanih snaga. Najbitnije je, kažu zagovornici tog gledišta, da se utvrdi da li ima potrebe za takvim snagama u nuklearnom ratu, pa ako analiza daje pozitivan odgovor — onda treba tražiti put i način njihovog osposobljavanja, odnosno prilagođavanja novonastalom ambijentu, u ovom slučaju nuklearnim uslovima.

Pristalice tog gledišta ističu da je u okviru oružanih snaga nužno imati takve trupe koje će biti sposobne da se vertikalnim manevrom (vazdušnim putem) upotrebe tamo gde je moguće izvršiti raketno-nuklearne udare — što znači na bilo koju tačku Zemljine kugle — radi eksploatacije nuklearnih učinaka, preskačući, pri tome, liniju fronta, raznovrsne prirodne i veštačke prepreke, rušenja i kontaminacije.¹³ Takve zadatke su, razumljivo, sposobne da izvrše jedino vazdušnodesantne jedinice. Pri tom im sopstveni nuklearni udari mogu znatno ubrzati i olakšati pripremu, obezbediti sigurnije prevoženje i spuštanje, te efikasno podržavati njihovu borbu na zemlji. Na kraju,

¹² Kao potvrdu takvog svog gledišta oni su navodili rezultate vazdušnih desanata upotrebljenih 1956. godine protiv Egipta (tzv. suecka kriza) kada su desantirane snage u zoni naselja (Port Said) imale znatne gubitke, za razliku od onih u pustinji (prevoj Mitla).

¹³ Sovjetski maršal Sokolovski, u svom delu »Vojna strategija«, raspravljajući o teškoćama izvođenja manevra KoV i potrebi za bržim tempom izvođenja borbenih dejstava u savremenom ratu, pored ostalog, ističe da ako se ima u vidu »neophodnost da se u savremenim operacijama jedinice često prebacuju u pozadinu neprijatelja, onda će biti sasvim očigledno da manevar vazdušnim putem najbolje odgovara zahtevima raketno-nuklearnog rata«. (Izdavanje VIZ-a, Beograd 1965, str. 358).

protagonisti tog mišljenja izvode zaključak da će se te jedinice često primenjivati u ratu, jer zasad nema snaga koje ih mogu zameniti, što znači da imaju perspektivu i u nuklearnom ratu.

Pošto je ovo drugo gledište više odgovaralo zahtevima savremenog rata, težilo se pre svega, da se uskladi i ublaži nastala protivrečnost između rastućih vatrenih mogućnosti raketno-nuklearnih borbenih sredstava i sporog manevra trupama na bojištu, koji je pokazivao tendenciju zaostajanja. To gledište je, negde brže a negde sporije, preovladalo u teoriji i praksi svih savremeno opremljenih armija.

Međutim, specijalni uslovi koji se javljaju u nuklearnom ratu pred vazdušnodesantne snage postavljaju nove zahteve koji će ih učiniti znatno efikasnijim i otpornijim u borbi. Radi se, pre svega, o zahtevima za povećanjem pokretljivosti, osposobljavanjem za dejstvo u nuklearnom ambijentu i spremnosti za dejstvo u što kraćem vremenu.

Ostvarenje iznetih zahteva je veoma složen, a dobrim delom i u mnogočemu protivrečan proces. Naime, u težnji da se udovolji jednom od postavljenih zahteva — dolazilo se u suprotnost, u sukob sa drugim zahtevima, što je za posledicu imalo neravnomernost u procesu realizacije pojedinih zahteva, pri čemu su, u isto vreme, otkrivena i primenjivana dotad nepoznata, nova rešenja.

Povećanje pokretljivosti zahtevano je u dva smera. Jedan je operativno-strategijski (išao je za povećanje pokretljivosti u vazduhu) a drugi taktičke prirode (zahtev za povećanje pokretljivosti vazdušnodesantnih snaga na zemlji).

Zahtev za povećanje operativne pokretljivosti pretpostavljao je, odnosno nametao, znatno povećanje brzine, doleta i nosivosti sredstava vazdušnog transporta. To je dalo nov podstrek intenzivnom razvoju transportnih aviona i helikoptera, odnosno, sa svoje strane, dovelo do kvalitativno novih mogućnosti vertikalnog manevra, što se vidi i iz priloga I i II u kojima je dat pregled transportnih aviona i helikoptera. Stvorena je solidna tehnička osnova za realizaciju vazdušne pokretljivosti krupnih združenih jedinica KoV u operativno-strategijskim razmerama. Savremeni razvoj se kreće ne u smislu usko shvaćenog po-

PODACI O VOJNIM HELIKOPTERIMA (SREDNJI I TEŠKI)

Zemlja	Naziv ili oznaka helikoptera	Brzine		Lebdenje		Nosivost		OPREMA I NAORUŽANJE	Dolet u km
		maksim. km/č	krstare- ća km/č	sa utica- jem ze- mlje	bez uti- caja ze- mlje	ljudi	materi- jal (u kg)		
SAD	UH-1 Iroquais	222	193	5,120	3,810	8	1,360	RZV-2 48x6,7 mm. GRZ SS-11 4 mitr. 7,62 sa 6.000 m.	407
SAD	UH-34 Scahorse	196	156	1,490	730	16-18	2,000	RZ-V-2 Bulfap: oprema za izvidanje na moru	400
SAD	CH-3A Seaking	256	233	2,885	1,525	20-30	2,000	kompletna oprema za instrumentalno letenje	290
VELIKA BRITA- NIJA	Wessex	212	204	1,800	1,097	12-16		2 mitraljeza: oprema za protivpodmorničko dejstvo	630
FRAN- CUSKA	Alouette III	210	190	2,000	500	6	750	RZ-SS-11: mitraljez	710
FRAN- CUSKA	Super Frelon	260	220	-	3,100	24-30	3,000- 4,500	sonar protivpodmorničko oružje oprema za spasavanje na moru, čistače mina	465
SAD	CH-54A Skycrane	188	175	2,960	1,435	68	9,000	kao čistač mina, leteća bolnica	307
SSSR	MI-4	210	160			8-16	1,740		250- 400
SSSR	MI-6	300	250			65	12,000	ima u nosu naoružanje (top ili mitraljez)	650- 1050
SSSR	MI-10	200	180				15,000	namenjen za teški teret	

PODACI O TRANSPORTNIM AVIONIMA U RV RAZNIH ZEMALJA

Zemlja	Oznaka ili naziv aviona	Nosivost			Performanse			
		vojnika ili put- nika	padob- ranaca	raznog materi- jala uku- pno u t	krstare- ća brzina u km/ć	takt. ra- dijus (dolet) u km	takt. vr- hunac — plafon u m	dužine: poleta- nja/sle- tanja u m
ITALIJA	Fiat G-222	44	40	9	400	(5,000)	9,000	570/400
SR NEMAČKA	Transal C-160	80		8	513	1,600	8,000	730/594
FRANCUSKA	Breguet 941	40		7	480	900	8,500	425/225
FRANCUSKA	Nord-2501 Noratlas	42		7,9	324		7,500	820/790
V. BRITANIJA	Andover CMK-1	52	40	6,8	450	795	7,300	595/460
V. BRITANIJA	Belfast	200		35	560	1,160	9,100	1200/1065
SAD	Packet C-119	78	67	8	320	1,200	7,300	1600/1570
SAD	Provider C-123	60		8	304	(2,350)	7,015	720/580
SAD	Hercules C-130	90		12	580	1,900	6,100	1160/650
SAD	Starlifter C-141	154		30	890	3,300	12,200	
SAD	Galaxy C-5A	270*		120	870	4,745	10,300	2000/716
SSSR	AN-24	38—40		5,5	450	640	7,600	600/590
SSSR	AN-12	100		20	550	3,400	10,200	850/860
SSSR	AN-22	700		80	740	5,000		1300/800

* Za putnike je predviđena samo »donja paluba« inače je avion prvenstveno namenjen za prevoz materijala (tehnike). Ukoliko bi se sav prostor koristio za putnike — kapacitet mu je 700 ljudi.

boljšanja manevra vazдушnim putem specijalizovanih vazdušnodesantnih jedinica, nego u pravcu vazdušne pokretljivosti KoV u celini, o čemu će kasnije biti više reči.

Dok je povećanje operativno-strategijske pokretljivosti relativno lako rešavano, pokazalo se da je složenije rešavati probleme povećanja taktičke pokretljivosti. To je pretpostavljalo uvođenje borbenih i drugih motornih vozila u sastav vazdušnodesantnih jedinica radi bržeg manevra, povećanja zaštite i efikasnijeg dejstva na zemlji. Međutim, time se automatski povećava njihova težina i negativno utiče na pokretljivost u vazduhu. Stoga je to pitanje rešavano veoma obazrivo, s težnjom da se, u isto vreme, otklone nastale protivrečnosti.

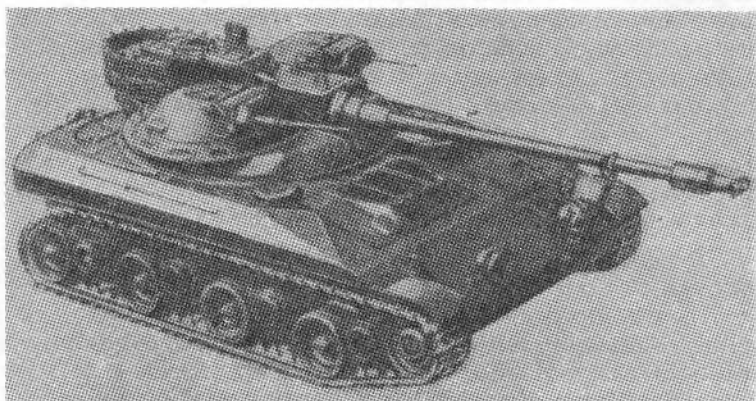
Proces osposobljavanja vazdušnodesantnih jedinica za borbena dejstva u nuklearnom ratu obuhvatao je uglavnom sve komponente koje su karakteristične za KoV u celini: osamostaljivanje za nuklearnu podršku, osposobljavanje za eksploataciju vlastitih nuklearnih udara, te povećanje njihove otpornosti na neprijateljske nuklearne udare.

Osamostaljivanje za nuklearnu podršku obuhvatalo je samo krupnije vazdušnodesantne jedinice — divizije. U njihov formacijski sastav su uvedena sredstva za nanošenje taktičkih nuklearnih udara. Pretežno se radilo o raketama zemlja-zemlja i artiljeriji osposobljenoj za upotrebu nuklearnih bojnih glava. Ta sredstva su prilagođena za transport vazдушnim putem, i to onim tipovima aviona kojima se transportuju i ostale snage divizije.

U američkim vazdušnodesantnim divizijama najpre su uvedene rakete »Litl Džon«, deo divizijske artiljerije i bestrzajno oruđe »Dejvi Krokot« (takođe osposobljeno za dejstvo granatama sa nuklearnim punjenjem,) a kasnije su rakete »Litl Džon« zamenjene modernijim — tipa »Lanse«.

Radi osposobljavanja za eksploataciju sopstvenih nuklearnih udara i povećanja otpornosti na neprijateljske udare, u vazdušnodesantne jedinice se uvode oklopna sredstva. To su, uglavnom, sredstva male težine: laki tenkovi, oklopni transporter i samohodna oruđa. Međutim, udovoljavajući tom zahtevu, u isto vreme se povećava težina jedinica pri transportu vazдушnim putem i javlja se potre-

ba za znatno većim brojem transportnih aviona. Stoga se oklopna sredstva zadržavaju samo u okviru vazdušnodesantne divizije kao samostalne jedinice, dok se u niže jedinice »spuštaju« jedino samohodna oruđa.

Sl. 6 — Američki laki tenk T-92: težina 16,2 t; naoružanje: top 76,2 mm i mitraljezi 12,7 i 7,62 mm; posluga 3 vojnika

Sl. 7 — Sovjetsko samohodno oruđe ASU-85 mm: težina 16 t; top 85 mm, PAM 12,7 mm i mitraljez 7,62 mm

Aktuelnost problema uvođenja oklopnih sredstava u vazdušnodesantne snage naročito se izražavala u periodu od 1958. do 1963. godine, da bi nekoliko godina stagnirala,

a onda, od 1965. godine, ponegde počela i da opada.¹⁴ Takvom kretanju je, po oceni mnogih vojnih eksperata, doprinelo više činjenica.

Pre svega, nema tehničkih problema oko transportovanja vazдушnim putem svih vrsta oklopnih vozila — pa i kad je reč o najtežim tenkovima kojima raspolažu savremene armije — kada se iskrčavanje vrši nakon sletanja aviona. Ograničenje jedino postoji kada terete, u ovom slučaju oklopna sredstva, treba spuštati padobranom — jer njihova težina, bar za sada, ne sme peći 20 t.¹⁵ Međutim, najozbiljnije se postavlja pitanje rentabilnosti takvog rešenja. Zbog toga kritičari i postavljaju pitanje: da li će učinak jednog srednjeg tenka u pozadini neprijatelja biti veći (u prvom talasu desanta) od jedinice čija je jačina 200—300 naoružanih ljudi, a ona se čitava može transportovati avionom umesto samo jednog tenka. Zatim kritičari zaključuju: kada padobranski ešelon već ovlada desantnom osnovicom i na njoj omogući sletanje transportnih aviona sa trupama i težom tehnikom (pa i oklopnom) koje pripadaju sledećem ešelonu — zaista nema potrebe da to budu specijalne vazdušnodesantne jedinice, već bilo koje iz sastava KoV, pa i oklopne. Zato se zalažu da se vazdušnodesantne jedinice suviše ne opterećuju oklopnim sredstvima već da se zadrže sredstva male težine.

Do zaostajanja u uvođenju oklopnih sredstava u sastav vazdušnodesantnih jedinica je po objašnjenju eksperata, došlo zbog toga što za korišćenje efekata vlastitih nuklearnih udara ta sredstva u tim jedinicama nisu neophodna. To se, prema njima, može postići i padobranskim jedinicama koje se, pod određenim uslovima, mogu spuštati direktno u nuklearnu brešu. Spuštanje se obavlja posle eksplozije: nakon 5—10 minuta — po tvrđenju američkih, odnosno 20—25 minuta — po tvrđenju sovjetskih

¹⁴ Amerikanci su iz svoje vazdušnodesantne divizije izbacili laki oklopni bataljon (u kome su bili oklopni transporter i samohodna oruđa). To se objašnjava i načelom da krupne vazdušne desante treba spuštati u izuzetno važne rejone protivnika koje on neće smeti da tuče nuklearnim i hemijskim borbenim sredstvima.

¹⁵ Tereti teži od 20 t, ukoliko bi se izbacivali padobranom, u momentu izbacivanja bi narušavali centražu transportnog aviona, pa se takvi tereti iskrčavaju posle sletanja aviona.

Sl. 8 — Demonstracija transportnih mogućnosti američkog aviona C-5A (istovar oklopnih transportera kroz otvor na nosu aviona)

eksperata, što zavisi od jačine eksplozije i nulte tačke nuklearnog projektila. Pri tome se postavlja uslov da je eksplozija vazдушna, bez radioaktivnih padavina, da nema predmeta i rastinja koji bi izazvali požare u rejonu desantiranja i da se izbegava spuštanje u nultu tačku.

Tom zaostajanju je doprinela i praksa rata u Južnom Vijetnamu koji je afirmisao ne samo transportne i naoru-

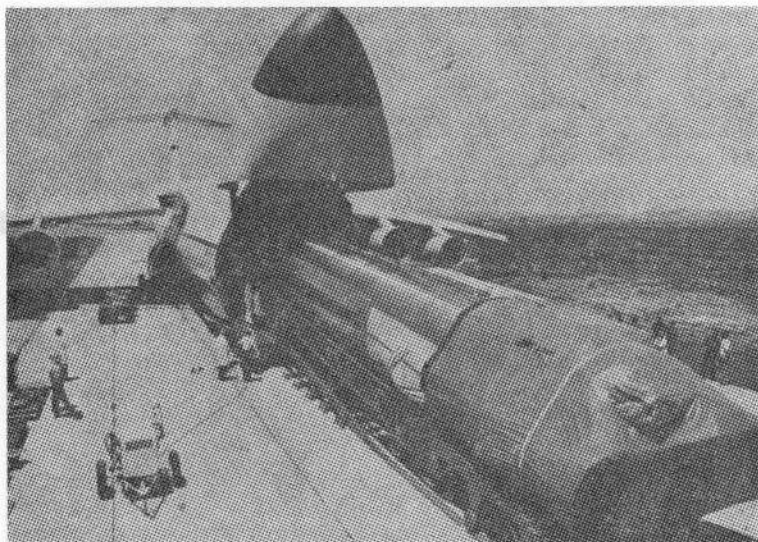
žane helikoptere, nego i doprineo da se razviju borbeni helikopteri namenjeni isključivo za izvršavanje borbenih zadataka (jurišna dejstva u podršci KoV, učešće u protivdesantnoj i protivoklopnoj borbi, za pratnju i podršku helikopterskog desanta, za lovačka helikopterska dejstva, za izviđanje, korekturu artiljerijske vatre, održavanje veze i sl.). Tako su te letelice postale nezamenljiva borbeni i manevarska sredstva za dejstva u pozadini neprijatelja, sa mnoštvom prednosti u odnosu na oklopna sredstva. Ta prednost se posebno pripisuje borbenim helikopterima koji su specijalno konstruisani (uska, pljosnata i aerodinamička silueta), manje od ostalih helikoptera su osetljivi na vatru lakog PA—naoružanja (obično su im oklopljeni vitalni delovi), dostižu brzinu i 420 km/č (pri horizontalnom letu) i imaju velike manevarske i vatrene mogućnosti (pošto raspolažu raznovrsnim sistemima naoružanja, višecevnim mitraljezima, automatskim topovima, vođenim i nevođenim raketama razne namene i bacačima granata).

Najnovija istraživanja, pa i nagoveštena rešenja u SAD, ukazuju na to da vazdušnodesantne jedinice ne treba preopterećivati oklopnim sredstvima. Orijentacija je na uvođenju jednog tipa lakog oklopnog vozila koje će imati univerzalnu namenu: kao oklopni transporter — amfibija da štiti i prevozi desetak vojnika, a ujedno da im sopstvenim naoružanjem pruža vatrenu podršku kao tenk i da je male težine koja će mu omogućavati ne samo transportovanje avionima i helikopterima već i spuštanje padobranom.

Potreba da se na brze i česte promene situacije, posebno u nuklearnom ratu, hitno reaguje od vazdušnodesantnih jedinica zahteva visok stepen borbene gotovosti — radi brzog stupanja u borbu. Osnova tog zahteva je *skraćivanje vremena potrebnog za pripremu i izvođenje vazdušnog desanta*. Pri tome se računalo da se vremenske norme, date pre desetak godina, mada nešto i revidirane, baziraju na iskustvima iz drugog svetskog rata. Prema njima je od prijema zadatka do početka izvođenja desanta (poletanja) trebalo: za vazdušnodesantni puk-brigadu 2 do 3 dana; za diviziju 5 do 7 dana. Takve norme ne odgovaraju savremenim zahtevima i morale su biti drastično smanjene. Amerikanci su najavili da se mogu zadovoljiti nor-

mom koja im omogućava da vazdušnodesantna divizija za izvršenje zadatka bude spremna u toku jednog dana. Ta norma u sadašnjim uslovima već postaje realnost, jer oni proces priprema znatno skraćuju i poslove ubrzavaju primenom kompjuterske tehnike u planiranju prevoženja trupa i tereta vazдушnim putem.

Prema procenama jednog dela vojnih pisaca sa Zapada vreme potrebno za pripremu sovjetske vazdušnodesantne divizije svedeno je na 1 do 2 dana, što zavisi od međusobne udaljenosti rejona rasporeda divizije i aerodroma za ukrcavanje.

Sl. 9 — Američki avion C-5A — mehanizovani utovar tereta velikih dimenzija i težine

Vreme potrebno za pripremu i izvođenje vazdušnog desanta u savremenom ratu skraćuje se preciznim uvežbavanjem jedinica, potpunom popunjenošću i najvećim stepenom borbene gotovosti. Usavršen je sistem izviđanja koji, pored ostalog, uključuje i satelitsku tehniku, što osigurava da se stalno i unapred prikupljaju podaci o situa-

ciji u mogućim rejonima upotrebe i vrše odgovarajuće procene, proračuni i pripreme. Oprema se drži pripremljena za ukrcavanje, upakovana u kontejnere, a deo i na platformama. Za ukrcavanje ljudstva i opreme jedinica postoje određeni standardi i unapred predviđeni proračuni — za odgovarajuće tipove aviona. Savremeni transportni avioni imaju rampe i odgovarajuće uređaje za mehanizaciju utovara i istovara, na što je ranije, inače, odlazilo mnogo vremena, pogotovo kada se ukrcavanje obavljalo snagom ljudskih mišića.

4. — Vazдушna pokretljivost

U vojnoj publicistici se — neretko i neosnovano — poistovećuju pojmovi vazdušni desant i vazдушna pokretljivost. Međutim, vazдушna pokretljivost je daleko širi pojam koji obuhvata mnoštvo mera tehničke, organizacione i druge prirode, sračunatih na povećanje manevarske i borbene sposobnosti KoV-a u celini. Pojam vazdušne

Sl. 10 — Sovjetski helikopter MI-10 namenjen za teške terete (15 t)

pokretljivosti uključuje i vazdušne desante, pogotovo one taktičkog značaja, ali se time ne iscrpljuje.

Prema gledištima koja danas preovlađuju u svetu, vazдушna pokretljivost obuhvata sva operativna prevoženja kojima se jedinice KoV prebacuju vazдушnim putem na bojište i po bojištu, sve vrste materijalnih prevoženja vazдушnim putem — uključujući i funkcionisanje tzv. vazдушnih mostova, zatim uvođenje avijacije u organski sastav KoV-a koja je namenjena ne samo za manevar i vatrenu podršku na bojištu, nego i za druge zadatke iz domena komandovanja, obezbeđenja i snabdevanja.

Vazдушna pokretljivost u savremenim armijama se, organizacijski gledano, uglavnom kreće istovremeno u tri smeru:

— uvođenje avijacije u organski sastav združenih jedinica KoV-a,¹⁶ prvenstveno helikoptera (transportnih i borbenih), namenjene za izvođenje manevra vazдушnim putem dela snaga i vatrenih sredstava jedinice na bojištu, održavanje veze i komandovanje, kao i za vatrenu podršku iz vazduha;

— formiranje specijalnih vazdušnopokretnih jedinica, visoke manevarske sposobnosti, koje raspolažu helikopterima raznovrsne namene što im omogućuje da sav manevar na bojištu (prevoženje ljudstva i borbenih sredstava, vatrenu podršku, izviđanje, komandovanje, snabdevanje, evakuaciju i sl.) sprovode helikopterima iz svog organskog sastava;¹⁷

¹⁶ Svaka armija u SAD, na primer, ima transportnu grupu od četiri bataljona avijacije KoV (svaki bataljon ima 42 helikoptera, od čega su 32 transportna dok četa ima 18, od čega 16 transportnih) i nekoliko samostalnih četa. Svaki korpus ima po dva bataljona i nekoliko samostalnih četa avijacije KoV, a pored toga avijacija je spuštena i u divizije.

Prema podacima Instituta za strategijska istraživanja u Londonu iz 1973/4. godine, u KoV-u SR Nemačke je bilo 540, Francuske 450 i Italije oko 250 helikoptera.

¹⁷ Za razliku od vazdušnodesantnih jedinica, koje se prevoze vazдушnim transportnim sredstvima van svog formacijskog sastava, vazdušnopokretne jedinice svoju pokretljivost u vazduhu baziraju na sopstvenim sredstvima.

Sl. 11 — Helikopter-dizalica S-64 (koprodukcija SR Nemačka — SAD) može da ponese teške terete ili 60 ljudi, na kraća odstojanja, odnosno 45 na daljinu do 450 km

Sl. 12 — Američki helikopter CH-54A (kran) namenjen za teške terete; u putničkoj kabini, pored 3 člana posade, može da ponese i 87 opremljenih vojnika

— izgradnja snažne transportne avijacije osposobljene za strategijska prevoženja vazdušnim putem,¹⁸ koja mogu odlučujuće uticati na tok rata, jer prevoženje obuhvata ne samo vazdušnodesantne jedinice nego i kompletne divizije KoV-a, a one mogu veoma brzo da se prebace iz sopstvene zemlje na ratište drugih kontinenata i snabdevaju borbenim potrebama.

Sl. 13 — Helikopter Sovjetske armije MI-16 prevozi 65 vojnika

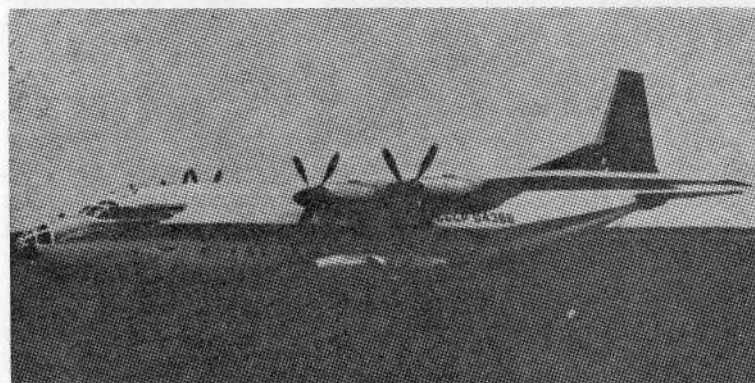
Ukazujući na značaj vazdušnog transporta sovjetski maršal Sokolovski u svojoj knjizi »Vojna strategija« (izdanje VIZ-a, str. 364) zaključuje: »Savremeni rat postavlja naročito velike zahteve vazdušnom transportu. Najvažniji od njih ostaju: velika nosivost, sposobnost za masovno prevoženje jedinica i tereta velikih dimenzija na ma koja rastojanja, uz korišćenje najprimitivnijih poletno-sletnih staza, pa čak i bez njih«.

Koliko su navedena shvatanja i tendencije realizovani u oružanim snagama pojedinih zemalja zavisi, pre svega, od ekonomskih mogućnosti i karaktera politike koju od-

¹⁸ Reč je o avionima velike brzine i taktičkog radijusa, koji nose veliki koristan teret i imaju uređaje za brz utovar i istovar opreme; mogu se snabdevati gorivom u vazduhu, ali i zahtevaju veliki broj aerodroma za poletanje i sletanje, kao i snažnu borbenu avijaciju za zaštitu i podršku.

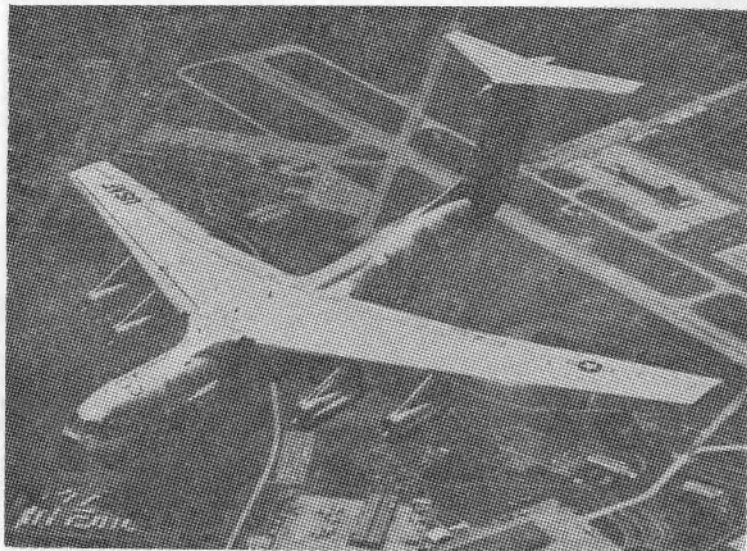

Sl. 14 — Fiat G-222, transportni avion u oružanim snagama Italije

Sl. 15 — AN-12, najmasovnije zastupljen transportni avion u oružanim snagama SSSR

redena zemlja vodi. Treba naglasiti da mnoge zemlje — iz objektivnih razloga, a ne zbog otpora takvim shvatanjima — nisu u mogućnosti da spovedu takva rešenja. Stoga je posve shvatljivo što su i na tom planu najveće rezultate postigle dve supersile — SAD¹⁹ i SSSR.

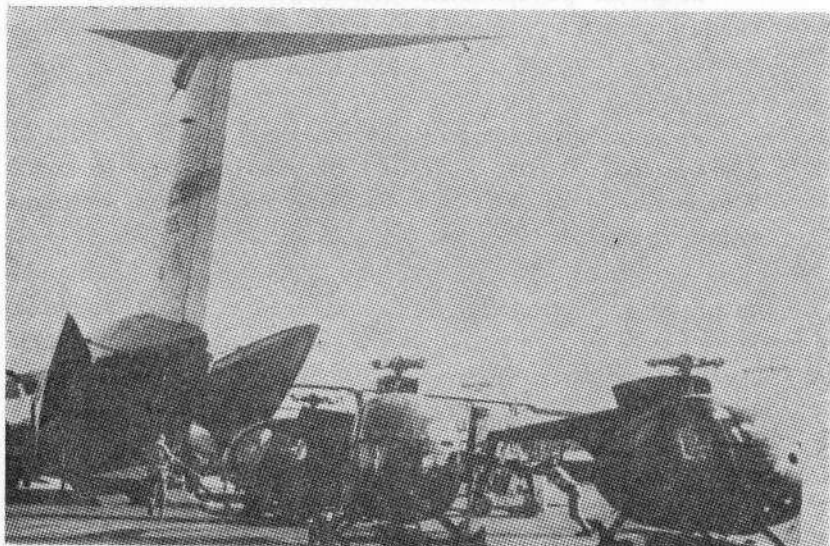

Sl. 16 — Starlifter C-141 čini osnovu vojno-transportne avijacije u SAD

U realizaciji zahteva za uvećanom vazdušnom pokretljivošću SAD su, sudeći po onome što je publikovano u vojnim i drugim časopisima, najdalje odmakle, a neka njihova rešenja su veoma karakteristična i u skladu sa ciljevima globalne vojno-političke strategije.

¹⁹ U oružanim snagama SAD 1957. godine je bilo samo 1.000 helikoptera, da bi se taj broj 1968. popeo na 8.000, a samo dve godine kasnije, 1970, helikopteri su u strukturi naručenih vazduhoplova činili većinu — od 1.874 na helikoptere je otpadalo 1.015. Uz to, prema podacima Instituta za strategijska istraživanja iz Londona, samo KoV armije SAD je 1973. godine raspolagao sa 10.000 helikoptera.

Vojno rukovodstvo SAD svestrano je i dugo izučavalo problematiku vazdušne pokretljivosti svojih oružanih snaga. Kao osnovni cilj tog izučavanja postavljeno je da se vojni izdaci smanje a oružane snage učine efikasnijim, i to i za borbena dejstva uopšte, i za brze intervencije na

Sl. 17 — Utovar američkih helikoptera OH-6 u avion C-141 radi transporta u J. Vijetnam

bilo kom kontinentu radi očuvanja ekonomskih, političkih i vojnih interesa i prestiža SAD. Ostvarenim rešenjima je trebalo ubediti brojne saveznike širom sveta²⁰ da se realizacijom zaključaka do kojih se došlo istraživanjem, postiže veći stepen njihove sopstvene bezbednosti.

Rat u Vijetnamu je takođe potencirao potrebu efikasnog ostvarenja postavljenog cilja, pa je, s tim u vezi, odlučeno:

²⁰ SAD imaju ugovore o uzajamnoj odbrani sa preko 40 zemalja na svim kontinentima.

1. Da se broj vojnih baza i kontingenti oružanih snaga na teritorijama drugih zemalja smenjuju²¹ a da se, uporedo, povećava broj pokretnih vazduhoplovnih baza, tj. nosača aviona,²² prvenstveno na nuklearni pogon.

2. Da se poveća strategijska pokretljivost oružanih snaga u celini, a posebno KoV-a, radi brze i efikasne intervencije na bilo kojoj tački Zemljine kugle, što se postiže mnoštvom rešenja:

— strategijska rezerva se povećava na 11 divizija (3 divizije mornaričke pešadije i 8 divizija KoV, od kojih 2 vazdušnodesantne) i dovodi u najveći stepen borbene gotovosti;²³

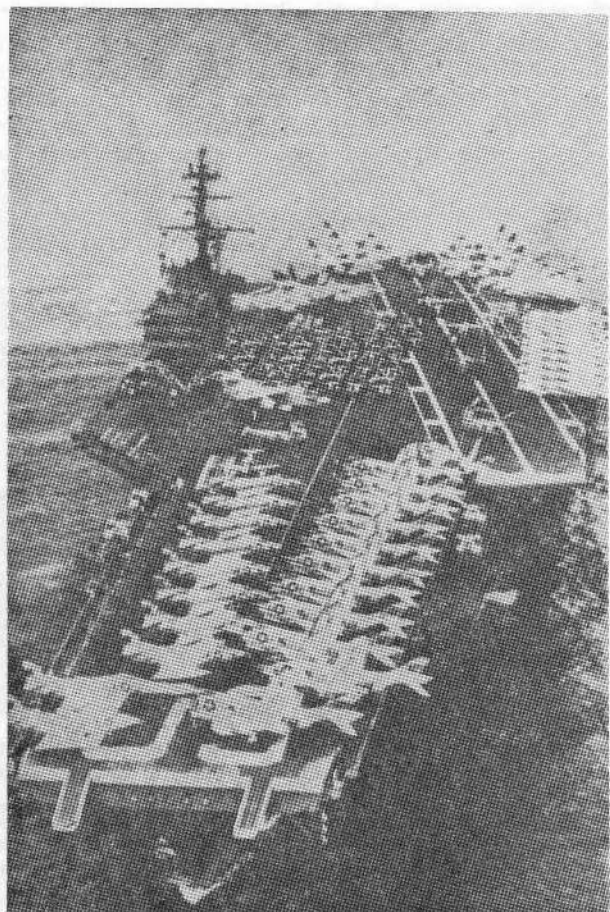
— obrazuje se vazduhoplovna transportna komanda sa preko 1.000 transportnih aviona, od čega je polovina namenjena za strategijski (interkontinentalni) transport. Avioni su svrstani u dve vazduhoplovne armije,²⁴ a pored tih snaga za vazdušni transport je predviđena i rezerva vrhovne komande koja raspolaže vojnim (starijih tipova i manje nosivosti) i civilnim transportnim avionima. Armija je posebno stimulisala razvoj transportne avijacije — za civilne i vojne potrebe, i to davanjem povoljnih kredita, angažovanjem civilnih kompanija za vojna prevože-

²¹ Od 551 prekomorske vojne baze, koliko su ih SAD imale tokom rata u Koreji, u 1969. godini ostalo je samo 173 (od toga 35 vazduhoplovnih).

²² Predviđa se da se broj od postojećih 15 poveća na 24 nosača aviona.

²³ Kasnije se u realizaciji te zamisli značajno odstupilo, pa su nastale znatne izmene.

²⁴ Prema nekim izvorima za Zapada koje je objavio časopis »Vojno delo«, od te dve armije 21, u Nju Džersiju, predviđena je za prevoženja na evropsko i bliskoistočno ratište, a 22. armija, u Kaliforniji, namenjena za transport prema Dalekom istoku i jugoistočnoj Aziji.

Sl. 18 — Američki nosač aviona »Kenedi« sa 95 aviona razne namene i sa brzinom 35 čvorova — predstavlja, tako reći, pokretnu vazduhoplovnu bazu koja se, radi podrške vazдушnim i pomorskim desantima, može usmeriti u područja oskudna aerodromima

nja i proizvodnjom džinovskog transportnog aviona C-5A;²⁵

— pokazalo se ekonomičnije i sigurnije da se (umesto jedinica KoV i njihove tehnike u bazama širom sveta) teža materijalno-tehnička sredstva i municija, sa neophodnim ljudstvom za održavanje, uskladište ne samo u ranijim kopnenim bazama, koje su zbog statičnosti postale veoma osetljive na raketno-nuklearne udare, nego i na brodovima, što bi značajno olakšalo manevar. Brodovi mogu biti istureni ka neuralgičnim područjima, kao ploveća skladišta, ili se nalaziti u lukama SAD, spremni za isplavljenje ka kritičnim tačkama. Ljudstvo tih jedinica, sa ličnim naoružanjem, nalazilo bi se u centrima za obuku u SAD, odakle bi se, po potrebi, prebacivalo — prvenstveno vazдушnim ili pomorskim putem — ka ugroženim područjima, gde su već upućivani i brodovi;²⁶

²⁵ Računa se na to da je civilna avijacija SAD u 1967. godini prevezla 2/3 ljudstva i 1/3 materijalnih sredstava od ukupnih efektivna koji su iz SAD upućivani na vijetnamsko ratište, a o veličini tih efektivna govori i činjenica da je tada mesečno vazдушnim putem transportovano 100.000 ljudi i 44.000 tona materijala.

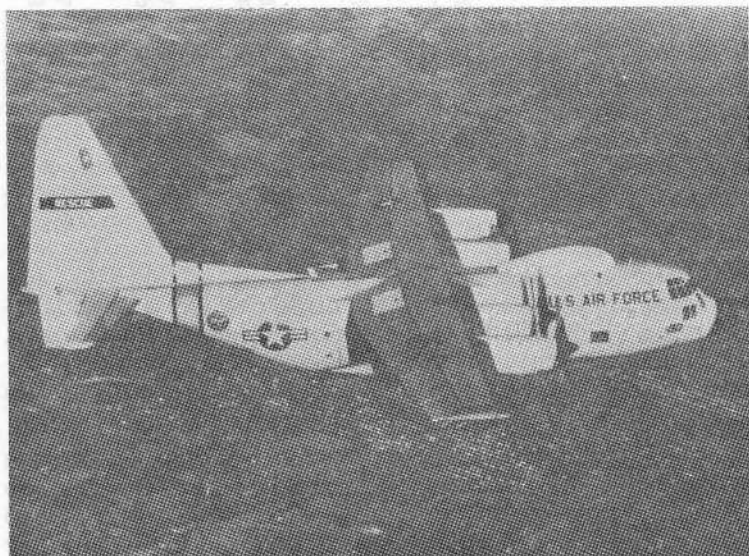
Objavljeni su i podaci da je u toku rata vođenog oktobra 1973. na Bliskom istoku iz SAD u Izrael dnevno prebacivano preko 1.000 tona tereta vazдушnim putem (tenkova, lovaca bombardera, raketne i druge tehnike).

U vežbi »Big Lift«, izvedenoj 1963, prebačeno je ljudstvo 2. oklopne divizije iz Teksasa u SR Nemačku (gde su se nalazila skladišta sa teškom tehnikom) u čemu je učestvovala i civilna avijacija. Sa 200 aviona prevoženje je izvršeno za 63 časa. Međutim, to prevoženje se, da se tada raspolagalo avionima C-5A, moglo obaviti i pet puta brže — sa 45 aviona za 12 časova.

Raniji tipovi transportnih aviona (C-141 i dr.), namenjeni za strateški transport, nisu bili u stanju da prevezu 60 odsto opreme i naoružanja pešadijske i oklopne divizije, dok C-5A može i svih 100. Stoga je i forsirano njegovo uvođenje u operativnu upotrebu, pa je prvih 58 aviona isporučeno 1971, a taj će broj u 1975. biti povećan na 200. Institut za strateška istraživanja u Londonu navodi podatak da su sredinom 1973. godine u oružanim snagama SAD bila samo 72 aviona C-5A.

²⁶ U tu svrhu su izrađeni specijalni brodovi »za brzu logističku upotrebu« (nosivosti 10.000 tona, i brzine do 26 čvorova); prostor im je veoma racionalno iskorišten, pa se u 12 brodova može smestiti teže naoružanje i oprema oklopne ili pešadijske divizije, dok bi prevoz takvog tereta zahtevao pet puta više standardnih brodova.

— aktuelizirani su projekti za razvoj transportnih aviona na nuklearni pogon koji bi, usled velike količine raspoloživog goriva, mogli mesecima da krstare vazдушnim prostorom noseći vazdušnodesantne snage spremne za intervenciju, a ostvarenjem takvog projekta vazдушna pokretljivost bi dobila neslućene razmere.

Sl. 19 — Herkules C-130, transportni avion u oružanim snagama SAD

3. Godine 1959. iz sastava ratnog vazduhoplovstva je izdvojena avijacija KoV-a kao poseban rod, a samo dve godine kasnije u svim divizijama KoV-a (pešadijskim, oklopnim, mehanizovanim, mornaričkodesantnim i vazdušnodesantnim) formirani su bataljoni avijacije sa helikopterima raznovrsne namene.

Pored navedenog broja helikoptera u svom sastavu, divizija će, angažovana na težištu borbenih dejstava, redovno biti podržana sa 2 čete helikoptera iz korpusa ili armije — kojima se može u jednoj turi prebaciti pešadijski bataljon, odnosno 730 do 1.050 vojnika, ili 90 do 120 tona tereta, što zavisi od tipa helikoptera.

HELIKOPTERI U DIVIZIJAMA KoV SAD

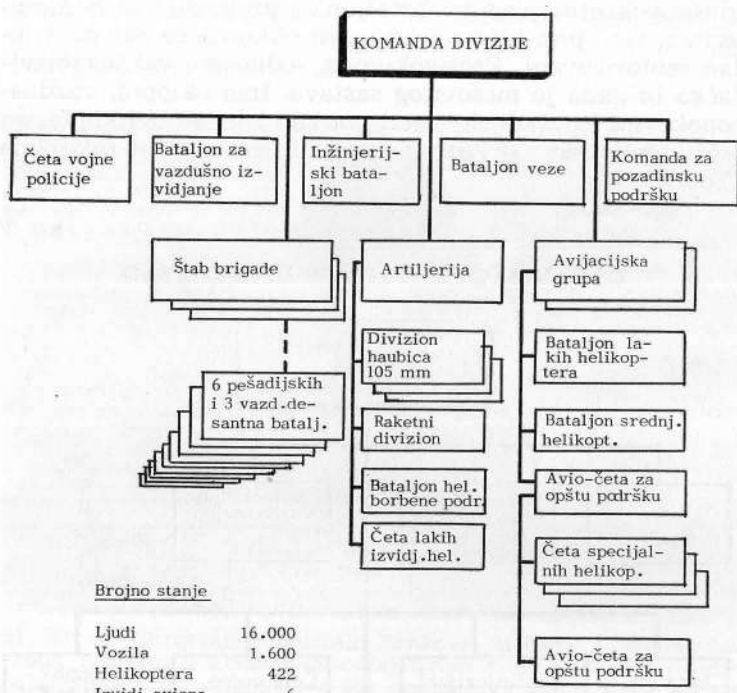
Namena helikoptera	Pešadijska	Oklopna	Mehani- zovana	Vazdušno- desantna	Vazdušno- pokretna
Izviđačkih	34	34	34	34	93
Opšte namene	54	23	23	54	287
Transportnih	—	—	—	—	48
S v e g a:	88	57	57	88	428

4. U toku 1963. godine formirana je jedna vazdušno-pokretna divizija, koja u svom sastavu, pored 1.600 vozila, ima i 428 helikoptera. Ta divizija je u stanju da raspoloživim helikopterima u jednom poletu prebaci 1/3 svojih snaga i borbenih sredstava do rejona borbenih dejstava.²⁷

Divizija je krajem avgusta 1965. godine upućena u Južni Vijetnam. Na bazi njenih ratnih iskustava ocenjeno je da nije dala očekivane rezultate, ali se pokazala daleko efikasnijom od ostalih divizija KoV koje su angažovane na vijetnamskom ratištu. Međutim, svi američki vojni eksperti se slažu da ta divizija u sadašnjim uslovima predstavlja nezamenljivu snagu za vođenje ograničenih ratova i protivgerilskih dejstava. Ona odgovara koncepciji taktičke vazdušne pokretljivosti, jer omogućava znatan stepen borbene spremnosti i brzine reagovanja, ostvarujući visok tempo i veliku dubinu dejstva. Njome je rešeno iznenadno pregrupisanje snaga, preskakanje prepreka, obilazak utvrđenih položaja, presretanje neprijateljskih snaga, brzo hvatanje kontakta ili napuštanje borbenog dodira sa protivnikom, itd. Ima predloga i da se formira jedan vazduš-

²⁷ U Pregledu IV data je struktura vazdušnopokretne divizije (prema »Truppenpraxis-u, br. 5/1972, str. 356).

VAZDUŠNOPOKRETNIA DIVIZIJA SAD

Ukupna težina divizije 8.618 tona

nopokretni korpus koji se ne bi mnogo oslanjao na kopnene komunikacije, ali to još nije prihvaćeno.

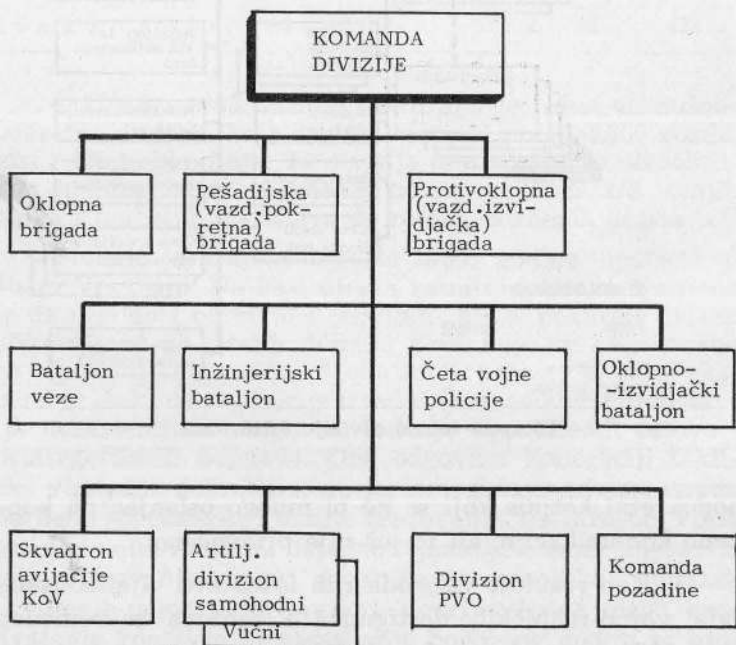
5. Kao rezultat višegodišnjih iskustava vijetnamskog rata, vojno-tehničkih dostignuća i zahteva savremenog rata, 1971. se pristupilo formiranju nove, eksperimentalne, divizije KoV-a zvane »tricap«, što znači trojne namene. Ta divizija se odlikuje sa tri borbene vrednosti: ima visoku pokretljivost, veliku vatrenu moć i udarnu snagu. Osnov-

na formacijska šema te divizije sadrži tri brigade, elemente podrške i obezbeđenja, što se vidi iz Pregleda V.²⁸

Brigade su trojnog sastava. Pešadijska brigada je vazdušnopokretna, ima tri bataljona i prebacuje se helikopterima. Oklopna brigada ima dva oklopna bataljona i jedan motorizovani. Protivoklopna, odnosno vazdušnoizviđačka brigada je mešovitog sastava. Ima oklopni, vazdušnopokretni i pešadijski bataljon, kao i jedan helikopterski protivtenkovski skvadron koji raspolaže pt-raketama »Tow«.

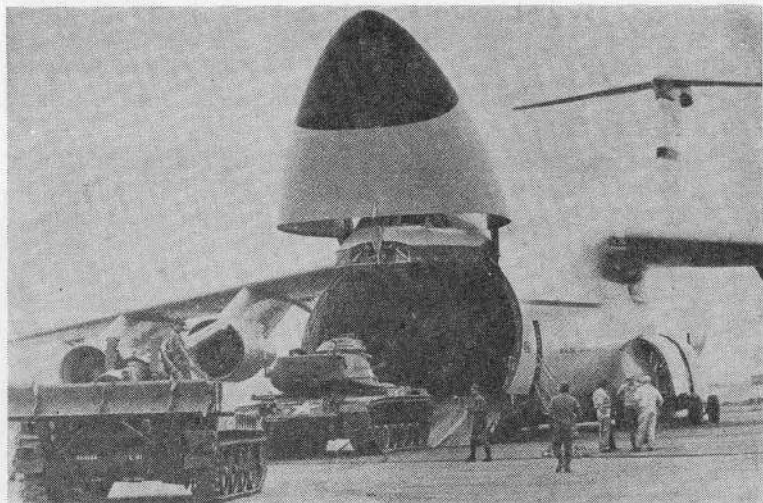
Pregled V

ORGANIZACIJA »TRICAP« DIVIZIJE SAD

²⁸ Pregled br. V sačinjen prema izvorima: Kicos Dimitrios, Dinomis »TRICAP«, Geniki Stratiotiki Epitheorisis, 5/1972. (Informativni bilten CVNDI 4/1973) i »Truppenpraxis-u« 5/1972, str. 357.

Divizija bi u svom sastavu trebalo da ima oko 330 helikoptera, 110 aviona, 140 tenkova, 95 bestrzajnih i 46 težih artiljerijskih oruđa, 43 lansera pt-raketa i druga sredstva. Međutim, pošto će eksperimenti trajati nekoliko godina, moguće su i znatnije izmene do njene formacijske varijante koja će biti konačno usvojena.

Sl. 20 — Ukcavanje srednjih tenkova M-60A1 i samohodnih oruđa 175 mm u avion C-5A. Taj avion može prevoziti i velike helikoptere tipa »činuk« — što omogućava brzo manevrovanje divizijom »tricap« na bilo koje ratište u svetu

Čine se dalji napori u pogledu razvoja i usavršavanja sredstava za vazdušni transport. U Vijetnamu, u takozvanom jurišnom vazdušnom transportu, postignuti su značajni rezultati upotrebom specijalnih transportnih aviona u borbenoj zoni, kao i posebnim metodama spuštanja tereta sa malih visina. Radi se na konstrukciji helikoptera koji će moći da nose terete preko 40 tona. Takođe se ulažu novi napori radi masovnijeg uvođenja u vazdušni transport aviona za vertikalno i kratko poletanje i sletanje (V/STOL), kao i vozila sa vazdušnim jastukom — odnosno da se slični uređaji ugrađuju na postojeće transportne

avione.²⁹ Takva rešenja su, ističu Amerikanci, nužna, naročito u lokalnim i protivgerilskim ratovima, jer im, kako navode, iskustva iz rata u Južnom Vijetnamu ukazuju na to da će se moći koristiti samo sa 10 odsto postojećih aerodroma na zauzetoj teritoriji protivnika.

Navedena i slična rešenja ukazuju na puteve i tendencije razvoja vazdušne pokretljivosti u savremenim armijama, pa je normalno očekivati brža kretanja u tom pravcu. Međutim, to ne znači da će takva rešenja biti za sve i prihvatljiva, i to iz više razloga. Recimo, za vazdušnu pokretljivost strategijskih razmera danas su sposobne samo dve supersile — SAD i SSSR.

U nekim zapadnoevropskim zemljama ima mišljenja da je veoma osetljivo rasparčavati avijaciju i spuštati je u taktičke jedinice. Drugi, opet, smatraju da je to opravdano jedino u ratu, dok u miru, upravo radi njihovog lakšeg održavanja, vazduhoplovna sredstva treba objediniti.

Vazdušnoj pokretljivosti u SSSR-u se, prema izvorima sa Zapada, pridaje izuzetan značaj. Tokom 1969. godine su formirane vazdušnojurišne brigade (u eksperimentalnoj fazi su nazivane helikopterske) koje u svom sastavu imaju transportne i borbene helikoptere. Namenjene su za izvođenje borbenih dejstava u pozadini neprijatelja — samostalno ili u sadejstvu sa divizijama koje dejstvuju u I borbenom ešelonu armije.

Uvođenjem u operativnu upotrebu transportnog aviona velikih mogućnosti AN-22, eksperimentima sa supersoničnim avionom TU-144, kao i novim tipovima helikoptera³⁰ — najavljeni su krupni koraci u vazdušnoj pokretljivosti oružanih snaga SSSR-a.³¹

²⁹ U mnogim zemljama, a posebno u SAD i SR Nemačkoj, vrše se opiti sa kombinovanom letelicom avion — koverkraft (vozilo sa vazdušnim jastukom). Rešenje se traži u tom pravcu da se na postojeće tipove transportnih i drugih aviona ugradi uređaj koji bi stvarao vazdušni pritisak od 244 kg/m². Pod takvim pritiskom vazduh bi izbijao kroz mnoštvo otvora na donjoj strani aviona i stvarao mehanički efekat nazvan vazdušni jastuk — koji bi omogućavao avionima sletanje na razne terene, pa i na vodene površine.

³⁰ Još u toku 1971. godine u SSSR-u su (pred međunarodnu vazduhoplovnu izložbu u Parizu) izvedene probe sa helikopterom »V-12« koji je podigao teret od 40 tona na visinu od 2.000 metara.

Sumirajući dostignuti nivo i tendencije razvoja vazdušne pokretljivosti, dolazimo u situaciju da je veoma teško povući granicu između vazdušnodesantnih jedinica i ostalih jedinica KoV-a, pogotovo u ekonomski jačim i tehnički razvijenijim zemljama, čije armije raspolažu brojnim sredstvima za vazdušni transport, a civilna avijacija snažnom flotom koja se može angažovati za operativna prevoženja.

Pod pojmom vazdušnodesantnih jedinica donedavno su podrazumevane padobranske i vazdušnotransportne jedinice.³² Međutim, tretman ovih poslednjih se veoma izmenio. To su ranije bile posebno formirane, opremljene i uvežbane jedinice za transport vazdušnim putem i iskracavale su se posle sletanja aviona ili helikoptera. Kasnije

Sl. 21 — AN-22, avion najvećih transportnih mogućnosti u oružanim snagama SSSR-a

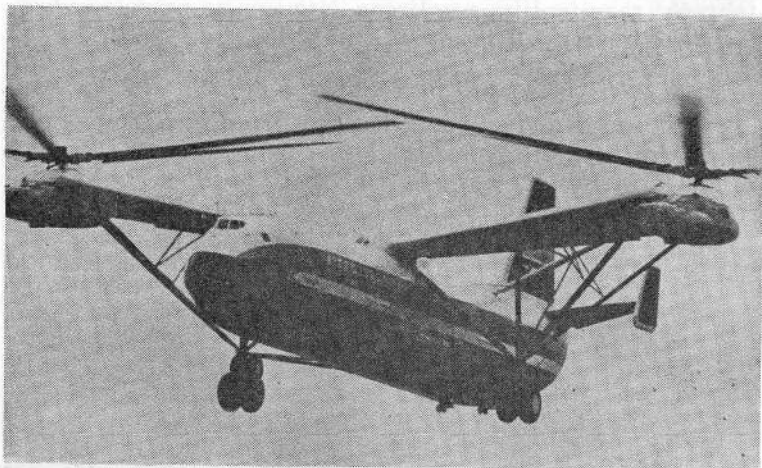
To je najveći helikopter u svetu čija teretna kabina ima dužinu 28, a visinu i širinu 4,5 m. Pokreću ga 4 motora od po 6.500 KS i dostiže brzinu od 200 km/č. (Politika 27. V 1971. god). Kasnije je saopšteno da se radi o helikopteru MI-12 koji je podigao teret od 40.025 kg na visinu od 2.400 metara.

Takođe sovjetski helikopter MI-8 drži rekord u daljini leta, pošto je sa 4 člana posade preleteo 2.274 km.

³¹ Prema podacima Međunarodnog instituta za strategijska istraživanja u Londonu (za 1974/75. godinu) oružane snage SSSR-a raspolažu sa oko 1.700 transportnih aviona (većinom AN-12) i oko 2.500 helikoptera.

³² Vidi navedeni »Vojni rečnik«, str. 353. i 354.

se na taj način predviđa upotreba manjih pešadijskih jedinica, pa i divizija KoV bez teže tehnike — koje se nazivaju vazdušnoprenosne, olakšane i sl.

Sl. 22 — Sovjetski helikopter MI-12

Danas su, pak, mogućnosti transportne avijacije takve da se mogu transportovati kompletne divizije KoV-a, čime smo došli u fazu kada je pojam vazdušnotransportnih jedinica (po ranijim gledanjima) prevaziđen. To će i po kvalitetu i kvantitetu biti znatno respektivnije snage, što će imati odraza i na karakter njihovih borbenih dejstava, a time izazivati nove teškoće u organizaciji i organizovanju protivdesantne borbe.

Prema tome, termin vazdušnodesantne snage bolje će odraziti stvarno učešće jedinica u vazdušnom desantu, nego sadašnje vazdušnodesantne jedinice. U stvari, od specijalizovanih vazdušnodesantnih jedinica, koje će uzeti učešće u vazdušnom desantu, javljaju se samo padobranske, jer će se vazdušnopokretnim jedinicama, po mnogočemu, približiti sve one jedinice KoV-a koje se desantiraju helikopterima ili avionima nakon sletanja.

5. — *Uloga vazdušnodesantnih (padobranskih) jedinica*

Sovjetski maršal Sokolovski, govoreći o pravcima izgradnje oružanih snaga, ističe:

»Rešavanje problema transportovanja motopešadijskih i tenkovskih jedinica vazdušnim putem ne isključuje neophodnost da se u sastavu KoV nalaze specijalne vazdušnodesantne jedinice, pripremljene za vazdušne desante i za izvršavanje zadataka u pozadini neprijatelja. Štaviše, treba očekivati da će se uloga vazdušnodesantnih jedinica u operacijama budućeg rata i njihov broj i značaj u KoV znatno povećati. To se objašnjava izmenjenim karakterom i povećanim obimom zadataka koje one izvršavaju. Ako su u prošlom ratu vazdušnodesantne jedinice upotrebljavane, uglavnom, za sadejstvo jedinicama KoV u uništavanju neprijateljskih grupacija, sada, pored tog zadatka, one rešavaju i takve samostalne zadatke kao što su zauzimanje i držanje ili razaranje raketno-nuklearnih, vazduhoplovnih i pomorskih baza, kao i drugih važnih objekata u dubini ratišta«. ³³

Takva gledišta preovlađuju u savremenoj vojnoj teoriji i praksi, pa se može zaključiti da će u okviru vertikalnog manevra posebno mesto zauzimati vazdušnodesantne jedinice, a to su danas, uglavnom, specijalizovane padobranske jedinice formirane u divizije, brigade, pukove i bataljone.

Razvoj vazdušne pokretljivosti, uopšte, nije u istoj meri praćen razvojem padobranskih jedinica; pre bi se moglo tvrditi da je došlo do njihovog stagniranja, pa čak i zaostajanja, bar što se tiče kvantiteta, dok im je kvalitet znatno porastao.

Masovnom upotrebom helikoptera za vazdušnodesantna dejstva u taktičkoj dubini protivnika, padobranske jedinice (koje su veoma skupe, brzo se troše i sporo znavljaju) oslobađaju se za dejstvo u dubini. Manje-više u svetu postoje ujednačena gledanja da se padobranske jedinice upotrebljavaju za izvršenje samo onih zadataka

³³ Navedeno delo, str. 358.

koje druge snage nisu u stanju da izvrše. Stoga se njihova upotreba, prvenstveno, predviđa u okviru vazdušnodesantnih operacija operativno-strategijskog značaja, a u nekim velikim silama još i za intervencije u drugim zemljama i policijske akcije širom sveta.

Sve velike i tehnički razvijenije zemlje, a osobito SAD i SSSR, toj vrsti jedinica pridaju izuzetan značaj, nastojeći da povećaju njihovu pokretljivost, vatrenu moć, žilavost i obučenost.³⁴ Dve supersile i raspolazu najjačim vazdušnodesantnim snagama u svetu.

Oružane snage SSSR-a, kako navodi Institut za strategijska istraživanja u Londonu, raspolazu sa oko 7 vazdušnodesantnih divizija. U Sovjetskoj armiji vazdušnodesantne snage predstavljaju poseban rod vojske, namenjen za izvršavanje strategijskih zadataka i neposredno su potčinjene generalštabu oružanih snaga.³⁵

Sadašnja sovjetska vazdušnodesantna divizija je, prema navodima izvora sa Zapada, brojno mala — oko 6.500 do 8.000 ljudi. Ona u svom sastavu ima 3 vazdušnodesantna puka, mešoviti artiljerijski puk, protivoklopni divizion, protivavionski artiljerijski divizion, inžinjerijski bataljon, eskadrilu transportnih aviona (služi za obuku) i ostale delove za komandovanje, snabdevanje i obezbeđenje.

³⁴ Padobranske jedinice po sastavu, obučenosti i borbenoj gotovosti čine najelitniji deo oružanih snaga jedne zemlje. Zato se pri izboru ljudstva za padobrance primenjuju veoma strogi kriteriji izraženi putem psiho-fizičkih merenja, testova inteligencije i dr. Njihovo borbeno osposobljavanje zahteva složenu, skupu i dugotrajnu obuku, pri čemu je stručna padobranska obuka njen najvažniji i najsloženiji deo. Ljudstvo se obučava za pojedinačne i grupne skokove sa raznih visina, danju i noću, u raznovrsnim meteorološkim i terenskim uslovima, pa i na vodi.

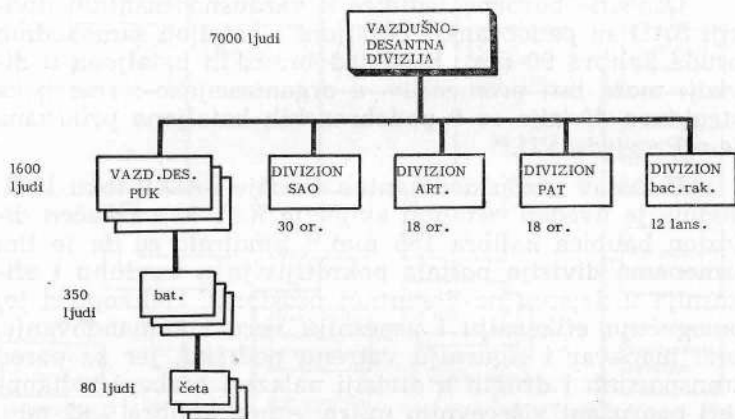
Borbena obuka padobranaca, pored ostalog, sadrži i mnoge elemente specijalističke obuke za diverzante — komandose, organizovanje sabotaža, izvršavanje obaveštajno-izviđačkih i drugih subverzivnih zadataka.

³⁵ Ceni se da trenutni kapaciteti vojne transportne avijacije SSSR-a omogućavaju jednovremeno prevoženje 3 vazdušnodesantne divizije, a da bi se angažovanjem civilne avijacije mogla transportovati još jedna divizija. Istina, civilna vazдушna flota raspolaze znatno većim kapacitetima, ali se oni mogu koristiti uglavnom za prevoz ljudstva, jer najveći deo nije osposobljen i prilagođen za transport materijala.

Pukovi i bataljoni su, kao što se vidi iz Pregleda VI,³⁶ trojne formacije. Divizija je u celini osposobljena za spuštanje padobranima.

Pregled VI

ORGANIZACIONA STRUKTURA
SOVJETSKE VAZDUŠNODESANTNE DIVIZIJE

Na osnovu iznetog može se zaključiti da je vatrena moć vazdušnodesantne divizije znatno slabija od vatrene moći bilo koje motostreljačke ili oklopne divizije i da nije na nivou potreba, pa se nastoji da se to kompenzira boljim *kvalitetom ljudstva i planiranjem snažne avijacijske i nuklearne podrške.*

Ima nagoveštaja da se u formaciji tih divizija vrše promene, s ciljem da se povećaju njihova vatrena moć i otpornost. Sem ostalog, samohodna oruđa se zamenjuju oklopnim transporterima naoružanim topovima kalibra 73 mm i pt-raketama »maljutka«.

Sudeći prema informacijama sa Zapada, očekuje se i formiranje oklopne vazdušnodesantne divizije Sovjetske armije, čija bi tehnika u celini bila prilagođena za vazdušni transport i izbacivanje padobranima.

³⁶ Pregled VI sačinjen je na osnovu podataka iz »Truppen praxis-a, br. 5/1972 (str. 354—357) i br. 3/1973 (str. 779—786).

Oružane snage SAD imaju — u sastavu strategijske rezerve — vazdušnodesantni korpus. Taj korpus raspolaže sa 2 vazdušnodesantne divizije, a predviđa se mogućnost da se pod njegovu komandu stavi i vazdušnopokretna divizija iz sastava KoV; namenjen je da izvršava zadatke strategijskog karaktera koje mu postavlja vrhovna komanda.³⁷

Osnovne borbene jedinice u vazdušnodesantnoj diviziji SAD su padobranski bataljoni i bataljon samohodnih oruđa kalibra 90 mm. Broj padobranskih bataljona u diviziji može biti promenljiv, a organizacijsko-formacijska struktura divizije sa 9 padobranskih bataljona prikazana je u Pregledu VII.³⁸

U sastav vazdušnodesantne divizije SAD u toku 1961. godine je uveden bataljon avijacije KoV-a, a izbačen divizion haubica kalibra 155 mm.³⁹ Smatralo se da je tim izmenama divizija postala pokretljivija u vazduhu i efikasnija u dejstvu na desantnoj prostoriji. Helikopteri joj omogućuju efikasniju i uspešniju vezu i komandovanje, brži manevar i sigurniju vatrenu podršku, jer se pored transportnih i drugih u diviziji nalaze i borbeni helikopteri naoružani višecevnim mitraljezima kalibra 7,62 mm, bacačima raketa i pt-raketama SS-11. Bilo je, istina, dosta kritike na račun helikoptera u toj diviziji, jer joj umanjuju strategijsku pokretljivost, ali je njihov manevar na veća udaljenja uprošćen pojavom transportnih aviona C-5A.

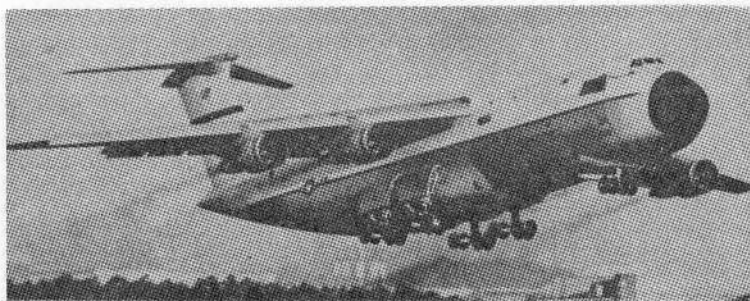
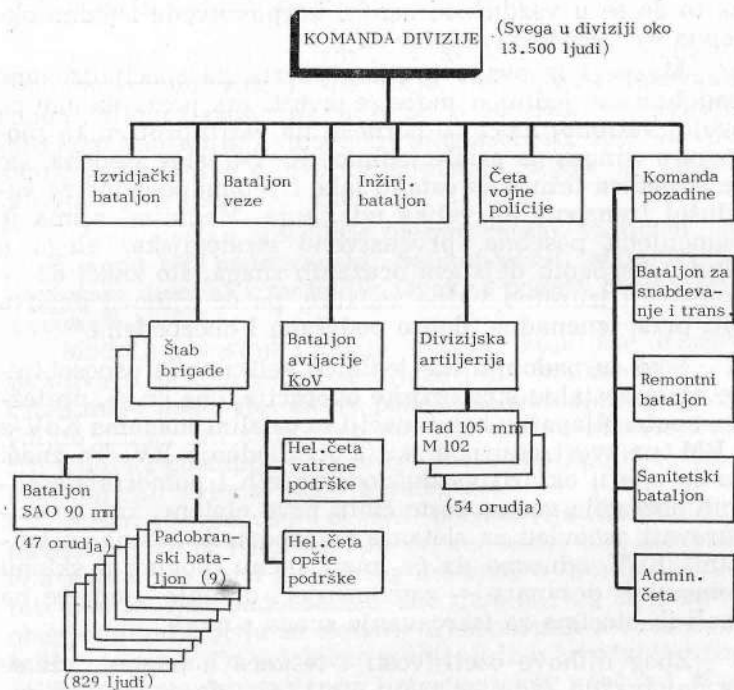
Tvrđi se da je takva divizija, ipak, slabo otporna na nuklearne, avijacijske i artiljerijske udare. Ima nagoveš-

³⁷ Formirana je i jedna samostalna vazdušnodesantna brigada (173. vdbr) koja je angažovana u Vijetnamu i ona će, po svemu sudeći, ući u KoV kao stalna formacijska struktura (prema »Review Militare«, maj 1970). Ima nagoveštaja i da je 101. vazdušnodesantna divizija reorganizovana u vazdušnopokretnu.

³⁸ Pregled VII sačinjen na osnovu podataka iz knjige I. I. Andruhova »Vazdušnodesantnie vojska NATO«, Moskva 1970, i »Truppenpraxis-a« 5/1972, str. 355.

³⁹ Ima autora koji tvrde da je tom prilikom izbačen i bataljon samohotki 90 mm; međutim, sovjetski autor Andruhov u navedenom delu (str. 39—52) navodi da se taj bataljon i dalje nalazi u sastavu vazdušnodesantne divizije SAD.

STRUKTURA VAZDUŠNODESANTNE DIVIZIJE SAD

Sl. 23 — Galaxy C-5A, najveći transportni avion u oružanim snagama SAD

taja da će ona biti uskoro zamenjena novom vazdušnodesantnom divizijom koja će imati tri vrste brigada: oklopnu, helikoptersku i pešadijsku. Mnogi vojni eksperti se zalažu za to da se u vazdušnodesantni korpus uvede i jedna oklopna vazdušnodesantna divizija.

Makar i iz ovako kratkog osvrtta na specijalizovane padobranske jedinice, može se izvesti zaključak da one po svojoj vatrenoj moći i otpornosti na vatru protivnika zaostaju u odnosu na ostale jedinice KoV-a istog stepena, što je posledica težnje da ostanu lake i veoma pogodne za vazdušni transport na velika udaljenja. Međutim, njima je namenjena posebna, prvenstveno strategijska, uloga u okviru borbenih dejstava oružanih snaga, što znači da će izvršavati izuzetno važne zadatke, pa će njihova dejstva biti brza, iznenadna, dobro podržana i obezbeđena.⁴⁰

Iako su padobranske jedinice velikih sila osposobljene za samostalne strategijske operacije, one će se, pretežno, upotrebljavati u kombinaciji sa ostalim snagama KoV-a i RM, uz svestranu podršku i obezbeđenje RV. To znači da će one u okviru vazdušnodesantnih i pomorskodesantnih operacija veoma često činiti prve ešelone, koji će osiguravati osnovicu za sletanje transportnih aviona sa trupama KoV, odnosno da će imati sličnu ulogu i u sklopu pomorskih desanata — zauzimanje i držanje osnovice na obali ili otocima za iskrcavanje snaga s mora.

Zbog njihove osetljivosti i teškoća u popuni teži se da dejstva tih jedinica traju što kraće, da se što pre zamene drugim snagama i izvlače iz borbe kako bi se što brže popunile i osposobile za nove namenske zadatke koje druge jedinice iz sastava oružanih snaga nisu u mogućnosti da izvrše.

⁴⁰ U okviru pokretnih snaga vrhovne komande NATO za Evropu (koje imaju kopnenu i vazduhoplovnu komponentu) nalaze se i specijalizovane bataljonske grupe padobranskog, pešadijskog i alpskog sastava. One su namenjene za brze intervencije u okviru evropskog ratišta i osposobljene za izvršavanje raznovrsnih zadataka u taktičkoj i operativnoj dubini protivničkog rasporeda. Pokretne snage su u stalnoj borbenoj pripravnosti — sposobne za momentalnu upotrebu. Izgledi su da će te snage u perspektivi jačati, kako bi se pojedine zemlje-članice pakta mogle rasteretiti obaveza na tom planu.

B. VRSTE VAZDUŠNIH DESANATA I NAČELA NJIHOVE UPOTREBE

1. — *Podela i zadaci vazdušnih desanata*

Osnovna podela vazdušnih desanata uslovljena je načinom prevoženja i spuštanja, jačinom angažovanih snaga, ciljem i zadacima koji se pred njih postavljaju, dubinom spuštanja i stepenom usaglašenosti upotrebe desanta sa borbenim dejstvima kopnenih snaga sa fronta, odnosno pomorskih sa mora.

Prema načinu spuštanja (desantiranja) vazdušni desanti mogu biti padobranski, helikopterski, sletajući (sa sletanjem aviona) i mešoviti. Ovakva podela prevladuje u svetu.⁴¹

Međutim, postoji i druga podela, koja sve desante svrstava u padobranske, sletajuće (bilo helikopterima ili avionima) i mešovite. Takva podela, očevidno, ne ističe dovoljno osobenosti sletajućeg desanta, jer su sasvim drukčiji uslovi i postupci, pa i način obezbeđenja, pri sletanju transportnih aviona, nego helikoptera.

Mešoviti vazdušni desant predstavlja kombinaciju navedenih vrsta desanata. To će, najčešće, biti kombinacija padobranskog i sletajućeg desanta, u kojoj će prvo biti upotrebljen padobranski deo desanta, da bi zauzeo i obezbedio prostoriju za sletanje transportnih aviona sa ostalim snagama. On se obično primenjuje u izvođenju krupnijih desanata (operativnog i strategijskog značaja). Kada se, pak, radi o manjoj dubini, moguće je da helikopterski desant — umesto padobranskog — obezbedi uslove za sletanje transportnih aviona.

U teoriji i praksi savremenih armija, kao i u vojnoj publicistici uopšte, postoje veoma različita gledanja na podelu vazdušnih desanata, zavisno od *cilja i karaktera zadatka koji se žele postići, jačine i sastava angažovanih*

⁴¹ U drugom svetskom ratu velik broj ljudstva je prevožen jedrilicama (samo u većim vazdušnim desantima zapadnih saveznika upotrebljeno je 73.000 ljudi, a od toga 28.000 jedrilicama), te je bilo autora koji su u vazdušne desante — prema načinu spuštanja — ubrajali i jedriličarske. Međutim, danas se sve manje računa sa jedrilicama, jer otežavati manevar avionu—šleperu, a po sletanju zakrće teren na desantnoj prostoriji.

snaga i dubine desantiranja. Razlike su, obično, uslovljene jačinom raspoloživih snaga i sredstava za izvođenje vazдушnih desanata — bilo sopstvenih ili potencijalnog protivnika.⁴²

Vazdušni desanti se, najvećim delom, mogu obuhvatiti podelom na *strategijske, operativne, taktičke i specijalne*. Međutim, za naše razmatranje bilo bi od interesa da se, na osnovu usvojenih stavova o podeli vazдушnih desanata u nekim armijama, sagledaju osnovna načela o borbenoj upotrebi i zadacima koje rešavaju pojedine njihove vrste.

S obzirom na to da SAD i SSSR, kao vodeće zemlje u NATO—paktu odnosno Varšavskom ugovoru, raspolažu najvećim snagama i sredstvima za upotrebu vazдушnih desanata i da su najdalje otišle u razradi teorije i prakse njihovog angažovanja, razumljivo je da i njihova koncepcija upotrebe preovlađuje u armijama zemalja članica konkretne vojno-političke grupacije, pa se otuda u vojnoj publicistici najčešće i razmatraju upravo njihova gledanja. Stoga ćemo se na tim gledanjima najviše i zadržati.

a. SSSR:

Podela vazдушnih desanata u sovjetskoj vojnoj teoriji i praksi uslovljena je karakterom njihovih zadataka, čemu su podređeni jačina i sastav, kao i dubina desantiranja. Prema toj podeli oni mogu biti *strategijski, operativni, taktički i specijalni*.

1. *Strategijski vazdušni desanti* mogu biti jačine vazdušnodesantnog korpusa (2—3 divizije) ili vazdušnodesantne armije (4—5 divizija). Pored vazdušnodesantnih, u tom desantu mogu učestvovati i motopešadijske divizije. Desantiranje se sprovodi padobranima i sletanjem aviona na velikoj dubini protivničke teritorije. Ta dubina u nuklearnim uslovima može dostići 1.000 i više km, što, pored ostalog, zavisi i od taktičkog radijusa transportne avijacije. Namenjeni su za postizanje strategijskih ciljeva, a njihovu upotrebu i obezbeđenje planira vrhovna komanda, načelno, radi izvršenja sledećih zadataka:

⁴² Navedeni Vojni rečnik vazdušne desante prema veličini i značaju deli na operativne, taktičke i diverzantske.

— zauzimanje i držanje velikih mostobrana na obalama mora i okeana;

— zauzimanje važnih vojnih, ekonomskih i drugih reiona u protivničkoj pozadini i

— razbijanje jakih grupacija neprijateljevih snaga izloženih nuklearnim udarima.

2. *Operativni desant* je jačine 1—2 divizije (vazdušnodesantne ili motostreljačke — bez teže tehnike). Upotrebljava se u sadejstvu sa jedinicama kopnene vojske, ili ratne mornarice, na dubini od 100 i više km iza linije fronta.⁴³ Ta dubina u nuklearnim uslovima može biti i znatno veća, čak i do 500 km. Desantiranje se može izvoditi padobranima ili kombinovano sa sletanjem aviona. Obično se upotrebljava u sklopu frontovske operacije, za šta se potrebne vazdušnodesantne jedidine i transportna avijacija dobijaju od vrhovne komande.

Među osnovne zadatke koje mogu dobiti operativni desanti spadaju:

— zauzimanje ili uništenje nuklearnih baza ili borbenih sredstava;

— zauzimanje važnih vojnih, ekonomskih i drugih objekata i reiona operativnog značaja;

— zauzimanje pomorskih luka i moreuza;

— eksploatacija nuklearnih udara, i

— sprečavanje manevra protivničkih snaga i osiguranje visokog tempa napada jedinicama sa fronta.

3. *Taktički vazdušni desanti* izvode se snagama motostreljačkih divizija koje dejstvuju u prvom ili drugom ešelonu armije. Mogu biti jačine od čete do motostreljačkog puka. Manji desanti — do bataljona izvode se za račun divizije, a oni jačine puka obično se upotrebljavaju po planu armija. Desantiranje se vrši helikopterima na dubini do 100 km iza linije fronta.⁴⁴ Načelno, ta vrsta desanta se upotrebljava na dubini dnevnog zadatka divizije u napadnim dejstvima, a krajnji cilj mu je povećanje tempa

⁴³ Na nekim vežbama i manevrima Sovjetske armije operativni desanti su upotrebljavani i na manjim dubinama — čak na 60—70 km.

⁴⁴ Na vežbama izvedenim u poslednjih nekoliko godina dubina desantiranja je, najčešće, iznosila 10—30 km.

napada. Mogu se koristiti i u odbrambenim dejstvima za brzo posjedanje osetljivih objekata radi zatvaranja pojedinih pravaca, obezbeđenja ugroženih bokova i sprečavanje manevra protivniku.

Taktički desanti u napadu se najčešće upotrebljavaju za:

- uništavanje i onesposobljavanje borbenih sredstava za masovno uništavanje, prvenstveno nuklearnih;
- savlađivanje kontaminiranih zona;
- zauzimanje i držanje objekata taktičkog značaja, važnih prelaza na rekama, komunikacijskih čvorišta, planinskih prevoja i prolaza, i drugih objekata;
- narušavanje sistema komandovanja i snabdevanja protivničkih snaga;
- sprečavanje manevra protivniku, a posebno pridolaženja snaga iz dubine, izvlačenja i učešća u okruženju, i
- ukazivanje pomoći partizanskim snagama koje dejstvuju u pozadini protivnika.

4. *Specijalni vazdušni desanti* su namenjeni za izvršavanje zadataka diverzantskog, obaveštajno-izviđačkog i sličnog karaktera. U toj vrsti desanata angažuju se manje snage, obično od grupe vojnika do voda, a samo izuzetno i do bataljona. Desantiranje se može vršiti na manju ili veću dubinu protivničke teritorije — bilo padobranima ili helikopterima.

b. SAD:

Amerikanci imaju nešto drukčiju podelu vazdušnih desanata, koja bazira na sastavu snaga, načinu transporta i karakteru zadataka. U osnovi imaju tri vrste vazdušnih desanata: združene, u okviru kopnene vojske i specijalne.

1. *Združeni vazdušni desanti* mogu biti strategijskog ili taktičkog značaja.⁴⁵ U njima se, načelno, angažuju sva

⁴⁵ Ta vrsta vazdušnog desanta u literaturi se često označava kao operativno-strategijska. Međutim, u vojnoj teoriji SAD, kao i mnogih zemalja Zapada, usvojena su samo dva nivoa podele ratne veštine — taktički i strategijski, pa je to primenjeno i u podeli vazdušnih desanata. Obično se pod pojmom operacija podrazumeva bilo koja delatnost, pa i svaka borbena akcija, bez obzira na obim i broj angažovanih snaga.

tri vida oružanih snaga (kopnena vojska, ratno vazduhoplovstvo i mornarica). Jačina desanta može biti različita — od bataljona do vazdušnodesantnog korpusa, što utiče i na dubinu desantiranja. Ta dubina za bataljon iznosi 50, brigadu 70, a vazdušnodesantnu diviziju 120 km, dok za korpus norma nije predviđena, što znači da je ograničena radijusom transportne avijacije. Desantiranje se vrši padobranima ili sletanjem aviona.

Združeni desanti su, načelno, namenjeni za izvršavanje sledećih zadataka:

— zauzimanje osnovica za dalje dejstvo bilo kog vida oružanih snaga;

— zauzimanje i držanje važnih objekata i rejona do pristizanja snaga koje dejstvuju sa fronta (kopnom ili morem);

— ojačanje i podrška jedinicama (sopstvenim ili savezničkim) koje se nađu u pozadini protivnika;

— eksploataciju učinaka nuklearnih udara;

— izvođenje uznemiravajućih dejstava i sprečavanje korišćenja linija dotura ili važnih ekonomskih rejona u pozadini protivnika, i

— intervenciju u prekomorske rejone u ulozi snaga za demonstraciju sile, ili za pružanje otpora.

2. *Vazdušni desanti u okviru kopnene vojske* su, u suštini, delovi pešadijskih, artiljerijskih, izviđačkih i drugih jedinica iz organskog sastava divizija kopnene vojske, koji se helikopterima desantiraju u pozadinu protivnika. To su snage taktičkog značaja namenjene za neposredno sadejstvo snagama koje dejstvuju sa fronta i one omogućavaju brzo savlađivanje prepreka i intervencije kako bi se planirana dejstva što potpunije izvršila. Njihova jačina obično se kreće od čete do bataljona, a izuzetno mogu biti i jači.⁴⁶ Dubina njihovog desantiranja zavisi od jačine angažovanih snaga i iznosi 10—50 km od linije fronta.

U literaturi se ukazuje na posebnu efikasnost te vrste vazdušnih desanata, jer se sredstva za transport — heli-

⁴⁶ Na zajedničkoj vežbi dela snaga NATO-pakta »Reforger II«, izvedenoj 1970. god., desantirana je helikopterima cela jedna pešadijska brigada, kao vazdušni desant kopnene vojske, radi ovladavanja prelazima na reci u pozadini protivnika.

kopteri nalaze u divizijama kopnene vojske, tako da vrlo malo vremena prođe od nastale potrebe do realizacije desanta, i jer se istim helikopterima može izvršiti nekoliko desantiranja dnevno.

Na osnovu ratne prakse u Vijetnamu, iskustava sa vežbi i načela upotrebe, pred ove desante se mogu postaviti veoma raznovrsni zadaci, među kojima se ističu:

— zauzimanje važnih objekata ili rejona i držanje do pristizanja snaga sa fronta;

— sprečavanje manevra protivniku posedanjem pogodnih položaja i objekata u njegovoj pozadini;

— eksploatisanje efekata vatre;

— zauzimanje prelaza na vodenim preprekama;

— preskakanje prepreka i obilaženje dobro organizovanih položaja protivnika, i

— dezorganizovanje komandovanja i snabdevanje protivničkih snaga.⁴⁷

3. *Specijalni vazdušni desanti* su namenjeni za diverzantske, obaveštajno-izviđačke i druge akcije subverzivnog karaktera u pozadini protivnika. U tu vrstu desanata spada i upotreba specijalnih snaga (timova i stručnjaka) namenjenih za ubacivanje u pozadinu protivnika radi organizovanja gerilskog pokreta, podrške ili rukovođenja pokretom otpora, odnosno radi pridobijanja pristalica među domaćim stanovništvom za svoje političke ciljeve.

c. Ostale zemlje:

U okviru dve postojeće vojno-političke grupacije, u odnosu na vodeće sile, ostale zemlje imaju relativno skromne snage i sredstva za upotrebu vazdušnih desanata. Uz to, njihova gledišta na podelu i upotrebu desanata, načelno, nose obeležje vodeće zemlje grupacije kojoj pripa-

⁴⁷ U poslednje vreme se preko napisa u časopisima pridaje izuzetan značaj dejstvu manjih desantnih grupa čiji bi isključivi zadatak bio sprečavanje snabdevanja protivničkih snaga. Neki autori pri tom navode da bi samo jedna četa mogla potpuno da parališe snabdevanje u zoni dejstva protivničke divizije, a vod u zoni dejstva brigade.

daju, pa i zbog toga nema potrebe da se posebno razmatraju.

Međutim, zbog specifičnosti zadataka koje vazdušni desanti mogu dobiti u okviru *oružanih snaga Italije*, biće od interesa da se naš čitalac nešto pobliže sa njima upozna. Prema gledištima koja navode autori sa Zapada, zavisno od cilja i angažovanih snaga, postoje tri vrste vazdušnih desanata: koordinirani, samostalni i specijalni.

1. *Koordinirani* (sadejstvujući) vazdušni desanti povezani su sa borbenim dejstvima strategijskih ili taktičkih sastava kopnene vojske koji su angažovani sa fronta, odnosno ratne mornarice s mora. To znači da oni mogu, zavisno od angažovanih snaga, izvršiti zadatke strategijskog ili taktičkog značaja.

Strategijski zadaci mogu biti:

— otvaranje novih frontova ili angažovanje u borbi protiv vazdušnih desanata protivnika koji imaju takav cilj;

— zauzimanje izuzetno važnih prostoriya (rejona ili objekata) radi poboljšanja strategijskog rasporeda ili uvećanja ratnog potencijala;

— uspešno završavanje strategijskog manevra ili ubrzanje njegovog povoljnog ishoda;

— sprečavanje ili ugušivanje revolucionarnog rata na savezničkoj teritoriji, ili pružanje podrške revolucionarnom ratu na protivničkoj teritoriji.

Od taktičkih zadataka se navode:

— prethodno zauzimanje i držanje važnih položaja i objekata;

— zauzimanje prelaza na vodenim preprekama i savlađivanje ostalih prepreka;

— izvođenje borbenih dejstava u pozadini protivnika radi zauzimanja komunikacijskih čvorova i objekata, prevoja i tesnaca;

— presretanje protivničkih rezervi u podilaženju i sprečavanje povlačenja;

— izvođenje raznih prepada radi dezorganizacije komandovanja i snabdevanja, i

— ojačavanje sopstvenih izolovanih i okruženih jedinica.⁴⁸

2. *Samostalni* vazdušni desanti karakteristični su po tome što dobijene zadatke izvršavaju samostalno, bez spajanja sa snagama koje dejstvuju sa fronta. Ređe će se primenjivati i načelno će imati jače snage koje su u stanju da izvršavaju zadatke strategijskog značaja.

3. *Specijalni* desanti (snage za ubacivanje) namenjeni su za izvršavanje raznovrsnih zadataka subverzivnog karaktera u pozadini protivnika. To mogu biti diverzantska dejstva na komunikacijske, privredne i druge objekte, a naročito na lučka postrojenja i plovne objekte, zatim obavljanje obaveštajno-izviđačkih zadataka i organizovanje gerilskih dejstava, odnosno pružanje podrške takvim dejstvima.⁴⁹ Ovi desanti će biti male jačine i pretežno će imati samostalan karakter, mada će se upotrebljavati i u sadejstvu sa snagama sa fronta — pre svega kada izvršavaju obaveštajno-izviđačke zadatke. Mogu se desantirati padobranima ili helikopterima, što zavisi od dubine na kojoj se planira izvršenje zadatka i da li se posle izvršenog zadatka desant odmah vraća.

Navedeni zadaci i norme za upotrebu vazdušnih desanata načelne su prirode, uglavnom predviđeni za nuklearne uslove i uslove u kojima protivnik raspolaže snaž-

⁴⁸ Jačina i sastav, dubina i način desantiranja koordiniranih vazdušnih desanata (strategijskog ili taktičkog značaja) nisu precizirani. Jedino se ističe da se jedinice koje dejstvuju sa fronta sa najjačim vazdušnim desantima moraju spojiti u roku od 2 do 3 dana. Naravno, vreme spajanja sa desantom manje jačine znatno je kraće.

⁴⁹ U poslednje vreme ta vrsta vazdušnih desanata se kroz vojnu publicistiku sve češće naziva »vojno-političkom«. Namenjeni su za izazivanje nespokojstva, panike, partizanskog rata i opšte pobune na teritoriji protivnika — gde za to postoji »ideološka baza«. Smatra se da je dovoljno ubaciti i manje grupe koje bi predstavljale jezgro za okupljanje naklonjenog stanovništva. Zavisno od broja pristalica, predviđa se mogućnost da se uz pomoć tih desanata formiraju oružani sastavi za izvođenje prepada, diverzija, atentata, organizovanje sabotaza i drugih subverzivnih akcija. Te snage se, pored zadataka vezanih za dezorganizaciju u protivničkoj pozadini, mogu koristiti za stvaranje povoljnih uslova za spuštanje krupnijeg vazdušnog desanta i izvođenje dejstva kojima bi se znatno doprinelo njegovom uspehu.

nom borbenom tehnikom. Međutim, prema inferiornijem protivniku ili u konvencionalnom ratu, navedene norme i postupci bi se reducirali, sa težnjom da se u najvećoj mogućoj meri prilagode konkretnim prilikama. Razume se, svi zadaci vazdušnih desanata u javnim publikacijama nisu nabrojani, odnosno nisu jasno fiksirani. To se odnosi, pre svega, na upotrebu vazdušnih desanata za vojno-političke intervencije u drugim zemljama, radi očuvanja ili proširenja sopstvenih interesa. To je donekle i razumljivo, jer zvanično proklamovanje intervencije i mešanja u unutrašnje stvari drugih zemalja nije popularno ni u sopstvenoj zemlji ni u svetu. Istina, to se — makar i stidljivo — pominje u zadacima specijalnih vazdušnih desanata SAD. Međutim, praksa govori da su vazdušnodesantne jedinice SAD bile angažovane za takve zadatke u Libanu, Dominikanskoj Republici, Vijetnamu i Kambodži.

2. — *Značaj iznenađenja pri upotrebi desanata*

Mnoga od opštih načela borbene upotrebe zajednička su za sve delove oružanih snaga pa i za upotrebu vazdušnodesantnih jedinica. Međutim, neka od njih, kao što je iznenađenje, predstavljaju tako bitan preduslov za uspeh desanta da bi zanemarivanje tog načela moglo imati tragičnih posledica za ta inače složena i veoma osetljiva borbena dejstva.⁵⁰

Stepen iznenađenja koji se postiže upotrebom desanta zavisi od mnogih uslova, među kojima se ističu tajnost u pripremama i u načinu njegovog izvođenja, a s protivničke strane obaveštenost i pripremljenost za protivdesantnu borbu.

Pored ostalog, iznenađenje može biti izraženo:

— izborom vremena upotrebe desanta u odnosu na početak rata (pre početka dejstva ostalih snaga, zajedno

⁵⁰ Delimičnim razmatranjem samo ovog načela dobiće se jasnija predstava o međusobnoj uslovljenosti i zavisnosti delovanja mnogih faktora koji se moraju imati u vidu pri upotrebi vazdušnih desanata. Uovoljavajući jednom načelu — dolazi se u protivrečnost sa drugima, što nalaže potrebu za njihovim pomirenjem i traženjem i nalaženjem optimalnih rešenja.

sa njima, tokom rata), danju ili noću, u povoljnijim ili složenijim meteouslovima i sl.;

— izborom zone (rejona) desantiranja, cilja i objekta dejstva, na veću ili manju dubinu teritorije, neposredno na objekat, bliže ili dalje od njega, u rejone koji ne zadovoljavaju maksimalne već minimalne tehničke uslove desantiranja;

— izborom marš-rute i profila leta tokom prevoženja;

— jačinom i sastavom snaga koje se upotrebljavaju i načinom desantiranja;

— primenom novih postupaka, demonstrativnim dejstvima, obmanama, itd.

Vazdušni desanti koji se izvode pre početka ratnih dejstava, odnosno kada rat počinje samom njihovom upotrebom (pre dejstva avijacije, raketno-nuklearnih sredstava, KoV-a ili RM), sračunati su, pre svega, na postizanje maksimalnog iznenađenja, čime se tom faktoru daje prednost nad ostalima.⁵¹ Na takve postupke agresor će se naročito odlučiti kada počinje lokalne i ograničene ratove (bez upotrebe nuklearnih borbenih sredstava). Cilj im je da se iskoristi efekat iznenađenja, da bi se zemlja — žrtva agresije zatekla nespremna za borbu, da se stanovništvo psihološki šokira, spreči plansko prevođenje zemlje na ratni kolosek i aktiviranje odbrambenog sistema u celini, pri čemu se dosta polaže na petu kolonu i subverzivnu delatnost uopšte.

Navedeni način upotrebe vazdušnih desanata opravdaće sebe kada je agresor uspeo da prikrije svoje namere, ili kada mu nije neophodno da radi izvođenja desanta izvede pregrupisavanje snaga, pošto mu postojeći operativno-strategijski raspored omogućava otpočinjanje ratnih dejstava upotrebom krupnih vazdušnih desanata.

Međutim, upotreba vazdušnih desanata bez prethodnog neutralisanja protivnikovog sistema PVO i avijacije može biti veoma rizična, pri čemu je taj rizik srazmeran snazi i stepenu borbene spremnosti tih sistema. Stoga će

⁵¹ Nemci su napad na Holandiju i Belgiju (10. maj 1940) otpočeli upotrebom vazdušnog desanta. Pri tom su čak i neki bombarderi vukli jedrilice i nakon što bi ih otkočili nad rejonom desantiranja produžavali bi let do objekata — ciljeva njihovog dejstva.

i primena takvog načina desantiranja biti utoliko verovatnija ukoliko je manja borbena gotovost sistema PVO i ostalih snaga ugrožene zemlje predviđenih za borbu sa vazдушnim desantima.

Kod ostalih vremenskih varijanti za upotrebu desanata (zajedno sa ostalim snagama ili kasnije) postiže se manji stepen iznenađenja, ali se zato avijaciji pruža mogućnost da neutrališe protivnikov sistem odbrane, avijaciju, PVO, kao i snage KoV-a, predviđene za borbu protiv vazдушnih desanata u rejonima desantiranja. To znači da će takav način upotrebe desanata biti karakterističan za situacije u kojima je sistem protivdesantne borbe u celini razvijen i borbeno spreman. Pri tome valja imati u vidu i činjenicu da će vremenska granica između vatrenog udara avijacije (bombarderske i lovačko-bombarderske) i dolaska vazдушnog desanta, odnosno transportne avijacije, biti svedena na najmanju meru. U protivnom, efekat iznenađenja bi se znatno smanjio a protivnik dobio vremena za konsolidaciju.

Veći stepen iznenađenja postiže se kada se vazdušni desant umesto danju upotrebi noću. Međutim, desantiranje noću ima svojih dobrih i loših strana, i to i za onog ko izvodi desant i za onog ko mu se suprotstavlja.

Prednosti desanta izvedenog noću su, pored iznenadne pojave, i u sledećem:

— znatno se smanjuju mogućnosti dejstva protivničke avijacije u toku prevoženja. To smanjenje je utoliko veće ukoliko je protivnička avijacija manje osposobljena za noćna dejstva. Pošto će transportna avijacija biti solidno obezbeđena elektronskim dejstvima, to se otežavaju uslovi za navođenje protivničke avijacije i ako je obučena za noćna dejstva;

— biće znatno umanjen efekat dejstva protivnikove PAA, prvenstveno lake, pogotovo ukoliko nije opremljena radarima, no i tada može biti zaslepljena elektronskim sredstvima za ometanje;

— braniocu će biti teško da noću odredi jačinu desanta (ne samo u toku leta nego i posle spuštanja), kao i tačne rejone desantiranja. Biće mu sumnjiva svaka pogodna prostorija za desantiranje koja se našla na pravcu leta transportne avijacije, što ga — uz određene mere

obmanjivanja kojima će se koristiti strana koja izvodi desant — može navesti na pogrešnu odluku o upotrebi snaga za protivdesantnu borbu;

— zvučni efekti koji će pratiti let velikih grupacija transportne avijacije noću mogu izazvati povećano negativno moralno-psihološko dejstvo (paniku i šokove) kod stanovništva i jedinica, namenjenih upravo za borbu protiv desanata, osobito ako su to početna ratna dejstva;

— efekat vatre jedinica KoV-a, koje su angažovane u borbi sa spuštenim vazдушnim desantom, biće noću umanjnjen, pogotovo ako njihovo naoružanje nije opremljeno odgovarajućim uređajima i pripremljeno za gađanje u noćnim uslovima;

— usled smanjenih mogućnosti protivničke PVO i avijacije u celini, noću nije izražena potreba napadača za jakim avijacijskim snagama radi obezbeđenja vazdušnog desanta, kao što je to slučaj danju.

Razumljivo je da izvođenje desanta noću ima i slabih strana. Letenje transportne avijacije je složeno i zahteva visoku obučenost posada za letenje u svim uslovima. Otežani su navigacija i pronalaženje određenih desantnih rejona. Padobranici prilikom prizemljenja imaju povećane gubitke — teže se orijentišu i sporije prikupljaju.⁵² Otežano je pronalaženje naoružanja i opreme koja se izbacuje padobranima. Noću je znatno umanjnjen i efekat aviajcijske vatre.

Prednosti desantiranja noću su, u odnosu na dan, ipak očigledne. Međutim, noćni desanti nose i veliki rizik o kome vojni eksperti i zapadnih i istočnih zemalja veoma često raspravljaju. No, i pored toga na Istoku se insistira na noćnim vazдушnim desantima i ističe da se iznenađenjem kompenzira postojeći rizik.⁵³ Na Zapadu, osobito u

⁵² Vreme potrebno za prikupljanje i sređivanje padobranskih jedinica noću u proseku je za oko 50 odsto duže nego pri dnevnom desantiranju.

⁵³ Savremene vazdušnodesantne jedinice su osposobljene i obučene za noćna dejstva. Znatn deo njihovog naoružanja snabdeven je elektronskim sredstvima za gađanje noću (IC-uređaji i radari). Vozila i oruđa koja se padobranima ili raketnim sistemom izbacuju iz aviona — imaju ugrađene radio-predajnike za emitovanje signala koje primaju posade radi orijentacije i bržeg pronalaženja tih sredstava.

SAD, preovlađuju gledišta prema kojima krupnije vazdušnodesantne operacije treba izvoditi uglavnom danju, pri čemu se eksperti pozivaju na iskustva iz drugog svetskog rata.⁵⁴

Danas se veoma često čuju i mišljenja koja, reklo bi se, znače vrstu kompromisa između navedenih gledišta. Naime, preporučuje se spuštanje desanta u svitanje, ili tokom svetlije noći. Pri tom bi se noć iskoristila za prevoženje i spuštanje desanta, što bi doprinelo stvaranju iznenađenja i umanjilo opasnost od protivničke avijacije i PVO, dok bi se dan iskoristio za borbena dejstva desanta uz svestranu podršku avijacije.

Vreme kao meteorološki uslov za upotrebu padobran-skog desanta smatra se povoljnim kada prizemna brzina vetra nije veća od 6 do 7 m/sek i kada je donja baza oblaka bar 200 m iznad visine iskakanja padobranaca. Međutim, savremena transportna avijacija raspolaže modernom elektronskom navigacijskom opremom što joj omogućava desantiranje i u složenijim meteorološkim uslovima — kada je vreme oblačno, pa i noću. Brzina vetra, pak, i dalje ostaje nerešiv problem, jer se, za sada, iskakanje padobranaca može pomeriti samo do brzine vetra od 9 m/sek, ali i to predstavlja znatan rizik.⁵⁵ Prema tome, upotreba vazdušnog desanta u složenijim meteorološkim uslovima pretpostavlja određen stepen rizika, ali, u isto vreme, i znatnu mogućnost iznenađenja, pri čemu se stepen iznenađenja povećava u istoj meri u kojoj raste rizik.

⁵⁴ Prvi veći vazdušni desant koji su izveli zapadni saveznici u drugom svetskom ratu bio je uglavnom noćni (Sicilija, od 9. do 13. jula 1943). On je, i pored dugih priprema, imao mnoštvo slabosti, među kojima se posebno ističu: slabo sadejstvo sa RM (navodi se da je saveznička brodska PAA u toku jedne noći oborila 23 sopstvena transportna aviona); slaba obučenost posada aviona, što je uslovalo veliko rasturanje ljudstva i materijala — čak i 80 km dalje od predviđenog rejonu spuštavanja, tako da se od 133 jedrilice spuštene tokom jedne noći 65 našlo u moru, a od 2000 padobranaca 410 je palo u more. Ostali veći desanti na evropskom ratištu pretežno su izvedeni danju.

⁵⁵ Izraelci su 1956, prilikom napada na Egipat (u »sueckoj krizi«), upotreбили padobranski desant jačine jednog bataljona u rejonu prevoja Mitla pri vetru koji je duvao brzinom 9 do 10 m/sek; samo usled vetra desant je imao 15 odsto gubitaka.

Izborom zone (rejona) desantiranja može se postići visok stepen iznenađenja, pogotovo ako se desant spusti tamo gde ga protivnik nije očekivao. To se najčešće postiže spuštanjem desanta u rejone koji ne nude maksimalne već, naprotiv, minimalne tehničke uslove desantiranja, a oni, zbog toga, predstavljaju sračunat rizik za vazdušnodesantne snage. Sve se više cene gledišta prema kojima je ponekad rentabilnije svesno ići na spuštanje padobranskog desanta u manje pogodne rejone i time na izvesne gubitke, jer ti gubici mogu biti znatno manji od onih koje će desant pretrpeti kada se spušta u rejone koji obezbeđuju povoljne tehničke uslove, razume se, ako su posednuti protivničkim snagama.

U prilog iznetog gledišta navode se i primeri iz drugog svetskog rata i iskustva stečena na praktičnim vežbama.⁵⁶ Navodi se činjenica da se prilikom savezničke invazije u Francuskoj (jun 1944) pokazalo da su znatno manje gubitke imale padobranske jedinice koje su u Normandiji, greškom, spuštane u šume, voćnjake i sela, od onih koje su pale u ravnicu gde su ih Nemci očekivali i zasuli ubitačnom vatrom. To iskustvo je iskorišćeno, tako reći, odmah, u narednom vazdušnom desantu u južnoj Francuskoj (avgust 1944), gde su neke padobranske jedinice spuštane u voćnjake i na druge manje pogodne prostorije. U kasnijoj fazi rata takve postupke su praktikovali i Amerikanci, izvođeći desante na Pacifiku.

Pored ostalih, ističe se iskustvo iz desanta na ostrvo Koredžidor u Pacifiku — dosta malo ($7 \times 2,5$ km), steno- vito i veoma nepodesno za desantiranje. Ostrvo je branilo 6.000 Japanaca. Komandant odbrane nije očekivao vazdušni, već samo pomorski desant, ali je, na uporno insistiranje pretpostavljene komande, izvršio zaprečavanje i pri- premio vatru po rejonima koji su iole mogli poslužiti za spuštanje padobranaca. Za desant su izvedene obimne

⁵⁶ Iznenađenje se može postići i na mnoge druge načine, među koje spadaju razna lukavstva pa i primeri drskosti. U takve se ubraja i nemački desant na belgijsko utvrđenje — for Eben Emael, izveden 10. maja 1940; for je branjen snagama otprilike jednog puka, a zauzelo ga je 55 Nemaca — spustivši se sa 9 jedrilica neposredno na krov utvrđenja. (To je bio i prvi vazdušni desant u svetu sa jedrilicama) .

pripreme (izviđanje, bombardovanje avijacijom i brodomskom artiljerijom, uvežbavanje ljudstva na maketi itd.). Desantirano je 2.065 američkih padobranaca, od čega je 203 ranjeno i 19 poginulo, što znači da su gubici bili 10,7 odsto, a to su najvećim delom bile povrede padobranaca zadobijene prilikom prizemljenja — udari o kamenje, padovi u ruševine i levkove od eksplozija bombi.

Prema gledištima koja se iznose u vojnim časopisima nekih istočnih zemalja, u savremenom ratu će biti normalna praksa desantiranje padobranskih jedinica u šume — da bi se smanjili gubici od protivdesantnih snaga koje su posele pogodne rejone. Pri tom se navode iskustva sa vežbi, prema kojima su jedinice desantirane na belogoričnu šumu (sa širokorazvijenim krošnjama) imale 3 do 5 odsto povređenih. Na osnovu toga se zaključuje da se takav rizik, ipak, isplati samo ukoliko omogućava izvršenje zadatka zbog kojeg se preduzima desant, jer će za protivnika predstavljati veliko iznenađenje.

Može se izvesti zaključak da će onaj ko upotrebljava vazdušni desant najčešće biti u situaciji da pomiri dve protivrečnosti: težnju za što većim stepenom iznenađenja, s jedne strane, i potrebu za što snažnijim nuklearnim udarima, odnosno dejstvom borbene avijacije radi pripreme i obezbeđenja desanta, s druge strane. Čemu će dati veću prednost teško je reći, jer će to zavisiti od ratnog slučaja i konkretne situacije, a pre svega od odnosa snaga. Van svake je sumnje da će se svako pomeranje u bilo koju stranu kretati u tolerantnim granicama, sračunato na to da se upotrebom vazdušnog desanta postigne maksimalan borbeni efekat.

3. — *Pripremanje, izvođenje i osobine borbenih dejstava vazdušnih desanata*

Upotreba vazdušnih desanata predstavlja složen i veoma osetljiv borbeni postupak u kome se, zavisno od jačine, mogu angažovati krupne i raznovrsne snage. To zahteva da se sve pripremne i izvršne radnje brižljivo sinhronizuju i planski izvode, jer i najmanji promašaji mogu u velikoj meri uticati na ishod desanta u celini.

Obim angažovanih snaga, karakter i sadržaj priprema, kao i njihovo izvršenje, uslovljeni su vrstom i jačinom vazdušnih desanata, pa je neophodno da se ukratko razmotre: u okviru krupnijeg — padobranskog i manjeg — helikopterskog desanta.

a) Padobranski desant

Za izvođenje krupnih padobranskih desanata (operativno-strategijskog karaktera) angažuju se velike snage i sredstva raznih vidova oružanih snaga, naročito avijacije.

Vazduhoplovno obezbeđenje

Već je naglašeno da su za izvođenje vazdušnih desanata krupnijih razmera (strategijskih) sposobne samo supersile, jer su za takav poduhvat nužne znatne vazduhoplovne snage, pre svega transportne. Prema nekim proračunima koje navode izvori sa Zapada, smatra se da je za prebacivanje jedne američke vazdušnodesantne divizije potrebno oko 750 transportnih aviona tipa C-141 ili oko 900 aviona tipa C-130, dok je za sovjetsku vazdušnodesantnu diviziju potrebno oko 450 aviona tipa AN-12. Pored toga, za zaštitu i podršku jedne savremene vazdušnodesantne divizije angažuje se po jedna divizija lovačke i lovačko-bombarderske avijacije, te deo izviđačke i specijalne avijacije za elektronska i protivelektronska dejstva.

Osnovni zadaci koje avijacija izvršava za potrebe desanta, sem prevoženja, mogu se, prema preovlađujućim gledanjima u svetu, podeliti na period pripreme i izvršenja desanta.

U pripremnom periodu se angažuju

— izviđačka avijacija — za otkrivanje grupisanja snaga i sredstava PVO na marš-ruti i u rejonu desantiranja, izviđanja zemljišta i snaga predviđenih za PDB u rejonima desantiranja, za izviđanje i utvrđivanje rezultata dejstva po aerodromima lovačke avijacije i otkrivanje njenog baziranja;

— lovačka avijacija — za zaštitu razmeštaja i ukrcajanja vazdušnog desanta;

— lovačko-bombarderska i bombarderska avijacija za neutralisanje u zahvatu marš-ruta i u zoni desantiranja, što je u sklopu opštih dejstava avijacije za izolaciju bojišta, kako se ne bi otkrila namera o upotrebi desanta, pri čemu se javljaju kao primarni sledeći objekti: lovačka avijacija i aerodromi njenog baziranja; sistem i sredstva vazdušnog osmatranja, javljanja i navođenja (VOJIN); raketne jedinice PVO; protivavionska artiljerija, komandna mesta i operativni centri PVO.

Zona u kojoj avijacija neutrališe sisteme PVO protivnika zavisi od jačine vazdušnog desanta i kvaliteta sredstava PVO kojima raspolaže protivnik. Pri upotrebi desanta jačine vazdušnodesantne divizije smatra se da zona leta transportne avijacije može imati širinu 30 do 100 km. U toj zoni na celoj maršruti (na teritoriji protivnika), kao i u zoni desantiranja, zahteva se neutralisanje sredstava PVO (počev od mitraljeza, artiljerije, raketa i stanica VOJIN). Međutim, zona neutralisanja se širi do granice koja transportnu avijaciju obezbeđuje od dejstva sredstava PVO protivnika raspoređenih i izvan naznačene zone. Koliki će biti taj pojas neutralisanja zavisi od raspoloživih protivničkih sredstava PVO i njihovog dometa. On za protivavionske mitraljeze (PAM) iznosi do 3 km, za laku protivavionsku artiljeriju (LPAA) do 5, a za protivavionske rakete (PAR) čak i do 100 km. Lovačka avijacija protivnika neutralisaće se, pak, dejstvom po aerodromima koji se nađu čak u pojasu 200 do 300 km od zone leta transportne avijacije.

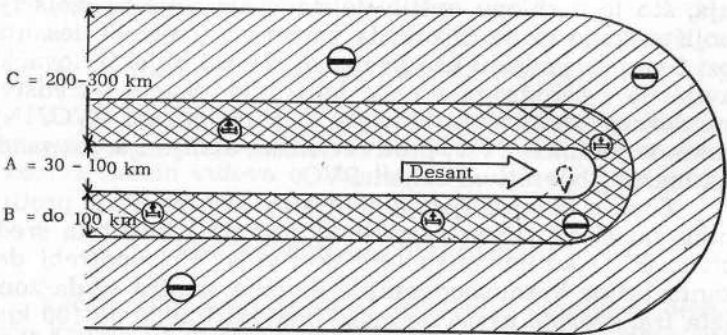
U periodu izvršenja desanta na njegovom neposrednom obezbeđenju angažuju se jake snage avijacije, koje, načelno, lete ispred osnovne grupacije:

— grupa za izviđanje vremena i radiološko-hemijske situacije (leti na 35—40 minuta ispred osnovne grupacije);

— grupa (jedna ili više) za demonstrativna dejstva (leti van borbenog poretka osnovne grupacije) ima zadatak da obmane protivnika o snagama, pravcu i rejonima upotrebe i privuče na sebe dejstvo LA i ostalih sredstava PVO;

— grupe za dejstvo po aerodromima i snagama protivnika u rejonima desantiranja, kao i onim snagama koje

DEJSTVO AVIJACIJE PO SREDSTVIMA PVO
(u periodu pripreme desanta)

LEGENDA:

A = zona leta transportne avijacije u kojoj se neutrališu sva sredstva PVO

B = pojas u kome se neutrališu PAR ukoliko mogu ispoljiti dejstvo u zoni leta

C = pojas neutralisanja aerodroma lovačke avijacije

bi mogle uzeti učešća u borbi sa desantom; sastavljene su od LBA i mogu leteti u sastavu glavne grupacije na oko 10 do 30 minuta leta ispred, ili van borbenog poretka, ali sa proračunom da dejstvo otpočnu kada osnovna grupacija izbije na liniju otkrivanja;

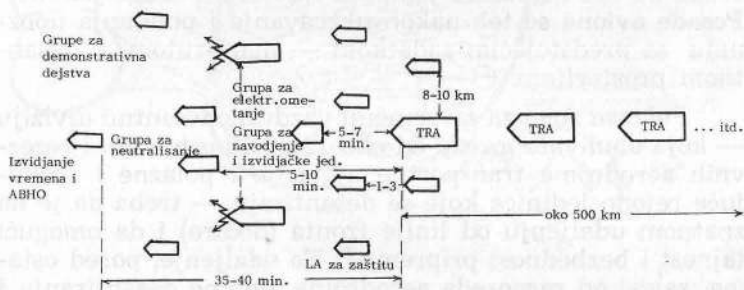
— grupa LBA za neutralisanje PVO protivnika leti na oko 5 do 10 minuta leta ispred čela osnovne grupacije i ima zadatak dejstva po pa-raketama, PAA i stanicama VOJIN u široj zoni marš-rute i zoni desantiranja;

— grupa (avioni) za elektronsko ometanje, načelno, leti van i ispred borbenog poretka desanta i dejstvuje radi smanjenja efikasnosti dejstva PVO protivnika. Pored aviona koji prate osnovnu grupaciju desanta, u određene zone aktivnog ometanja mogu se uputiti i drugi. Transportni avioni, takođe, poseduju sredstva za pasivno ometanje, odnosno stvaranje elektronskih smetnji radi vlastitog obezbeđenja;

— grupe za lovačku zaštitu vazdušnog desanta mogu da izvršavaju svoje zadatke na više načina: neposrednim praćenjem (ispred, iznad, sa strane ili pozadi borbenog poretka), čišćenjem vazdušnog prostora u zoni leta i zoni desantiranja, pri čemu lete ispred borbenog poretka na 2 do 3 minuta, dejstvom iz pripravnosti u vazduhu i kombinacijom iznetih načina.

Pregled IX

NAČELNA SHEMA BORBENOG PORETKA SAVREMENE VAZDUŠNODESANTNE DIVIZIJE

Predviđaju se i posebne snage LBA koje će izvesti neposrednu podršku dejstva vazdušnog desanta nakon spuštanja, a njihovi će zadaci u osnovi biti kao i pri podršci napadnih dejstava KoV-a uopšte. Međutim, razlika je u tome što je za podršku jedinice koja učestvuje u desantu nužno imati relativno jače snage avijacije, pošto ona ne raspolaže težom tehnikom kao ostale jedinice KoV-a.

Jedinice se pripremaju za desant u dubokoj pozadini, kako bi se, prikrivanjem priprema, postiglo iznenađenje i osigurala što veća bezbednost. Neposredne pripreme za padobranski desant, koje se, na osnovu opšteg plana operacije, sprovode u rejonima prikupljanja, obuhvataju izvršenje marša iz rejona rasporeda u očekujuće rejone, pripreme ljudstva i tehnike za desantiranje, kao i posebnu borbenu obuku jedinica za predstojeći zadatak. Obuka se izvodi u rejonima i na objektima sličnim onima u rejonu predstojećih dejstava. Često se rade reljefi desantne pros-

torije sa rasporedom snaga i sredstava protivnika, kao i makete objekata sa svim osobinama (preprekama, obezbeđenjem i sl.). Precizira se postupak svakog elementa borbenog poretka, grupe i pojedinca. Pripreme se izvode po manjim jedinicama, obično četama, kako bi se očuvala tajnost desanta u celini, a svako upoznao sa zadatkom samo onoliko koliko mu je nužno za izvršenje zadatka. Uručuju se neophodne karte i fotografski snimci rejona i objekta⁵⁷ i daju nužne informacije o stanovništvu i ostalim uslovima na desantnoj prostoriji. Nakon prijema zadatka za desant prekida se svaki kontakt jedinica sa stanovništvom, pa čak i ljudstva jedne sa ljudstvom druge jedinice. Posade aviona se tek nakon ukrcavanja i poletanja upoznaju sa predstojećim zadatkom — marš-rutom i desantnom prostorijom.

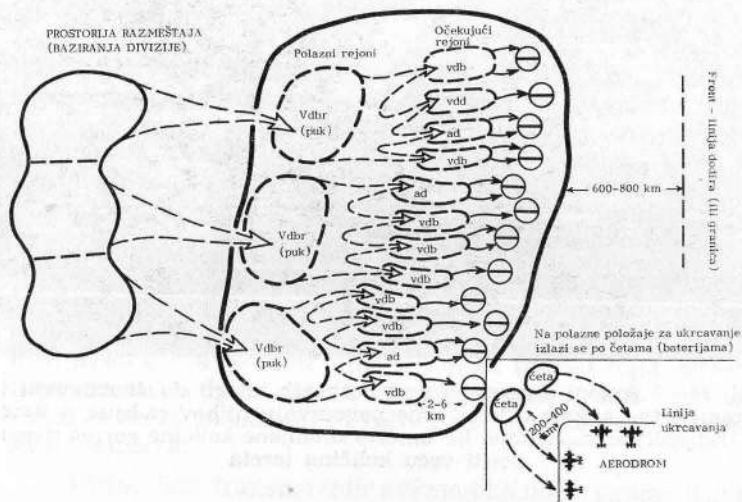
Polazna zona za savremenu vazdušnodesantnu diviziju — koja obuhvata mrežu od oko 12 do 15 osnovnih i rezervnih aerodroma transportne avijacije i polazne i očekujuće rejone jedinica koje se desantiraju — treba da je na znatnom udaljenju od linije fronta (dodira) i da omogućiti tajnost i bezbednost priprema.⁵⁸ To udaljenje, pored ostalog, zavisi od rasporeda aerodroma, dubine desantiranja i radijusa transportne avijacije. Ukoliko je radijus dejstva transportne avijacije 1.200 km, a dubina desantiranja 500 km, onda će polazna zona biti na dubini do 700 km. Prema sovjetskim gledanjima polazna zona za operativni i strategijski desant trebalo bi da se nalazi na dubini od 600 do 800 km.

Težnja je da svaki vazdušnodesantni bataljon, odnosno divizion, dobije po jedan aerodrom za ukrcavanje. Bataljonima se određuju očekujući rejoni na udaljenju 2 do 6 km od aerodroma, u koje treba da stignu 2 do 4 časa pre ukrcavanja. Tu se vrše neophodne pripreme, a zatim kre-

⁵⁷ Zemlje koje raspolažu satelitima u orbiti zemlje u stanju su da putem infracrvenih snimaka neprekidno prate situaciju u rejonima desantiranja. Upravo zahvaljujući podacima dobivenim od američkih satelita, Izraelci su u ratu vođenom oktobra 1973. otkrili prazninu u rasporedu snaga Egipta u rejonu Gorkih jezera i to iskoristili za svoj prodor.

⁵⁸ Površina polazne zone američke vazdušnodesantne divizije, prema navedenom delu I. Andruhova, iznosi 100×100 km.

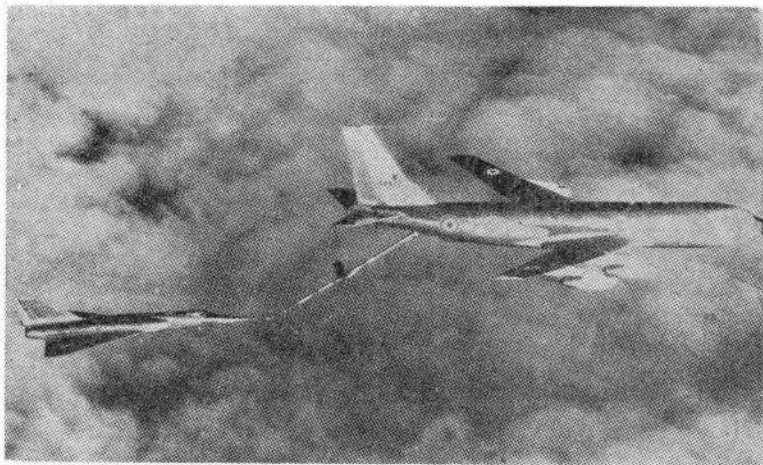
POLAZNA ZONA SAVREMENE VAZDUŠNODESANTNE DIVIZIJE

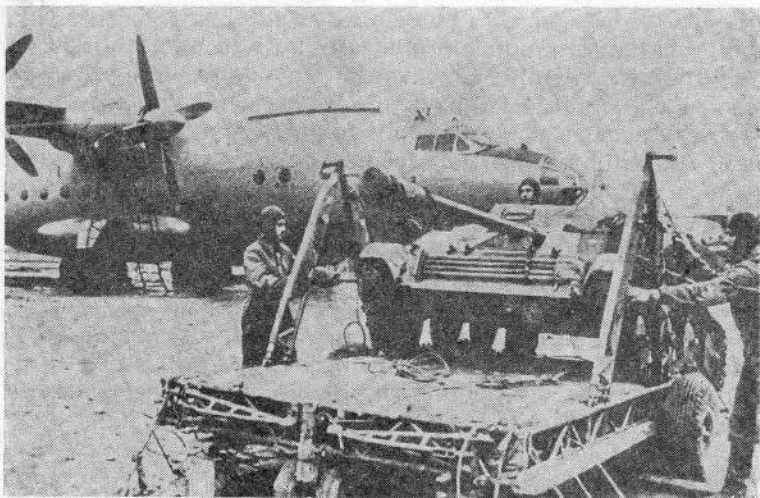
će po četama na polazne položaje, koji su udaljeni 200 do 400 metara od linije ukrcavanja. Dovođenje padobranskih jedinica i sletanje transportne avijacije (ako to nije njen aerodrom baziranja) mora biti tako usaglašeno da se izbegne nagomilavanje i nepotrebno zadržavanje trupa i aviona na aerodromu. Avioni se raspoređuju na liniji ili mestima ukrcavanja, izabranim na ivicama aerodroma ili travnatih terena prema kojima postoje pogodni i maskirani putevi, a oni treba da obezbeđuju što prikrivenije prilaze ljudstva i tehnike.

Ukoliko se istim avionom prevoze tereti (oruđa i vozila) i ljudstvo, onda se prvo ukrcavaju tereti za čiji utovar treba više vremena.⁵⁹ Ukoliko se prevoženje obavlja

⁵⁹ Savremeni transportni avioni imaju i automatizovane uređaje za utovar, dok se tereti u jedinicama nalaze upakovani (na platformama ili u kontejnerima) čime se znatno ubrzava ukrcavanje. Inače, vreme potrebno za ukrcavanje ljudstva zavisi od tipa aviona i kreće se od 5 do 10 minuta.

Sl. 24 — Avioni-cisterne, pored borbenih, mogu da snabdevaju i transportne avione u letu, čime povećavaju njihov radijus, a time i transportne kapacitete, jer umesto smanjene količine goriva mogu nositi veću količinu tereta

Sl. 25 — Postavljanje sovjetskog samohodnog oruđa ASU-52 na platformu — u toku priprema za desant

odvojeno, terete na ukrcne aerodrome treba doturiti 3 do 4, a ljudstvo na 1 čas pre poletanja.

Pošto se poleće sa više aerodroma, to se, najpre, nakon poletanja, vrši zbor eskadrila i pukova (vingova) kako bi se formirao i borbeni poredak od jedne ili više zasebnih kolona, što zavisi od broja aviona, rejona desantiranja, snaga protivnika, vremenskih prilika i dr., što se tokom leta može i menjati. Pri transportu jedne savremene vazdušnodesantne divizije, ako transportna avijacija leti u jednoj koloni, njena dužina može iznositi oko 500 km, ili jedan čas leta, a pri frontalnom letu (više kolona uporedo) skraćuje se na oko 150 do 200 km.

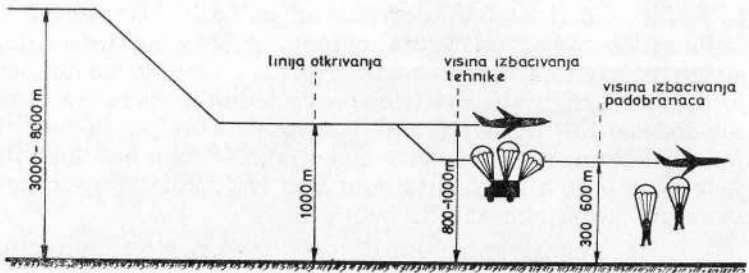
Radi smanjivanja osetljivosti transportne avijacije na nuklearne udare, u toku prevoženja desanta predviđaju se: korišćenje većeg broja pravaca leta (marš-ruta), manji broj aviona u avio-ešelonima u koloni (pored toga ešeloni mogu imati različite visine leta i odstojanja), kao i preduzimanje mera za obmanu protivnika i pojačanje elektronskih dejstava.

Visina leta transportnih aviona obično je promenljiva, a pogotovo kod dužih marš-ruta. Iznad sopstvene teritorije obično lete na visini od 3.000 do 4.000 m, a ukoliko je ljudstvo snabdeveno kiseonikom visina se povećava na 6.000 do 8.000 m. Pri tom se bira visina koja omogućuje najveći stepen ekonomičnosti. Približavanjem liniji fronta, odnosno granici, ako rat nije otpočeo, visina leta se, radi što kasnijeg otkrivanja, tako smanjuje da se linija otkrivanja preleće na visini ispod 1.000 m.⁶⁰ Dolaskom u rejon desantiranja zauzima se najpogodnija visina koja za iskanje padobranaca iznosi 300—600, a za izbacivanje tereta 800—1.000 m.

Od savremenih transportnih aviona zahteva se da — pored velike brzine, korisne nosivosti, uzletanja sa što kraćih poletno-sletnih staza i terena koji nisu pripremljeni

⁶⁰ Poslednjih godina sve je više pobornika, osobito na Zapadu, da i transportna avijacija mora biti osposobljena za let na malim visinama iznad protivničke teritorije, jer se tako na najuspešnji način savladuje jaka PVO protivnika. Te visine leta mogu biti i ispod 100 m, da bi se u rejonu desantiranja povećale do optimalne visine za spuštanje padobranaca i tereta.

PROFIL LETA TRANSPORTNE AVIJACIJE PRI IZBACIVANJU
PADOBRANSKOG DESANTA

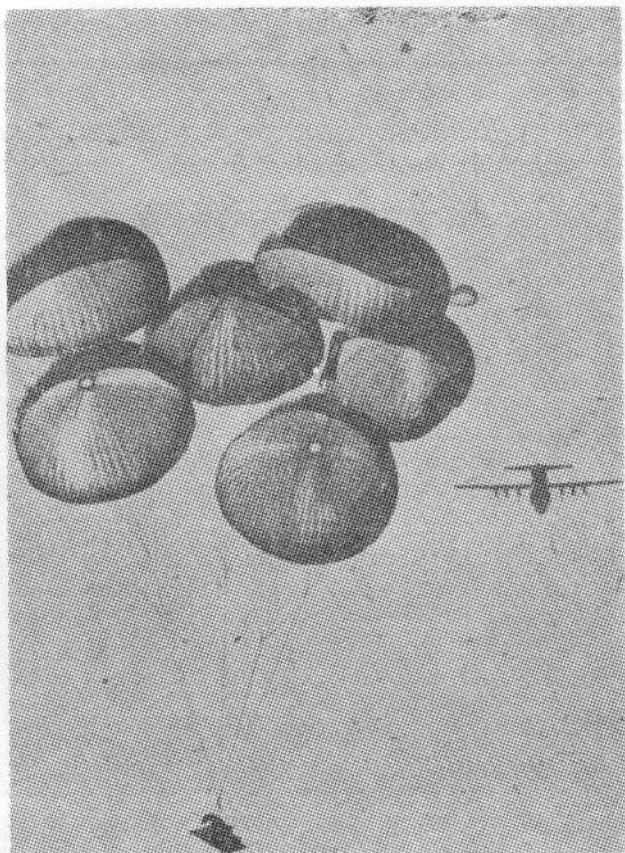

i mogućnosti letenja u svim vremenskim prilikama — raspoložu velikim teretnim kabinama, pogodnim vratima i uređajima za brz utovar i istovar tereta.

Već sada mnogi tipovi transportnih aviona na podu teretne kabine imaju ugrađene klizne staze (šine, transportne trake ili valjke), kao i uređaje za automatsko regulisanje izbacivanja tereta (platformi) po intervalima. Na taj način je omogućeno brzo i grupisano izbacivanje teških tereta u toku desantiranja.

Pored klasičnog načina spuštanja većih tereta padobranima (višekupolni ili jednokupolni velikih dimenzija), što se moglo obavljati samo sa većih visina, već su razrađeni i primenjuju se novi sistemi, koji omogućuju spuštanje velikih tereta sa manjim padobranom uz korišćenje retroaktivnih raketnih motora, zatim spuštanje tereta sa vrlo malih visina uz korišćenje padobrana.

Pri upotrebi raketnog padobranskog sistema teret je u avionu na platformi, iznad koje se nalaze raketni motor i padobran. U momentu nailaska aviona iznad zone desantiranja ispušta se padobran koji je ujedno i izvlakač tereta, jer on pošto se otvori povlači platformu sa teretom iz aviona. Između padobrana i tereta nalazi se raketni retroaktivni motor, koji se pali pomoću pipaka ispod platforme pri njihovom dodiru sa površinom zemlje i na taj način se brzina propadanja tereta smanjuje i u momentu prizemljenja svodi gotovo na nulu.

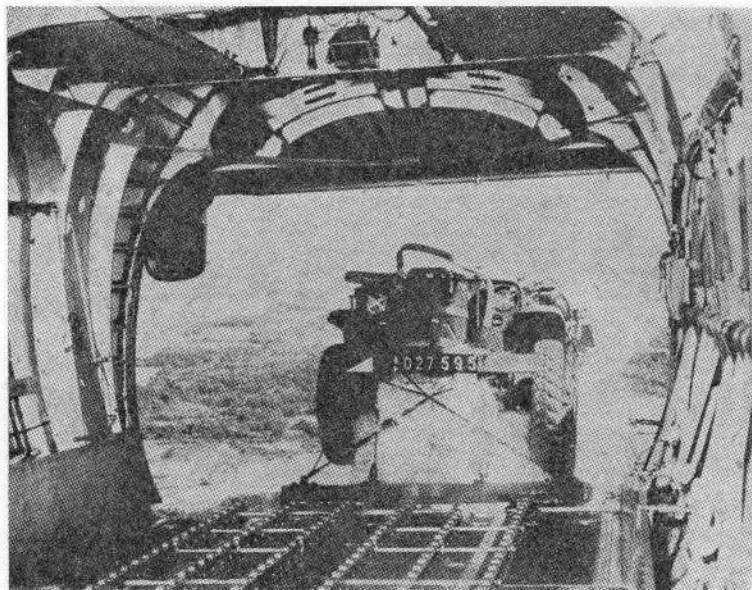
Sl. 26 — Spuštanje platforme sa teretom pomoću višekupolnih padobrana

Prema američkim izvorima, u toku rata u Vijetnamu uspešno je isprobano nekoliko sistema za izbacivanje tereta sa malih visina, pri čemu su korišćeni avioni C-130 i »Caribou«:

— sistem PLADS sa 16 lakih platformi, koje se putem padobrana izbacuju sa 60 m visine i postiže preciznost od nekoliko desetina metara;

— sistem LAPES (sličan prethodnom) koji omogućuje izbacivanje platforme sa teškim teretima (9 do 14 tona) sa visine od 5 metara;

— sistem LOLEX omogućava da se izbacuju platforme sa vozilima sa visine od samo 2 m, i

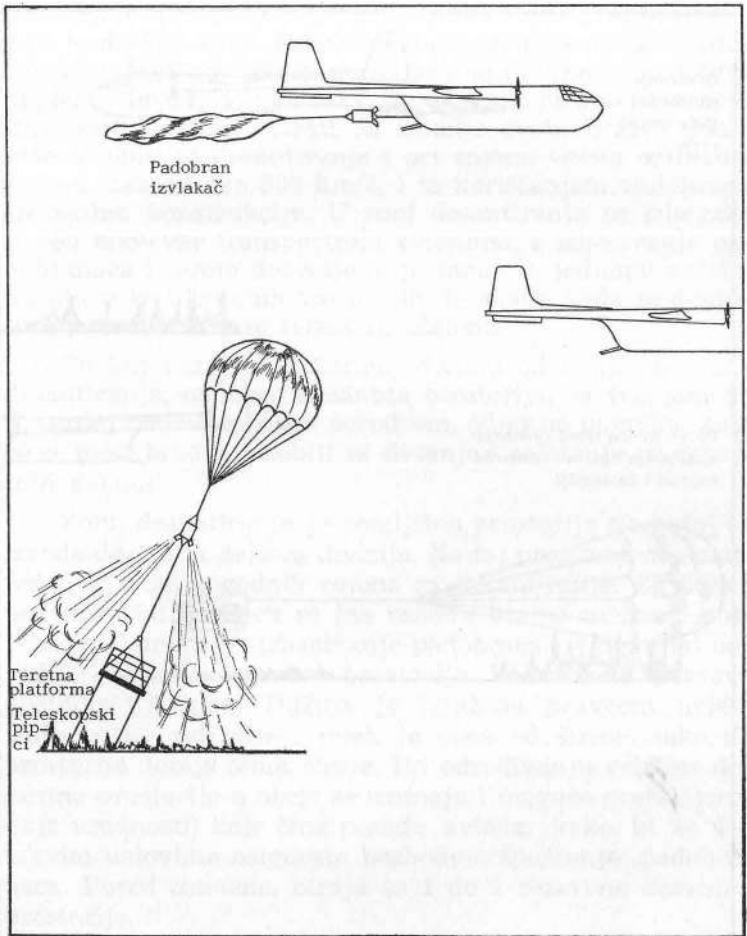

Sl. 27 — Valjkasta klizna staza kojom motorno vozilo napušta avion »Transal« (Francuska)

— sistem CDS, po kome se teret izbacuje sa visine od 100 m, kada je avion u penjanju pod uglom od 8° , pri čemu tereti ispadaju iz njega i spuštaju se pomoću padobrana.

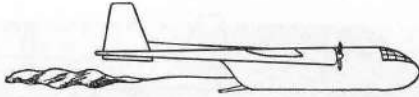
Kod tih sistema uglavnom je iskorišćena sila Zemljine teže (koja teret vuče naniže); po napuštanju aviona teret teži da se kreće u pravcu aviona, dok ga padobran ometa i omogućava mu usporeno spuštanje na zemlju.

SPUŠTANJE TERETA POMOĆU PADOBRANSKO-
-RAKETNOG SISTEMA

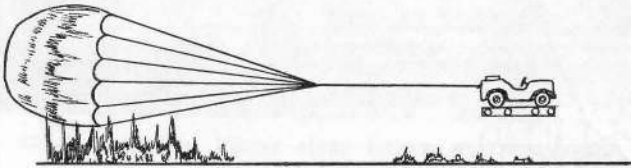

PRINCIP SPUŠTANJA TERETA POMOĆU PADOBRANA
SA MALIH VISINA

Otvaranje
padobrana ko-
ji će izvući
teret

Pošto izvuče teret padobran
zaustavlja njegovo kretanje
napred i ka zemlji

Brzina leta na marš-ruti zavisi od tipa aviona, ali se uvek teži da bude što veća kako bi se smanjilo vreme boravka desanta u vazduhu kada je njegova osetljivost na udare protivničke avijacije najveća. Međutim, dolaskom nad desantnu prostoriju brzina je uslovljena dozvoljenom brzinom leta za iskakanje padobranaca i izbacivanje tereta, a to je do 350 km/č. Pri većim brzinama stvara se vazdušni udar koji onemogućava normalno otvaranje padobrana, čime dovodi do gubitaka. To znači da će svi savremeni transportni avioni morati da smanje svoju brzinu. Ipak, vrše se opiti za desantiranje i pri znatno većim brzinama aviona, čak od oko 500 km/č, i to korišćenjem padobrana specijalne konstrukcije. U zoni desantiranja se izbegava složen manevar transportnim avionima, a izbacivanje padobranaca i tereta dozvoljeno je samo u jednom naletu, pogotovo kod krupnih vazdušnih desanata, kada se desantiranje izvodi u više talasa ili ešelona.

Svakoј vazdušnodesantnoj diviziji određuje se zona desantiranja, odnosno desantna prostorija, sa težnjom da se u njoj nađe bar jedan aerodrom, odnosno površina koja će se moći brzo osposobiti za sletanje i poletanje transportnih aviona.

Zona desantiranja je zemljišna prostorija na kojoj se izvode desantna dejstva divizije. Na toj prostoriji se nalazi jedan ili više pogodnih rejona za desantiranje. Za svaku padobransku jedinicu se (na osnovu brzine aviona i potrebnog vremena za izbacivanje padobranskog desanta) određuje veličina desantne prostorije. Veličina se izražava dužinom i širinom. Dužina je izražena pravcem naleta transportne avijacije i uvek je veća od širine, tako da prostorija dobija oblik elipse. Pri određivanju veličine desantne prostorije u obzir se uzimaju i moguće greške (srednje vrednosti) koje čine posade aviona, kako bi se i u takvim uslovima osiguralo bezbedno spuštanje padobranaca. Pored osnovne, biraju se 1 do 2 rezervne desantne prostorije.

Potrebno vreme za desantiranje padobranske divizije teško je odrediti, jer to zavisi od broja rejona za desantiranje, kapaciteta transportnih aviona i opreme koju kori-

sti za izbacivanje tereta, brojnog stanja ljudi i tehničkih sredstava u diviziji, kao i više drugih faktora.⁶¹

Prema nekim proračunima, kada se desantiranje sprovede avionima nosivosti oko 60 ljudi, ako istovremeno mogu da iskaču po 2 padobranca (jedna veća ili dvoja manjih vrata), predviđeno vreme i veličina prostorija su prema pregledu XIV.

Pregled XIV

PREDVIĐENO VREME I VELIČINA PROSTORIJE
ZA DESANTIRANJE

Jedinica	Vreme izbacivanja	Veličina rejon desantiranja
Jedan avion (60 ljudi)	u jedan rejon 30—50 sek	1 x 1,5 km
Četa	2 do 3 minuta	1 x 1,5 km
Bataljon	6 do 10 minuta	2 x 3 km (oko 6 km ²)
Puk — brigada	u jedan rejon 40 do 50 mi- nuta; u dva rejona 15 do 20 minuta	10 x 5 km (oko 50 km ²)
Divizija	u jedan rejon 1,5 — 1,7 č u dva rejona 1 — 1,2 č	30 x 40 km (oko 1200 km ²)

Zbog osetljivosti na nuklearne udare protivnika, predviđa se znatna rastresitost spuštenog desanta, pa se zahteva da desantni rejon bataljona budu na međusobnom udaljenju 3 do 4 km.

Međutim, ako se ne očekuje upotreba nuklearnih sredstava, desantni rejon bataljona su na manjem odstojanju,

⁶¹ Nemački autor Sobik Erih, pišući o sovjetskim vazdušno-desantnim jedinicama, navodi da je na manevru »Dvina« (1970. godine u Belorusiji) izbačena cela vazdušnodesantna divizija »u roku od 22 minuta«, a na manevru »Jug« (leto 1971. u Ukrajini), radi savlađivanja vodene prepreke, izbačena je jedna vazdušno-desantna divizija »za manje od pola časa«. Istina, ovaj autor ne navodi i podatak da li je i sva divizijska tehnika spuštena padobranima (prema »Truppenpraxis-u«, br. 3/1973, str. 779—786).

što će diktirati zemljišni uslovi i borbeni zadatak, pri čemu se vodi računa o osetljivosti na udare avijacije i neophodnoj rastresitosti.

Kada se radi o kombinovanom vazдушnom desantu (padobranskom i sletajućem), odnosno kada u desantu učestvuju i motopešadijske divizije KoV-a, u zonu desantiranja se obavezno uključuju aerodromi. Teži se da se sletanje izvede na više aerodroma (na aeročvoru), jer se desantiranje sletanjem odvija znatno sporije. Računa se da bi iskrčavanje jedne vazdušnodesantne divizije (koja je neuporedivo lakša od motopešadijske) trajalo oko 6 časova — na jednom aerodromu pri intervalu sletanja transportnih aviona od jednog minuta.

Izboru desantnih rejonu u svim armijama se pridaje izuzetna pažnja. Od njih se zahteva da, pored neophodnih tehničkih uslova (što bezbednije prizemljenje padobranaca i tereta, njihovo brzo i prikriveno prikupljanje i sređivanje), zadovolje i više taktičkih, među kojima se ističu: da nisu posednuti jakim snagama, osobito oklopnim i sredstvima PVO; da nisu zaprečeni; da su što bliže objektu napada, po mogućnosti da se poklapaju — u protivnom ne bi trebalo da je objekat udaljen više od 2 do 5 km,⁶² a da između njih nema jačih prepreka, jer bi se snage desanta zamarale, gubile vreme i odlagale napad, što bi protivnik iskoristio za prikupljanje protivdesantnih snaga — bilo za zaštitu objekta ili intervenciju.

Pored navedenih zahteva, desantni rejonu po američkim gledanjima treba da su lako uočljivi iz vazduha, da omogućuju prilaz transportnoj avijaciji iz pravca naleta, da postoji mogućnost maskiranja ljudstva i tehnike po spuštanju. Pri tome se posebna pažnja poklanja raspoloženju stanovništva, pa se, ukoliko je neprijateljski raspoloženo, biraju rejonu koji nisu naseljeni, odnosno koji su slabije naseljeni.

Veličina desantne prostorije zavisi od jačine padobranske jedinice, mogućnosti transportnih aviona i vremenskih prilika. U svakom slučaju brzina aviona pri iska-

⁶² Smatra se da desantni rejon treba birati na udaljenosti 2 do 3 km od objekta, kada je ovaj dobro branjen, kako bi se izbegla efikasna vatra sa objekta u toku spuštanja i prikupljanja desanta.

kanju padobranaca, njihov broj u jednom avionu, broj vrata za iskakanje i interval iskakanja, brzina i pravac vetra, obučenosť posada i sl. utiču na veličinu prostorije. Veće rasturanje padobranaca pri desantiranju uslovljeno je većom brzinom vetra, većom visinom iskakanja, većom brzinom leta aviona, kao i većim brojem padobranaca u avionu — ako se koriste samo jedna vrata za iskakanje.

Struktura desantiranja može biti veoma različita, što zavisi od jačine, sastava, zadatka, dubine, vremena, usvojenih normi i načina spuštavanja vazdušnog desanta, kao i protivničkog dejstva. Najveći uticaj na način spuštavanja ispoljiće sastav desanta — da li je samo padobranski ili je kombinovan sa sletanjem.

Prema ocenama nekih zapadnih autora⁶³ i prikaza izvedenih vežbi, struktura desantiranja sovjetske vazdušnodesantne divizije može biti:

— ako se divizija spušta padobranima onda se u rejon desantiranja najpre spušta grupa za izviđanje, obeležavanje desantnih rejona i navođenje, zatim se spuštaju delovi za obezbeđenje desantne prostorije (jedan bataljon na diviziju, da bi se kasnije spuštali tereti (oruđa, vozila i sl.), a u poslednjem talasu spušta se glavnina ljudstva padobranima;

— ako je desant kombinovan, najpre se spušta grupa za izviđanje i navođenje koja raspolaže sredstvima za vezu i signalizaciju (spušta se padobranima na 10—30 minuta pre ostalih snaga, ili će taj zadatak obaviti ranije ubačene snage), za njima se spušta prvi talas koji čine padobranci (a po potrebi i inžinjerijske mašine), čiji je zadatak da zauzme i obezbedi desantnu zonu sa aerodromom ili pogodnim terenima koje priprema za sletanje transportnih aviona, dok sledeći talasi prenose glavninu desanta (tehniku i ljudstvo) koja se iskrcava posle sletanja aviona. Moguće je da se deo padobranskih snaga u vidu rezerve desantira kasnije, za ojačanje ugroženih snaga u nekom rejonu, i pri tom se, ukoliko to situacija dozvoli, ne spušta padobranima već iskrcava nakon sletanja aviona.

⁶³ Vidi »Militare Rewiew«, brojevi od oktobra 1970. i januara 1972.

*Prema američkim gledištima*⁶⁴ desantiranje vazdušno-desantne divizije se sprovodi u tri ešelona (desantni, sledeći i pozadinski ešelon):

— desantni (udarni) ešelon čini u osnovi borbeni deo divizije koji je namenjen za zauzimanje desantne prostorijske i objekata. Njega čine ojačani bataljoni (borbene grupe), divizijska rezerva i druge neophodne snage. Spušta se padobranima, po borbenim grupama koje imaju svoje objekte dejstva, dok se divizijska rezerva i sredstva podrške spuštaju u središnji deo. Ako divizija napada jedan objekat tada se spuštanje obično vrši na kružnu osnovicu radi koncentričnog dejstva, izražavajući težišta na izabranim pravcima rezervom i sredstvima podrške;

— sledeći ešelon sačinjavaju ostale snage i sredstva (ljudstvo, vozila i oprema) koji nisu bili neophodni u sastavu desantnog ešelona, a prebacuje se čim se stvore uslovi za sletanje aviona u desantnoj zoni, dok se samo izuzetno može spuštati i padobranima;

— pozadinski ešelon čine jedinice i organi za snabdevanje i namenjen je za dotur i evakuaciju između polazne i desantne prostorijske. On na polaznoj prostorijskoj ostaje za sve vreme trajanja operacije.

U izvođenju vazdušnodesantnih operacija mogu se koristiti i jedinice specijalne namene; njima se stavlja u zadatak da u pozadini protivnika izvode diverzantsko-obaštećajna i subverzivna dejstva. One mogu sadejstvovati jedinicama desanta, napadajući komandna mesta i sredstva veze, a mogu se angažovati za zauzimanje važnih objekata na desantnoj prostorijskoj, te za preduzimanje aktivnosti koje mogu obmanuti protivnika, otežati mu manevar, snabdevanje itd.

Prema italijanskim gledištima desantiranje se sprovodi u nekoliko talasa — najčešće u tri. Prvi talas (nazvan »jurišni talas«) spušta se padobranima, isturajući ispred sebe grupe za izviđanje i osiguranje koje mu omogućavaju povoljnije uslove za prizemljenje i prikupljanje. U jurišnom talasu, zavisno od zadatka, mogu da budu i različite snage. U njemu će se pretežno nalaziti jedan (izuzetno dva)

⁶⁴ Andruhov, navedeno delo.

padobranski bataljon, deo diverzantskih i karabinjerskih snaga, artiljerija, deo komande brigade sa sredstvima veze i delovima za zbrinjavanje. Taj talas ima zadatak da, ako je spušten direktno na objekat dejstva, pristupi njegovom zauzimanju i, ujedno, obezbeđuje prostoriju za špuštanje ostalih talasa a i da, ukoliko je spušten dalje od objekta, osigura prostor za desantiranje narednih talasa i hvata borbeni dodir sa snagama protivnika, onemogućavajući im manevar. Drugi talas može činiti ojačani padobranski bataljon sa delom snaga brigade, dok će se u trećem talasu desantirati preostali delovi brigade. Ti talasi se spuštaju sletanjem aviona, pa je neophodno da prvi talas zauzme ili pripremi površine za sletanje i uzletanje. Drugi talas može biti spušten i padobranima, ako nema uslova za sletanje aviona.

Prikupljanje ljudstva i materijala, odnosno sređivanje padobranskih jedinica posle prijemljenja, izvršava se najvećom brzinom. Smatra se da je manja jedinica (četa — bataljon) spremna za izvršenje zadatka ako je prikupila 90 odsto ljudstva i protivoklopnih sredstava. U većini zemalja norma za prikupljanje padobranske čete (danju) jeste 10, a za bataljon 20 minuta, dok se noću ova norma povećava za oko 50 odsto. Artiljerija mora biti spremna za otvaranje vatre 25 minuta nakon spuštanja. U nekim armijama norme prikupljanja su od iznetih veće i za 25 odsto, što se objašnjava većim brojnim stanjem njihovih jedinica.⁶⁵

Gubici u tehnicima koja se desantira na platformama — usled neotvaranja ili nepravilnog otvaranja padobrana, lošeg prizemljenja i sl. — kreću se od 3 do 7 odsto.

Što se tiče normi za prikupljanje većih jedinica, one su veoma različite. Međutim, za snage koje će voditi borbu protiv spuštenog vazdušnog desanta — pošto se desantiranje sprovodi, uglavnom, po bataljonima — bitno je da se njihova spremnost za borbeno dejstvo može uzeti kao

⁶⁵ Iznete norme za prikupljanje i sređivanje jedinica po spuštanju predstavljaju određene tehničke proračune, a ne i vreme kada će one otpočeti borbeno dejstvo. Naprotiv, u pravilima skoro svih zemalja ističe se da spušteni delovi odmah stupaju u borbu, odnosno da jedinice na izvršenje svog borbenog zadatka kreću čim prikupe većinu ljudstva.

spremnost padobranskih jedinica u celini, jer se veće jedinice i neće prikupljati na jednom mestu.

Opšte je pravilo da su padobraneci obučeni u rukovanju svim naoružanjem, borbenim i drugim vozilima, radio-uređajima i drugom tehnikom kojom raspolažu njihove jedinice — da bi je mogli upotrebiti u borbi kada ostane bez posluge. Poseban vid obuke padobranaca je i njihova priprema u rukovanju naoružanjem, osobito težim, vozilima i drugom tehnikom potencijalnog neprijatelja — kako bi ta sredstva, ukoliko ih zaplene, mogli iskoristiti u borbi.

Osobine borbenih dejstava desanta

Padobraneci su obučeni za otvaranje vatre iz ličnog naoružanja i u toku spuštanja, čim im se otvore padobrani. To znači da borbu mogu otpočeti dok su još u vazduhu. Međutim, takva vatra nije naročito precizna niti masovna, jer će u toku spuštanja (radi što pogodnijeg prizemljenja i izbegavanja drveća i drugih prepreka na desantnoj prostoriji) biti zauzeti osmatranjem i neophodnim popravkama i manevrom padobrana za što sigurnije prizemljenje.⁶⁶ U literaturi se navodi da padobraneci u nekim zemljama, pre svega oni koji se upotrebljavaju kao prednji delovi (prvi talasi), raspolažu posebnim kontejnerima ručnih bombi, koje sa određene visine, neposredno pred prizemljenje, izbacuju da bi se rasule i po udaru o zemlju eksplodirale, neutrališući protivnika na mestu prizemljenja.

Odmah posle spuštanja, nakon odbacivanja padobrana, počinje se prikupljanje tehnike i ljudstva po jedinicama, kako bi se što pre izvršio borbeni zadatak.

Postupak zavisi i od mesta desantiranja u odnosu na objekat dejstva. Ukoliko je objekat dejstva slabije branjen, ili su snage koje ga brane neutralisane prethodnim dejstvom avijacije, a uz to je i pogodan za desantiranje — desant se baca direktno na objekat. U tom slučaju pado-

⁶⁶ Navode se norme od 3 do 4 minuta, koliko je padobrancima potrebno da bi po prizemljenju stupili u borbu (po jedan minut za oslobađanje od padobrana i za dovođenje u gotovost ličnog naoružanja, a 1 do 2 minuta za podešavanje ostale opreme).

branci odmah otpočinju borbu po manjim grupama, ne čekajući posebno prikupljanje po jedinicama, što će, uostalom, biti planom unapred predviđeno.

Kada je desant bačen dalje od objekta napada, prikupljanje se, načelno, obavlja u pokretu ili na unapred određenom mestu zбора, koje je uočljivo i nalazi se na pravcu što iz reјona desantiranja izvodi ka objektu napada.

Borbena dejstva padobranskih jedinica izvode se po opštim načelima koja važe za jedinice KoV-a. Ta dejstva, međutim, imaju i mnoštvo specifičnosti koje se, pre svega, izražavaju u složenosti dejstva u protivničkoј pozadini. Stoga je unapred razrađena i isplanirana čitava tehnologija borbe. Jedinice, elementi borbenog poretka, grupe i pojedinci uvežbavaju se do automatizma za izvršavanje svojih zadataka. Osnovna obeležja njihovog dejstva su: iznenađenje, brzina, drskost, smelost i upornost — kako bi se borbeni zadaci što pre i potpunije izvršavali.

Karakter borbenih zadataka je takav da se moraju izvršavati pretežno aktivnim dejstvima, pa je zato napad osnovni vid borbenih dejstava vazdušnodesantnih snaga uopšte, a posebno padobranskih jedinica. To je uslovljeno činjenicom što ove jedinice — do osposobljavanja aerodroma za sletanje aviona sa težom tehnikom — oskudevaju u oklopnoj tehnici i sredstvima vatrene podrške (sem avijacijske), pa su prisiljene da dejstvuju brzo i aktivno, da svojom inicijativom i iznenadnim dejstvom zbunjuju protivnika i sprečavaju mu planska dejstva.

Retko kada će sve snage spuštenog desanta moći da se angažuju u napadu. Situacija će vrlo često zahtevati da deo snaga obezbeđuje desantnu osnovicu — radi spuštanja narednih talasa ili dotura materijalnih sredstava. Takođe će biti nužno da se određene snage izdvoje radi suprotstavljanja protivničkim snagama koje već ispoljavaju intervenciju, ili da se zadrže u rezervi radi uticaja na dalji tok borbe.

Borbeni poredak će zavisiti od karaktera zadatka i broja objekata na koje se napada. Obično će se sastojati od borbenih grupa, snaga za obezbeđenje, rezerve (opšte i protivoklopne) i grupe za vatrenu podršku. Ukoliko se radi o jedinstvenom objektu na koji se angažuje spuštena

jedinica, onda se, prema sovjetskim gledanjima, umesto borbenih grupa formira borbeni ešelon.

Jačina borbenih grupa zavisi od toga ko ih formira i na kakav objekat napadaju, a obično je reč o ojačanoj četi ili bataljonu, osposobljenim i za samostalna i za objedinjena dejstva.

Helikopteri, kojima raspolažu američke vazdušnodesantne divizije, služe za manevar snagama, vatrenu podršku, komandovanje i obezbeđenje na desantnoj prostoriji. Posebno se angažuju za manevar rezervom (koja zauzima središni raspored u borbenom poretku), za borbu oklopnih snaga i zaprečavanje na ugroženim pravcima.

Odbrambena dejstva vazdušni desant primenjuje kao izraz nužde. Odbrana za njega, u suštini, znači gubljenje inicijative, statičnost i vezivanje snaga za objekte ili prostoriju, što — u uslovima upotrebe nukelarnih i hemijskih borbenih sredstava i kada protivnik ima mogućnosti da brzo prikupi snage za intervenciju — može biti veoma opasno. U svakom slučaju odbrana ima privremen karakter i obično se primenjuje do dolaska jačih snaga — sledećih talasa ili trupa sa fronta. Reč može biti o odbrani aerodroma, čvorišta komunikacija, mostova, prevoja, pristaništa, jakih položaja i drugih objekata ili važnih rejona. Specifičnosti takve odbrane se izražavaju u grupnom posedanju položaja, većoj rastresitosti rasporeda i nekompaktnosti jedinica, slabijoj inžinjerijskoj organizaciji položaja,⁶⁷ skromnijoj protivoklopnj odbrani i vatrenj podršci u celini. Odbrana se, obično, organizuje na kružnoj osnovici, čime se snage razvlače, ali se težište izražava po pravcima, osobito onima koji su ugroženi od oklopnih snaga protivnika.

U slučaju snažne protivničke vatre (artiljerijske, avijacijske i dr.) po snagama desanta, prema zapadnim gledanjima, treba preduzimati manevar radi pomeranja os-

⁶⁷ U formacije padobranskih jedinica sve se više uključuju inžinjerijske mašine kako bi se u što kraćem vremenu, koje je za desant uvek dragoceno, postigao maksimalan efekat u fortifikacijskom uređenju položaja, uređenju površine za sletanje aviona, zaprečavanju i drugim radovima. I helikopteri su osposobljeni za izbacivanje mina u toku leta sa određene visine, tako da se one same ukopavaju.

novice odbrane na onu prostoriju koja omogućava bolju zaštitu, snažnije vatreno dejstvo, sigurniju podršku vlastite avijacije i upornost odbrane u celini. Snage desanta u izvođenju odbrane su veoma žilave i nedostatak teže tehnike i vatrene podrške nadoknađuju solidnom obučenosti ljudstva za upotrebu raspoloživog automatskog naoružanja i ličnom hrabrošću do žrtvovanja.

Po izvršenom zadatku, odnosno po njihovom spajanju sa trupama koje dejstvuju sa fronta ili se iskrcavaju kao pomorski desant, padobranske jedinice se što pre smenjuju, izvlače iz borbe i odvođe u pogodne rejone radi popune i pripreme za naredne zadatke.

U slučaju neuspeha vazdušnog desanta snage se izvlače u pogodan rejon gde postoje uslovi za snabdevanje ili evakuaciju. Ako evakuacija nije mogućna pristupa se organizaciji odbrane do spajanja sa snagama sa fronta. Ukoliko nema izgleda za spajanje, onda se, prema zapadnim gledištima, preduzimaju mere da se obezbedi preživljavanje ljudstva. Te mere se uglavnom svode na prelazak jedinica na borbena dejstva po manjim grupama i na primenu partizanske taktike.

b) Helikopterski desant

Mnoge osobine helikoptera (vertikalno poletanje i sletanje, lebdenje, vešanje tereta sa spoljne strane, velike manevarske sposobnosti tokom leta i sl.) omogućavaju da se desant upotrebi na svakom zemljištu i da se njegovo ljudstvo spušta direktno na objekat dejstva i to bez raturanja, zatim da se ljudstvo posle obavljenog zadatka prebaci u drugi rejon radi izvršenja narednog zadatka, ili se, u slučaju neuspeha, evakuiše, itd. Pored toga, pripreme za izvođenje helikopterskog desanta i za njegovo obezbeđenje traju znatno kraće i jednostavnije su nego kod padobranskog. Međutim, helikopteri se, bar za sada — zbog relativno male brzine, doleta i nosivosti — uglavnom upotrebljavaju u taktičkim vazdušnim desantima, pa će u tim okvirima ovde i biti razmatrani.

Upotreba helikopterskog desanta se, u okviru boja ili operacije, načelno unapred planira. Pri tom se određuju: snage, sredstva, rejon-objekat i cilj dejstva desanta, kao i

vreme izvršenja. Time se stvaraju povoljni uslovi za temeljitije pripreme desanta. Međutim, biće situacija koje će nametati potrebu da se desantom iskoristi nastala povoljna prilika (kriza kod protivnika, osetljivost prilikom izvođenja njegovog manevra i sl.), ili brzo interveniše kako bi se preodolela sopstvena kriza — što znači da će biti i relativno kratkih i brzih priprema tokom dinamike borbenih dejstava.

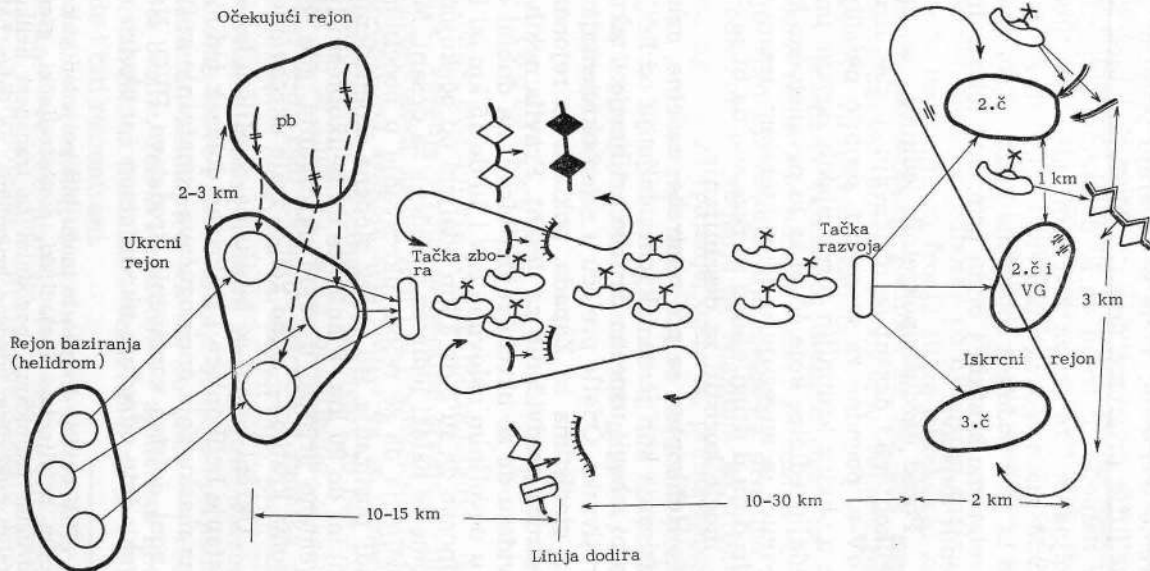
Pored vazdušnopokretnih jedinica, za upotrebu kao helikopterski desant se obučavaju i sve druge jedinice KoV-a, pogodne za transport, osobito pešadijske. Obično se u okviru krupnijih formacijskih sastava unapred predviđaju jedinice koje će se za to prvenstveno koristiti.⁶⁸ Te jedinice se angažuju u helikopterskim desantima, odnosno određuju u drugi ešelon ili rezervu, da bi se — po potrebi — mogle koristiti za desantiranje.

Helikopteri se pre upotrebe, načelno, nalaze u rejonu baziranja koji je na takvom udaljenju od linije fronta kako bi izbegli uspešno dejstvo artiljerije i taktičkih raketa protivnika. Odatle preleću u rejon ukrcavanja koji se, prema gledištima sa Zapada, poklapa sa rejonom rasporeda jedinica predviđenih za desant. Pravila nekih armija predviđaju da se ukrcni rejon biraju na dubini od 25 do 30, a u povoljnim uslovima čak i 10 do 15 km od linije fronta, odnosno da su 2 do 3 km udaljeni od očekujućeg rejona u kome se nalazi jedinica određena za desant. Međutim, ima mišljenja da se rejon ukrcavanja u početnim dejstvima, radi postizanja što većeg stepena iznenađenja, biraju na dubini do 90 km. Planira se da helikopteri i ljudstvo istovremeno pristižu u rejon ukrcavanja, gde se zadržavaju veoma kratko — samo koliko traje ukrcavanje.

Ukrcni rejon se biraju na zemljištu koje omogućava sletanje helikoptera i prikriven dolazak jedinice, zatim da ima masku koja onemogućava osmatranje sa fronta i da su u zoni dejstva sopstvenih sredstava PVO. Načelno se za svaku četvu određuje ukrcni rejon i u okviru njega 2 do 3

⁶⁸ U okviru divizija to mogu biti po jedan puk ili brigada sa svojim bataljonima (pešadijski, motostreljački, grenadirski i sl.) i drugim jedinicama, pogodnim za transport helikopterima, a u ostalim pukovima, odnosno brigadama, po jedan bataljon ili četa.

NAČELNA SHEMA UPOTREBE HELIKOPTERSKOG DESANTA
(jačine bataljona)

ukrcna mesta (za vodove), dok se za bataljon određuju 2 do 3 ukrcna rejon. Međutim, dozvoljava se da bataljon ima samo jedan ukrcni rejon — ako je osigurana prevlast u vazduhu, a Amerikanci smatraju da će takav postupak biti opravdan i kada postoji mogućnost napada sa zemlje od protivničkih partizanskih snaga.

Za sletanje srednjeg helikoptera potrebna je površina 75×75 m; ako bi za četvu trebalo 8 helikoptera onda bi i ta površina iznosila 250×300 m, odnosno za bataljon oko 40 helikoptera i površina 600×600 m.⁶⁹ Navedene norme se mogu prihvatiti i kada je reč o veličini rejona za desantiranje, ali samo danju, dok je za desantiranje noću te površine potrebno povećati normu za $1/3$ do $1/2$.

Ukrcavanje ljudstva u helikopter traje 2 do 4 minuta, dok se norme za čitav bataljon kreću od 20 do 30 minuta. Najpre se ukrcava materijal (vozila i oruđa) a zatim ljudstvo. U rejonu desantiranja iskrcavanje ide obrnutim redom, a za bataljon traje 5 do 6 minuta po sletanju danju, odnosno oko 10 minuta noću.

Izbor marš-rute i visine leta helikoptera zavisi od karaktera zemljišta, doba dana, meteoroloških uslova i mogućnosti protivničke PVO. Ukoliko helikopteri lete na većim visinama, oni se lakše otkrivaju radarima i postaju lak plen sredstava PVO (raketa i artiljerije). Stoga se let obavlja na manjim visinama koje otežavaju protivniku otkrivanje (ispod 500 m), prilagođavajući se zemljištu (tzv. konturni let), koristeći ivice šuma, proplanke, doline i druge osobine reljefa kako bi se zaklonili i maskirali. Prellet linije fronta vrše preko njegovog neaktivnog dela, ili preko onih rejona koji su slabo branjeni, odnosno gde je sredstva PVO protivnika prethodno neutralisala avijacija i artiljerija.

Kada se helikopterski desant upotrebljava danju na marš-ruti koja vodi kroz neprijateljski raspored, potrebno je, od linije fronta pa do desantnog rejona, napraviti ko-

⁶⁹ Prema sovjetskim gledištima motostreljački bataljon će najčešće biti najpogodnija jedinica za izvršenje taktičkog desanta, radi čega je i formacija helikopterskog puka u okviru KoV-a tako podešena da može u jednom poletu desantirati ceo bataljon; bataljon se obično ojačava baterijom pt-raketa i vodom pionira.

ridor u njegovom sistemu PVO. Taj koridor bi trebalo da obuhvata pojaseve neutralisanja s obe strane marš-rute i to: pa-mitraljeza — 3 km; LPAA — 5 km i pa-raketa najmanje 10 km.

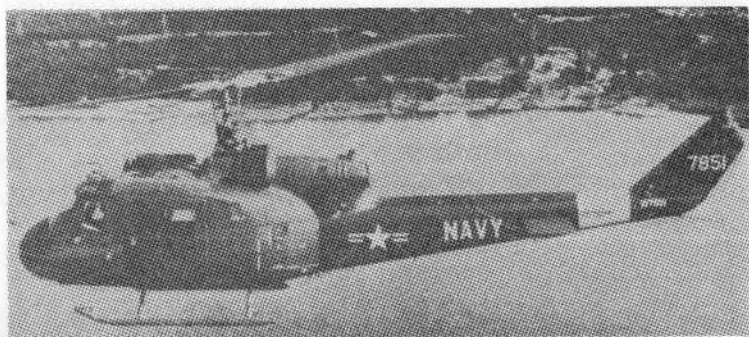
Sl. 28 — Francuski helikopter ALOUETTE — III višestruke namene; naoružan je pt-raketama i mitraljezom, a može se upotrebiti i za prevoženje ljudstva (6 vojnika)

Preovlađuju mišljenja prema kojima potrebe za vazduhoplovnom podrškom helikopterskog desanta nisu tako izražene kao kod padobranskog. Predviđa se lovačka zaštita prvenstveno rejonu iskrcavanja, a po mogućnosti i rejonu ukrcavanja i u toku leta. Takođe se preporučuje avio-priprema⁷⁰ po rejonu desantiranja, kada su branjeni, kao i podrška desanta; ta podrška, prema nekim načelima, za desant jačine bataljona može da bude do dve eskadrile LBA. Pošto su i transportni helikopteri naoružani, mnogi imaju otvore za vatreno dejstvo iz streljačkog naoružanja kojim raspolaže ljudstvo koje se prevozi, a kako u sastavu helikopterskih jedinica ima i borbenih helikoptera to će

⁷⁰ Ukoliko je helikopterski desant upotrebljen na manjoj dubini, odnosno ako je desantni rejon u zoni dometa artiljerije, u pripremi i podršci desanta može uzeti učešća i sopstvena artiljerija sa fronta.

i ta sredstva biti često dovoljna za podršku i obezbeđenje desanta.

Međutim, ako su protivničke snage PVO, a naročito LPAA, jake a mogućnosti sopstvene avijacije skromnije,

Sl. 29 — Američki višenamenski helikopter UH-1

Sl. 30 — Sovjetski helikopter MI-4

ili se želi postići veće iznenađenje — helikopterski desant se može upotrebiti i noću. Tada je preko potrebno obeležavanje rejonu desantiranja. U tu svrhu se šalje grupa za

prihvat i navođenje; ona se spušta padobranima ili helikopterima, oko 30 minuta pre spuštanja desanta. Grupa obeležava površine za sletanje svetlećim signalima i vrši navođenje radio-farom. Taj zadatak mogu da vrše ranije ubačeni delovi ili aktivirana agentura. Tokom leta noću helikopteri ne pale poziciona svetla, ali su prisiljeni da, po dolasku u desantni rejon i radi sletanja, pale farove sa visine od 50 do 60 metara, čime protivnik otkriva mesto iskrcavanja.

Helikopterski desant je gotovo odmah po iskrcavanju spreman da pristupi izvršenju zadatka, jer obično samim spuštanjem obrazuje željeni borbeni poredak. Naoružani transportni helikopteri uzleću odmah po iskrcavanju i, zajedno sa borbenim, vrše podršku i obezbeđenje spuštenog desanta — dejstvom po aktiviranim vatrenim tačkama, kao i snagama koje intervenišu, ispoljavajući težište dejstva po oklopnim snagama protivnika.

Borbena dejstva helikopterskog desanta nakon spuštanja odvijaju se po načelima odgovarajućih jedinica KoV-a kojima pripadaju desantirane snage. Specifičnosti koje se javljaju u pogledu uslova za dejstvo, obezbeđenja, borbenih i drugih postupaka slične su kao i kod padobranskog desanta. U slučaju neuspeha helikopterskog desanta postoje veći izgledi (nego kod padobranskog) da se desantirane snage spasu — evakuacijom helikopterima, podrškom i odgovarajućim intervencijama snaga sa fronta (s obzirom na relativno malu dubinu spuštanja), probojem desantiranih snaga ka frontu i sl.

Upotreba helikopterskog desanta je, pored iznetog načina, mogućna i sa nosača helikoptera,⁷¹ pogotovo pri izvođenju borbenih dejstava u priobalnim područjima i na otocima. Upotreba helikopterskog desanta sa nosača često će se primenjivati u toku izvođenja kombinovanog pomor-

⁷¹ Nosač helikoptera je specijalni ratni brod (ili adaptirani nosač aviona) za nošenje helikoptera i jedinica koje su namenjene za izvođenje desantnih dejstava. Takođe mogu raspolagati helikopterima za otkrivanje i uništavanje podmornica, minskih prepreka, spasavanje na moru i sl. Postoje i krstarice — nosači helikoptera. Tom vrstom brodova raspolazu velike zemlje — posebno one koje imaju kolonijalne posede i druge prekomorske interesne zone.

sko-vazdušnog desanta, pri čemu će snage desantirane helikopterima najneposrednije sadejstvovati pomorskom desantu i dobijati ulogu njegovog prvog ešelona, što znači da će imati zadatke ovlađivanja važnim položajima, tesnamicima i drugim objektima čijim se držanjem omogućuje iskrcavanje pomorskog desanta na obalu, odnosno na otoke, a protivničkim snagama sprečavaju manevar i planska dejstva. Pored toga, oni mogu dobiti i više drugih zadata-

Sl. 31 — Britanski nosač helikoptera »Albion«; pored helikoptera na njemu se nalazi komando-jedinica (jačine oko bataljona) koja se sa svom opremom transportuje helikopterima

ka, kao što su: zauzimanje i držanje lučkih uređaja, desantne osnovice za spuštanje padobranskog desanta, zatim uništenje vatrenih položaja obalske artiljerije, komandnih mesta i sl.

Na osnovu razmatranja o pripremama i načinu izvođenja padobranskog i helikopterskog desanta može se zaključiti:

— da je njihova upotreba veoma složena, osobito kada je reč o padobranskom desantu, i zahteva planske pripreme uz precizne i usklađene postupke, i to ne samo desanta nego i avijacije koja ih štiti i podržava, a svako narušavanje tog mehanizma moglo bi imati teških posledica po desante;

— da su navedeni postupci i mere obezbeđenja desanata uslovljeni odgovarajućim snagama i sredstvima protivnika, a ukoliko su mogućnosti protivnika skromnije, osobito kvalitet sredstava PVO, agresor će imati manje potrebe da preduzima mere i postupke, čime mu se olakšavaju i upotreba i uspeh desanata;

— da su u izvođenju vazdušnih desanata, sa aspekta mogućeg dejstva protivnika i osetljivosti desanta, uočljive četiri faze:

- 1) priprema i ukrcavanje,
- 2) let do desantnog rejona,
- 3) spuštanje i sređivanje i
- 4) borbena dejstva posle spuštanja i sređivanja (ovlađivanje objektom dejstva i njegovo obezbeđenje, odnosno držanje osnovice);

— da poznavanje snaga i sredstava vazdušnih desanata, njihove strukture izvođenja i načina borbenog dejstva (dobrih i loših strana) predstavlja osnovnu pretpostavku uspeha za snage koje će voditi borbu protivu desanta.

c) Upotreba vazdušnodesantnih jedinica u oružanim snagama SFRJ

Zahtevi savremenog rata i oružane borbe nametnuli su potrebu da i naše oružane snage raspolažu vazdušnodesantnim jedinicama. Međutim, prihvaćeni sistem opštenarodne odbrane u SFRJ, kao i doktrina vođenja rata, podrazumevaju izvođenje borbenih dejstava na frontu i na privremeno zaposednutoj teritoriji, odnosno u pozadini agresora. Dejstva na privremeno zaposednutoj teritoriji izvodiće, pre svega, teritorijalne i partizanske jedinice i izvršavati one zadatke za koje se u klasičnim armijama upotrebljavaju vazdušnodesantne snage. Ta okolnost sma-

njuje potrebu za masovnijom primenom vazdušnih desanata, znatno olakšava izvršenje zadataka vazdušnodesantnim jedinicama i omogućava nam da se zadovoljimo sa skromnijim brojem ovih inače skupih jedinica.

Osnovne vazdušnodesantne snage upotrebljavaju se prema planu vrhovne komande ili komande operativno-

Sl. 32 — Poslednje pripreme padobranske jedinice JNA pred ukrcavanje

-strategijske grupacije kada su joj pridate. Manje jedinice, koje se mogu nalaziti u sastavu teritorijalne odbrane, upotrebljavali bi odgovarajući štabovi, dok se krupnijim jedinicama JNA (taktičko-operativnim), koje izvršavaju posebno značajne zadatke, mogu dodeliti transportne helikopterske jedinice radi desantiranja dela svojih snaga.

Dejstva vazdušnodesantnih snaga biće znatno olakšana, jer će se, radi zajedničkog izvršenja borbenih zadataka, u načelu, upotrebljavati sa teritorijalnim i partizanskim jedinicama, odnosno za njihovo ojačanje, pri čemu će one vršiti prihvat snaga i obezbeđenje prostorija za desantiranje. Takvim načinom upotrebe i prihvata vazdušnog desanta, teritorijalne jedinice na sebe preuzimaju znatan broj zadataka koje bi, inače, izvršavala borbena avijacija radi pripreme desanta. Međutim, ukoliko se vazdušni desant upotrebljava na nacionalnoj teritoriji protivnika, gde nema naših snaga, pogotovo kada se radi o taktičko-operativnom desantu — potreba za avijacijskom pripremom i podrškom desanta biće posebno izražena, osobito za dejstvo po otkrivenim sredstvima PVO u zoni preleta i u rejonima desantiranja, kao i po snagama KoV-a koje bi se mogle angažovati u PDB. Potrebe za snagama borbene avijacije radi obezbeđenja desanta su, dakle, velike, ali se taj zadatak može da izvrši i sa manjim snagama, naročito ako je protivnik iznenađen, radi čega će se koristiti noć, složeni meteorološki uslovi, nizak let i razna obmanjivanja.

Među najvažnije zadatke koje će izvršavati naše vazdušnodesantne snage spadaju:

— zauzimanje rejona i objekata u pozadini protivnika radi okruženja njegovih snaga ili sprečavanja manevra rezervama iz dubine;

— zauzimanje važnih položaja i objekata u pozadini protivnika, čijim se držanjem otežava dejstvo protivničkim snagama, a našim snagama omogućuju brža i uspešnija dejstva sa fronta;

— uništenje sredstava podrške (raketa, artiljerije, avijacije i sl.), elemenata za vezu i komandovanje, kao i pozadinsko obezbeđenje protivnika;

— izvođenje diverzantskih, obaveštajno-izviđačkih i drugih zadataka kojima se dezorganizuje pozadina protivnika.

Navedene i druge zadatke vazdušnodesantne snage će, uglavnom, izvršavati zajedno sa ostalim našim snagama koje dejstvuju u pozadini protivnika i time sadejstvovati snagama angažovanim sa fronta. Izuzetno, pojedine zadatke (diverzantske) mogu izvršavati i samostalno.

Nakon izvršenja dobijenog zadatka desantirane snage se mogu spojiti sa onima koje dejstvuju sa fronta ili se priključuju teritorijalnim jedinicama i nastavljaju s njima borbu na privremeno zaposednutoj teritoriji.

4. — *Zaključak o mestu i ulozi vazdušnodesantnih snaga*

Snažne vazdušnodesantne snage u savremenom svetu sve više postaju sredstvo neprekidnog političkog, vojnog i ekonomskog pritiska koje vrše neke velike sile prema manjim i slabije razvijenim zemljama. Te snage, u isto vreme, predstavljaju instrument ekonomskog iscrpljivanja za one zemlje kojima preti stalna opasnost od iznenadne agresije, jer su, uprkos ograničenim mogućnostima, primorane da imaju borbenu spremnu i relativno jake oružane snage, i da preduzimaju druge protivmere za suprotstavljanje agresiji, koja, u savremenim uslovima, pored ostalih snaga, bazira i na upotrebi vazdušnih desanata.

One zemlje, pak, koje raspolažu jakim vazdušnodesantnim snagama u mogućnosti su da smanje ostale kontingente svojih oružanih snaga — bilo na vlastitoj teritoriji ili na područjima svojih interesnih sfera — a da to ne umanjí njihovu vojnu efikasnost, što za njih, razume se, ima određene pozitivne ekonomske i političke reperkusije.

Prema tome, vazdušnodesantne snage predstavljaju veoma efikasan instrument u strategiji velikih sila za postizanje njihovih političkih i ekonomskih ciljeva, i to ne samo u ratu nego i u miru.

Vazdušnodesantne snage omogućuju brzo ostvarivanje ratnih ciljeva u celini, ili ciljeva pojedinih faza rata — bilo u konvencionalnim ili nuklearnim uslovima. Njima se, u kombinaciji sa dejstvom avijacije, mogu jednovremeno staviti pod udar i razbiti protivnikove oružane snage na čitavoj dubini ratišta, dezorganizovati sistem komandovanja i snabdevanja, kao i manevar snagama na protivničkoj teritoriji, a zauzimanjem aerodroma i rejona rasporeda raketnih lansirnih sredstava on se može lišiti nuklearne i avijacijske podrške.

Upotrebom vazdušnih desanata mogu se maksimalno iskoristiti rezultati borbenih dejstava svih vidova oružanih snaga:

— njihovom upotrebom se ostvaruje visok tempo napada snaga KoV-a sa fronta — u taktičkim, operativnim i stratezijskim okvirima;

— u pomorskodesantnim operacijama oni omogućavaju brzo zauzimanje mostobrana, njegovo proširenje i odbranu;

— oni predstavljaju najefikasniju snagu za brzu eksploataciju sopstvenih nuklearnih udara, kao i za zatvaranje breša izazvanih protivničkim udarima;

— pomoću njih se mogu izolovati protivničke snage na frontu, onemogućiti manevar rezervama iz dubine i dovesti do njihovog okruženja.

U vojno-političkim intervencijama i lokalnim ratovima, koje preduzimaju imperijalističke velike sile za ostvarivanje svojih hegemonističkih ciljeva, vazdušnodesantne snage i avijacija igraju istaknutu ulogu.

Glava II

OSETLJIVOST JUGOSLAVIJE NA UPOTREBU VAZDUŠNIH DESANATA

Osetljivost svake zemlje, pa prema tome i Jugoslavije, na vazdušne desante agresora uslovljena je mnoštvom faktora, među kojima se ističu i geostrategijski položaj, veličina, oblik i reljef njene teritorije, karakter agresije,⁷² pripremljenost zemlje za rat u celini i za protivdesantnu borbu posebno. Stoga ćemo razmotriti neke od tih faktora sa stanovišta osetljivosti naše zemlje, i to u najnužnijem obimu.

1. — *Geostrategijski položaj naše zemlje*

»Jugoslavija u vojnom pogledu zauzima značajan geostrategijski prostor. Preko naše zemlje vode važni strategijski pravci iz Evrope prema Bliskom istoku, Mediteranu i severnoj Africi, i obrnuto. Naša pomorska pozicija je veoma značajna i sve što bi se moglo dogoditi na Sredozemlju neposredno bi se ticalo i nas. Zbog svega toga su u ovom dijelu svijeta stalno prisutni interesi imperija-

⁷² Karakter agresije ovde treba shvatiti u najširem smislu, bez obzira na to da li je reč o opštem ili lokalnom ratu, nuklearnom ili klasičnom, ko ga i sa kakvim ciljem preduzima, kolika je jačina angažovanih snaga i sredstava (posebno vazdušnodesantnih), s koje osnovice preduzima dejstva, koliki je stepen iznenađenja postigao, itd.

lističkih snaga što predstavlja i izvor aspiracija prema našoj teritoriji«. ⁷³

Za prostor Jugoslavije osvajači su se otimali vekovima, jer ona ima izuzetan položaj na Balkanu, a Balkan se smatra kapijom između Evrope i Azije, zbog čega je svaki osvajač želeo da taj prostor zauzme i čvrsto drži u svojim rukama. Takvih apetita ima i danas. Iskustva iz prošlosti govore nam o teritorijalnim pretenzijama prema Jugoslaviji, a te pretenzije ne samo što još nisu prestale već se pri svakoj kriznoj situaciji ispoljavaju i dobijaju nove dimenzije, tako da su postale značajan elemenat u izazivanju zategnutosti i sastavni su deo zvanične politike nekih zemalja prema Jugoslaviji.

Nesvrstana Jugoslavija, njen samoupravni socijalistički sistem, miroljubiva nezavisna politika i ugled koji uživa u svetu smetaju imperijalističkim, hegemonističkim i drugim reakcionarnim snagama. Zbog toga je Jugoslavija oduvek bila izložena raznovrsnim pritiscima, čiji je osnovni cilj onemogućavanje naše nezavisne politike i samoupravnog razvoja, a takve pritiske i pretnje prema našoj zemlji treba i dalje očekivati.

Bliski istok i Sredozemlje poprište su svetske konfrontacije i sukoba različitih interesa, zbog čega to područje i dalje ostaje osetljivo ratno žarište.

Objektivno gledano, ratni sukobi su realnost savremenog sveta i vremena u kome živimo. Nazivali se oni lokalni ili ograničeni, ti ratovi i dalje ostaju ozbiljna opasnost za male zemlje. Njih će agresor koristiti kao sredstvo svoje politike kada god oceni da će tako ostvariti željeni cilj. Ratni požar, makar i malih dimenzija, kada jednom bukne teško se obuzdava i veoma se brzo širi, tako da može zahvatiti i zemlje koje to ne žele — dakle nastati i protiv njihove volje. Ratovi su, kao po pravilu, preduzimanj tamo gde su agresori računali na slab otpor i brz uspeh. Međutim, agresije su pošteđene one zemlje i narodi gde je očekivan jak otpor i gde bi ishod rata za agresora bio neizvestan.

⁷³ J. B. Tito u referatu na Desetom kongresu SKJ.

Čitava aktivnost Jugoslavije, kako na međunarodnom tako i na unutrašnjem planu, orijentisana je protiv politike sile i rata. Stoga ona uživa veliki ugled u svetu.

Svaka zemlja u svetu, ukoliko je osvedočeni borac za mir, ravnopravnost naroda i društveni progres, a ničim ne ugrožava druge zemlje prijatelj je Jugoslavije. S druge strane, mi nikoga unapred ne označavamo kao agresora. Međutim, ko god bi ugrozio nezavisnost, teritorijalni integritet i samoupravni socijalistički razvoj Jugoslavije, bez obzira pod kakvim to izgovorom činio — on je agresor i naš neprijatelj.

Prema tome, naša zemlja mora biti spremna da svakog odvrati od agresije, ali i da spremno dočeka rat ukoliko joj bude nametnut.

Obim i oblici pritiska, kao i stepen opasnosti od agresije — iako uslovljeni mnoštvom fatkora u međunarodnim odnosima — u znatnoj meri zavise od stepena borbene spremnosti zemlje u celini, i njenih oružanih snaga posebno, da se odlučno suprotstave agresiji.

Uspešna izgradnja i optimalno funkcionisanje sistema opštenarodne odbrane, pa i spremnost za borbu protiv desanata, u isto vreme deluju kao važan elemenat odvratanja agresije.

Jugoslavija se ubraja u red relativno malih zemalja. I ta činjenica, povezana sa reljefom i granicama, ima određenih reperkusija na njenu osetljivost.

Male dimenzije i oblik naše zemlje, pa i činjenica da se nalazi između zemalja pripadnica suprotnih vojno-političkih grupacija, ukazuju na njenu osetljivost od vazdušnih desanata. Savremeni transportni avioni su u mogućnosti da za relativno kratko vreme leta dostignu središni deo naše zemlje, koristeći za polazne aerodrome one koji se nalaze i u udaljenijim zemljama, što se vidi iz pregleda XVI. Kako se iz ovoga pregleda vidi, transportna avijacija pri brzini od 500 km/čas može dostići središte SFRJ (Tuzla) sa ivice manjeg kruga (500 km) za jedan čas, a većeg kruga (1.000 km) za dva časa.

U početnim dejstvima agresor bi, u određenim uslovima, bio u mogućnosti da upotrebi jake oklopne snage i vazdušne desante radi brzog prodora u dubinu, odnosno radi odsecanja pojedinih perifernih delova naše teritorije. Na pravcima, pak, koji nisu dovoljno prohodni za dejstva oklopnih snaga, agresor bi u većoj meri upotrebljavao vazdušne desante, a osobito helikopterske i manje padobranske.

Pregled XVI

MOGUĆNOSTI DOLETA TRANSPORTNE AVIJACIJE
DO SREDIŠTA JUGOSLAVIJE

(pri brzini od 500 km/č)

R 1:18,000 000

2. — *Mogućnosti upotrebe vazdušnih desanata*

Sve zemljišne prostorije, sem dubljih vodenih površina i strmih (kamenitih i u većoj meri pošumljenih) brdsko-planinskih padina, omogućuju upotrebu helikopterskih vazdušnih desanata. Ograničenja postoje jedino za padobranske i sletajuće desante. Zbog toga se, kad je reč o karakteru zemljišta i njegovom uticaju na upotrebu vazdušnih desanata, ne može govoriti o apsolutnoj mogućnosti ili nemogućnosti upotrebe, već jedino o manjim ili većim, odnosno o helikopterskim ili padobranskim desantima. Realno gledano, za upotrebu manjih helikopterskih desanata skoro i da nema zemljišnih ograničenja, jedino ih ono može prisiliti na složenije postupke. Helikopteri se radi iskrcaavanja desanta ne moraju spuštati na tle niti vodu, već to mogu obavljati lebdenjem nad mestom desantiranja, spuštajući ljudstvo niz konopce (tzv. mornarske lestvice), a terete dizalicama.⁷⁴

U slučaju agresije na Jugoslaviju može se očekivati da agresor upotrebi sve vrste vazdušnih desanata (taktičke, operativne, strategijske i specijalne) i to na čitavom ratištu — za izvršavanje zadataka na frontu, u dubini, kao i na privremeno zaposednutoj teritoriji. Takođe, ne treba isključiti mogućnosti da agresor pojedine helikopterske desante upotrebi za izvršavanje samostalnih zadataka, bez spajanja sa snagama KoV-a sa fronta (zbog karaktera zemljišta), pa da ih po izvršenom zadatku evakuiše ili upotrebi u drugim rejonima.

U okviru specijalnih vazdušnih desanata, treba očekivati pokušaje masovnog ubacivanja diverzantskih grupa koje bi izvršavale raznovrsne zadatke (rušenje objekata na komunikacijama, uništavanje skladišta i važnih proizvodnih, saobraćajnih, vojnih i drugih objekata infrastrukture, napade i prepade na komandna mesta, rukovodstva društveno-političkih zajednica i sl.), čime bi agresor nastojao da dezorganizuje našu pozadinu, a time da oslabi odbram-

⁷⁴ Ima onih koji smatraju da će vodene površine (veće ravničarske reke i jezera) biti pogodnije za spuštanje diverzantskih helikopterskih desanata od kopna, jer neće biti zaprečene niti branjene, a laki gumeni ili plastični čamci omogućavaju ljudstvu bezbedno spuštanje i manevar radi izvršenja zadatka.

beni potecijal i borbeni moral zemlje u celini. Pored toga, bili bi verovatno desantirani obaveštajno-izviđački delovi, aktivirani špijunski centri, i do maksimuma razvijena psihološko-propagandna i druga subverzivna delatnost. Razume se, ne treba isključiti ni mogućnost da agresor pokuša da desantira specijalne snage u one rejone gde bi, po njegovim procenama, mogle naići na podršku domaćih izdajnika ili njegovih prikrivenih saradnika.

Radi toga realno sagledavanje mogućnosti upotrebe vazdušnih desanata, pogodnosti našeg prostora i pojedinih njegovih delova za takva dejstva, kao i složenost organizovanja protivdesantne borbe, sastavni su deo procena o načinu vođenja PDB. Karakteristike zemljišta u tome imaju veoma veliki značaj.

Jačina vazdušnodesantnih snaga koje bi agresor mogao angažovati protiv naše zemlje zavisila bi od mnoštva okolnosti konkretne vojno-političke situacije. Među njima se ističu: ko izvodi agresiju i kakvim snagama raspolaže, da li je to lokalni ili opšti rat. To može nametnuti teže ili lakše uslove za vođenje borbe protiv vazdušnih desanata. Iako je nemoguće dati pouzdaniju ocenu o tome koja je varijanta teža (lokalni ili opšti rat), ipak se na bazi nekih procena može pretpostaviti da za jednu zemlju može nastati teža situacija u lokalnom nego u opštem ratu. Lokalni rat, usled neangažovanja na drugim područjima, omogućavao bi agresoru da odvoji neuporedivo jače vazdušnodesantne i druge snage protiv jedne zemlje, nego u opštem ratu.⁷⁵

⁷⁵ Amerikanci su u ratu protiv naroda Vijetnama (1968. godine) angažovali oko 3.000 helikoptera i 1.700 aviona. Pored tih snaga, u operacijama je učestvovala i avijacija VII američke flote, kao i 640 aviona iz Tajlanda i drugih baza. Te snage predstavljale su oko 50 odsto celokupne taktičke avijacije SAD. Čak je preko 200 strategijskih bombardera B-52 (namenjenih za nošenje nuklearnih bombi), suprotno načelima, upotrebljavano za vatrenu podršku helikopterskih desanata, kao i za samostalna dejstva po snagama Fronta nacionalnog oslobođenja. Izvori sa Zapada tvrde da je američka avijacija samo u Južnom Vijetnamu bacila 6 miliona tona bombi, što je gotovo tri puta više od količine bombi bačenih na Nemačku u drugom svetskom ratu. Međutim, u jednom opštem ratu, kada bi avijacija bila angažovana na drugim ratištima, teško bi se mogla ostvariti takva koncentracija upotrebe avijacije.

Razumljivo je da se mogu pojaviti i drugi faktori (objektivne i subjektivne prirode) koji mogu znatno uticati na konkretnu situaciju, usled čega i navedene ocene imaju relativan značaj.

3. — *Specifičnosti upotrebe vazдушnih desanata na privremeno zaposednutoj teritoriji*

Agresor će u borbi protiv naših snaga na privremeno zaposednutoj teritoriji, takođe, masovno upotrebljavati vazdušne desante — prvenstveno helikopterske — taktičkog i diverzantskog značaja. Njihova će upotreba pretežno biti povezana sa ofanzivnim dejstvima koja će agresor preduzimati za čišćenje teritorije od naših snaga, kao i radi intervencija ka svojim ugroženim objektima ili snagama. Pri tome im se mogu postavljati i ovi zadaci:

— zauzimanje važnih rejonu, položaja i objekata kojima se naše snage dovode u nepovoljan taktičko-operativni položaj;

— onemogućavanje manevra presretanjem, postavljanjem zaseda ili minsko-eksplozivnih prepreka na pravcima kretanja naših snaga i njihovo okruženje na maršu, u rejonima borbenih dejstava ili baziranja;

— manevrovanje snagama i borbenim sredstvima radi ojačavanja ili deblokiranja sopstvenih ugroženih i okruženih snaga;

— uništavanje štabova teritorijalne odbrane, institucija i organa društveno-političkih zajednica, skladišta, bolnica, radionica i rušenje komunikacija i drugih objekata na slobodnoj teritoriji;

— izvođenje prepada i diverzija na tajne radionice, bolnice i skladišta;

— blokiranje naselja radi pretresa i hapšenja našeg stanovništva, pljačke i drugih aktivnosti na slobodnoj teritoriji;

— zauzimanje važnih objekata i položaja na pravcima kretanja — marševanja sopstvenih snaga, i postavljanje stalnih bočnih osiguranja;

— obezbeđivanje pojedinih prostoriya i rejonu radi evakuacije oštećene tehnike (oborenih letelica i drugih oštećenih borbenih sredstava);

Desant je sp
ne kaobu po
kontrolan
drugo je p
žen

— upadi na slobodnu teritoriju, izvršenje atentata na pojedine građane napadnute zemlje, ili njihova otmica, oslobođenje sopstvenog ljudstva palog u zarobljeništvo ili pojedinih špijuna;

— obavljanje obaveštajno-izviđačkih i drugih aktivnosti.

Agresoru se pružaju mogućnosti da, upotrebom helikoptera, veoma brzo reaguju na krizne situacije, manevrujući od 50 do 100 puta brže od snaga koje se kreću peške, da preskače prepreke i prenosi laka oklopna sredstva u one rejone gde je njihova pojava kopnenim putem nemoguća. Sve će to znatno usložavati organizaciju protivdesantne borbe na privremeno zaposednutoj teritoriji.

4. — *Zaključak o osetljivosti Jugoslavije na upotrebu VD*

Na osnovu iznetih razmatranja o načinu izvođenja agresije na ugroženu zemlju, može se zaključiti da bi suštinu agresije i na našu zemlju činila brzina izvođenja, koja bi u znatnoj meri bazirala na vazdušnodesantnim dejstvima. Brzina bi, u osnovi, bila uslovljena spoljnim i unutrašnjim faktorima. Pored ostalog, agresor bi nastojao (ako je u pitanju lokalni rat) da izbegne dugotrajan rat zbog mogućih političkih zapleta, proširenja sukoba i stavljanja svetske javnosti pred svršen čin. Međutim, ako se radi o opštem ratu, brzinu bi diktirala potreba da se ovlada i koristi naš prostor i potencijal zemlje u ratu, i da se što pre oslobode svoje snage za angažovanje na drugim ratištima. S druge strane, težio bi da obeshrabri naše stanovništvo, oteža mobilizaciju i spreči razvoj i razmah sistema opštenarodne odbrane u našoj zemlji i onemogućí uključivanje svih društvenih faktora u organizovano vođenje oružane borbe.

Za postizanje što veće brzine u izvođenju agresije na Jugoslaviju, odnosno za ostvarenje opšteg cilja rata i pojedinih faza, agresor bi istaknutu ulogu namenio vazdušnim desantima svih razmera — taktičkim, operativnim i strategijskim. On bi na samom početku agresije upotrebio tolike vazdušnodesantne snage koliko mu to dozvoljavaju raspoložive vazdušnodesantne jedinice i transportni kapa-

citeti, kao i stanje odnosa sa drugim zemljama, odnosno da li je angažovan na drugim ratištima.

Karakteristike zemljišta Jugoslavije prisiljavale bi agresora da, uz podršku avijacije, masovno upotrebljava vazdušne desante. Upravo to našu, kao manje-više i ostale zemlje, čini veoma osetljivom, pa time i organizaciju protivdesantne borbe, čak na najširem planu — izuzetno aktuelnom.

Savremena borbena i tehnička sredstva omogućuju iznenadno otpočinjanje agresije, a time i upotrebu vazdušnih desanata. Time se potencira pravovremenost i svestranost u organizaciji protivdesantne borbe. Pravovremene pripreme za protivdesantnu borbu imaju presudan značaj za uspešno suprotstavljanje iznenadnoj agresiji. Iznenadno otpočinjanje agresije masovnom upotrebom vazdušnih desanata — pogotovo ako žrtva agresije nije uspela da izvrši mobilizaciju i aktivira jedinice teritorijalne odbrane — moglo bi da ima teške posledice za odbranu zemlje u celini. Zbog toga je neodložno potrebno da se ne samo oružane snage već i svi društveni faktori naše socijalističke zajednice planski uključuju u protivdesantnu borbu, kao što je to, uostalom, slučaj i sa odbranom zemlje u celini.

Oružane snage u nas, istina, predstavljaju osnovnog nosioca oružane borbe uopšte, a time i protivdesantne borbe, ali one, ma koliko bile jake, neće moći da posednu i sigurno brane sve rejone i objekte moguće upotrebe vazdušnih desanata. Stoga raspoložive oružane snage — Jugoslovensku narodnu armiju (JNA) i teritorijalnu odbranu (TO) — treba najracionalnije iskoristiti. Drugim rečima, njihove jedinice — organizacijom, opremljenošću, lokacijom i planom borbene upotrebe — treba da budu tako fleksibilno postavljene da u svim varijantama agresije (uz neophodno prilagođavanje najaktuelnijoj varijanti) omogućavaju najveći stepen borbene gotovosti i zaštite osetljivih rejona i objekata, izuzetno važnih za zemlju, gde se sa većom sigurnošću očekuje upotreba krupnijih vazdušnih desanata agresora. Neophodno je pri tome raspolagati respektivnim snagama za manevar, među kojima će avijacija i oklopne snage imati istaknutu ulogu.

Glava III

ANGAŽOVANJE SNAGA I SREDSTAVA U PDB

A. PROBLEMI GRUPISANJA I EKONOMIJE SNAGA U PDB I NJIHOVO REŠAVANJE U NEKIM ZEMLJAMA

Mogućnost upotrebe vazdušnih desanata različite jačine i namene i na čitavoj dubini teritorije zaraćenih zemalja, čini skoro svaku tačku zemlje ugroženom od protivničkih desanata, a organizaciju PDB veoma složenom. Razume se da pri tom svaki objekat ili prostorija, kao mogući objekat dejstva vazdušnih desanata, nije podjednako značajan, a time ni ugrožen. Međutim, sama činjenica da će agresor obično imati inicijativu u pogledu izbora objekata — prostorija, vremena i načina upotrebe vazdušnih desanata, primorava ugroženu zemlju da stalno prati i izučava snage, sredstva, namere i mogućnosti protivnika u celini, a posebno njegovih vazdušnodesantnih snaga, kako bi se što realnije procenile njegove namere i utvrdili planovi, kao i što racionalnije grupisale i iskoristile sopstvene snage i sredstva u PDB.

Za sigurno obezbeđenje svih osetljivih rejonu i objekata od vazdušnih desanata potrebne su znatne snage i sredstva. Te snage i sredstva mogu ostati pasivni — neiskorišćeni ukoliko agresor ne upotrebi vazdušni desant u tim rejonima, dok će, u isto vreme, nedostajati snaga u drugim rejonima ili na frontu. To ukazuje na ozbiljnu protivrečnost koja se javlja u ugroženoj zemlji pri organizaciji PDB — između velikih potreba za snagama i sredstvima i ograničenih mogućnosti. Istina, ta protivrečnost

postoji u svim zemljama, uključujući i one koje raspolažu jakim i najsavremenije opremljenim oružanim snagama, i predstavlja znatne teškoće sa stanovišta ekonomije snaga.

Jedno od pitanja iz inače veoma obimne problematike PDB, o kojima se najčešće raspravlja poslednjih godina u savremenoj vojnoj publicistici (i sa teorijskog i sa praktičnog aspekta) jeste grupisanje snaga. U osnovi radi se o nedoumici o tome čemu dati prednost: snagama koje se raspoređuju neposredno na desantnoj prostoriji (bilo da imaju zadatak da obezbeđuju objekte ili da dejstvuju po desantu u toku spuštanja, zbog čega se, uslovno, mogu nazvati »snage za doček«) ili, pak, snagama koje se predviđaju za intervenciju, odnosno napad na vazdušni desant, i raspoređuju van desantne prostorije, odnosno u njenoj neposrednoj blizini, zbog čega se, takođe, uslovno mogu nazvati »snagama za udar«.

Na prvi pogled suština rasprave je način vođenja PDB, jer se, drugim rečima, postavlja pitanje: da li će snaga PDB bazirati na odbrambenim ili napadnim dejstvima. Međutim, sva gledišta se, bez izuzetka, slažu u tome da je napad zaloga uspešne PDB, dok bi svaka defanzivnost snaga koje tu borbu treba da vode išla u prilog snaga vazdušnog desanta na čijoj je strani i, inače, sva inicijativa (po svome određuju: sastav i jačinu snaga, vreme, rejone desantiranja i način izvođenja desanta), dok snage predviđene za PDB dobijaju šansu da inicijativu u celini preuzmu tek pošto je desant spušten. Ipak, ostaje činjenica da način grupisanja snaga u znatnoj meri predodređuje način vođenja PDB, jer je to, u stvari, početni korak ka realizaciji plana boja, ili operacije, u bilo kojim uslovima.

Isključivosti i krajnosti u tom smislu odbačene su i preovlađuju mišljenja koja rešenja vide u kombinaciji iznetih načina grupisanja, pri čemu će na grupisanje snaga prevashodno uticati karakter rata (sa ili bez upotrebe nuklearnih borbenih sredstava) i raspoložive mogućnosti ugrožene zemlje.

Ukoliko se radi o nuklearnom ratu i o obostranoj upotrebi nuklearnih borbenih sredstava, snaga PDB treba da bazira na respektivnim snagama za intervenciju (oklopnim, vazduhoplovnim i raketno-nuklearnim), dok bi drža-

nje jačih snaga PDB na objektima, odnosno desantnim prostorijama, išlo naruku protivniku — bile bi pogodan nuklearni cilj i, ujedno, otežavale sopstvenim snagama da po spuštenom desantu upotrebe nuklearna borbena sredstva. Načelno, i ti uslovi zahtevaju da se deo snaga rasporedi za doček na desantnoj prostoriji, sa potrebnom rastresitošću i otpornošću, kako ne bi predstavljale unosan nuklearni cilj. U protivnom bi se išlo naruku snagama desanta.

U uslovima upotrebe klasičnog naoružanja, pak, prevlast u vazduhu će — kako za pripremu tako i za podršku vazdušnog desanta — biti veoma značajan faktor, zbog čega će u takvim uslovima potreba za jačim snagama predviđenim za PDB u rejonima desantiranja biti veća nego za nuklearne uslove. Protivnik će težiti da svojom avijacijom izoluje desantnu prostoriju i onemogućiti manevar snagama PDB predviđenim za intervenciju. Takav način grupisanja, kada postoje snage za doček, dozvoljava da snage za udar budu manje i raspoređene bliže rejonima desantiranja kako bi se što pre »zalepile« za spuštene desant. Ako snage predviđene za intervenciju pri upotrebi treba da savlađuju veći prostor, neophodno je da se one sigurno zaštite snagama i sredstvima PVO.

Manje-više u svim zemljama je prihvaćeno načelo da snage PDB, namenjene za intervenciju, budu što brže — pokretljivije. S tim u vezi, s razlogom se tvrdi da se efikasnost snaga za udar ne meri njihovom jačinom nego brzinom stupanja u borbu sa desantom, tako da u pokretljivosti treba tražiti rešenje ekonomije snaga u PDB.

Pravovremenoj organizaciji PDB svugde se poklanja izuzetna pažnja. U stvari, što je vreme za organizaciju PDB kraće to su izraženije potrebe za jačim snagama i sredstvima i obratno. U toj činjenici je takođe sadržan aspekt ekonomije snaga.

Rešenja za organizaciju PDB u mnogim zemljama su, zavisno od njegovih mogućnosti i društvenih odnosa, veoma različita. Međutim, kod svih se poseban značaj pridaje ekonomiji snaga i spremnosti, odnosno motivisanosti naroda za suprotstavljanje pojedinom agresoru. To ilustruju i rešenja koja su prihvaćena u zemljama od kojih neka, makar i u najkraćem, treba navesti.

1. Protivdesantna borba treba da bazira na masovnom naoružanju stanovništva (svrstano u manje, mesne — teritorijalne jedinice, gusto raspoređene na čitavoj teritoriji zemlje) i na pokretnim rezervama predviđenim za brze intervencije ka rejonima upotrebe vazdušnih desanata, koje će podržavati i avijacija. Za takva rešenja zalažu se male zemlje koje računaju sa masovnim učešćem stanovništva u otporu agresiji, a primenjena su, recimo, u Norveškoj i Švajcarskoj.

2. Neke veće zemlje zapadne Evrope, kao što su Francuska i SR Nemačka, imaju, pak, znatno drugačija rešenja. One smatraju da, pored manevarskih snaga KoV-a za »spoljnu odbranu«, treba imati i posebne teritorijalne snage za »unutrašnju odbranu«. Te snage bi, pored zaštite objekata i borbe protiv vazdušnih desanata, vodile borbu protiv partizanskih snaga i pete kolone koje bi dejstvovala u njihovoj pozadini za račun protivnika. U PDB uključuju se i snage avijacije (lovačka i lovačko-bombarderska avijacija i helikopteri) i PVO, pri čemu se posebno ističu parakete i laka protivavionska artiljerija.

U Francuskoj su stoga, pored žandarmerije, formirani i samostalni bataljoni, brigade i pukovi. Žandarmerija, samostalni bataljoni i pukovi vezani su za određenu teritoriju i obezbeđenje objekata, dok su brigade, sastavljene od oklopnih i pešadijskih bataljona (sa helikopterima) i jedinica podrške, namenjene za intervencije ka ugroženim rejonima. Pored tih, namenskih, snaga u borbu protiv krupnijih desanata mogu se uključiti i manevarske snage — divizije KoV-a, podržane avijacijom i raketno-nuklearnim sredstvima.

U SR Nemačkoj takođe postoje jedinice teritorijalne odbrane namenjene za PDB; njihovu osnovnu snagu čine lovačke (landesjeger) brigade i bataljoni, stražarsko-poli-cijski bataljoni, protivavionske raketne jedinice, protivavionski artiljerijski divizion i druge rodovske jedinice. Ljudstvo tih jedinica ličnu opremu i naoružanje čuva kod sebe, dok se kolektivna oprema i oruđa čuvaju u skladištima. Pored tih snaga, za obezbeđenje važnih objekata, mogu se angažovati i mehanizovani ili oklopni bataljoni kopnene vojske, a kao snage za intervenciju u borbi protiv

krupnijih vazdušnih desanata — brigade i divizije sa sredstvima podrške, uključujući avijaciju, pa i nuklearna sredstva.

3. U SAD se za borbu protiv krupnijih vazdušnih desanata — pored sistema PVO teritorije, lokalnih snaga za zaštitu osetljivih objekata, pokretnih rezervi za intervencije — mogu upotrebiti oklopne kao i vazdušnodesantne divizije, s osnovnim ciljem da se što brže i efikasnije intervenišu. Takođe je predviđena mogućnost da se iz pojedinih reiona, gde se sa većom sigurnošću očekuje upotreba velikih desanata, izvuku sopstvene snage, potom se obilno zapreče primenom i hemijskih i nuklearnih sredstava, te planiraju nuklearni udari po spuštenom vazdušnom desantu.

4. U zemljama istočne Evrope osnovnu snagu za borbu protiv spuštenih krupnih vazdušnih desanata bi, pored avijacije i raketnih jedinica, činile oklopne jedinice koje bi se upotrebile kao pokretne rezerve za intervenciju. Za svaki osetljivi objekat treba obezbediti snage za neposrednu zaštitu, koje će biti u stanju da onemoguće dejstvo manjeg, odnosno da uspore dejstvo krupnijeg vazdušnog desanta — do pristizanja jačih pokretnih rezervi. Veliki značaj pridaje se formiranju vazdušnih protivdesantnih rezervi koje bi, prvenstveno, sačinjavale streljačke jedinice sa helikopterima, a izuzetno i vazdušnodesantne.

Navedena rešenja ukazuju na to da su snage za PDB, u pogledu namene, u svim zemljama uglavnom na sličan način podeljene u dve skupine: jednu skupinu čine prostorne jedinice (lokalne, teritorijalne, obezbeđujuće, stražarske i sl.), namenjene za odbranu objekata i reiona ugroženih od vazdušnih desanata, odnosno za doček; drugu skupinu predstavljaju snage za intervenciju — odnosno za udar, u čijem se sastavu nalaze brzopokretne jedinice, otporne na vatru protivnika, podržane avijacijom i nuklearnim sredstvima (u onim zemljama koje ta sredstva poseduju).

Uloga stanovništva kao snage za PDB se, međutim, veoma različito tretira. Dok neke zemlje računaju sa masovnim uključivanjem stanovništva u PDB, druge, pak, predviđaju da će deo stanovništva sarađivati sa protivnikom

i pomagati njegove vazdušne desante, što će zahtevati da se deo snaga koje bi se mogle angažovati u PDB angažuje za kontrolu ili čak u borbi protiv dela sopstvenog stanovništva kao petokolonskih snaga. Ta činjenica pokazuje koliko važnost za uspeh PDB imaju jedinstvo, spremnost i odlučnost naroda jedne zemlje da se svestrano odupre agresiji. Razume se da su društveno-političko uređenje zemlje i položaj čoveka u tom društvu, kao i stepen društvenih vrednosti koje motivišu ljude da se žrtvuju u odbrani sopstvene slobode — zaloga i za uspešnu PDB.

Spremnost ljudi da se svim sredstvima suprotstave agresoru, što znači i svojim angažovanjem u PDB, ima izuzetno negativan uticaj na moral jedinica agresora koje se upotrebljavaju u vazdušnodesantnim dejstvima. Mnogi američki psiholozi i sociolozi su — proučavajući ponašanje vojnika u borbi s ciljem da otkriju uzroke slabog morala ljudstva vazdušnodesantnih i vazdušnopokretnih jedinica SAD angažovanih u vijetnamskom ratu — došli do veoma interesantnih zaključaka. Oni su poredili činioce koji su uticali na moral američkih padobranaca učesnika vazdušnodesantnih operacija u Francuskoj u toku drugog svet-skog rata i onih u Vijetnamu. Kao veoma pozitivnu okolnost za situaciju u Francuskoj padobranici su navodili činjenicu što su znali da im pri desantiranju opasnost pretilo jedino od nemačkih trupa, kojih je inače bilo malo, a da će im punu pomoć i podršku pružiti francusko stanovništvo — kojeg ima dosta. Stanovništvo ih je, zaista, dočekalo rečima dobrodošlice i čašom vina. Kada je reč o Vijetnamu, padobranici nisu mogli navesti ni jednu olakšavajuću okolnost pri desantiranju — sem svestrane avijacijske podrške, dok su najveće psihološko opterećenje trpeli zbog saznanja da ih pri spuštanju na zemlju očekuju bambusovi šiljci, mine, iznenadna vatra boraca i mržnja Vijetnamaca.

B. UPOTREBA NEKIH NOVIH SREDSTAVA U PDB

Pojava novih borbenih sredstava, kao što su protivavionske rakete (PAR) i borbeni helikopteri, izazvala je mnoge komentare u vojnoj teoriji prema kojima su na po-

molu novi problemi sa kojima će se suočiti vazdušnode-santne snage, pogotovo kada su u pitanju PAR.

Veoma su rasprostranjena mišljenja vojnih stručnjaka da će vazdušni desanti u toku prevoženja iznad teritorije protivnika trpeti velike gubitke od sredstava PVO sa zemlje, pri čemu će PAR odigrati odlučujuću ulogu. Za potvrdu takvih teza mnogi navode iskustva iz rata u Vijetnamu i (četvrtog) arapsko-izraelskog rata vođenog oktobra 1973. godine.⁷⁶ Istina, tu se ne radi o dejstvu na transportnu avijaciju nego na borbenu koja je brža, manjih dimenzija i ima veće manevarske mogućnosti, što znači da bi efekat dejstva po transportnoj avijaciji bio znatno veći.

Polazeći od takve ocene osetljivosti avijacije, mnogi vojni stručnjaci tvrde da bi upotreba krupnih vazdušnih desanata u savremenom ratu bila praktično nemoguća ukoliko se prethodno ne bi neutralisao sistem PVO, osobito njegov najefikasniji elemenat — PAR jedinice.

Da bi se mogućnosti tih sredstava u PDB što realnije sagledale, ukratko ćemo se osvrnuti na neke osobine PAR i tendencije njihovog razvoja.

Uporedo sa razvojem savremenih sredstava za napad iz vazduha (avijacija i rakete) razvijala su se i raketna protivraketstva. Već ih danas ima više generacija: različitog dometa (za male, srednje i velike daljine i visine), težine i jačine bojeve glave, kao i načina vođenja na cilj (televizijsko, lasersko, radijem, radarom, infracrveno samonavođenje i sl.). Međutim, kod novijih PAR izražena je težnja ka univerzalnosti — da mogu: uništavati sve ciljeve u vazduhu (avione, helikoptere i rakete); dejstvovati na malim visinama i po ciljevima na zemlji; upotrebljavati bojevu glavu sa klasičnim i nuklearnim eksplozivom i koristiti više sistema vođenja, zatim da su postupci oko njihovog opsluživanja u što većoj meri automatizovani, itd.

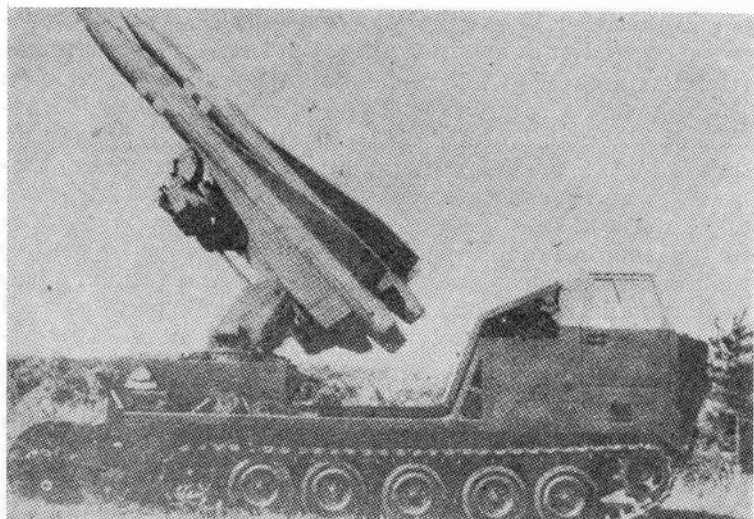
⁷⁶ PAR su pokazale veliku efikasnost u borbi protiv borbene avijacije protivnika. Amerikanci su to u izveštajima i analizama sa vijetnamskog ratišta osporavali — mada je nad teritorijom Severnog Vijetnama samo u oktobru 1967. godine oboreno 90 aviona — ali se to u oktobarskom ratu potvrdilo u još izrazitijoj formi — prema analizi gubitaka izraelske avijacije navodi se da je preko 60 odsto aviona oboreno pomoću PAR u naoružanju snaga Egipta i Sirije.

Danas su PAR zastupljene u sistemu PVO svih savremeno opremljenih armija. One se upotrebljavaju u trupnoj i teritorijalnoj PVO. U teritorijalnoj PVO se, zajedno sa PAA, koriste i raznovrsne PAR, i to za obezbeđenje vazдушnih objekata i osetljivih prostorija i pravaca, tako da nalaze široku primenu i u PDB. Zavisno od dometa, stepena pokretljivosti (mobilne ili stacionarne) i osetljivosti objekata koje štite, PAR se mogu grupisati po pojasevima ili linijama odbrane, odnosno po pravcima, pri čemu se međusobno udaljenje pojedinih baterija ili diviziona određuje tako da im se zone dejstva delom prekrivaju — radi međusobne zaštite i zatvaranja praznina u slučaju gutitaka.

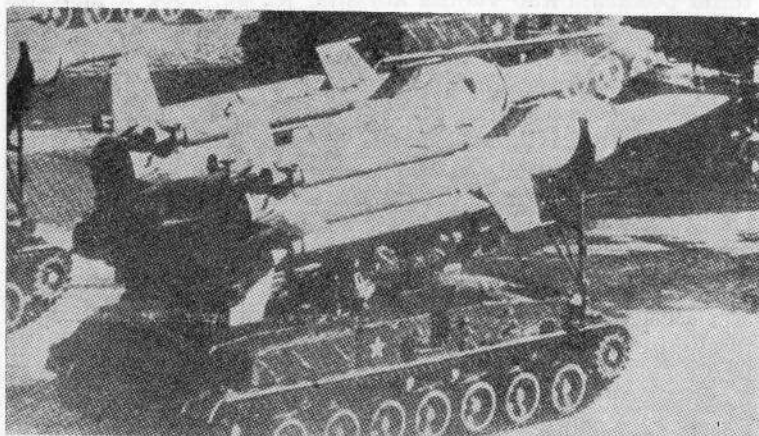
Treba naglasiti da PAR mogu gađati ciljeve u svim meteorološkim uslovima, pa i noću, ali i to da su u svom dejstvu (otkrivanje i gađanje ciljeva) zavisne od elektronike, koja je podložna protivničkom ometanju. Stoga je neophodno da se u rejone vatrenih položaja PAR rasporedi deo LPAA — i radi upotpunjavanja dejstva u slučaju elektronskog ometanja i za neposrednu zaštitu raketnih jedinica. Iskustvo iz IV arapsko-izraelskog rata ukazuje na to da se mešovita upotreba više različitih raketnih sistema pokazala kao veoma korisna, jer su, zbog drugačijih elektronskih sredstava i različitih talasnih područja koja upotrebljavaju (za otkrivanje, navođenje, vezu i sl.), manje osetljivi na ometanje, a razni dometi i druge karakteristike čine ceo sistem efikasnijim.

U trupnoj PVO nalaze se pokretne PAR, pretežno ugrađene na gusenična vozila ili kao samohotke, kako bi, zajedno sa PAA, mogle pratiti i štiti jedinice KoV-a u borbi i prilikom pokreta. To je od naročitog značaja za one jedinice koje se angažuju u PDB kao snage za intervenciju — jer će imati sigurnu zaštitu.

Poslednjih godina se sve više radi na konstrukciji i uvođenju u naoružanje savremeno opremljenih armija lakih PAR — prenosnog tipa. Te rakete su namenjene za gađanje aviona i helikoptera na malim visinama — počev od 50 do 2.000 m, dok im je maksimalna (kosa) daljina gađanja 3.000 do 4.500 m. Neke se mogu upotrebiti i za gađanje ciljeva na zemlji. Koriste se za obezbeđenje trupa i osetljivih objekata, pa nalaze primenu i u PDB.

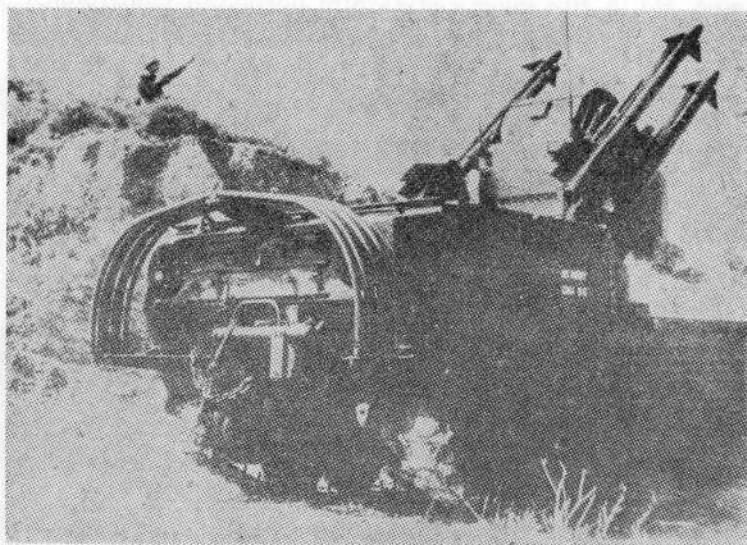

Sl. 33 — Lanser sa raketama na položaju — sistema HAWK: u naoružanju zemalja NATO, Svedske, Izraela, Japana, Irana i Saudijske Arabije; maksimalna daljina gađanja 35 km; visina gađanja — minimalna 30 m, a maksimalna 15 km

Sl. 34 — Sovjetski vođeni protivavionski raketni sistem SAM-6 (gainful) gađa ciljeve na daljini od 3 do 60 km i na visini od 100 m do 35 km — pri radarskom praćenju cilja, odnosno iznad 50 m — optičkim praćenjem

Glavne osobine tih PAR su veoma mala težina, od 12 do 17 kg (lanser 4 do 6, a raketa do 9 kg) i jednostavnost u rukovanju (čitav kompleks nosi jedan vojnik i raketu lansira sa ramena). Rakeete koriste infracrvene uređaje za samonavođenje, a neke su opremljene i uređajima za identifikaciju cilja.

Sl. 35 — Protivavionski raketni sistem CHAPARRAL (lansirno guseničko vozilo sa raketama), u naoružanju KoV-a SAD: maksimalna kosa daljina gađanja 10 km; maksimalna visina gađanja 1500 m

Ima mišljenja u nekim zemljama da prenosnim PAR treba postepeno zamenjivati pa-mitraljeze, kalibra 12,7 i 14,5 mm, mada je realnije očekivati da će se zadržati i jedno i drugo sredstvo. One su, zbog svojih osobina, pogodne za opremanje manjih sastava, pa i onih delova koji će dejstvovati u pozadini protivnika. U IV arapsko-izraelskom ratu one su uspešno upotrebljavane u sastavu PAR jedinica većeg dometa.

Do sada su od ovih PAR poznatije »PLOWPIPE« (Velika Britanija), »REDEYE« (SAD) i »STRELA« (SSSR).⁷⁷

Pored prenosne (noseće) varijante, traže se rešenja da se te PAR, kao i neke druge, ugrađuju zajedno sa lakim automatskim pa-topovima (»VULKAN« na Zapadu i »ŠILJKA« u istočnim zemljama) na jedno samohodno vozilo, odnosno šasiju tenka. Time se dobija velika vatrena moć, što ih čini veoma efikasnim borbenim sredstvom i u sistemu PVO i u PDB.⁷⁸

Sl. 36 — PAR sistema BLOWPIPE — lansiranje rakete; maksimalna (kosa) daljina gađanja 4,5 km, a visina do 2 km; u naoružanju je OS V. Britanije

⁷⁷ Jedinice FNO J. Vijetnama su poslednjih godina rata imale PAR sistema »STRELA« i njihovom upotrebom postizale zapažene rezultate u borbi protiv američke avijacije, posebno helikoptera. Te rakete su u IV arapsko-izraelskom ratu oružane snage Sirije i Egipta upotrebljavale zajedno sa ostalim PAR sistemima i samostalno pri čemu su se i pokazale veoma efikasnim.

⁷⁸ Samohodni američki automatski LPA top »VULKAN« kalibra 20 mm ima 6 cevi i brzinu gađanja oko 3.000 metaka u minuti, a uspešan domet 1.500 m.

Sovjetski samohodni LPA top (ZSU-23)4 »ŠILJKA« prema izvorima sa Zapada ima 4 cevi, kalibra 23 mm, brzinu gađanja 4.000 metaka u minuti i uspešan domet 1.200 m.

Borbeni helikopteri se posljednjih godina, nakon stečenih iskustava u vijetnamskom ratu, pojavljuju u sve većem broju u sastavu oružanih snaga, osobito u SAD i drugim članicama NATO, i oni, pored drugih borbenih zadataka, istaknuto mesto dobijaju i u PDB. Raspolazu velikom vatrenom moći, oklopom vitalnih delova i znatnim manevarskim sposobnostima, pa se mogu upotrebiti za izvršavanje raznovrsnih zadataka u borbi protiv vazdušnih desanata, a naročito helikopterskih. Među najpoznatije predstavnike borbenih helikoptera spadaju AH-1G-HJU KOBRA,⁷⁹ AH-56 ČEJEN, BLEKHOUK i GAZELA.

Sl. 37 — PAR sistema REDEYE — lansiranje rakete; maksimalna (kosa) daljina gađanja 3 do 3,5 km, a visina 1 do 1,5 km; u oružanim snagama SAD i Švedske, a u toku je uvođenje u naoružanje još nekih članica NATO

Neki vojni stručnjaci ističu da su helikopteri, u poređenju sa savremenim lovačkim avionima, mnogo efikasniji u borbi protiv helikopterskih desanata, osobito kada se upotrebljavaju na brdsko-planinskom zemljištu. To se ob-

⁷⁹ Helikopter HJU KOBRA ima fiksno naoružanje — jedan šestocevni mitraljez kalibra 7,62 mm (sa 1.500 metaka) i bacač granata kalibra 40 mm (150 granata). Pored toga, moguće su varijante sa ugrađenim naoružanjem četiri 19-cevna lansera raketa 70 mm ili dva mitraljeza, 7,62 mm i dva lansera raketa, ili dva bacača granata i dva lansera raketa.

jašnjava činjenicom da lovački avioni — usled svoje velike brzine leta — teže otkrivaju, presreću i napadaju helikoptere, jer ih teško mogu uočiti pošto helikopteri pri prevoženju desanta nisko lete i svoju marš-rutu, radi maskiranja i zaklanjanja, prilagođavaju karakteristikama zemljišta (ivice šuma, proplanci, doline i dr.) Pri tome helikopteri mogu koristiti razne brzine (minimalne i maksimalne), pa čak, radi zavaravanja, i lebdenje.

S druge strane, smatra se da borbeni helikopteri, iako su pogodni za borbu protiv helikopterskih desanata u svim fazama (počev od rejona prikupljanja i ukrcavanja, pa tokom leta i iskrcavanja, sve do podrške snaga KoV-a koje vode PDB) mogu najuspešnije da dejstvuju u fazi leta helikopterskog desanta. To zbog toga što imaju bolje manevarske mogućnosti od transportnih, brži su, bolje naoružani i u napadu na transportne helikoptere mogu efikasno da upotrebe svoje naoružanje (mitraljesko, topovsko i raketna zrna).

Predviđa se učešće helikoptera i u borbi protiv padobranskih desanata (taktičkih, operativnih i strategijskih), ali samo na vlastitoj teritoriji, i to, pre svega, za podršku sopstvenih snaga KoV-a koje učestvuju u PDB, posebno onih koje se za manevar u borbi koriste transportnim helikopterima.

C. OSNOVNI ZAHTEVI I PREDUSLOVI ZA USPEŠNU PDB U ONOR

U našoj koncepciji opštenarodne odbrane vođenju PDB se pridaje izuzetan značaj. Ona će — zbog jačine snaga koje upotrebljava agresor u savremenom ratu i načina njihovog dejstva, zatim naših snaga i sredstava koja se u njoj angažuju, te mesta, uloge i uticaja na tok i ishod oružane borbe u celini — imati strategijski značaj. U sistemu opštenarodne odbrane sasvim je normalno da PDB postaje briga celog društva, a ne samo oružanih snaga — iako one u PDB imaju uvek odlučujuću ulogu. Organizacija PDB u našim uslovima zahteva kompleksne i temeljite pripreme oružanih snaga, teritorije, društveno-političkih zajednica, stanovništva i drugih faktora društva koji mogu neposredno ili posredno uzeti učešća u PDB, odno-

sno doprineti njenom uspehu. Pripreme se izvode na veoma širokom planu na celoj teritoriji zemlje: u miru i ratu obuhvatajući i usklađivajući raznovrsne oblasti i aktivnosti čiji je osnovni cilj da borba protiv vazдушnih desanata bude sadržajna i što efikasnija.

Težište PDB izražava se angažovanjem snaga i sredstava za dejstvo na važnim desantnim prostorijama, glavnim objektima i pravcima očekivane upotrebe glavnih vazdušnodesantnih snaga agresora.

Zahtevi PDB moraju se odražavati na organizaciju oružanih snaga, njihovu veličinu, sastav, razvoj, naoružanje, popunu, obuku, kao i na postupke u borbenim dejstvima. Međutim, i svi planovi ratnih priprema širih i užih društveno-političkih zajednica, organizacija udruženog rada, društveno-političkih i drugih organizacija moraju takođe uzimati u obzir i potrebe PDB. Mnogi zahtevi javljaju se i kao određeni principi, koji traže nužnu primenu sa stanovišta uspešnosti PDB, a među njima se ističu sledeći:

1. Procenom državne teritorije u celini, a posebno pojedinih vojišta, operativno-strategijskih pravaca i užih regiona u protivdesantnom smislu — treba doći do zaključka o važnim objektima i rejonima koji su od posebnog interesa za upotrebu krupnijih vazдушnih desanata agresora (taktičko-operativnih i strategijskih), o njihovim namerama i mogućnostima. Na osnovi toga treba oceniti osetljivost i ugroženost pojedinih rejona i objekata, predvideti potrebne snage, sredstva, mere i postupke za PDB, a ujedno rešiti šta na tom planu treba da preduzmu oružane snage, društveno-političke zajednice, organizacije udruženog rada, samoupravne zajednice, društveno-političke organizacije i drugi faktori.

2. Osnovni preduslov za uspeh PDB jeste pravovremeno otkrivanje vazдушnih desanata i obaveštavanje svih učesnika PDB. Samo ako se obezbedi visok stepen borbene gotovosti i pravovremeno aktiviranje oružanih snaga, posebno RV i PVO, kao i ostalih snaga predviđenih za udar po desantu, može se računati na uspeh u borbi protiv operativnih i strategijskih desanata. Za ostvarenje ovog cilja moraju se sinhronizovati delatnosti mnoštva službi i nep-

rekidno kontrolisati vazdušni prostor i teritorija u celini. U tom smislu neophodno je angažovanje obaveštajne službe, avijacije, službe VOJ, VOJIN, OSOJ, kao i službe izviđanja, obaveštavanja i uzbunjivanja društveno-političkih zajednica.

3. Veličina mirnodopske armije i lokocija njenih jedinica nisu uslovljeni samo potrebama da se sigurno zatvore operativno-strategijski pravci i obezbede prostor i vreme za mobilizaciju oružanih snaga u celini i svih društvenih činilaca, odnosno prelazak zemlje na ratno stanje, nego i zahtevima borbe protiv vazdušnih desanata koja može biti nametnuta iznenadno — na početku agresije. To znači da se jedinice oružanih snaga namenjene za borbu protiv krupnih vazdušnih desanata moraju locirati, odnosno bazirati, tako da imaju najpovoljnije uslove za uspešan PDB, pri čemu neke jedinice KoV-a (posebno oklopne) mogu imati garnizone na desantnoj prostoriji ili u njenoj neposrednoj blizini.

4. Pri dimenzioniranju, opremanju i daljem razvoju teritorijalne odbrane, mora se polaziti od činjenice da je ona najširi oblik organizovanog uključivanja naših građana u oružani otpor i da se čitava teritorija Jugoslavije pokriva jedinicama TO različite jačine i sastava, te da ovaj deo naših oružanih snaga čini masovnu bazu PDB, i to u vlastitoj pozadini i na privremeno zaposednutoj teritoriji. Stoga će i organizacijska struktura, veličina, broj i naoružanje jedinica, prvenstveno onih koje se razvijaju u dubini teritorije i na osetljivim područjima, biti uslovljeni potrebama PDB. One jedinice koje su namenjene za PDB, odnosno kada im je ona prvenstveni zadatak, moraju se tom zahtevu posebno prilagoditi — i to i po mestu razvoja i po sastavu, naoružanju i opremi, odnosno raspolaganju odgovarajućim sredstvima koja će ih učiniti otpornijim, pokretljivijim i efikasnijim u PDB.

5. Za borbu protiv operativnih i strategijskih vazdušnih desanata u najosetljivijim rejonima moraju se predvideti posebne snage i komande. Međutim, sve jedinice oružanih snaga, bez obzira kakva im je osnovna namena i uloga, mogu doći u situaciju da vode PDB, zbog čega sve one za nju treba da budu pravovremeno osposobljene i

obučene.⁸⁰ Pri rešavanju mnoštva pitanja iz oblasti organizaci mo-formacijske strukture oružanih snaga u celini ili pojedinih delova, odnosno jedinica, moraju se uzimati u obzir potrebe i zahtevi vođenja PDB. Pošto je izražena tendencija sve većeg učešća oklopnih sredstava u vazdušnodesantnim jedinicama, to će i PDB sve više primati i protivoklopni karakter, što mora imati odraza na naoružanje jedinica KoV-a, posebno onih koje će se angažovati u PDB.

6. Planovi mobilijacijskog razvoja JNA i teritorijalne odbrane takođe moraju održavati zahteve PDB, i to, sem ostalog, u pogledu izbora mobilizacijske prostorije se gledišta procene mogućnosti desantiranja u pojedine rejone, i upotrebe određenih jedinica u PDB, zatim u pogledu mirnodopske popune jedinica JNA predviđenih za prihvatanje borbe protiv desanta, mobilizacije ljudstva za sve jedinice oružanih snaga (JNA i TO) predviđenih za PDB koja, iz posve praktičnih razloga i zahteva, mora biti na strogo teritorijalnom i proizvodnom principu, itd.

7. Pri izgradnji objekata infrastrukture koji, zbog svoje važnosti, mogu biti od posebnog interesa za agresora i time postati objekti dejstva njegovih vazdušnih desanata, mora se voditi računa da se i sistem njihovog obezbeđenja prilagođava potrebama PDB. To se postiže izborom lokacije, maskiranjem, izradom fortifikacijskih objekata i plana za PDB određenog objekta u kome se predviđa angažovanje snaga (ljudstva koje je tu zaposleno i dr.) i sredstava za PVO, zaprečavanjem i sl. Plan uređenja teritorije u celini takođe mora uzeti u obzir potrebe vođenja PDB.

8. Praksa pokazuje da je nužna saradnja svih faktora opštenarodne odbrane radi usklađivanja njihovih napora oko angažovanja u PDB. Komande jedinica JNA, štabovi teritorijalne odbrane i organi društveno-političkih zajednica moraju međusobno sarađivati sa težnjom da se razvije

⁸⁰ Neki naši i strani proračuni i iskustva sa vežbi pokazuju da bi se u borbi sa vazdušnim desantima na sadašnjem stepenu razvoja angažovale znatne snage (do 1/2 ukupnih snaga koje učestvuju u oružanoj borbi). Međutim, buran razvoj sredstava vazdušnog transporta i koncepta vazdušne pokretljivosti verovatno će u budućem ratu uslovljavati i još veće angažovanje snaga u PDB.

takav sistem PDB i borbene gotovosti koji će garantovati da na području društveno-političke zajednice, odnosno u zoni dejstva jedinica, ne bude prostora na koji bi agresor mogao da desantira svoje snage bez borbe.

9. Sve komande jedinica i štabovi TO, osobito ako su predviđeni za rukovođenje PDB na određenoj vazdušnodesantnoj prostoriji ili se nalaze u njenoj blizini — dužni su da stalno prate i poznaju vazdušnodesantne snage eventualnog agresora (jačina, struktura, naoružanje, način dejstva, tendencije razvoja i sl.), te izvlače određene zaključke o njihovoj nameni, mogućnostima i verovatnim rejonima upotrebe. Na osnovu toga razrađuju i stalno dopunjuju plan PDB, u kojem se usklađuju dejstva svih njenih učesnika.

10. Na vežbama jedinica i komandi (štabova), predviđenih za PDB na određenoj prostoriji, a na osnovu više varijanti moguće upotrebe vazdušnog desanta, nužno je osigurati visok stepen borbene gotovosti, brzinu u dejstvu, optimalnu upotrebu naoružanja, sadejstvo među snagama i efikasnost komandovanja. U vežbe te vrste neophodno je uključivati organizacije udruženog rada, zatim sve institucije i stanovništvo koji se po planu PDB angažuju na određenim zadacima. Na osnovu iskustava sa vežbi i drugih saznanja o mogućoj upotrebi vazdušnih desanata, komanda predviđena za rukovođenje PDB obavezno dopunjava i aktuelizira plan PDB.

11. Pripreme oružanih snaga i stanovništva za PDB obuhvataju i moralno-psihološki aspekt. Takve pripreme se obavljaju kontinuirano — u miru i u ratu. Veoma je važno da njima bude obuhvaćeno i čitavo stanovništvo koje se nalazi na prostoriji gde se očekuje upotreba većih desanata, prvenstveno radi njegovog organizovanog uključivanja i maksimalnog doprinosa u PDB. Pored pružanja određenih informacija o mogućoj upotrebi, cilju, načinu dejstva i postupcima snaga vazdušnog desanta, pripreme sadrže i upoznavanje svih učesnika PDB sa formama i metodom subverzivnog delovanja snaga agresora, koje bi, najverovatnije, bilo sinhronizovano sa upotrebom desanta, radi slabljenja borbenog morala i stvaranja panike i defetizma među stanovništvom i oružanim snagama. To po-

drazumeva ukazivanje na opštu aktivnost i konkretne mogućnosti angažovanja, ulogu i zadatke svih učesnika u suprotstavljanju ovim aktivnostima agresora. Te pripreme, u suštini, imaju mobilizatorski karakter, pružaju učesnicima saznanja o opasnostima sa kojima će biti suočeni u toku upotrebe vazdušnog desanta i PDB i podstiču ih na snalažljivost u pronalaženju odgovarajućih protivmera i postupaka.

12. Borbena gotovost oružanih snaga u celini i njihovih delova mora polaziti i od toga kakva je uloga svake jedinice u PDB. Pri tome će, u principu, najveći stepen borbene spremnosti i gotovosti, razume se pored RV i PVO, imati oklopne i druge jedinice koje su namenjene za borbu protiv vazdušnih desanata, prvenstveno krupnijih — operativnog i strateškog značaja.

Na osnovu navedenog može se izvesti zaključak da su temeljito izvršene mirnodopske pripreme oružanih snaga i društva u celini bitan preduslov za uspešnu borbu protiv vazdušnih desanata u ratu. Solidno obavljene pripreme i visok stepen borbene gotovosti oružanih snaga garantuju organizovano prihvatanje i vođenje PDB i njenu efikasnost u bilo kojem ratnom slučaju i omogućavaju najnužnije prilagođavanje konkretno nastaloj situaciji. Međutim, svestrana pripremljenost i borbena gotovost u isto vreme predstavljaju i važan elemenat odvracanja agresije, kao i značajan moralno-psihološki faktor koji na naše oružane snage i stanovništvo deluje pozitivno, a na vazdušno-desantne snage eventualnog agresora negativno. Stoga te pripreme moraju biti sveobuhvatno postavljene, planski organizovane, pravovremeno izvedene, međusobno usklađene i stalno usavršavane, odnosno dograđivane.

D. ORUŽANE SNAGE I DRUGE STRUKTURE DRUŠTVA U PDB

Borba protiv vazdušnih desanata u našoj doktrini vođenja rata, po svom značaju (sadržaju, dimenzijama, složenosti i posledicama — negativnim ili pozitivnim — koje mogu proisteći iz masovne upotrebe vazdušnih desanata agresora na našem ratištu) predstavlja stratešku kategoriju, i to ne samo oružane borbe nego i sistema op-

štenarodne odbrane u celini. Upravo se u njenoj integralnosti, širini i sveobuhvatnosti angažovanih snaga i sredstava i brojnih učesnika (oružane snage, društveno-političke zajednice, radne i druge organizacije, stanovništvo i ostali faktori društva) najpotpunije ispoljava suština našeg koncepta odbrane. Stoga je neophodno da se posebno razmotre mesto, uloga, zadaci i način angažovanja svih struktura — učesnika u PDB.

1. — *Oružane snage*

Oružane snage predstavljaju glavnog nosioca oružane borbe u celini, pa i PDB posebno. Međutim, optimalne rezultate u PDB moguće je postići ako se zajedno sa oružanim snagama angažuju i sve ostale društvene strukture. Svaka komponenta oružanih snaga (JNA i TO) i svaki njihov deo (vid, rod, služba i jedinica) imaju svoju namenu u vođenju oružane borbe. Upravo toj nameni je prvenstveno prilagođena organizacijsko-formacijska struktura odgovarajućih sastava (opremljenost i naoružanje) čime su, u osnovi, određene i njihove mogućnosti u PDB, pa ih treba maksimalno iskoristiti.

a) *Jugoslovenska narodna armija*

Kao tehnički najopremljeniji deo oružanih snaga, sa razvijenim vidovima, rodovima i službama, JNA raspolaže najvećim borbenim mogućnostima koje se izražavaju u vatri, udaru, manevru i otporu na udare agresora, što je čini sposobnom da vodi oružanu borbu u svakom ambijentu i u svim ratnim uslovima. JNA raspolaže snagama i sredstvima (RV i PVO, oklopne i druge jedinice) koje joj omogućuju da može voditi borbu sa desantom tokom čitave vazdušnodesantne operacije. Snage JNA, uz učešće jedinica TO, osnovni su nosilac PDB na najvažnijim vazdušnodesantnim prostorijama i vlastitoj pozadini i čine glavne snage za uništenje krupnih vazdušnih desanata agresora — operativnog i strategijskog značaja. Upravo zbog toga što bi JNA predstavljala najefikasnije snage u PDB, odnosno najveću opasnost za vazdušnodesantne snage agresora,

njene jedinice bi bile i glavni objekti dejstva nuklearnih, hemijskih i avijacijskih sredstava prilikom agresije na našu zemlju, a posebno u sklopu obezbeđenja vazdušnodesantne operacije u toku pripreme i podrške desanta.

Jedinice JNA u borbi protiv vazdušnih desanata prvenstveno treba angažovati kao kombinovane sastave vidova i rodova za udar po glavnim snagama operativno-strategijskih vazdušnih desanata nastojeći da se njihove mogućnosti racionalno iskoriste.

1) *Kopnena vojska (KoV)*. Jedinice KoV-a raspolažu odgovarajućim vatrenim, udarnim i manevarskim mogućnostima, što ih u našim uslovima čini najefikasnijim snagama za borbu sa vazdušnim desantima posle spuštanja na zemlju. Komande jedinica KoV-a pri izvođenju borbenih dejstava na frontu odgovorne su za organizaciju PDB u svojim zonama dejstva, pa im se, načelno, stavljaju pod komandu i jedinice TO koje se zateknu u tim zonama. Pošto su vatrene i udarne mogućnosti jedinica KoV-a u sastavu JNA, načelno, veće nego jedinica TO, to će se ove druge, pri zajedničkom angažovanju, u principu, angažovati za obezbeđenje objekata kojima će težiti vazdušni desant, a deo snaga ojačanih jedinicama PVO u pogodnim rejonima desantiranja radi otvaranja vatre po desantu u toku prizemljenja, odnosno kao snage za doček. Jedinice KoV-a, s obzirom na to da su otpornije, treba upotrebiti kao snage za udar po spuštenom desantu, pri čemu će posebnu ulogu imati oklopne, artiljerijske i jedinice PVO. Taj princip trebalo bi da važi u svim uslovima zajedničkog angažovanja obeju komponenti oružanih snaga u PDB a ne samo na frontu.

Borbu protiv operativnih i strategijskih vazdušnih desanata najuspešnije mogu da vode jedinice KoV-a u sadejstvu sa RV i PVO. To ukazuje na potrebu da se jedinice KoV-a u dubini teritorije angažuju prvenstveno u borbi protiv krupnih vazdušnih desanata, odnosno njegovih glavnih snaga. Ovde u najkraćem ukazujemo na osobine, mogućnosti i način upotrebe u PDB nekih jedinica — rodova KoV-a.

Artiljerijsko-raketne jedinice PVO prve se angažuju i predstavljaju veoma efikasnu snagu u borbi protiv vazдушnih desanata.⁸¹ To uslovljavaju sledeće okolnosti:

— sredstva vazdušnog transporta (transportni avioni i helikopteri) — zbog velikih dimenzija, male brzine, male visine leta i otežanog manevra u rejonu desantiranja — predstavljaju veoma važne, pogodne i rentabilne ciljeve za dejstvo jedinica PVO;⁸²

— PAA, osobito laka, predstavlja najmasovnije zastupljeno sredstvo u PVO; ona raspolaže velikom brzinom gađanja, velikom gustinom vatre, efikasnim dejstvom na malim visinama, veoma je pokretljiva i sposobna za manevar, brzo se ukopava i lako maskira — što je čini manje osetljivom na dejstvo protivničke avijacije.

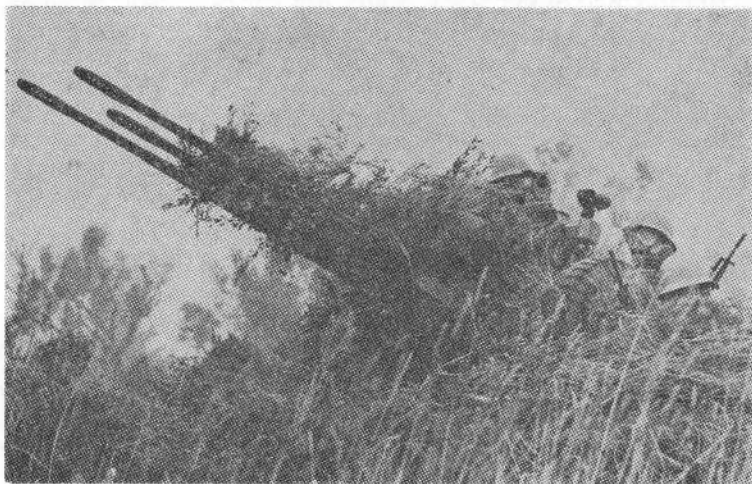
Pored navedenih osobina karakterističnih za PAA, treba dodati i to da ona, u manjoj ili većoj meri, može biti osetljiva na elektronska dejstva agresora, razume se ukoliko nije opremljena elektronskim sredstvima radarsko-računarskom grupom (RRG), što je čini pogodnijom za PDB na samoj desantnoj prostoriji. Međutim, efikasnost dejstva jedinica PAA u uslovima ograničene vidljivosti i noću, ako nisu opremljene elektronskim sredstvima, može biti znatno smanjena, pa bi kombinacija PAA sa i bez tih sredstava bila povoljnije rešenje.

Upotreba vazдушnih desanata noću, da bi izbegla efikasno dejstvo i PAA i najvećeg dela avijacije, ukazuje na izuzetan značaj angažovanja jedinica PAR u borbi protiv desanata noću, jer će one, zajedno sa vrhunskim lovcima i PAA (koja raspolaže RRG), predstavljati osnovnu snagu za dejstvo po desantu u vazduhu. Međutim, i karakter

⁸¹ Iako je ovde reč, prvenstveno, o artiljerijsko-raketnim jedinicama trupne PVO, koja se nalazi u sastavu jedinica KoV-a, osnovne postavke se odnose i na jedinice PVO koje su u sastavu PVO teritorije. Opšte je pravilo da sva borbena sredstva PVO iz sastava trupne ili PVO teritorije pri naletu transportnih letelica sa desantom odlažu sve zadatke koje su ranije imale — da bi se vatra koncentrisala po vazdušnom desantu.

⁸² Jedna baterija LPAA, ili 2 do 3 protivavionske rakete, može oboriti jedan transportni avion velike nosivosti sa svim ljudstvom u njemu (često jačine jedne čete), odnosno natovaren važnim teretom.

zemljišta, ukoliko omogućava let na malim visinama (avionima i helikopterima), smanjuje uspešno dejstvo PAR po njima, a to je karakteristično za starije sisteme PAR. Ovo nameće potrebu da se stariji sistemi PAR, radi efikasnije borbe sa vazдушnim desantima, kombinuju novim, posebno za male visine, i ojačavaju PAA, prvenstveno lakom, koju bi trebalo isturati ispred rasporeda PAR — na

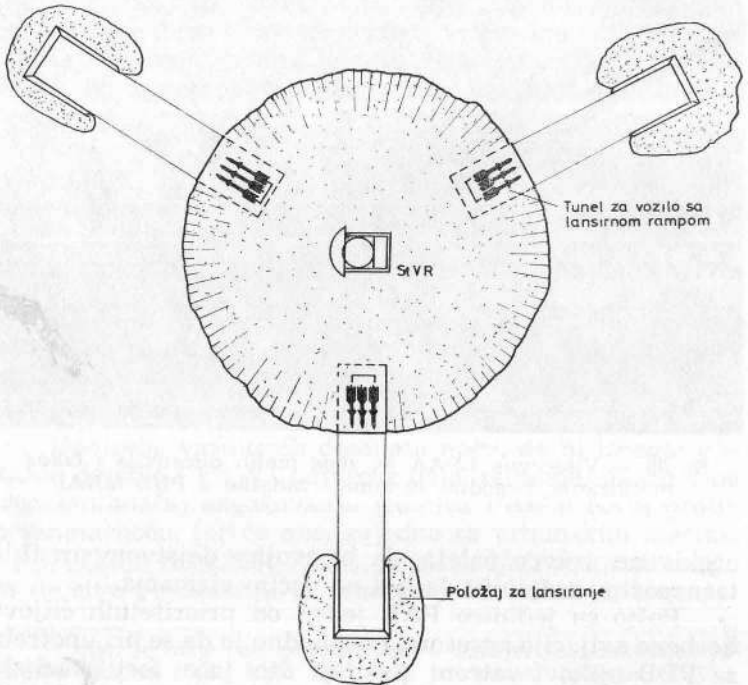
Sl. 38 — Višecevna LPAA je, zbog malih dimenzija i lakog maskiranja, pogodna za mnoge zadatke u PDB (JNA)

očekivane pravce naleta, da bi svojim dejstvom prisilila transportnu avijaciju da leti na većim visinama.

Pošto su jedinice PAR jedan od prioriternih ciljeva borbene avijacije agresora, neophodno je da se pri upotrebi za PDB njihovi vatreni položaji što jače fortifikacijski organizuju, maskiraju i preduzmu stroge mere tajnosti. Ako im raspored nije otkriven, jedinice PAR predviđene za PDB načelno neće otvarati vatru po borbenoj avijaciji koja priprema desant, kako bi ostale sačuvane i mogle dejstvovati pri nailasku transportne avijacije.

Zbog osetljivosti jedinica PAR na dejstva protivničke avijacije, u IV arapsko-izraelskom ratu primenjena je po-

VATRENI POLOŽAJ DIVIZIONA PAR

sebna organizacija vatrenih položaja, koja je uključivala izradu armirano-betonskih skloništa za vozila — lansirne rampe (koja su izlazila na uređenu platformu samo za vreme gađanja) i radarske kabine (sem antena koje su se nalazile u otvorenim zaklonima). Pored osnovnih rađena su 2 do 3 rezervna vatrena položaja, radi manevra u slu-

čaju potrebe, a na nekim su se nalazila i rezervna raketna sredstva. Izrađivani su i lažni vatreni položaji sa make-tama. Pri nailasku protivničke avijacije preduzimana je maskiranje zadimljavanjem vatrenih položaja pomoću dimnih kutija i generatora.

Upotreba artiljerijsko-raketnih jedinica PVO iz sastava jedinica KoV u PDB zavisi od jačine očekivanog desanta i podrške, značaja objekata i vazdušnodesantne prostorije, kao i od drugih snaga koje učestvuju u PDB, a, pre svega, da li na tom prostoru ima snaga i sredstava za PVO teritorije (jedinica PAR, PAA, radničkih i drugih sastava PVO).

Zavisno od prednjih okolnosti jedinice PVO iz sastava KoV-a mogu biti upotrebljene u osnovi za dva zadatka: prvi — odbrana desantne prostorije, i drugi — odbrana pokreta i dejstva jedinica KoV-a, odnosno TO koje učestvuju u PDB. Ukoliko se raspolaze ograničenim snagama za PVO, težište upotrebe je na odbrani snaga za udar, dok se za odbranu desantne prostorije koriste radničke jedinice PVO i pešadijsko naoružanje.

Jedinice PVO predviđene za odbranu desantne prostorije u osnovi su namenjene za gađanje — uništenje transportnih aviona i helikoptera koji nose desant. Stoga i njihov raspored treba da je takav da omogući dejstvo prvenstveno po punim letelicama i kad su one najosetljivije — u vazduhu. Prema tome, izbor vatrenih položaja artiljerijsko-raketnih jedinica PVO, zavisno od karaktera zemljišta i drugih uslova, može da bude u rejonu spuštanja desanta, neposredno kod objekta dejstva desanta (kada je moguće desantiranje neposredno na objekat) ili kada je to moguće utvrditi na pravcu naleta transportnih aviona i helikoptera koji prenose desant.

Te snage treba da budu dobro ukopane i maskirane, kako ih neprijatelj ne bi pravovremeno otkrio i tukao u fazi avio-pripreme desanta, a vatru će, načelno, otvarati tek po naletu transportnih letelica.⁸³

⁸³ Iako su Nemci nekoliko dana pre spuštanja desanta na Krit (maj 1941) intenzivno izviđali i tukli avijacijom engleske snage u rejonima desantiranja, nekoliko baterija PAA je, zahvaljujući dobrom maskiranju, ostalo neotkriveno i one su nemačkom desantu nanele teške gubitke.

Artiljerijsko-raketne jedinice PVO određene za obezbeđenje — odbranu snaga koje učestvuju u PDB, biće, prvenstveno, angažovane za odbranu oklopnih snaga namenjenih za napad na vazdušni desant i vatrenih položaja artiljerije. To znači da će ta LPAA, pre svega, voditi borbu protiv borbene avijacije neprijatelja koja će nastojati da

Sl. 39 — Samohodna PA veoma je efikasna u PDB, osobito za obezbeđenje pokreta oklopnih snaga koje napadaju desant (JNA)

onemogućiti pristup i dejstvo snaga za udar po spuštenom desantu. Prema tome, taj deo jedinica PVO neće biti uvek u mogućnosti da se u većoj meri angažuje u dejstvu po transportnim letelicama, sem ako mu to domet dozvoljava, a to će, obično, biti kada se nađe na pravcu njihovog nalleta ili kasnije, posle stizanja na desantnu prostoriju, pri čemu će dejstvovati po sledećim talasima, uspostavljenoj osnovici, »vazдушnom mostu«, itd.

U toku borbe sa vazдушnim desantom sve artiljerijsko-raketne jedinice PVO, u granicama njihovih tehničkih mogućnosti i sa maksimalnim naprežanjem, dejstvuju po transportnim avionima, helikopterima i platformama sa

teškim teretima (oruđima i vozilima) — bilo da se ti ciljevi nalaze u vazduhu ili su već spuštene na zemlju.

U najkraćem, borbene mogućnosti artiljerijsko-raketnih jedinica PVO u PDB su velike i njihovom racionalnom upotrebom mogu se naneti veliki gubici punim letelicama desanta, što može odlučujuće da utiče na krajnji ishod borbe protiv desanta.

Međutim, da bi jedinice PVO bile racionalno iskorišćene za odbranu i zaštitu snaga koje izvode PDB, ili objekata na desantnoj prostoriji, neophodno je da se PVO u okviru PDB uvek organizuje kao celovit sistem u kome će biti razvijena i uspešno funkcionisati sva tri njegova elementa — VOJ, protivvazдушna borba i protivvazдушna zaštita — i da u tom sistemu učestvuju sve snage koje se angažuju u PDB.

Oklopne jedinice predstavljaju nosioca udara (vatre i pokreta) i najefikasniju snagu KoV-a u borbi protiv spuštenih vazdušnih desanata na teškoprohodnom zemljištu. Velika pokretljivost i manevarska sposobnost omogućava im da brzo stupe u borbu sa desantom i spreče mu ostvarenje cilja. Velika vatrena moć tenkova (top i 2 do 3 mitraljeza) omogućava oklopnim jedinicama da masovnom i preciznom vatrom (gađanje sa daljine, iz pokreta, noću uz korišćenje infracrvenih uređaja) za kratko vreme nanesu vazdušnom desantu velike gubitke. Oklopna zaštita ih, kada je reč o avijacijskim nuklearnim i hemijskim udarima, o artiljerijskoj i pešadijskoj vatri, čini otpornijim nego bilo koje druge jedinice KoV-a. Otpornost na streljačku vatru omogućava im da vode blisku borbu sa desantom i time se u znatnoj meri zaštite od dejstva avijacije, nuklearnih i hemijskih sredstava. Oklopne jedinice, ako su snage desanta zasićene sredstvima za blisku protivoklopnu borbu, mogu sa daljine (500 m) da uspešno dejstvuju po nezaštićenim snagama desanta.

Upravo zbog tih osobina neophodno je da se u sastavu snaga predviđenih za borbu protiv krupnijih vazdušnih desanata, i to kao osnovna manevarska i udarna snaga KoV-a, nalaze oklopne jedinice. Pri tome one, pored ostalih, mogu dobiti i ove zadatke:

— da, u svojstvu nosioca udara u sastavu snaga za PDB, usmeravaju dejstvo na glavninu desanta posle spuštanja — radi rasecanja na manje grupe;

— da, u sadejstvu sa ostalim snagama PDB, učestvuju u uništavanju okružene glavne grupacije desanta;

— da, kada nema dovoljno oklopnih snaga za razbijanje desanta, izvode udare u bok desantnih kolona koje iz rejonu desantiranja kreću ka objektima — rejonima, čijim bi se zauzimanjem postizao cilj vazdušnodesantnog dejstva (vertikalnog manevra), čime oklopne snage sprečavaju manevar i izvršenje zadatka glavnim snagama desanta;

— da predstavljaju nosioca borbe i manevra protiv oklopnih i drugih snaga KoV-a agresora koje su izvršile proboj na frontu i dejstvuju radi spajanja sa vazdušnim desantom;

— da, ukoliko snage desanta uspeju da održe desantnu osnovicu, uredе letelište i uspostave vazdušni most i, zajedno sa artiljerijskim jedinicama, budu nosioci vatrenog udara po rejonima spuštanja vazduhoplova.

Pošto će oklopne jedinice činiti osnovu snaga za udar po krupnim vazdušnim desantima nakon spuštanja na zemlju i predstavljati najveću opasnost za desant, one će, ujedno, biti i najvažniji objekat dejstva avijacije i helikoptera⁸⁴ i sredstava za masovno uništenje, kao i drugih protivoklopnih sredstava agresora. To nalaže potrebu da se njihovoj protivvazdušnoj odbrani u toku cele PDB poklanja izuzetna pažnja.

Upotreba vazdušnih desanata obično je sinhronizovana sa prodorima oklopnih snaga agresora i zahvatu taktičkih i operativnih pravaca sa fronta koji izvode na prostoru desantiranja. Te okolnosti ukazuju na potrebu da se oklopne snage, kao najsposobnije za uspešno suprotstav-

⁸⁴ Na osnovi iskustava iz IV arapsko-izraelskog rata protivoklopne rakete su — bilo da su upotrebljene sa zemlje ili iz vazduha — predstavljale najveću opasnost za tenkove. Smatra se da je oko 70 odsto izraelskih i 50 odsto arapskih tenkova uništeno tim sredstvom. Pokazali su se veoma efikasnim izraelski helikopteri naoružani protivoklopnim raketama. To je, ujedno, nagoveštaj da će oklopne snage u budućem ratu, pri napadu na vazdušni desant, u borbenim helikopterima imati veliku opasnost.

ljanje oklopu, angažuju i na tom zadatku. Prema tome, udar po vazдушnom desantu i sprečavanje spajanja snaga sa fronta biće dva izuzetno važna zadatka na čijem se izvršavanju angažuju oklopne snage; na kome će od njih dva biti težište zavisice od konkretne situacije, a to će rešavati komandovanje — prvenstveno na operativnom nivou. Pravovremeno predviđanje i izdvajanje posebnih snaga za te zadatke, kao i njihova priprema, biće garancija većeg uspeha. Međutim, nagli obrti u situaciji mogu diktirati i druge postupke, pa i pregrupisanje snaga, što može biti skopčano sa gubljenjem vremena i snaga.

Oklopne jedinice, zavisno od njihove namene u određenoj operaciji — boju, mogu se angažovati u borbi protiv vazдушnih desanata u sledećim uslovima:

— kada su pravovremeno izdvojene za PDB na određenoj prostoriji gde se očekuje upotreba desanta, pa im je PDB osnovni zadatak;

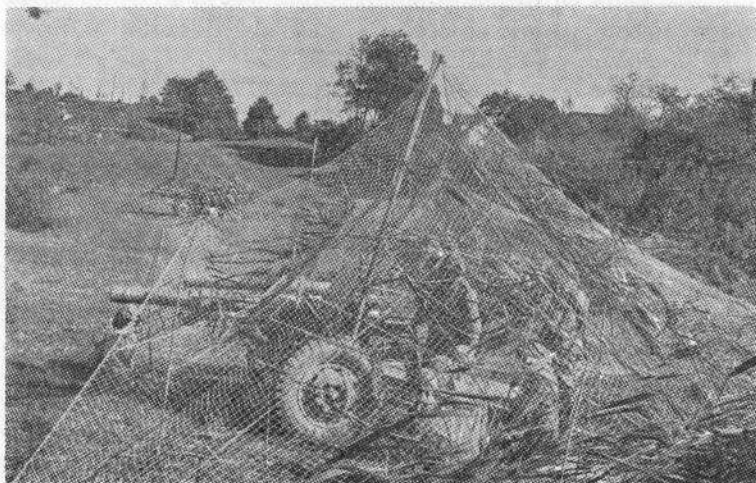
— kada se nalaze u ulozi rezerve ili u sastavu drugog odnosno jednog od sledećih ešelona združene jedinice (operativne ili taktičke), pri čemu im je borba protiv vazдушnih desanata jedan od alternativnih zadataka; i

— kada izrazito kritična situacija zahteva da se već angažovane oklopne jedinice izvuku iz borbe na frontu, da bi se, usled nedostatka drugih snaga, angažovale u borbi protiv iznenadno spuštenog vazdušnog desanta — kako bi se otklonila nastala opasnost.

Razume se, svako od iznetih rešenja ima svoje osobenosti kojima se oklopne jedinice, u pogledu uslova i pripreme za PDB, stavljaju u povoljnije ili teže uslove. Najpovoljnije uslove imaće oklopna jedinica kada je izdvojena za PDB. To je preduslov za planske i pravovremene pripreme (izbor očekujućih rejona i pravaca dejstva, preduzimanje mera obezbeđenja i utanačavanje podrške i sadejstva, i sl.). Ako je jedinica u rezervi uslovi za njeno stupanje u PDB biće nešto složeniji, ali, ipak, povoljni. Međutim, uslovi za to će biti najteži za jedinicu kada se mora izvlačiti iz borbe, ponajpre zbog toga što se teško može celovita jedinica odvojiti od protivničkih snaga, jer će i one vršiti sinhronizovan pritisak sa desantom, uz to neće biti vremena za popunu, biće teškoća oko borbenog obezbeđenja, komandovanja, sadejstva, itd. Tu je neopho-

dan brz i odlučan rad komande i svakog starešine radi brzog i organizovanog stupanja u borbu i uspešnog vođenja PDB, pri čemu će inicijativa igrati najbitniju ulogu.

Artiljerija svojim osobinama — velikim dometom, snažnom vatrenom moći, brzinom gađanja, mogućnošću dejstva nezavisno od meteoroloških uslova i stepena vidljivosti, manevrom putanja, itd. — predstavlja nosioca brzih i efikasnih vatrenih udara u PDB, osposobljenog za ispoljavanje snažnog dejstva po desantu — od momenta spuštanja do konačnog uništenja. Zajedno sa oklopnim jedinicama, artiljerija čini osnovnu vatrenu i udarnu snagu i predstavlja najefikasniji elemenat KoV-a u borbi protiv vazдушnih desanata operativnog i strategijskog značaja.

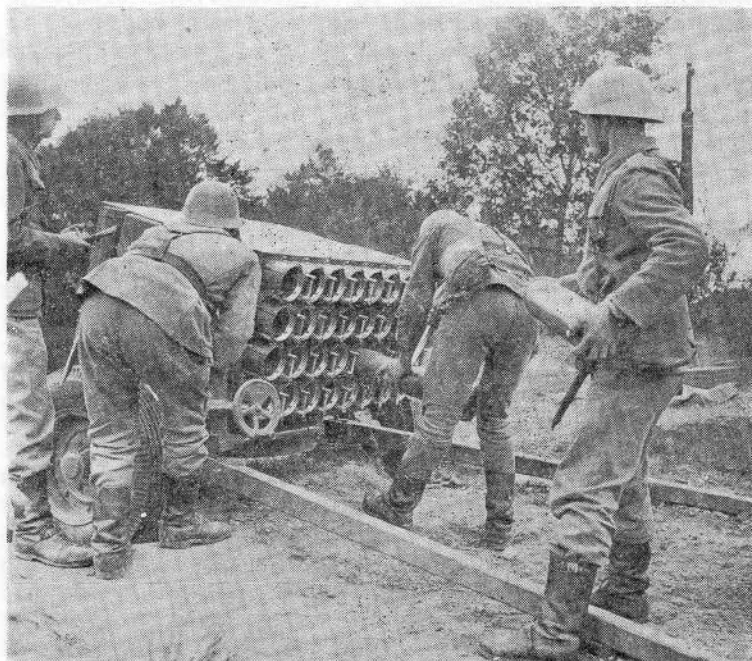

Sl. 40 — Artiljerija za podršku je, ukoliko je izvršila pripreme, osposobljena da, u granicama dometa, otvori vatru po desantu u momentu spuštanja (JNA)

Trenutno dejstvo artiljerije po vazдушnom desantu u momentu spuštanja, pored nanetih gubitaka i onemogućavanja sređivanja, prouzrokuje i snažan psihološki uticaj na snage desanta. Naročit značaj ima vatra jedinica višecevnih raketnih bacača koja izuzetne rezultate daje upr-

vo kada dejstvuje na nezaklonjene — grupne ciljeve, kakav je vazdušni desant u momentu njegovog spuštanja na zemlju.

Artiljerija je, zahvaljujući velikom dometu oruđa, osposobljena da u PDB učestvuje čak i ako je neprijatelj,

Sl. 41 — Pripremanje višecevnih raketnih bacača za dejstvo (JNA)

dejstvom avijacije, nuklearnih ili hemijskih sredstava, uspeo da izoluje rejone desantiranja od ostalih snaga namenjenih za PDB. Ta činjenica govori o mogućnosti da se vatreni položaji artiljerije predviđene za učešće u PDB mogu nalaziti na znatnom udaljenju od desantnog rejona, a da, ipak, budu u granicama efikasnog dometa sopstvenih oruđa. Pri takvom rešenju otpada potreba za brzim premeštanjem artiljerije na nove položaje i, ujedno, izbega-

vaju se gubici od avijacije, pa je takvo rešenje ekonomično i treba ga praktikovati kada god to situacija dozvoljava.

Preko je potrebno da se predvidi učešće svake artiljerijske jedinice u PDB, bilo da se nalazi na frontu ili u dubini teritorije. To znači da će u PDB, pored artiljerije iz sastava jedinica namenjenih za to, učestvovati i artiljerija drugih jedinica, i to:

— iz sastava rezervi i drugih ešelona združenih jedinica na frontu (koje nisu angažovane u borbi u momentu spuštanja desanta);

— artiljerija za podršku onih jedinica koje su angažovane na frontu;⁸⁵

— protivtenkovska artiljerija, pri čemu se samohodna može koristiti ne samo za udar vatrom nego i pokretom,⁸⁶ zajedno sa oklopnim i drugim snagama koje napadaju spuštenu desant;

— jedinice pt-raketa se takođe angažuju za borbu protiv sletajućih vazdušnih desanata i onih koji u svom sastavu imaju oklopna i druga vozila.

Artiljeriji se u PDB, pored ostalih, postavljaju zadaci da:

— uništava ljudstvo i tehniku desanta u toku prizemljenja, ometa prikupljanje jedinica i spajanje posada sa vozilima i oruđima;⁸⁷

— sprečava manevar glavnine desanta koja nastoji da se spoji sa odvojenim delovima i, ujedno, učestvuje u blokiranju desanta;

⁸⁵ Izborom vatrenih položaja artiljerije za podršku, kao i pripremom elemenata za gađanje, obezbeđuje se otvaranje vatre po rejonima moguće upotrebe desanta, pri čemu se organizuje njihovo sigurno osmatranje i vatra otvara samoinicijativno.

⁸⁶ Protivtenkovsku artiljeriju predviđenu za borbu sa desantom prethodno treba snabdeti odgovarajućom municijom (trenutno-fugasnom).

⁸⁷ Artiljerija koja se nađe blizu rejona spuštanja desanta, zbog čega je u mogućnosti da uništava ciljeve neposrednim gađanjem, prvenstveno se orijentiše na letelice (avione i helikoptere) i platforme, i to odmah posle spuštanja, dok su pune. Na taj način se ne samo nanose gubici, nego se spuštenu desant lišava teže tehnike i municije, čime se njegova borbena sposobnost znatno umanjuje.

— vrši vatrenu podršku jedinica koje preduzimaju napad radi rasecanja ili uništenja desanta;

— pruža vatrenu podršku protivdesantnih snaga koje sprečavaju desantu da ovlada važnim objektima (vojnim, privrednim, topografskim i dr.) na desantnoj prostoriji i van nje;

— izvodi vatrene udare po avionima i helikopterima koji, sletanjem, iskrcavaju naredne talase i ešelone desanta, odnosno vrše snabdevanje spuštenog ili evakuaciju razbijenog desanta;

— podržava jedinice angažovane u borbi protiv onih snaga agresora koje prodiru s fronta u cilju spajanja sa desantom;

— artiljerija iz sastava jedinica koje dejstvuju na privremeno zaposednutoj teritoriji, zajedno sa ostalim snagama, vrši udare po helidromima, odnosno rejonima ukrcavanja desanta radi nanošenja gubitaka tehnicima i ljudstvu i ometanja tokom priprema. U povoljnoj situaciji za branioca, agresor se takvim dejstvom može prisiliti da odustane od izvođenja planiranog desanta u celini.

Inžinjerija u sistemu PDB ima istaknutu ulogu i njeni zadaci su veoma obimni i složeni. Međutim, inžinjerija će moći da obavi samo deo zadataka iz domena inžinjerijskog obezbeđenja, dok će se na izvršavanju ostalih angažovati svi učesnici PDB (sve jedinice oružanih snaga, stanovništvo, radne i druge organizacije). Stoga inžinjerijske jedinice treba koristiti za one zadatke čije izvršenje zahteva najveći stepen stručnosti.

Osnovni zadaci inžinjerijskog obezbeđenja u PDB jesu: zaprečavanje, uređenje rejona i objekata za borbu, obezbeđenje pokretljivosti i maskiranje.

Zaprečavanje u PDB ima široku primenu — preduzeto radi sprečavanja, otežavanja ili ograničavanja desantiranja, onemogućavanja ili usporavanja manevra spušenom desantu i zaštite objekata dejstva, što se postiže zaprečavanjem neposrednih prelaza branjenim objektima. Zaprečavanjem, ujedno, treba da se nanose što veći gubici živoj sili i tehnicima agresora. Upotrebljavaju se raznovrsne prepreke, ojačavaju prirodne i izrađuju veštačke, pri čemu

minsko-eksplozivne imaju najširu primenu.⁸⁸ Pošto će zaprečavanje zahtevati mnogo minsko-eksplozivnih sredstava to će biti neophodno da se odgovarajuća sredstva, još u miru, uskladište u blizini mogućih rejlona upotrebe.

Fortifikacijsko uređenje vazdušnodesantnih prostorija i objekata obuhvata izradu položaja i objekata za vatreno dejstvo i zaštitu snaga, pre svega onih koje su namenjene za doček, kao i za komandovanje. Deo tih radova, razume se, treba da se obavi još u miru (pri izgradnji objekata infrastrukture).

Obezbeđenje pokreta snaga KoV-a predviđenih za napad na desant zahtevaće ne samo održavanje postojeće putne mreže i prelazâ preko vodenih prepreka, nego i izradu novih puteva i prelaza jer će postojeći, pošto su uneti na karte, verovatno biti uništeni ili oštećeni, odnosno stalno kontrolisani od strane avijacije protivnika, zbog čega će njihovo korišćenje predstavljati rizik.

Maskiranje svih fortifikacijskih radova i drugih aktivnosti u periodu priprema za PDB ima poseban značaj. Dobro izvedenim maskiranjem jedinice se mogu prikriti i sačuvati od dejstva protivnikove avijacije i drugih sredstava u toku pripreme, a njegov desant može biti spušten u branjeni rejlou i izložen velikim gubicima. Na taj način se stvaraju bitni preduslovi za uspeh PDB u celini. Da bi se agresor obmanuo o grupisanju snaga i preduzetim merama za PDB, neophodno je da se izvode lažna grupisanja, radovi i druge mere, što je potrebno planski oživljavati.

2. *Ratno vazduhoplovstvo i protivvazdušna odbrana (RV i PVO)*. Krupni vazdušni desanti u toku prevoženja — zbog uloge koja im je namenjena i posledica koje njihov uspeh može imati na ishod operacije i rata u celini, kao i njihove osetljivosti na udar avijacije dok su još u vazduhu — postaju prioritetni ciljevi svih raspoloživih snaga i sredstava RV i PVO osposobljenih za borbu u vazduhu.

Kao vid oružanih snaga RV i PVO je osposobljeno za dejstva po vazdušnom desantu u svim fazama PDB, što sa

⁸⁸ Zaprečavanje mora biti usklađeno sa opštim planom PDB i varijantama dejstva, kako ne bi ometalo manevar naših snaga, usled čega se dirigovana minska polja i fugase često primenjuju u PDB.

ostalim vidovima nije slučaj. Ta dejstva mogu biti izražena po rejonima baziranja transportnih aviona i helikoptera i rejonima ukrcavanja desanta (ako to dozvoljava taktički radijus raspoložive avijacije), za vreme prevoženja, u toku spuštanja desanta, kao i na zemlji. Te snage su takođe u mogućnosti da se najbrže koncentrišu i izvode udare kada se vazdušni desant nađe u najkritičnijoj situaciji. Upravo zbog takve uloge i značaja, RV i PVO predstavlja jedan od najvažnijih vidova oružanih snaga koji se angažuje u PDB.

S druge strane, upravo jedinice i elementi RV i PVO (avioni, helikopteri, aerodromi, PAR, jedinice VOJIN) biće glavni objekti dejstva avijacije agresora u toku pripreme i izvođenja vazdušnodesantnih operacija, i to prvenstveno one snage i sredstva koji mogu najneposrednije da ugroze njegov vazdušni desant. U tom smislu agresor će izvesti udare po stanicama VOJIN, po aerodromima LA i LBA, po PAR i PAA jedinicama, preduzimati elektronska dejstva radi zaslepljivanja i ometanja sistema VOJIN, sredstava PVO, veze i komandovanja uopšte. Pored toga, preduzimaće i neposrednu lovačku zaštitu transportne avijacije pri prevoženju desanta. Sve to ukazuje na veoma složene uslove u kojima će dejstvovati snage RV i PVO u PDB.

Osnovni cilj dejstva RV i PVO u PDB jeste nanošenje gubitaka transportnim avionima i helikopterima, razbijanje njihovog borbenog poretka i onemogućavanje planskog izvođenja vazdušnog desanta. Za snage RV i PVO transportna avijacija predstavlja rentabilan i veoma pogodan cilj (velika meta, mala brzina, male manevarske mogućnosti i relativno slaba samozaštita), a obaranjem samo jednog savremenog transportnog aviona — zavisno od tereta koji prenosi — može biti uništena čitava jedinica (čak i veća od čete) ili važna oprema (borbena i druga tehnička sredstva).

Upravo činjenica da će agresor imati inicijativu u pogledu sastava i jačine desanta, vazduhoplovnog obezbeđenja, načina, vremena i rejona upotrebe vazdušnih desanta — zahteva visok stepen borbene spremnosti snaga i takav sistem komandovanja koji će omogućiti da jedinice RV i PVO za što kraće vreme izraze težište na bilo kom

delu ratišta, gde to situacija bude zahtevala, pri čemu će avijacija, osposobljena za učešće u borbi protiv vazdušnog desanta, načelno, morati da prekine izvršenje ostalih zadataka — da bi se angažovala u borbi protiv krupnih vazdušnih desanata agresora.

Brojni su osnovni zadaci i velike mogućnosti dejstva snaga RV i PVO u PDB.

Sistem VOJIN,⁸⁹ načinom svog funkcionisanja, ima presudnu ulogu za pravovremeno uključivanje ne samo snaga RV i PVO nego i svih učesnika u PDB. Pravovremeno otkrivanje naleta transportne avijacije koja prevozi vazdušni desant i obaveštavanje (jačine, pravci naleta, visina leta, rejon spuštanja itd.) odgovarajućih organa i komandi (RV, organi VO, komandi većih združenih jedinica, štabovi TO i komande koje rukovode PDB u ugroženim rejonima), kao i navođenje avijacije na cilj — osnovni je zadatak sistema VOJIN u PDB i bitan preduslov za uspeh te borbe u celini.

Vazdušni desanti operativno-strategijskog značaja, i pored preduzetih mera maskiranja i zavarivanja, u suštini ostaju masovni, pravolinijski i lako uočljivi ciljevi na radarskim ekranima. Oni su, takođe, znatno uočljiviji i vizuelnim osmatranjem od LBA (za 20 do 25 odsto). To se može navesti kao zaključak kada se govori o olakšanim uslovima za izvršavanje zadataka sistema VOJIN. Međutim, upravo one snage i sredstva VOJIN koji se nađu u sektoru — zoni pravca naleta transportne avijacije i budu u situaciji da prve otkriju i daju podatke o vazdušnom desantu — biće najviše i izložene napadu iz vazduha i elektronskom ometanju od strane agresora.

⁸⁹ VOJIN čini najvažniji deo sistema VOJ i, pored trupnog VOJ, namenjen je za neprekidno osmatranje vazdušnog prostora iznad i ispred čitave državne teritorije, otkrivanje i raspoznavanje ciljeva u vazduhu, njihovo stalno praćenje prvenstveno na srednjim i velikim visinama i daljinama — radi obezbeđenja dejstva snaga PVO, uključujući navođenje lovačke avijacije i pravovremeno obaveštavanje jedinica oružanih snaga i društveno-političkih zajednica o letu avijacije agresora. Sačinjavaju ga vizuelne osmatračke stanice (VOSt), radarske osmatračke stanice (ROSt), radarske stanice i centri VOJIN. Radi bolje saradnje, prikupljanja i korišćenja podataka, povezuje se sa ostalim elementima sistema VOJ i društvenim institucijama.

Navedene okolnosti nameću potrebu da se — radi sigurnijeg funkcionisanja sistema VOJIN — pored osnovne organizuju i rezervne mreže osposobljene za brzo uključivanje u dejstvo (u slučaju neutralisanja osnovne mreže ili kada treba zameniti onesposobljene elemente), kao i da se iskoristi sistem vizuelnog osmatranja, što pretpostavlja redovno povezivanje sa graničnim jedinicama, elementima obalske službe osmatranja i javljanja (OSOJ), trupnim VOJ, jedinicama TO, civilnom zaštitom (CZ), službom izviđanja, obaveštavanja i uzbunjivanja koju organizuju društveno-političke zajednice i snagama raspoređenim u rejonima gde se očekuje upotreba vazdušnih desanata. Pored toga, biće korisno da se na očekivane pravce naleta isture vizuelne osmatračke stanice (VOST), odnosno pojedini avioni i helikopteri za radarsko ili vizuelno izviđanje. Takođe, biće neophodno da se uvede skraćeni postupak u javljanju i navođenju, kao i da se uprosti komandovanje i prilagodi uslovima PDB.

Jedinice PAR iz sastava RV i PVO najčešće mogu biti angažovane za PVO izuzetno važnih objekata i rejona. Ako se te jedinice nađu na pravcima naleta desanta koji vode ka rejonu spuštanja krupnog vazdušnog desanta, onda one, čim se letelice nađu u zoni uspešnog dejstva rakete, stupaju u borbu. Međutim, te jedinice se mogu odrediti da brane vazdušnodesantnu prostoriju strategijskog značaja, prvenstveno kada se sa većom sigurnošću očekuje upotreba jačeg vazdušnog desanta, odnosno za odbranu jačih snaga KoV-a koje učestvuju u PDB.

Ukoliko vazdušni desant bude prevožen u zoni dejstva jedinica PAR, onda se sve snage i sredstva, bez obzira kakav im je bio ranije dat zadatak, moraju smesta angažovati za dejstvo po desantu.⁹⁰

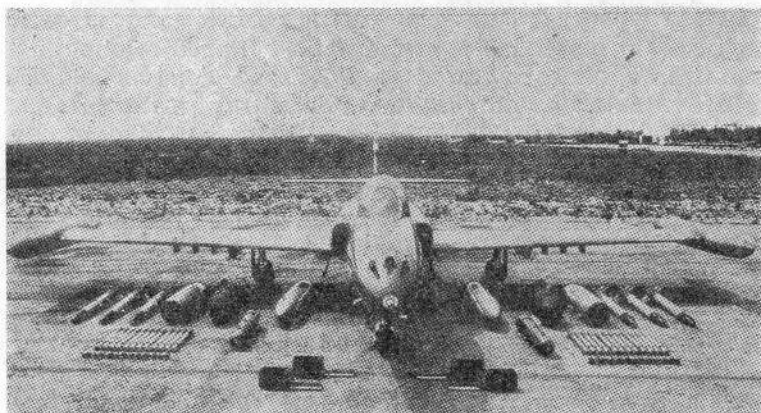
Lovačka i lovačko-bombarderska avijacija (LA i LBA) u borbi sa vazdušnim desantima stupaće u otežanim uslo-

⁹⁰ Vazdušni desant se, kao cilj dejstva za PAR, karakteriše velikim brojem aviona koji lete malom brzinom sa malim međusobnim udaljenjem (70 do 150 m). Velika gustina naleta, sa dubokim kolonama, širokim frontom i dugim trajanjem naleta, čini vazdušni desant pogodnim ciljem za PAR i omogućava nanošenje velikih gubitaka transportnoj avijaciji.

Sl. 42 — PAR na lanseru (JNA)

vima. Njihovoj upotrebi će, načelno, prethoditi snažni udari avijacije agresora po aerodromima, često će biti narušen sistem VOJIN, veze i komandovanje, a mogu biti oštećeni i drugi uređaji na aerodromima. Usled toga će navođenje biti otežano, što će zahtevati ispoljavanje najvećeg stepena samostalnosti i snalažljivosti letaćkog osoblja (samostalan let do rejona cilja, pronalaženje cilja i izbor načina dejstva). S druge strane, relativno mala brzina leta, ograničene mogućnosti manevra i slabija samozaštita transportnih letelica, zatim masovnost i dužina trajanja naleta pri prevoženju krupnijih desanata — osobine su koje olakšavaju borbena dejstva lovačkoj i lovačko-bombarderskoj avijaciji.

Sl. 43 — Raznovrsno naoružanje savremenih lovaca bombardera omogućava njihovo efikasno dejstvo u PDB (JNA)

Osnovni objekat dejstva LA i LBA je transportna avijacija sa desantnim trupama, koja obično radi lakše zaštite leti u zbijenom poretku. Kada se otkrije nalet vazdušnog desanta onda se, po mogućnosti, u borbi protiv njega angažuje celokupna LA i LBA. Ukoliko je, pak, deo te avijacije angažovan na drugim zadacima, on odmah prekida njihovo izvršavanje i upućuje se na preretanje vazdušnog desanta — razume se, pod uslovom da

u tom trenutku avioni raspolažu odgovarajućom količinom goriva i ubojnih sredstava.⁹¹

Pravovremeno otkrivanje vazdušnog desanta omogućava preduzimanje odgovarajućih stepena pripravnosti i plansko angažovanje LA i LBA za dejstvo po transportnim letelicama. U povoljnim uslovima i kada to dozvoljava taktički radijus, dejstvo po vazdušnom desantu može otpočeti u rejonima ukrcavanja i trajati tokom čitavog leta — do spuštanja na zemlju. Takva su dejstva pogotovo moguća kada se radi o helikopterskom desantu. U tom slučaju objekti dejstva će biti transportni helikopteri, pri čemu će se težiti da se nanošenjem što većih gubitaka onemogući ili odloži izvođenje desanta. Po meri prodiranja transportne grupacije u vazdušni prostor zemlje žrtve agresije narastaće i borbena angažovanja LA i LBA, tako da će ta avijacija maksimalno naprezanje dostići pred rejonom desantiranja, odnosno ispred granice zone dejstva jedinice PAR i PAA koje štite određenu desantnu prostoriju.

Upotrebu LA i LBA treba izbegavati u zonama dejstva vlastitih jedinica PVO a osobito PAR, jer, usled poremećenih veza i drugih nepredviđenih okolnosti koje otežavaju raspoznavanje aviona, može doći do gađanja i gubitaka sopstvenih aviona. Takva mogućnost se dozvoljava jedino ukoliko se zona dejstva i ciljevi u njoj podele (prostorno ili vremenski) između LA i PAR, kao i ostalih jedinica PVO. Međutim, iskustvo iz IV arapsko-izraelskog rata govori da su jedinice PAR, i pored mnoštva preduzetih mera predostrožnosti, ipak obarale vlastite borbene avione kada su ovi leteli u njihovim zonama dejstva, tako da su obe zaraćene strane bile prisiljene da u tim zonama zabrane sve letove vlastitoj LA i LBA.

Zavisno od prethodnog angažovanja i baziranja, kao i od neophodnog manevra, u borbu sa desantom u toku leta obično će najpre stupiti vrhunski lovci iz pripravnosti

⁹¹ Iako se ovde zajedno razmatra angažovanje LA i LBA u PDB, podrazumeva se da svaka od njih ima svoje posebne zadatke. Tako se, na primer, LBA namenski angažuje u borbi protiv desanta u rejonima ukrcavanja i na desantnoj prostoriji, a samo izuzetno u toku leta desanta po letelicama, dok se LA prvenstveno bori protiv letelica u vazduhu, a može se angažovati i za dejstvo po ciljevima na zemlji.

u vazduhu, odnosno sa isturenih aerodroma, koji će — probijanjem lovačke zaštite ili izbegavanjem borbe sa LA agresora koja štiti desant — napad glavnih snaga usmeriti na transportnu grupaciju agresora, da bi, zatim, po stepenu prodiranja desanta, došlo do maksimalnog angažovanja i ostalih snaga LA i LBA iz zone u kojoj leti desant ili susednih zona (sa većeg broja aerodroma), kako bi ispoljile svoje dejstvo po transportnim letelicama, dok su u letu ka desantnim rejonima i pune ljudstva i tehnike.

Dejstvo se nastavlja maksimalnim naprezanjem LA i LBA, bilo po sledećim talasima koji dolaze ili po avionima i helikopterima u povratku, odnosno po onima koji učestvuju u »vazдушnom mostu«.

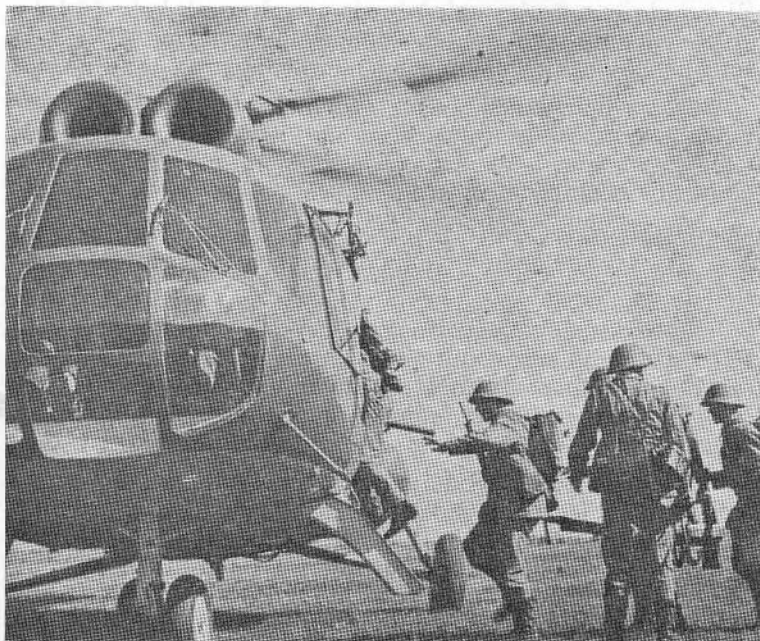
Ostali zadaci koje izvršava avijacija u PDB slični su kao i u drugim uslovima (izviđanje, veza, komandovanje i dr.).

Podršku i zaštitu snaga KoV-a, koje učestvuju u PDB, avijacija sprovodi nakon završetka osnovnog zadatka (borba sa transportnim letelicama), ili se za to angažuje laka borbena avijacija koja je manje sposobna za borbu u vazduhu.

Deo pomoćne avijacije, u prvom redu *helikopterske transportne jedinice*, može se angažovati za prevoženje snaga za intervencije u PDB, a naoružani helikopteri za njihovu podršku. Potreba za takvim postupkom posebno će biti izražena u manje prohodnim predelima, gde je manevar kopnenim putem otežan i suviše spor (manevar helikopterom je 70 do 100 puta brži od kretanja pešaka, a 5 do 10 puta od motorizovanih delova), ili kada je do upotrebe manjeg vazdušnog desanta došlo tamo gde nije očekivan, odnosno ako treba presresti spušteni vazdušni desant koji je u pokretu od desantne prostorije ka objektu napada.

3) *Ratna mornarica (RM)*. Vazdušni desanti koje agresor upotrebljava na obalu i otoke pretežno će činiti sastavni deo kombinovanog pomorsko-vazdušnog desanta. U okviru takve operacije vazdušnodesantne snage se, obično, upotrebljavaju kao prvi ešelon kombinovanog desanta — radi zauzimanja, stvaranja i obezbeđenja mostobrana za

snage pomorskog desanta. Međutim, biće delova obale i otoka gde upotreba vazdušnih desanata nije neophodna ili je nemoguća, odnosno kada snage pomorskog desanta mogu samostalno da izvrše desant, kao što će biti situacija da — zbog razuđenosti obale i karaktera otoka — neće biti

Sl. 44 — Jedinice JNA helikoptere koriste ne samo za desantiranje nego i za brze intervencije u PDB

rentabilno upotrebljavati pomorskodesantne snage, nego će se za zauzimanje tih objekata vazdušnodesantne snage upotrebiti samostalno, a vremenski pre ili u toku pomorskog desanta na ostali deo obale i otoka.

U kombinovanom desantu snage agresora koje se prevoze morem u načelu će biti glavni objekti dejstva flotnih snaga RM, zbog čega će mogućnosti tih snaga u borbi pro-

tiv vazdušnog desanta agresora biti znatno ograničene.⁹² Pored plovnih jedinica na pomorskom vojištu, u sastavu RM se nalaze i brojne druge jedinice obalske odbrane (na obali i otocima), kao što su obalske artiljerijsko-raketne jedinice, jedinice pomorske pešadije, inženjerijske, PVO, OSOJ, zatim jedinice KoV-a, pomorsko-diverzantske i druge. Na tom prostoru (na obali i otocima) takođe se nalazi i znatan broj jedinica TO, od kojih neke raspolažu i plovnim sredstvima. Sve te jedinice se, zavisno od njihove mogućnosti i namene, uključuju u opšti sistem PDB, što omogućava masovnost, žilavost i efikasnost PDB. Pri tome je bitno da se, grupisanjem snaga i predviđenim manevrom (vatrom i pokretom), obezbedi zaštita važnih objekata i prostorija od interesa za vazdušni desant agresora, kao i brza likvidacija spuštenog desanta.

Međutim, jedinice flote, i pored angažovanja u borbi protiv pomorskog desanta, mogu u određenoj situaciji da svojim sredstvima PVO (PAA i PAR) veoma uspešno dejstvuju po ešelonima transportne avijacije u letu, ili da brodskom artiljerijom tuku rejone spuštanja vazdušnog desanta — ako su u zoni njenog uspešnog dejstva, nanoseći gubitke vazdušnom desantu. Pored toga, jedinice flote se mogu angažovati i za prevoženja kopnenih snaga ka rejonima desantiranja. Slične zadatke mogu da rešavaju i jedinice rečne ratne flotile, kao što mogu i da se uključe u plan PDB radi obezbeđenja nekog izuzetno važnog objekta na reci (most, lučka postrojenja, hidrotehnički objekat i sl.), koji predstavlja mogući cilj dejstva vazdušnog desanta.

⁹² Uspešno vođenje borbe protiv snaga pomorskog desanta i njihovo razbijanje od strane flotnih snaga RM može najneposrednije da utiče na konačan ishod borbe protiv snaga vazdušnog desanta. Znatne gubitke pretrpeo je nemački vazdušni desant na Krit (maj 1941) zbog toga što su britanske pomorske snage razbile nemački pomorski desant, pa su sve snage (britanske i grčke), namenjene za borbu protiv kombinovanog pomorsko-vazdušnog desanta na ostrvu, mogle da se angažuju samo za borbu protiv vazdušnodesantnih snaga.

b) Teritorijalna odbrana (TO)

Borba protiv vazdušnih desanata agresora predstavlja jedan od najvažnijih zadataka svih snaga TO — i u vlastitoj pozadini i pri izvođenju borbenih dejstava na privremeno zaposednutoj teritoriji. Zbog toga sve jedinice TO moraju biti obučene i spremne za PDB, bilo da se u njoj angažuju zajedno sa snagama JNA ili samostalno.

Jedinice TO su veoma brojne i tako rasprostranjene da prekrivaju čitavu teritoriju Jugoslavije. One izviđaju, kontrolišu i obezbeđuju teritoriju, predstavljajući masovnu bazu za organizovanje i vođenje PDB. Na prostoriama i u rejonima gde nema jedinica JNA, jedinice i štabovi TO će biti organizatori i glavna snaga za vođenje PDB, kao i organizatori masovnog uključivanja stanovništva i drugih društvenih struktura u PDB.

Zbog svoje stalne prisutnosti na svakom delu naše teritorije jedinice TO će veoma često biti prvi delovi naših OS koji će otkriti i uspostaviti borbeni dodir sa spuštanim vazdušnim desantom agresora. Uz to, one će, neretko, biti i jedina snaga koja će voditi borbu protiv manjih vazdušnih desanata — specijalne namene.

Pri dimenzioniranju (određivanje broja, jačine, sastava, mobilizacionog razvoja i namene) jedinica TO polazi se, sem ostalih uticajnih faktora, i od ugroženosti teritorije, odnosno osetljivosti pojedinih objekata i rejona na njoj, kao i od potreba za njihovim obezbeđenjem od mogućih dejstava snaga agresora uopšte, a vazdušnih desanata posebno. Zbog toga je ta komponenta naših oružanih snaga u znatnoj meri namenski (u okviru užih društveno-političkih zajednica i organizacija udruženog rada koje obrazuju jedinice TO) prilagođena ne samo lokalnim uslovima i potrebama, nego i zahtevima borbe protiv vazdušnih desanata agresora koji se mogu upotrebiti na određenoj teritoriji, što, sa svoje strane, čini veoma značajnu osnovu za efikasnu organizaciju PDB.

Sve jedinice TO — zavisno od organizacije, jačine i namene, što ima značaj za PDB — u osnovi se, uslovno, mogu grupisati u dve skupine: prostornu i manevarsku.

1) *Prostorne jedinice TO*, svojom organizacijom i zadacima — namenom su, uglavnom, vezane za određene objekte, naselja, rejone i užu (lokalnu) teritoriju; na tom prostoru, pretežno, izvršavaju svoje borbene i druge zadatke i od njega se, načelno, ne odvajaju, sem u izuzetnim prilikama. To su, načelno, manje jedinice, namenjene za kontrolu teritorije i odbranu naselja, mesnih zajednica, zatim za obezbeđenje privrednih i drugih objekata i društvenih institucija, kao i jedinice za obezbeđenje organizacija udruženog rada (uključujući i jedinice PVO), jedinice za PDB u određenim rejonima, diverzantske jedinice i jedinice milicije.⁹³

2) *Manevarske jedinice TO* su, načelno, združenog sastava (bataljoni, odredi, brigade i veće jedinice). To su udarne i za manevar osposobljene jedinice namenjene za zamašnija borbena dejstva i na širem području gde to zahteva borbena situacija, bez obzira na to u kom rejonu su formirane, a potčinjene su većim, zonskim (oblasnim), pokrajinskim i republičkim štabovima NO.

Takva, uslovna i načelna, podela jedinica TO predodređuje i način njihovog angažovanja u PDB. Naime, prostorne jedinice TO, s obzirom na to da obezbeđuju pojedine objekte, kontrolišu određenu teritoriju ili brane pojedine rejone (koji mogu biti ugroženi i od vazdušnih desanata agresora) — u osnovi će, kada su u pitanju veći desanti, izvršavati zadatke namenjene snagama za doček u PDB, odnosno same će se obračunavati sa manjim, diverzantskim, desantima.

Jedinice TO koje obavljaju kontrolu teritorije izvršavaju mnoge zadatke vezane za PDB. Pored ostalog, one organizuju izviđanje, a posebno osmatranje, otkrivaju pojavu vazdušnih desanata i o tome obaveštavaju zainteresovane, hvataju ili uništavaju manje diverzantske desante, ubačene grupe i pojedince, odnosno one koje agresor uspe da angažuje za saradnju iz reda domaćih izdajnika, suzbijaju psihološko-propagandnu i drugu subverzivnu de-

⁹³ Čl. 19 Zakona o NO precizira: »U slučaju neposredne ratne opasnosti i u ratnom stanju, milicija je deo teritorijalne odbrane i izvršava svoje redovne zadatke, a može, saglasno planu odbrane, biti upotrebljena i za izvršavanje zadataka teritorijalne odbrane«.

latnost snaga agresora. Osloncem na stanovništvo, organe društveno-političkih zajednica, društveno-političke, radne i druge organizacije — te jedinice kontrolišu sumnjiva

Sl. 45 — Pripadnici PAA jedinica TO, organizacija udruženog rada, nalaze se na svojim radnim mestima, a čim zatreba — uključuju se u PDB

lica i preduzimaju druge mere i postupke kojima se osiguravaju što povoljniji uslovi za vođenje oružane borbe i za aktivnost svih društvenih faktora i institucija na vazdušnodesantnoj prostoriji. Pored osmatranja vazdušnog prostora i obaveštavanja o letu vazduhoplova, te jedinice

na obali i otocima organizuju osmatranje vodenih površina i obavješavaju o plovidbi objekata i iskrcavanju svih vrsta desanata agresora na teritoriji koju kontrolišu.

Osnova za efikasnu kontrolu teritorije i PDB jeste neprekidno, masovno i organizovano uključivanje stanovništva, organa bezbednosti, organizacija udruženog rada i drugih u sistem kontrole i održavanje stalnih veza sa oružanim snagama predviđenim za PDB, odnosno sa jedinicama TO koje obezbeđuju objekte i prostorije, ili su namenjene za intervencije u pojedinim područjima.

Za obezbeđivanje privrednih objekata i rejonu, zavisno od njihovog značaja i veličine, odgovorne su organizacije udruženog rada koje ih koriste, kao i društveno-političke zajednice na čijoj su teritoriji locirani. U tom smislu se formiraju i određuju potrebne jedinice TO za njihovu zaštitu. Izuzetno, za neke objekte od posebnog značaja (aerodromi, luke, važne fabrike, skladišta, veći mostovi, saobraćajna čvorišta i sl., zatim za važnije i veće vazdušnodesantne prostorije) mogu biti angažovane teritorijalne jedinice širih društveno-političkih zajednica (pokrajine i republike) ili jedinice JNA, bilo da ojačaju postojeće prostorne jedinice TO, ili da preuzmu odgovornost za obezbeđenje objekta u celini. Veličina i sastav jedinica za obezbeđenje objekata i rejonu zavise, pre svega, od značaja dotičnog objekta — rejonu, njegovih dimenzija, očekivanih vazdušnodesantnih snaga agresora, karaktera zemljišta i drugih uslova, tako da se može kretati od jednog odeljenja do združenih jedinica veličine brigade, a izuzetno i jačih.

Objekti, zavisno od karaktera i namene, mogu imati i spoljno i unutrašnje, ili samo spoljno obezbeđenje. Obe vrste obezbeđenja imaće značajniji i prostorno veći objekti, kao i oni na koje snage agresora mogu direktno desantirati. Pored toga, kod većih objekata deo snaga se može zadržati u rezervi radi intervencije ka ugroženim tačkama na objektu ili njegovoj neposrednoj okolini.

Jedinice TO predviđene za obezbeđenje, pogotovo važnih objekata na koje neprijatelj može direktno desantirati, ili koje se nalaze u rejonima gde se očekuje spuštanje većih vazdušnih desanata a one su u situaciji da

prve otvaraju vatru po spuštenu desantu — u svom sastavu treba da imaju vatrena sredstva koja će ih učiniti efikasnim u borbi protiv vazdušnih desanata. Pre svega, potrebni su laki sistemi PAR, LPAA i automatsko naoružanje (PAM, mitraljezi i puškomitraljezi) za gađanje letelica u vazduhu, ili na zemlji posle sletanja, padobranaca pri spuštanju i ostalog iskrcanog ljudstva, kako bi se snage desanta u svojoj najkritičnijoj fazi — spuštanja i sređivanja — stavile pod udar snažne i precizne vatre. Pored oruđa LPAA (koja, inače, objekt brane od dejstva iz vazduha) neophodno je da se za gađanje sletelih aviona i helikoptera, kao i spuštenih platformi sa vozilima i težim oruđima, raspolaže oruđima veće razorne moći, pogodnim za neposredno gađanje, kao što su bestrajni topovi, ručna i druga protivoklopna oruđa.

Te snage će imati veoma važne zadatke; pored nanošenja gubitaka desantu u toku spuštanja i sređivanja (sprečavanje posadama oruđa i vozila da dođu do sredstava), one će svojom vatrom onemogućavati manevar desantu i ovladavanje zemljišnim i drugim objektima (uzvišenja, zgrade od tvrdog materijala, pošumljene površine i sl.) koji bi mu mogli da posluže kao oslonac za dalja dejstva. One moraju da ispolje krajnju čvrstinu i upornost u odbrani objekata koje obezbeđuju, vodeći i borbu u okruženju, čime stvaraju povoljne uslove i potrebno vreme za stupanje u borbu ostalih snaga koje su predviđene da napadaju spuštenu desant. Po ispoljavanju napada snaga za intervenciju, njima sadejstvuju snage TO koje obezbeđuju objekte, i to udarima u bokove ili pozadinu spuštenog desanta, vatrenim dejstvom po narednim talasima, odnosno snagama koje se kasnije spuštaju, kao i uništavanjem materijalnih sredstava namenjenih desantu.

Manevarske jedinice TO se, međutim, ne mogu postovećivati sa snagama za udar u PDB, sastavljenim od jedinica KoV-a JNA. Njihovo angažovanje u PDB može biti veoma različito, što zavisi od mnogih okolnosti, a pre svega od toga da li jedinice TO učestvuju u PDB zajedno sa jedinicama JNA ili samostalno, kao i da li je neka jedinica TO unapred posebno namenjena i osposobljena za PDB.

Pri zajedničkoj upotrebi jedinica obeju komponenti oružanih snaga (JNA i TO), osobito u borbi sa krupnim vazдушnim desantima — sve jedinice TO će, načelno, primati ulogu snaga za doček. To znači da će se i manevarske jedinice TO, pretežno, upotrebiti za obezbeđenje objekata i vazdušnodesantnih prostorija, odnosno za ojačanje jedinica koje te zadatke namenski izvršavaju, drugim rečima, prostornih jedinica TO. To će biti izuzetno važni objekti ili desantne prostorije, u kojima se sa većom sigurnošću očekuje upotreba krupnijih vazdušnih desanata. Deo tih snaga može biti angažovan u PDB, u sastavu snaga za udar ako su one nedovoljne, odnosno kada je potrebno da sadejstvuju oklopnim jedinicama, ili kada zemljište omogućava prikriven raspored u blizini rejonu upotrebe, odnosno pogodan manevar za stupanje u borbu sa spuštanim desantom.

Ukoliko se za PDB u određenim rejonima od oružanih snaga angažuju samo jedinice TO, a to će obično biti tamo gde se ne očekuje upotreba krupnijeg desanta, tada snage za udar, zavisno od plana PDB, mogu biti sastavljene isključivo od manevarskih jedinica TO. Biće korisno da se u sastav tih jedinica uključe makar i manji sastavi oklopnih jedinica.

U svim situacijama kada se jedinice TO predviđaju za udar (intervenciju) u PDB, treba ih učiniti što pokretljivijim i efikasnijim i obezbediti ih odgovarajućim sredstvima PVO. Neophodno je da se jedinice TO koje su namenjene za takve zadatke pravovremeno motorizuju i u njihov sastav uvede veći broj automatskog naoružanja, kao i lakih sredstava PVO — PAM, LPAA i prenosnih protivavionskih raketa. Međutim, biće situacija koje će nametati zahtev da se na zadacima PDB, ako uslovi zemljišta i druge okolnosti to dozvoljavaju, angažuju i jedinice TO koje za to nisu posebno namenjene a pri tome ni pripremljene, pa je korisno, ako je to moguće, da se one za to, makar i uz improvizaciju, osposobljavaju. Osnovno je da se i one učine pokretljivim i efikasnijim za PDB. U tom cilju će se koristiti sva motorna vozila koja se zateknu u rejonu njihovog razmeštaja ili na pravcu upotrebe — počev od kamiona, autobusa i traktora sa prikolicama, pa do putničkih automobila i motocikala. Na neka

od tih vozila treba montirati mitraljeze i puškomitraljeze za gađanje ciljeva u vazduhu u toku kretanja. Obezbeđenje vozila u mnogim rejonima neće predstavljati problem, s obzirom na razvijeniju materijalnu bazu i tehnički nivo stanovništva. Međutim, rešavanje tog problema zahteva određenu politiku u pogledu popune ostalih jedinica oružanih snaga (pre svega JNA) vozilima iz popisa sa takvih teritorija.

Ukoliko se jedinice TO nađu u rejonima i zonama rasporeda snaga JNA, pogotovu združenih taktičkih jedinica KoV-a koje izvode borbena dejstva na frontu, njihovo će angažovanje u borbi uopšte, a time i u PDB, biti redovno po planu komandi jedinica JNA. U PDB na tom prostoru jedinice TO će pretežno biti angažovane za izvršavanje sledećih zadataka:

— obezbeđenje i odbranu objekata koji mogu postati ciljevi dejstva vazdušnodesantnih snaga agresora — taktičkih i diverzantskih (mostovi, prevoji, raskršća puteva, jaki položaji i rejonu u dubini rasporeda), kao i pogodnih prostorija gde se očekuje upotreba desanta, te njihovo uređenje i zaprečavanje;

— uključivanje u opštu rezervu jedinica i angažovanje u PDB kao deo snaga predviđenih za udar;

— sprečavanje prodora snaga sa fronta radi spajanja sa desantom, itd.

Pored toga, one se, kao i u drugim uslovima, angažuju i na zadacima kontrole teritorije i drugim aktivnostima vezanim za PDB.

Kada jedinice TO izvode borbena dejstva na privremeno zaposednutoj teritoriji — u pozadini agresora, one će, osim neposredne borbe protiv vazdušnih desanata, koje agresor upotrebljava protiv naših snaga, što dejstvuju u njegovoj pozadini, izvršavati više zadataka vezanih za PDB uopšte, među kojima se ističu:

— napadi, prepadi, vatreni udari i diverzije po rejonima baziranja transportne i druge avizacije (aerodromima i helidromima), radi nanošenja gubitaka avionima, helikopterima, uređajima, skladištima goriva, letaćkom i tehničkom osoblju;

— napadi na vazdušnodesantne jedinice i njihove centre za obuku u svim prilikama, a posebno na snage desanta u rejonima prikupljanja i ukrcavanja, radi nanošenja gubitaka i ometanja izvršenja desanta (kada se pripreme izvode na našoj teritoriji — privremeno zaposednutoj);

— dezorganizacija komandovanja, podrške i snabdevanja snaga desanta udarima po komandnim mestima, stanicama VOJIN, skladištima goriva, ubojne i druge opreme;

Sl. 46 — Jedinice TO, kada se nalaze na privremeno zaposednutoj teritoriji, mogu da nanose gubitke desantu u toku prevoženja na malim visinama — postavljanjem tzv. vatrenih zaseda na očekivanim pravcima njegovog naleta

— dejstvo vatrom po letelicama koje prenose desant u toku leta iznad rejona borbenih dejstava ili baziranja jedinica TO;

— stalno prikupljanje i dostavljanje podataka o snagama, sredstvima i namerama snaga agresora vezanim za upotrebu vazdušnih desanata.

Izvršavanjem tih i drugih zadataka, jedinice TO mogu vazdušnodesantnim snagama agresora da nanesu ozbiljne gubitke, da im poremete plan, a u povoljnim okolnostima im čak i odlože izvođenje vazdušnih desanata, čime se znatno doprinosi uspehu PDB. Zbog toga su štabovi i komande jedinica TO obavezni da svoje jedinice, kada se otkriju pripreme desanta na privremeno zaposednutoj teritoriji, angažuju za dejstvo po vazdušnodesantnim snagama, i to ne čekajući nikakva posebna naređenja.

Sl. 47 — Pripadnici jedinice TO su otkrili rejon ukrcavanja helikopterskog desanta na privremeno zaposednutoj teritoriji i čekaju povoljan trenutak za otvaranje vatre (sa vežbe u SR Sloveniji)

2. — Učešće društvenih struktura u PDB

Priprema stanovništva, radnih i drugih organizacija za PDB na određenoj prostoriji deo su opštih mirnodopskih priprema iz oblasti narodne odbrane užih društveno-političkih zajednica (opština). Na osnovu jedinstvenih

procena (oružanih snaga i organa društveno-političkih zajednica) o ugroženosti teritorije od vazdušnih desanata, razvoja i angažovanja oružanih snaga u PDB, planova i odluka širih društvenopolitičkih zajednica (pokrajina i republika), opštine usvajaju svoje planove i donose odluke za pripremu opštenarodne odbrane, uključujući u to i potrebe protivdesantne borbe. Pri tome se, kada je reč o pripremama i vođenju PDB, predviđaju i usklađuju zadaci privrede, društvenih delatnosti, organa uprave, civilne zaštite, službe osmatranja, javljanja, obaveštavanja i uzbunjivanja, pojedinih društvenih i drugih organizacija, mesnih zajednica i građana. Izvodi iz opštinskog plana i konkretni zadaci biće polazna osnova organizacijama udruženog rada, mesnim zajednicama i drugim organizacijama za donošenje sopstvenih odluka i planova za ratne pripreme uopšte, i posebno za PDB.

a) Stanovništvo

Borba protiv vazdušnih desanata, po samom svom karakteru (sadržaj, učesnici, organizovanje i način izvođenja), pruža široke mogućnosti za to da se u nju, neposred-

Sl. 48 — Stanovništvo i pripadnici JNA na istom zadatku — u borbi protiv spuštenog vazdušnog desanta (manevar »Sloboda-71«)

no ili posredno, uključi celokupno stanovništvo sa prostora gde se odvija PDB. Međutim, da bi se to postiglo, odnosno da bi se objektivne mogućnosti pretvorile u stvarnost, nužno je da se izvrši mnoštvo pravovremenih, obimnih i složenih priprema različitog sadržaja, počev od moralno-psiholoških i organizacionih do onih koje mogu imati karakter nastave — uvežbavanje za određene delatnosti, uključujući rukovanje oružjem i njegovu upotrebu u borbi protiv agresorovog vazdušnog desanta.

Stanovništvo svoju aktivnost, u smislu organizovanosti, može da ispolji preko organizacija udruženog rada, u jedinicama radne obaveze, jedinicama i službama u CZ, u društveno-političkim organizacijama, sportskim, stručnim i drugim udruženjima ili službama, zatim priključivanjem jedinicama oružanih snaga,⁹⁴ te putem samostalnog, samoinicijativnog delovanja grupa i pojedinaca. Ta aktivnost može biti veoma raznovrsna i ona se, pored neposrednog učesća u oružanim snagama, može ispoljavati i putem:

— otkrivanja, uništavanja, hvatanja, razoružavanja i privođenja pojedinaca i manjih grupa agresorovih vojnika — učesnika desanta;

— učestvovanja u likvidaciji diverzantskih desanata (pretraživanjem terena i poterama) zajedno sa jedinicama oružanih snaga;

— prikupljanja, korišćenja u borbi, sklanjanja ili uništavanja opreme, oružja i municije namenjenih desantu, bilo da su bačeni iz vazduha, ili su se našli u oborenim letelicama;⁹⁵

— otkrivanja i hvatanja špijuna;

— obračunavanja sa izdajnicima i paničarima;

⁹⁴ Jedinice predviđene za PDB (koje brane pojedine objekte) u ratu će biti iscrpljivane čestim uzbunama i visokim stepenom pripravnosti, pa će biti korisno da im se na ispomoć dodeli i deo nenaoružanih građana. Po otpočinjanju borbenih dejstava svi ti građani, usled obostrano velikih gubitaka, ubrzo mogu doći do oružja i aktivno učestvovati u borbi protiv desanta.

⁹⁵ U drugom svetskom ratu je bilo više primera da se stanovništvo na desantnoj prostoriji dokopalo neprijateljskog oružja i upotrebilo ga, zajedno sa oružanim snagama, u borbi protiv desanta (Krit, Normandija, Drvar).

— prikupljanja i dostavljanja podataka o snagama desanta agresora;

— suzbijanja neprijateljske propagande;

— dezinformisanja i obmana desantiranih snaga agresora (davanjem netačnih obaveštenja, promenom natpisa mesta i ustanova, pogrešnim postavljanjem putokaza i sl.);

— angažovanja u službi VOJ — organizovanjem dopunskih vizuelnih osmatračkih stanica;

— održavanja kurirske veze i zaštite žičanih veza;

— izvođenja radova na fortifikacijskom uređenju, maskiranju i neposrednom obezbeđenju objekata i prostorija;

— učešća u radovima na pripremi rušenja i zaprečavanja, kao i čuvanja postavljenih minsko-eksplozivnih prepreka;

— obavljanja transporta, snabdevanja i zbrinjavanja jedinica u PDB, i putem prihvata i čuvanja određenih materijalnih sredstava;

— otklanjanja posledica napada iz vazduha i preduzimanja mera protivpožarne zaštite;

— opravke i održavanja komunikacija;

— asanacije bojišta, itd.

Za obavljanje mnogih od navedenih »neborbenih« aktivnosti, inače nužnih u okviru borbe protiv vazдушnih desanata, treba masovno, a za neke isključivo, koristiti stanovništvo, radne i druge organizacije, oslobađajući tako jedinice oružanih snaga za maksimalno angažovanje u neposrednoj borbi protiv vazdušnog desanta. Tako se one mogu racionalnije i efikasnije da upotrebe, a ujedno se i značajno utiče na to da opšti odnos snaga u PDB bude u našu korist.

Pored navedenih zadataka u čijem se izvršavanju može angažovati stanovništvo u PDB (neposrednim učešćem ili pružanjem pomoći jedinicama oružanih snaga), postoji mnoštvo drugih aktivnosti koje su, na određen način, vezane za vođenje PDB ili su posledica borbenih dejstava na vazdušnodesantnoj prostoriji.

Ukoliko je prostorija gde se očekuje upotreba krupnijeg vazdušnog desanta naseljenija i bogatija proizvodi-

ma, uslužnim i drugim kapacitetima, te materijalnim i kulturnim dobrima — utoliko je ona osjetljivija na gubitke i stanovništva i materijalnih dobara nastale kao posledica intenzivnih borbenih dejstava.

Savremena borbena avijacija agresora će, u sklopu pripreme i podrške vazdušnog desanta radi uništenja ljudstva i tehnike oružanih snaga, koristiti raznovrsna ubojna sredstva, i od njihovog dejstva, razume se, neće biti pošteđeno ni stanovništvo i sva materijalna i druga dobra na desantnoj prostoriji.⁹⁶

Navedena okolnost nameće potrebu preduzimanja odgovarajućih mera protivvazdušne zaštite, sa ciljem da se smanje gubici i što brže otklone posledice. U tom smislu se u pripremnom periodu preduzimaju evakuacija i zbrinjavanje dela stanovništva i materijalnih dobara na manje ugrožena mesta, zatim se rade skloništa za stanovništvo i materijalna dobra, maskiraju privredni i drugi objekti, priprema zamračivanje naselja, organizuje služba izviđanja, obaveštavanja i uzbunjivanja i sl. U toku borbenih dejstava se, pak, otklanjaju posledice: spasavaju se ljudstvo i materijalna dobra, pruža medicinska i druga pomoć, pristupa gašenju i lokalizovanju požara, raščišćavaju ruševine, uspostavlja red itd.

Na tim zadacima se angažuju organi društveno-političkih zajednica, civilna zaštita, organizacije udruženog rada, razne društveno-političke i druge organizacije i celokupno sposobno stanovništvo.

b) Organizacija udruženog rada (OUR)

Sadržaj i obim priprema organizacija udruženog rada za PDB zavise od mnogih uslova, a, pre svega, od toga da

⁹⁶ Pored klasičnih avio-bombi, napalm-bombi i raketa, kao i streljačkog naoružanja, Amerikanci su u Vijetnamu upotrebljavali i rasprskavajuće bombe malog kalibra (tzv. »šrapnel« bombe) koje se izbacuju u kontejnerima (400—600 bombi, svaka teška 0,8 kg); na visini od oko 600 m kontejner se otvara i bombe se rasipaju na površini od oko 30.000 m², pri čemu na visini oko 50 m nad zemljom dolazi do njihovog rasprskavanja. Te bombe su se pokazale veoma efikasnim i prouzrokovale su velike gubitke u živoj sili i neoklopljenoj tehnici.

li konkretna OUR (fabrika, aerodrom, remontni zavod, i sl.) predstavlja mogući objekat dejstva desanta, ili se samo nalazi na desantnoj prostoriji. Od značaja je i to da li određena OUR u ratu nastavlja dotadašnji proizvodni proces, odnosno uslužnu delatnost, ili ima poseban zadatak u vezi sa učešćem u PDB, zatim da li formira svoju teritorijalnu jedinicu i kakav je njen sastav i namena, ima li potrebe (sa stanovišta vođenja PDB) za još nekim oružanim jedinicama ili ojačanjima itd.

Zavisno od karaktera delatnosti i navedenih uslova, angažovanje OUR u PDB može da bude različito:

— učešće u oružanoj borbi njene teritorijalne jedinice (opšte ili specijalne namene — PVO i dr.) koja može biti angažovana za neposrednu odbranu OUR (kada je ova neposredni objekat dejstva desanta), ili druge borbene zadatke na desantnoj prostoriji. Radni kolektiv se u celini može da angažuje za samoodbranu svoje radne organizacije, kada je ona objekat dejstva desanta, koristeći se svakovrsnim oružjem i drugim sredstvima — zajedno sa svojom jedinicom TO;

— izvršavanje nekih zadataka iz domena PDB koje će neretko opredeljivati vrsta delatnosti kojom se određena OUR bavi u miru. U tom smislu se, recimo, građevinska preduzeća i preduzeća za održavanje puteva mogu, sa svojom mehanizacijom, angažovati na održavanju i opravci puteva, izvođenju fortifikacijskih radova, rušenjima, zaprečavanju i raščišćavanju, dok se transportna preduzeća mogu angažovati za materijalna ili trupna prevoženja, odnosno za osiguravanje pokretljivosti protivdesantnih snaga (posebno jedinica TO). Poljoprivredna, trgovinska i druga preduzeća, ili zadruge, mogu preuzeti na sebe snabdevanje prehrambenim proizvodima, preduzeća PTT saobraćaja angažuju se na obezbeđenju veza, a zdravstvene ustanove da zbrinjavanju ranjene itd.;

— deo ljudstva OUR, za tu svrhu inače posebno predviđen, može se iskoristiti za učešće u izvođenju fortifikacijskih radova i zaprečavanje za potrebe jedinica oružanih snaga, ili se priključiti tim ili sopstvenim jedinicama TO — radi neposrednog učešća u PDB;

— neke OUR — pogotovo ako se radi o izuzetno važnim proizvodima ili drugim kapacitetima za koje je agre-

sor posebno zainteresovan, zbog čega i predstavlja objekat dejstva njegovog vazdušnog desanta — pored mera samoodbrane mogu planirati preduzimanje mera za sklanjanje i disperziju važnih sklopova ili njihovo onesposobljavanje, a, u krajnjem, i uništavanje, ukoliko zapreti opasnost da padnu u ruke snagama agresora;

— radi otkrivanja desanata i onemogućavanja izvršenja zadataka i borbe protiv diverzantskih desanata i drugih vidova subverzivne delatnosti agresora, OUR preduzimaju i druge mere i postupke. One, sem ostalog, organizuju kontrolu prostora svoje radne organizacije i okoline, uspostavljaju vizuelne osmatračke stanice koje se uključuju u službu VOJ ili službu izviđanja, obaveštavanja i uzbunjivanja na određenoj prostoriji i sl. Znatan doprinos u tom pogledu mogu da daju šumsko-industrijska preduzeća, poljoprivredna dobra i kombinati — ostvarivanjem tih zadataka na svojim imanjima.

Neke OUR, koje deluju kao društvene službe društveno-političkih zajednica, mogu na sebe da preuzmu mnoštvo obaveza koje doprinose uspehu PDB, recimo mere protivvazdušne, protivpožarne i druge zaštite, kao i civilne zaštite u celini.

c) Društveno-političke organizacije

Pošto se u PDB na određenoj prostoriji, pored oružanih snaga, masovno angažuju sve društvene strukture i stanovništvo, to će uloga i značaj društveno-političkih organizacija doći do punog izražaja.

Od posebnog značaja biće aktivnost organizacija Saveza komunista, Socijalističkog saveza radnog naroda i Saveza socijalističke omladine. Njihova aktivnost vezana za PDB izražavaće se i u pripremnom periodu i u procesu borbe, a ispoljavaće se u različnim oblicima:

— delovaće kao svesna, vodeća, idejna i mobilizatorska snaga u pripremama za PDB, pogotovo pri organizovanju i izvođenju masovnih akcija — radova na uređenju desantnih prostorija, što će zahtevati posebne napore. U toku PDB imaju značajnu ulogu i u tome da obezbede red i disciplinu, da preduzimaju mere i postupke protiv-

vazdušne i protivpožarne zaštite — kako bi se smanjili gubici i što pre otklonile posledice dejstva agresora;

— stvaraće samopouzdanje u mogućnost vođenja uspešne PDB, razvijati patriotsko osećanje, borbena raspoloženje i jačati moral kod svih učesnika PDB i svih kategorija stanovništva, a osobito kod omladine koja mora biti spremna za preuzimanje mnogih odgovornih zadataka u toku vođenja PDB;

— biće osnovni nosioci i mobilizatori borbe protiv psihološko-propagandne, sabotažne i druge subverzivne aktivnosti neprijatelja, lažnih vesti, panike i dezorganizacije, kao i protiv drugih aktivnosti, bilo da ih usmerava neprijatelj ili su izraz straha i defetizma pojedinaca. Te organizacije su, zajedno sa organima društveno-političkih zajednica, organizatori informativno-propagandne delatnosti među stanovništvom, a tu aktivnost, istovremeno, koordiniraju sa komandama i štabovima oružanih snaga na desantnoj prostoriji;

— javljaće se kao osnovni pokretači, nosioci i organizatori političkih i ostalih akcija na desantnoj prostoriji čiji je cilj pružanje svestrane pomoći oružanim snagama, smeštaj i zbrinjavanje stanovništva,⁹⁷ disperzija i čuvanje materijalnih dobara itd.

d) Društvene organizacije i udruženja

Obavljanjem svojih aktivnosti, te organizacije, neposredno ili posredno, mogu uzeti učešća u PDB, odnosno doprineti da ona bude organizovanija i efikasnija. Njihova uloga dolazi do izražaja u toku mirnodopskih priprema i priprema koje su uslovljene neposrednom ratnom opasnošću. Njihova aktivnost je, prvenstveno, izražena u pripremama i stručnom osposobljavanju svih kategorija ljudstva koje učestvuju u PDB ili u odgovarajućem angažovanju svog članstva u aktivnostima koje su vezane za

⁹⁷ Kao posledica intenzivnog dejstva avijacije i primene raznovrsnih sredstava za masovno uništenje, javlja se veliki broj poginulih i ranjenih, što može dovesti do psiholoških šokova među stanovništvom, pa će konkretna situacija na desantnoj prostoriji, da bi se preodolila kriza, zahtevati i odgovarajuće aktivnosti društveno-političkih organizacija.

PDB. Ukratko, ovde će biti reči samo o nekim organizacijama čija je aktivnost od posebnog značaja za PDB, iako su i mnoge druge u mogućnosti da (posredno ili neposredno) doprinesu uspehu PDB.

Savez rezervnih vojnih starešina (SRVS), s obzirom na istaknutu ulogu u obuci i drugim pripremama za opštenarodnu odbranu, veoma aktivno se uključuje i u pripreme za PDB. Aktivnost organizacija SRVS, koje deluju na prostoriji gde se očekuje upotreba vazдушnih desanata agresora, u osnovi se može izražavati u tri smeru:

— prvi — organizacija i izvođenje odgovarajuće obuke sa rezervnim starešinskim sastavom, vojnim obveznicima i ostalim stanovništvom koje se može uključiti u PDB, pri čemu poseban značaj ima obuka omladine. Ta obuka može da bude vojno-politička, odnosno vojno-stručna, a cilj je i jedne i druge moralno-političko i stručno osposobljavanje svih učesnika za PDB. Razume se, program obuke treba da bude posebno prilagođen i odvojen za sve kategorije učesnika obuke, ali će težište kod svih, normalno, biti na tematici koja obrađuje problematiku PDB. To mogu biti teme o savremenim vazdušno-desantnim snagama, strukturi i naoružanju jedinica, načinu njihove upotrebe, podršci i obezbeđenju, načelima borbe, slabim stranama desanta (osetljivost letelica i ljudstva u pojedinim fazama i sl.), snagama i sredstvima koja im se mogu suprotstaviti, a i načelima borbe protiv desanta u našem sistemu opštenarodne odbrane, i sl. Normalno je da se ta obuka realizuje uz pomoć štabova i komandi jedinica oružanih snaga, organa društveno-političkih zajednica i drugih institucija, ali se SRVS može pojaviti kao inicijator, organizator, ili nosilac ovog načina obuke;

— drugi — neposredno angažovanje SRVS u sistemu PDB može biti izraženo u stručnoj pomoći ili konkretnim učešćem u pripremi planova za obezbeđenje objekata i prostorija, kao i šire teritorije društveno-političke zajednice za PDB. Pri tome je moguće da se SRVS pojavi kao koordinator priprema raznih struktura van oružanih snaga koje se angažuju u PDB, pogotovo na područjima gde nisu locirane oružane snage u miru, a potrebno je

pravovremeno preduzeti neke aktivnosti, izvesti određene fortifikacijske radove, zaprečavanje, maskiranje itd.;

— treći — stručno uticanje SRVS, preko svog članstva zaposlenog u raznim društvenim sredinama, da se pri projektovanju i gradnji objekata infrastrukture i drugih koji bi mogli postati objekti dejstva vazdušnih desanata,

Sl. 49 — Omladinke se obučavaju u rukovanju puškom, posle čega će izaći na gađanje bojevom municijom (SR Bosna i Hercegovina)

zatim putem ratne pripreme i preko planova organizacija udruženog rada, mesnih zajednica i drugih struktura, koje deluju na vazdušnodesantnim prostorijama, uzmu u obzir potrebe i zahtevi PDB.

Streljački savez može u celini znatno doprineti neposrednom pripremanju ljudstva za PDB. Ta organizacija

svoju delatnost može da ispolji ne samo u obuci svog članstva u rukovanju oružjem i u gađanju, nego i masovnim okupljanjem sveg neobučenog i za borbu sposobnog stanovništva na desantnoj prostoriji i njegovim obučavanjem za rukovanje oružjem i u gađanju, pošto postoji mogućnost da stanovništvo u toku PDB dođe do oružja. Pri tome bi težište trebalo da bude na rukovanju streljačkim oružjem i gađanju ciljeva u vazduhu — letelica i padobranaca. Činjenica je da je u nas izraženo interesovanje mladih (oba pola) za ovu aktivnost. Širim uključivanjem vojnih starešina u streljačke organizacije i angažovanjem većih sredstava, ta organizacija može da postane veoma značajan faktor u pripremi našeg stanovništva u domenu oružane borbe uopšte, a posebno borbe protiv vazdušnih desanata na ugroženim prostorijama.

Savez izviđača, kao vaspitna organizacija mladih, ostvarivanjem svog programa delovanja, izgrađuje postojane, odlučne, hrabre i snalažljive ličnosti i obezbeđuje da članstvo ove organizacije (izviđači i planinke) steknu određena znanja, veštine i moralno-političke vrednosti koje se u najvećoj meri mogu skladno da uklupe u pripreme stanovništva za oružanu borbu uopšte, a i PDB posebno.

Savlađivanjem tzv. »veštinstva« (izletnik, pionir, topograf, osmatrač i partizanski kurir) mladi se osposobljavaju za mnoge delatnosti koje ta organizacija i njeno članstvo mogu da obavljaju u toku PDB, među kojima su:

- organizacija osmatranja, izviđanja i obaveštavanja;
- organizacija kurirskih veza;
- učešće u fortifikacijskom uređenju objekata i regiona i preduzimanje mera protivvazdušne zaštite;
- otklanjanje posledica dejstva iz vazduha (učesće u raščišćavanju ruševina, ukazivanje pomoći povređenima, itd.);
- otkrivanje špijuna, sabotera, diverzanata i sprečavanje druge subverzivne delatnosti neprijatelja.

Lovački savez, odnosno udruženja lovaca, svojom rasprostranjenošću i masovnošću čini značajan element

u sistemu opštenarodne odbrane, pa i PDB, a pogotovo u slučaju iznenadne agresije.⁹⁸ Usled toga što lovci i miru raspolažu oružjem i municijom i njime se stalno koriste, oni su veoma dobro obučeni u gađanju pokretnih ciljeva, pa i ciljeva u vazduhu, uz to poznaju zemljišne i druge uslove u bližoj i daljoj okolini mesta prebivališta, često se nalaze na terenu, mogu brzo uočiti nastale promene, zbog čega su pogodni za osmatranje, izviđanje i kontrolu prostorija i otkrivanje i likvidaciju manjih izviđačko-diverzantskih i drugih desantiranih delova. Prema tome, lovci poseduju velike borbene i druge mogućnosti koje se mogu vrlo efikasno da iskoriste u borbi protivvazdušnih desanata — osobito manjih.

U slučaju iznenadne agresije, grupe lovaca ili pojedinci, kao i lovočuvvari, vrlo često mogu biti prvi naoružani ljudi koji će se naći na desantnoj prostoriji, otkriti spuštanje desanta, obavestiti o tome ostale snage i prihvatiti borbu protiv desanta u fazi njegovog spuštanja i sređivanja, naneti mu gubitke, omesti njegovo sređivanje i plansko dejstvo i na taj način stvoriti makar i najnužnije vreme — koje će, ma koliko bilo, biti dragoceno — za pristizanje i uključivanje u borbu ostalih elemenata PDB, što može imati poseban značaj za konačan ishod borbe u određenom rejonu.

Udruženja lovaca ili pojedine grupe na desantnoj prostoriji, posebno starije ljudstvo i koje nema ratnog rasporeda, treba uključiti u plan PDB i precizirati zadatke. Pojedini lovci se u pripremnom periodu mogu angažovati za obuku stanovništva u rukovanju oružjem i gađanju ciljeva u vazduhu.

⁹⁸ Računa se da u Jugoslaviji ima oko 150.000 lovaca — članova lovačkih društava. To bi značilo da na teritoriji svake opštine ima, prosečno, po 300 registrovanih lovaca, dok je broj vlasnika lovačkog oružja znatno veći. Jedan broj lovaca raspolaže sa dve i više pušaka, i to za sitnu divljač — sačmare, i za visoku divljač — kuglare (karabin) koje su, obično, opremljene optičkim nišanom i veoma su precizne — kao i vojne snajperske puške. Odlaskom u oružane snage, ili na druge dužnosti po ratnom rasporedu — mnogi lovci napuštaju u ratnim uslovima mesta prebivališta, pa je potrebno da lovačke organizacije, u saradnji sa odgovarajućim organima društveno-političkih zajednica (SUP), regulišu raspored njihovog oružja, kako bi se iskoristilo i u PDB.

Lovci, čuvari lovišta, šumari, radnici šumskoindustrijskih preduzeća, zajedno sa jedinicama TO (prostorne strukture) i, posebno, milicijom — mogu najviše doprijeti u otkrivanju i uništenju manjih, diverzantskih, vazdušnih desanata, delova razbijenog desanta, ubačenih grupa i drugih neprijateljskih delova u našoj pozadini, pa ih za takve zadatke treba pripremati i angažovati za stalnu kontrolu teritorije.

U našem samoupravnom društvu deluje još mnoštvo društvenih organizacija i udruženja (Narodna tehnika, Planinarski savez, Crveni krst i dr.) koje u svom programu rada imaju više elemenata značajnih i sa stanovišta organizovanja i pripremanja stanovništva za odbranu zemlje, a time i za PDB, pa je i njihov doprinos u tome značajan koliko i nekih koje su ovde posebno navedene, ali prostor ne dozvoljava da se njihov rad i mogućnosti šire obrade. Napomenimo da samo u okviru Saveza narodne tehnike deluje 19 organizacija, među kojima i Savez radio-amatera i Vazduhoplovni savez, čije članstvo raspolaže visokim stručnim kvalitetima i može da se uključi u obuku stanovništva na desantnoj prostoriji i, neposredno, u organizaciju PDB.

e) Civilna zaštita

Kao element opštenarodne odbrane, sa širokom mrežom jedinica i štabova, civilna zaštita se u sistemu PDB može uspešno uključiti i efikasno iskoristiti.

Angažovanje civilne zaštite u PDB daće najbolje rezultate ako se njene snage i sredstva, odnosno specijalizovane jedinice, prvenstveno upotrebe za namenske zadatke. Delatnosti tog elementa opštenarodne odbrane su takve prirode da se mere civilne zaštite koje se, inače, planiraju i realizuju, najvećim delom mogu da uklope u sistem PDB — kako u periodu priprema (preventivne mere), tako i za vreme otklanjanja posledica dejstva (operativne mere).

Štabovi i specijalizovane jedinice civilne zaštite, kao što su: sanitetske, građevinsko-tehničke, vatrogasne, za red i bezbednost, RHB-zaštitu, za evakuaciju, za asanaciju, zatim centri društveno-političkih zajednica i organi-

zacija udruženog rada za izviđanje, obaveštavanje i uzbu-
njivanje, koji organizuju i RHB-kontrolu teritorije —
mogu se, ako im to situacija dozvoljava, angažovati na
izvršavanju zadataka neposredno na desantnoj prostoriji,
i to i u pripremnom periodu i u toku borbe sa vazдушnim
desantima.

U *pripremnom periodu* moguća je upotreba građevinsko-tehničkih jedinica civilne zaštite zajedno sa građevinskim organizacijama udruženog rada — za fortifikacijske radove (bilo za izradu objekata za vatreno dejstvo, zaštitu ili prepreke), izgradnju saobraćajnica i objekata za snabdevanje vodom; vatrogasne jedinice se mogu upotrebiti za preduzimanje mera protivpožarne zaštite i snabdevanje vodom; tu su još zadaci organizovanja službe VOJ, uspostavljanja veza, učešća jedinica za uklanjanje ubojnih sredstava i postavljanja minsko-eksplozivnih prepreka; sanitetske jedinice se mogu angažovati na pripremama za ukazivanje prve pomoći i zbrinjavanju povređenih u toku PDB, itd.

U toku PDB dolaze do izražaja sve snage civilne zaštite i njihove aktivnosti, počev od ukazivanja pomoći povređenima, spašavanja iz ruševina, gašenja požara, učešća u regulisanju saobraćaja, održavanja reda i bezbednosti, snabdevanja vodom, dekontaminacije, opravke komunikacija, pa do asanacije bojišta, itd.

Navedene i druge delatnosti civilne zaštite preduzimaju se prvenstveno za zaštitu stanovništva na protivdesantnoj prostoriji, a mogu i za potrebe oružanih snaga. Međutim, masovnost, organizovanost, obučenost i opremljenost snaga civilne zaštite omogućavaju njihovo korišćenje za organizovanje i šire uključivanje stanovništva u određene aktivnosti vezane za PDB koje mogu olakšati vođenje oružane borbe jedinicama oružanih snaga kao i delovanje ostalih struktura na desantnoj prostoriji.

3. — *Zaključak o angažovanju snaga i sredstava u PDB*

Na osnovu navedenog razmatranja o mestu, ulozi i zadacima pojedinih delova oružanih snaga i ostalih društvenih struktura u PDB, a u vezi sa njihovom upotrebom, nameću se *sledeći zaključci*:

— u PDB će, naročito kada su u pitanju veliki vazdušni desanti (operativni i strategijski), biti angažovane znatne oružane snage i druge strukture našeg samoupravnog društva. To nameće potrebu da se one za to pravovremeno pripreme i obezbedi njihovo usklađeno delovanje, što se može ostvariti jedino svestranom saradnjom organa društveno-političkih zajednica i nadležnih komandi (štabova). Međutim, komande — štabove oružanih snaga treba učiniti odgovornim za organizaciju, uključivanje i rukovođenje svim učesnicima PDB u određenim rejonima gde se očekuje desantiranje;

— jedinice oružanih snaga je, zavisno od njihovog naoružanja i uopšte opremljenosti, nužno angažovati na zadacima PDB koje su one, zavisno od opremljenosti, sposobne da izvrše. To znači da one jedinice JNA koje imaju visoku pokretljivost, udarnu i vatrenu moć (avijacija, oklopne jedinice i artiljerija) treba angažovati za napad, odnosno kao snage za udar po velikim vazдушnim desantima. Međutim, jedinice TO, posebno kada je reč o manjim sastavima, treba pretežno angažovati kao snage za doček desanta — u rejonima desantiranja i za obezbeđenje objekata koji su cilj dejstva vazдушnih desanata. Za izvršenje tih zadataka treba angažovati i deo sredstava PVO, prvenstveno PAA;

— organizacije udruženog rada i druge organizacije, udruženja i stanovništvo mogu preuzeti na sebe značajne borbene, radne, opslužujuće i druge zadatke u okviru PDB. Na taj način te strukture u velikoj meri doprinose uspešnom ishodu PDB i omogućavaju oružanim snagama da se maksimalno i najneposrednije angažuju na borbениm zadacima. Međutim, radi optimalnog uklapanja u izvršavanje zadataka i skladnog delovanja svih društvenih struktura sa jedinicama oružanih snaga koje učestvuju na jednoj prostoriji u PDB, neophodno je da komanda (štab), određena za rukovođenje PDB, solidno poznaje prilike na datom području i ostvari punu saradnju sa odgovarajućim društvenim faktorima.

Glava IV

PRIPREMA I IZVOĐENJE BORBE PROTIV VAZDUŠNIH DESANATA

A. PRIPREMA I ORGANIZACIJA PDB

1. — *Obim i sadržaj priprema za PDB*

Kompleksne i pravovremeno preduzete pripreme za PDB oružanih snaga i ostalih faktora opštenarodne odbrane predstavljaju osnovni preduslov za uspešnu funkciju PDB kao veoma složenog borbenog organizma. To zahteva da se pripreme za PDB vrše planski i neprekidno — u miru i ratu, i to ne samo u oružanim snagama nego i svim društvenim strukturama, a posebno u okviru društveno-političkih zajednica.

Mirnodopske pripreme čitavog društva u domenu opštenarodne odbrane uslovljene su potrebama i zahtevima savremenog rata, što, pored ostalog, znači i potrebama vođenja PDB. Pre nego što se pređe na razmatranje organizacije PDB u ratu biće istaknuta bitna sadržina odbrambenih priprema koje se sprovode u miru, a one čine *bazu — osnovicu* za razvoj i nastavljanje, odnosno za dogradnju, funkcionisanje i usavršavanje sistema PDB u ratu.

1. Sve procene vojno-političke prirode (o strategijskom položaju zemlje, o mogućem agresoru i njegovim snagama, stepenu ugroženosti i osetljivosti zemlje i dr.) moraju uključivati u procenu vazdušnodesantnih snaga i

njihovu ulogu u sprovođenju plana agresije. Iz takve procene rezultiraće određeni zaključci koji se najneposrednije odražavaju na globalne planove i aktivnosti zemlje sračunate na suprotstavljanje agresiji, pri čemu i PDB ima istaknuto mesto.

2. Opšti plan razvoja oružanih snaga (JNA i TO), organizacijsko-formacijska struktura jedinica, opremljenost, popunjavanje, mobilizacijski razvoj, lokacija, početni operacijski plan, obuka, komandovanje, modernizacija i druga problematika moraju odražavati i potrebe PDB.

3. Prilikom projektovanja, određivanja lokacije i izgradnje objekata infrastrukture (aerodroma, komunikacijskih čvorišta, mostova i drugih objekata na komunikacijama, industrijskih rejona i objekata koji mogu biti posebno interesantni za agresora, centara masovnih informacija i drugih društvenih institucija) moraju se takođe uvažavati i nužni zahtevi PDB, uključujući, uporedo sa gradnjom glavnog objekta, razvoj — izradu neophodnih pratećih objekata za odbranu i sistem obezbeđenja.

4. Planovi uređenja teritorije za rat — globalni i regionalni — moraju da sadrže i neophodne zadatke vezane za PDB, pogotovo onih površina koje su procenjene kao izrazito osetljive na upotrebu krupnijih vazдушnih desantata. To, pored ostalog, uključuje fortifikacijske radove (za vatreno dejstvo, zaštitu i komandovanje), pripreme za rušenje i zaprečavanje, obezbeđenje manevra snaga za PDB, maskiranje, kao i ostale radove kojima se obezbeđuju što povoljniji uslovi za život i borbu oružanim snagama i stanovništvu u vođenju PDB, a stvaraju što teži uslovi za dejstvo vazдушnodesantnim snagama agresora.

Pored iznetog, i ostali odbrambeni naponi, kao što su pripreme stanovništva, društveno-političkih zajednica i njihovih organa, organizacija udruženog rada i drugih organizacija i institucija samoupravnog društva, treba da budu usklađeni sa potrebama PDB u ratu. Razume se, dobro planirane i izvedene pripreme za PDB u miru značće solidan oslonac za kontinuiran nastavak priprema u ratu. Međutim, konkretne ratne prilike i promene koje nastaju usled delovanja mnoštva faktora zahtevaće da

se u planovima PDB i obavljenim pripremama obave određene korekcije i usklađuju sa nastalim potrebama.

Priprema PDB, kao i svake borbene radnje, obuhvata veoma širok i raznovrstan skup snaga, sredstava, mera i postupaka neophodnih za uspešno vođenje PDB. Priprema, pored ostalog, obuhvata:

— prikupljanje podataka o jačini, rasporedu, name-rama i mogućnostima vazdušnodesantnih i avijacijskih snaga agresora;

— procenu stepena ugroženosti rejona i objekata od vazdušnodesantnog dejstva agresora i nužnosti njihovog obezbeđenja;

— određivanje potrebnih snaga i sredstava za PDB;

— rad komandi jedinica, odnosno štabova, na organizaciji PDB (procena situacije, donošenje odluke i planiranje);

— grupisanje snaga za PDB;

— priprema rejona i objekata za PDB;

— organizaciju komandovanja, veze i sadejstva u PDB, i

— uvežbavanje svih učesnika u PDB.

Pošto su u prethodnim razmatranjima delimično obrađeni i neki elementi pripreme za PDB, to će oni ovde, radi sticanja uvida u celinu problema, biti samo pomenuti, dok će u daljem razmatranju težište biti na onim pitanjima koja nisu tretirana, a imaju poseban značaj za svestranije sagledavanje PDB, osobito protiv krupnijih desanata. Pri tome se polazi od načela da je za vođenje borbe protiv operativno-strategijskih vazdušnih desanata preko potrebno unapred odrediti neophodne snage i sredstva, kao i komandu—štab koja će objedinjavati borbena dejstva svih učesnika PDB na određenoj vazdušnodesantnoj prostoriji.

2. — Rad komandi—štabova na organizaciji PDB

Iako će svaka konkretna situacija uslovljavati mnoštvo specifičnosti u radu komande—štaba, ipak će osnovu toga rada, zasnovanog na raspoloživim podacima, činiti *svestrana procena situacije* koja će, pored ostalog, obu-

hvatiti procenu snaga agresora, zemljišta, objekata i sopstvenih snaga, što će poslužiti kao baza za *donošenje odluke* o upotrebi snaga u PDB i izradu *plana PDB*.

Procenom agresora, njegovih snaga, namera i mogućnosti (sa težištem na vazdušnodesantnim snagama i avijaciji) i *zemljišta*, treba, u osnovi, doći do sledećih zaključaka:

— kakav je sastav i jačina vazdušnodesantnih snaga i transportnih sredstava agresora, njihov raspored, tehničke i druge mogućnosti;

— u kojoj je meri u planovima borbenih dejstava agresora izražena potreba angažovanja vazdušnih desanata, njihovo mesto i uloga u ostvarenju opšteg cilja očekivane operacije ili boja;

— mogući zadaci vazdušnih desanata, verovatni objekti dejstva i rejonu koje će težiti da zauzmu i njihov značaj;

— verovatne prostorije za spuštanje desanta (za helikoptere, padobrance i sletanje aviona), njihov kapacitet i mogućnosti za upotrebu taktičkog, operativnog, ili strategijskog desanta;

— ima li objekata dejstva koji, u isto vreme, služe i kao desantna prostorija, odnosno na koje se može direktno desantirati;

— koji pravci vode iz rejonu desantiranja ka objektima dejstva (kada nije moguće direktno desantiranje na objekte);

— ukupna jačina očekivanih snaga za desantiranje, njihova podela po vrstama, rejonima spuštanja i objektima dejstva, gde treba očekivati glavne a gde pomoćne snage desanta;

— očekivani pravci naleta transportnih aviona i helikoptera, njihov verovatni poredak, visina leta i način desantiranja;

— očekivana avijacijska priprema, podrška i zaštita desanta i njihov uticaj na vođenje PDB;

— mogućnost upotrebe nuklearnih i hemijskih borbenih sredstava, cilj, objekti i način dejstva;

— potrebe i mogućnosti ubacivanja ili aktiviranja obavestajno-izviđačkih i diverzantskih grupa agresora na desantnoj prostoriji, kao i očekivana psihološka dejstva;

— da li upotreba očekivanih vazdušnih desanata ima karakter samostalne operacije ili je povezana sa snagama KoV-a sa fronta, odnosno s pomorskim desantom, stepen njihove usklađenosti (vremenske i druge) i međusobni uticaj na borbena dejstva;

— najverovatnije vreme upotrebe desanta (danju ili noću) i prostorna udaljenost — linija koju će dostići snage sa fronta, odnosno s mora, kada je upotreba desanta sa njima sinhronizovana.

Procenom raspoloživih snaga i sredstava i zemljišta neophodno je ustanoviti:

— postoje li mogućnosti (snage, sredstva, njihova jačina, sastav i uslovi upotrebe) za dejstvo po transportnim sredstvima i snagama desanta u rejonima ukrcavanja i očekivani doprinos odnosno posledice tih dejstava na plan i proces desantiranja;

— ima li snaga i sredstava PVO u zahvatu očekivanih marš-ruta, njihove mogućnosti i doprinos u dejstvu po vazdušnom desantu u toku prevoženja;

— kakvi su uslovi i potrebe za angažovanjem snaga i sredstava neposredno u rejonima desantiranja — radi dejstva po snagama desanta u momentu spuštanja;

— potrebne snage i sredstva za obezbeđenje objekata koji predstavljaju cilj dejstva vazdušnih desanata, kao i onih koje će desantirane snage pokušati da zauzmu radi obezbeđenja desantne osnove;

— položaji — linije na pravcima nastupanja vazdušnog desanta, od rejona spuštanja ka objektima napada (kada je nemoguće neposredno desantiranje na objekat), koje treba posesti i zaprečiti da bi se desantu onemogućili manevar i izvršenje zadatka;

— potrebne snage i sredstva za intervenciju — izvođenje udara po vazdušnom desantu u letu i nakon spuštanja — radi njegovog razbijanja i uništenja, rejon i njihovog rasporeda (baziranja), pravci i objekti napada i podrška;⁹⁹

⁹⁹ U okviru procene mogućnosti snaga za udar u obzir se, pored KoV i TO, uzimaju i avijacijske snage koje će se angažovati u PDB — dejstvom po transportnim ešelonima vazdušnog desanta u letu, zatim za podršku i zaštitu snaga koje učestvuju u napadu na vazdušni desant.

— u kojoj će meri snage za PDB biti izložene udarima avijacije, nuklearnih i hemijskih sredstava agresora, potrebe i mogućnost njihovog obezbeđenja;

— da li ima potreba i mogućnosti za angažovanjem snaga i sredstava na pravcima koji sa fronta vode ka desantnoj prostoriji, radi sprečavanja prodora snaga KoV-a agresora i njihove namere da se spoje sa desantom;

— obim prethodno izvedenog zaprečavanja i šta još treba uraditi na tom planu, rejoni, objekti i linije koje je nužno zaprečiti i neophodne snage i sredstva za te zadatke;

— stepen fortifikacijskog uređenja desantne prostorijske, položaja i objekata i neophodni radovi koje treba još izvesti, te snage i sredstva koji se mogu angažovati za izvođenje radova i maskiranje;

— da li pored raspoloživih snaga (određenih za PDB) ima i drugih koje se, u slučaju nužde, mogu angažovati u PDB, ili na drugi način doprineti njenom uspešnom izvođenju (snage na frontu, rezerve većih operativnih jedinica JNA, ili štabova teritorijalne odbrane, i sl.) i uslovi za vezu i saradnju sa njima;

— da li su raspoložive snage za PDB, s obzirom na očekivane snage vazdušnog desanta, dovoljne za uništenje, razbijanje ili samo za blokiranje desanta, odnosno kako ih je moguće najracionalnije iskoristiti;

— razvijenost i tehnička opremljenost službe VOJ i njene mogućnosti za pravovremeno otkrivanje naleta vazdušnog desanta (linija otkrivanja i vreme koje preostaje do pojave nad desantnom prostorijom, odnosno do spuštanja desanta), kao i neophodne snage i sredstva za organizaciju, odnosno dopunu službe VOJ;

— moralno-psihološka pripremljenost učesnika PDB i mere koje, s tim u vezi, treba još preduzeti u jedinicama oružanih snaga i među stanovništvom preko odgovarajućih društvenih struktura;

— razvijenost elemenata komandovanja i veze, neophodna organizacija, odnosno izmene ili dopune u odgovarajućim sistemima;

— koji su težišni objekti i rejoni na desantnoj prostoriji koje treba odsudno braniti, po kojima samo dej-

stvovati vatrom ili ih samo zaprečiti, odnosno za koje će biti predviđene intervencije snaga za udar.

Na osnovu iznetih i drugih zaključaka iz procene situacije, donosi se odluka.

Odluka po svojoj sadržini može biti veoma različita, ali će, najčešće, obuhvatiti sledeće elemente:

- osnovnu zamisao, u kojoj se izražavaju cilj, težište dejstva, manevar snagama i način vođenja PDB;
- snage za doček (odbranu objekata i rejonu desantiranja), njihovi zadaci i rejoni rasporeda;
- snage za udar (intervenciju) u rejonima ukrcavanja, tokom leta i posle spuštanja, njihovi zadaci, rejoni rasporeda, pravci dejstva, manevar i sadejstvo u borbi;
- organizacija sistema PVO;
- vatrena podrška;
- mere inženjerskog obezbeđenja;
- mere PNHBO;
- mere za moralno-političke i bezbednosne pripreme;
- pozadinsko obezbeđenje;
- komandovanje i veza.

Preko iznetih i drugih pitanja, zavisno od konkretne situacije, biće regulisan i način angažovanja ne samo oružanih snaga nego i ostalih društvenih struktura — učesnika u PDB.

Odluka služi kao baza za izradu *plana PDB* u kome se, na osnovu verovatnih varijanti upotrebe vazdušnog desanta (do kojih se dolazi procenom situacije), preciziraju borbena dejstva i postupci svih snaga koje učestvuju u PDB na određenoj prostoriji, rejonu ili objektu.¹⁰⁰

Komande jedinica — štabovi svih stepena, razume se na odgovarajući način, planiraće PDB:

— komande taktičkih-združenih jedinica KoV-a to će raditi u okviru plana borbenih dejstava, dok će veće operativno-strategijske komande raditi poseban plan PDB;

¹⁰⁰ Plan PDB po svom sadržaju i formi izrade može biti i različit, što će zavisiti, pre svega, od raspoloživih snaga i sredstava koji se angažuju u PDB. Jedan od mogućih načina izrade plana PDB dat je u pregledu XVIII.

— komande krupnijih jedinica TO će, kada se nalaze u vlastitoj pozadini, često biti angažovane u PDB, bilo u sadejstvu sa drugim snagama (JNA i TO) ili samostalno, što će uslovljavati potrebu za izradom plana PDB;

— komande-štabovi posebno izdvojeni za rukovođenje PDB u određenim rejonima, kao i jedinice predviđene za obezbeđenje važnih objekata, još u miru će pripremati planove PDB, koji će se u ratu samo dopunjavati i prilagođavati konkretnoj situaciji.

3. — *Grupisanje snaga za protivdesantnu borbu*

Sastav i jačina snaga predviđenih za PDB na određenom pravcu, prostoriji, rejonu ili objektu moraju odgovarati cilju koji se želi postići u borbi protiv očekivanog vazdušnog desanta i osnovnoj zamisli o načinu vođenja borbe. Pošto će u PDB učestvovati snage različitog sastava i opremljenosti (ne samo jedinice oružanih snaga, nego i razne društvene strukture i stanovništvo), neophodno je da im se zadaci određuju u skladu sa njihovim borbenim, manevarskim i drugim mogućnostima.

Razumljivo je da u svim situacijama neće biti mogućnosti da se izdvoje posebne snage čiji će isključivi zadatak biti PDB (iako bi to, s gledišta uspeha u PDB, bilo i najbolje rešenje), nego će, u isto vreme, izvršavati i druge borbene zadatke. Upravo te okolnosti će, pored ostalih, imati odlučujući uticaj na grupisanje snaga.

Načelno, za borbu protiv krupnih vazdušnih desanata operativnog i strategijskog značaja, odnosno onih koji se očekuju u većoj dubini teritorije, određivaće se posebne snage. Međutim, za borbu protiv taktičkih desanata koji se upotrebljavaju u taktičkoj dubini rasporeda naših oružanih snaga angažovanih na frontu, ređe će se izdvajati posebne snage, ali će pojedine jedinice i elementi borbenog poretka dobijati poseban zadatak za PDB.

Navedena opredeljenja o angažovanju snaga u PDB treba shvatiti kao načela, koja ne isključuju i druge mogućnosti. Naprotiv, složena ratna praksa nametaće mnoge protivrečne zahteve u oružanoj borbi uopšte, a u pro-

tivdesantnoj posebno, što će od komandi-štabova i starešina zahtevati da svoja rešenja optimalno prilagođavaju konkretnoj situaciji, odnosno da brzo reaguju na iznenadne postupke protivnika.

Polazeći od iznetih načela biće razmotreno grupisanje — raspored jedinica oružanih snaga u borbi protiv taktičkih i operativno-strategijskih vazдушnih desanata.

a) Borba protiv taktičkih vazдушnih desanata

Masovna upotreba taktičkih vazдушnih desanata, koje će neprijatelj, uglavnom, prevoziti helikopterima, radi slamanja otpora i sprečavanja manevra snaga angažovanih na frontu i osiguranja bržeg tempa napada svojih snaga KoV — biće normalna pojava. To znači da će i PDB u taktičkoj dubini biti osnovna sadržina svakodnevnih borbenih dejstava združenih taktičkih jedinica KoV-a i jedinica TO angažovanih na frontu, osobito kada neprijatelj izvodi napadna dejstva.¹⁰¹

Iako će i u taktičkoj dubini biti reiona i objekata izrazito važnih za upotrebu vazдушnih desanata neprijatelja, veoma teško će se utvrditi koji objekti i reioni nisu uopšte interesantni za desant. To i zbog toga što će agresor nastojati da svoje snage desantira u nebranjene reione (makar mu pružali i minimum tehničkih uslova za spuštanje) i svojom pojavom postigne iznenađenje. Upravo te činjenice navode na zaključak da skoro svaka jedinica i svaki elemenat borbenog poretka združenih taktičkih jedinica mogu doći u situaciju da vode PDB. Ana-

¹⁰¹ Bilo bi pogrešno zaključiti da će agresor samo u napadu upotrebljavati vazdušne desante, odnosno naše snage voditi PDB samo u odbrani. Naprotiv, do upotrebe desanata dolaziće i u svim drugim borbenim radnjama — za presretanje i sprečavanje kretanja naših snaga, za sadejstvo snagama koje vrše protivnapade, za dejstvo po elementima komandovanja, sredstvima vatrene podrške, itd. To govori da će do PDB dolaziti u svim uslovima, ali će njen intenzitet i učestalost u taktičkoj dubini dolaziti najviše do izražaja kada neprijatelj dejstvuje ofanzivno — jer se najveći broj desanata spušta u protivničku pozadinu sa tendencijom spajanja sa snagama sa fronta, a to će biti one koje dejstvuju ofanzivno.

logno tome, treba im određivati rejone rasporeda, zone dejstva, ojačanja, podršku i drugo što im omogućava uspešno učešće u PDB. Pogodnim rasporedom snaga i odgovarajućim planom vatre neophodno je prekriti čitavu zonu dejstva jedinice i omogućiti efikasnu PDB na bilo kojoj prostoriji, rejonu ili objektu gde dođe do desantiranja, što određivanje posebnih snaga za PDB može činiti suvišnim.

Međutim, izdvajanje ma kojeg elementa borbenog poretka isključivo za PDB ne oslobađa ostale snage od angažovanja u PDB — ukoliko dođe do desantiranja u njihovoj zoni dejstva, jer bi to vodilo slabljenju PDB. To, takođe, ne znači da, zavisno od situacije, za obezbeđenje osetljivih objekata ili rejona gde se sa velikim stepenom verovatnoće očekuje desantiranje neprijatelja, ne treba izdvajati najnužnije snage. Naprotiv, to može biti ne samo neophodno već i jedino ispravno rešenje. Takav zadatak će, načelno, dobijati manje jedinice KoV-a, ili jedinice TO koje se nađu u zoni dejstva združene taktičke jedinice. Ako se u tu svrhu angažuju jedinice TO, potrebno ih je ojačati sredstvima PVO, inženjerijom i dr.¹⁰² Takođe, ni svi elementi borbenog poretka jedinice neće se podjednako angažovati u PDB. Nekima će, kao što su rezerva i drugi ešelon (pogotovo ako su oklopnog sastava), redovno najvažniji zadatak biti učešće u PDB. Zavisno od konkretnih uslova, ti elementi borbenog poretka, a osobito rezerva, mogu se raspoređivati u rejone koji, u isto vreme, mogu poslužiti za dejstvo po spušenom desantu i za ostale alternativne zadatke, ili pak da se postave u rejone koji im omogućavaju izvršenje drugih zadataka, a da im je za stupanje u PDB — odnosno udar po spušenom desantu — potreban pokret ka rejonima desantiranja, što zahteva i odgovarajuću pokretljivost i zaštitu sredstvima PVO. Artiljerija, pogotovo ona koja je predviđena za opštu podršku, raspoređuje se tako da sa

¹⁰² Na pravcima naleta helikoptera ka rejonima desantiranja (udolja i klisure koje će neprijatelj birati za nizak i prikriven let) korisno je pripremati vatrene zasede sastavljene od pojedinih LPAA oruđa, pa-mitraljeza i puškomitraljeza, koji će se dobro maskirati i vatru otvarati samo po transportnim letelicama. Takav način dejstva uspešno je primenjivan u Vijetnamu.

vatrenih položaja (sa kojih izvršava ostale vatrene zadatke) može dejstvovati po mogućim rejonima desantiranja ili se delom priključiti snagama određenim za napad na desant radi njihove podrške. Grupa za zaprečavanje može dobiti zadatke zaprečavanja rejona desantiranja (u pripremi) i pravaca ispoljenog dejstva spuštenog desanta (u toku PDB).

Prvi borbeni ešelon — za razliku od navedenih elemenata borbenog poretka — najčešće se neće neposredno angažovati u borbi sa desantom (sem vatrom iz PV-sredstava po letelicama i iz streljačkog naoružanja po helikopterima u letu), ali će imati izvanrednu ulogu za uspeh PDB. On će, naime, svojom upornošću onemogućiti oklopnim i drugim snagama neprijatelja sinhronizovani proboj fronta i brzo spajanje sa spuštenim desantom. U veoma kritičnoj situaciji, kada se ne raspolaže drugim snagama, može se pribeći izvlačenju dela snaga neposredno angažovanih na frontu — radi njihovog učešća u PDB po dubini što, samo po sebi, predstavlja složen i rizičan postupak kome se pribegava u krajnjoj nuždi.

Ostali elementi borbenog poretka i druge snage taktičkih jedinica raspoređuju se tako da mogu pod najpovoljnijim uslovima da učestvuju u PDB. Pri tome se mora voditi računa o tome da oni elementi borbenog rasporeda koji će češće biti objekat dejstva diverzantskih desanata i drugih ubačenih delova agresora, kao što su komanda mesta, centri veze, artiljerija, pozadinski elementi i sl., imaju neposredno obezbeđenje, te da od taktičkih desanata budu svojim rasporedom posredno zaštićeni elementima borbenog poretka jedinice, tj. u njihovoj blizini ili u rasporedu (komandno mesto sa rezervom ili drugim ešelonom).

b) Borba protiv operativnih i strategijskih vazdušnih desanata

Snage predviđene za borbu protiv agresorovih operativnih i strategijskih vazdušnih desanata, bar kada su u pitanju jedinice KoV-a i teritorijalne odbrane, pretežno

će imati samo taj zadatak,¹⁰³ za razliku od jedinica RV i PVO koje mogu dobiti i druge zadatke, čije će izvršenje, prilikom pojave odnosno otkrivanja vazdušnih desanata, odlagati i maksimalno se angažovati u PDB. Taj princip biće primenjen i u davanju zadataka mnogim društvenim strukturama, pogotovo kad je reč o radnim organizacijama koje se bave proizvodnjom i one će, za slučaj da je vazdušni desant spušten u njihovoj blizini, prekinuti proizvodnju da bi se uspešno angažovale u PDB.

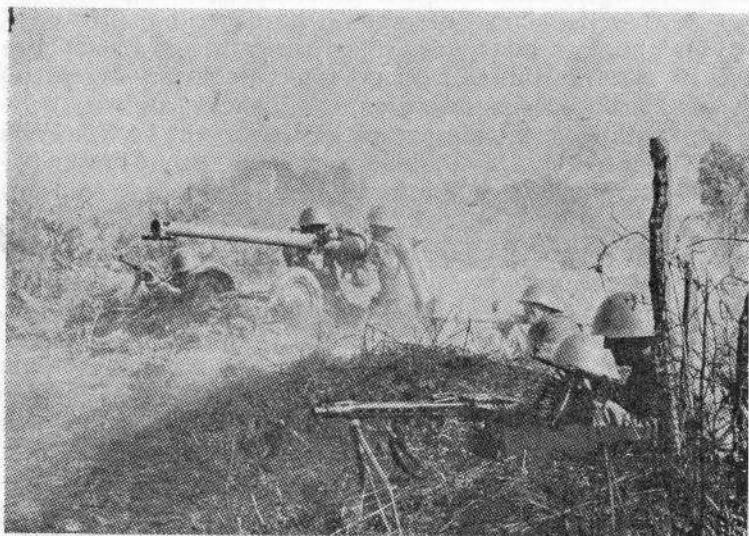
Osnovni problem u vezi sa grupisanjem snaga KoV-a i TO za PDB, pogotovo kad su u pitanju krupniji agresorovi vazdušni desanti, jeste u odluci koje snage odrediti za doček — i kako ih rasporediti na desantnoj prostoriji, a koje snage za udar — gde ih rasporediti da ih neprijatelj ne otkrije i uništi, a da pri tome mogu pravovremeno stupiti u borbu. Na grupisanje tih snaga uticaće: konkretna situacija, a ponajpre očekivani desant i avijacijska podrška neprijatelja, osobine zemljišta (prohodnost, pokrivenost i uslovi za maskiranje) i raspoloživa sredstva PVO.

Pošto je reč o krupnom vazdušnom desantu, agresor će za desantiranje svojih snaga koristiti više rejona, a spuštanje izvesti u više talasa. On će, pored osnovnih, određivati i rezervne rejone desantiranja, da bi ih, eventualno, u slučaju potrebe mogao koristiti, a po rejonima spuštanja i otkrivenim snagama predviđenim za učešće u PDB vršiće i snažnu avijacijsku vatrenu pripremu (koja može uključiti nuklearna i hemijska sredstva). U toku avio-podrške desanta težište će biti na njegovoj izolaciji, drugim rečima, avijacija agresora će pretežno delovati po snagama predviđenim za PDB koje preduzimaju napad na desant za šire prostorije. Te okolnosti, kao i samu činjenicu da je desant najosetljiviji u toku spu-

¹⁰³ U tome može biti odstupanja: ukoliko se u armijskoj zoni očekuje upotreba operativnog vazdušnog desanta, za borbu sa njim će se izdvojiti neophodan deo snaga i rasporediti u najpogodnije rejone za PDB. Pored tih snaga alternativno se može predvideti učešće i drugih, prvenstveno oklopne rezerve, delova drugog borbenog ešelona, raketne ili artiljerijske grupe. Uostalom, sama situacija može diktirati da čak i čitava armijska operacija postupno primi karakter protivdesantne operacije.

štanja, treba uzimati u obzir prilikom odlučivanja o tome gde rasporediti glavne snage za PDB.

Mnogi od navedenih uticajnih faktora, odnosno zahteva, protivureče jedan drugome. Tako su, na primer, uslovi za prikriven raspored snaga za PDB u rejonima spuštanja padobranskog desanta obično otežani (za padobranski desant se bira otkriveno i ravno zemljište); one bi najviše bile izložene udaru avijacije i drugih sredstava agresora, ali bi, u isto vreme, bile i u najpovoljnijoj situaciji da dejstvuju po desantu u toku spuštanja i nanesu mu najveće gubitke.¹⁰¹

Sl. 50 — Snage raspoređene na desantnoj prostoriji u borbi protiv spuštenog vazdušnog desanta mogu iskoristiti sve vrste pešadijskog naoružanja (JNA)

¹⁰⁴ Deo britanskih snaga predviđen za PDB na Kritu (maj 1941), dobro maskiran i utvrđen, i pored višednevnog nemačkog izviđanja i dejstva iz vazduha, ostao je neotkriven. Zahvaljujući tome što nisu dejstvovale po borbenoj avijaciji, ostajale su neotkrivene čitave baterije PAA, mada su bile raspoređene u neposrednoj blizini aerodroma na koje je vršeno desantiranje. Upravo te snage su nanele i najveće gubitke nemačkom vazdušnom desantu.

Bez konkretne situacije veoma se teško opredeljivati za pojedina rešenja grupisanja snaga, ali se, ipak, bar u načelu, mogu prihvatiti sledeći stavovi:

1. Na mestu gde se očekuje spuštanje vazdušnog desanta u svakom slučaju odrediti takve snage koje su u mogućnosti da dejstvuju po desantu u momentu spuštanja, nanesu mu gubitke, spreče njegovo sređivanje i omogućuće pravovremeno pristizanje i angažovanje u PDB ostalim snagama.

2. Glavne snage u neposrednoj blizini ili u rejonima desantiranja rasporediti kada su izvedeni fortifikacijski radovi koji omogućavaju solidnu zaštitu i prikriven raspored, odnosno kada se izvede zaključak da je to jedini način koji obezbeđuje uspešnu PDB.

3. Jedinice slabijih manevarskih sposobnosti, kao i one koje su naročito osetljive na avijacijske udare u toku kretanja, načelno raspoređivati bliže rejonima desantiranja.

4. Glavne snage PDB rasporediti tako da se mogu uvesti u borbu pre nego što se vazdušni desant sredi za borbu.¹⁰⁵

5. Ni u kom slučaju glavne snage ne raspoređivati tamo gde se oceni da će najverovatnije biti izloženi udarima nuklearnih i hemijskih sredstava¹⁰⁶ agresora, kao i

¹⁰⁵ To, praktično, znači: ako je na određenu prostoriju puštena padobranska brigada (u tri rejona po bataljon) — glavne snage za PDB trebalo bi da stupe sa njom u borbu pre nego što prođe 20 minuta, jer će upravo toliko vremena biti potrebno bataljonima za sređivanje.

¹⁰⁶ Hemijska sredstva neprijatelj bi pre upotrebio za sprečavanje intervencije snaga za udar u PDB, kada krenu one ka rejonima desantiranja, nego za dejstvo po rejonima desantiranja u toku pripreme desanta. To zbog toga što se mnogi bojni otrovi, nakon upotrebe u određenim rejonima, dugo zadržavaju. Tako, na primer, pri temperaturi od 20°C na livadi se smeša iperita i luizita zadržava 2 časa, sarin 2 do 3, soman 19 do 23 i iperit 32 do 44 časa. Međutim, na pokrivenom zemljištu (u šumi, u kukuru-zima i drugim kulturama) svi BOt se duže zadržavaju. Prema tome, ako bi neprijatelj želeo da izvede hemijski udar po rejonima desantiranja — to bi morao da čini samo kratkotrajnim BOt (koji traju nekoliko minuta), odnosno drugim ali znatno pre upotrebe desanta, čime bi se odrekao iznenađenja i snagama PDB omogućio zamenu i konsolidaciju.

tamo gde ih avijacija svojim dejstvom može izolovati od rejonu desantiranja.

6. Kada je desantiranje moguće u više odvojenih rejonu na široj desantnoj prostori, glavne snage zadržati u pogodnim rejonima, odakle je moguća pravovremena intervencija protiv glavnih snaga desanta.

7. Preduzeti sve mere opreznosti da glavne snage predviđene za PDB ne bi bile pogrešno upotrebljene: prevremeno, protiv pomoćnih snaga i protiv lažnog vazdušnog desanta neprijatelja.

Polazeći od navedenih stavova (koji se mogu definisati i kao principi grupisanja snaga u borbi protiv krupnih vazdušnih desanata), razmotrićemo ukratko elemente borbenog poretka, njihov raspored i namenu.

Dimenzije i karakter PDB protiv krupnih vazdušnih desanata (veliki broj učesnika — oružane snage i druge društvene strukture, njihov heterogen sastav i neujednačene borbene mogućnosti, različito vreme, mesto i način angažovanja u borbi) daju posebno obeležje borbenom poretku, odnosno rasporedu snaga za PDB, koji će se po mnogo čemu razlikovati od uobičajenog rasporeda u napadnoj ili odbrambenoj operaciji.

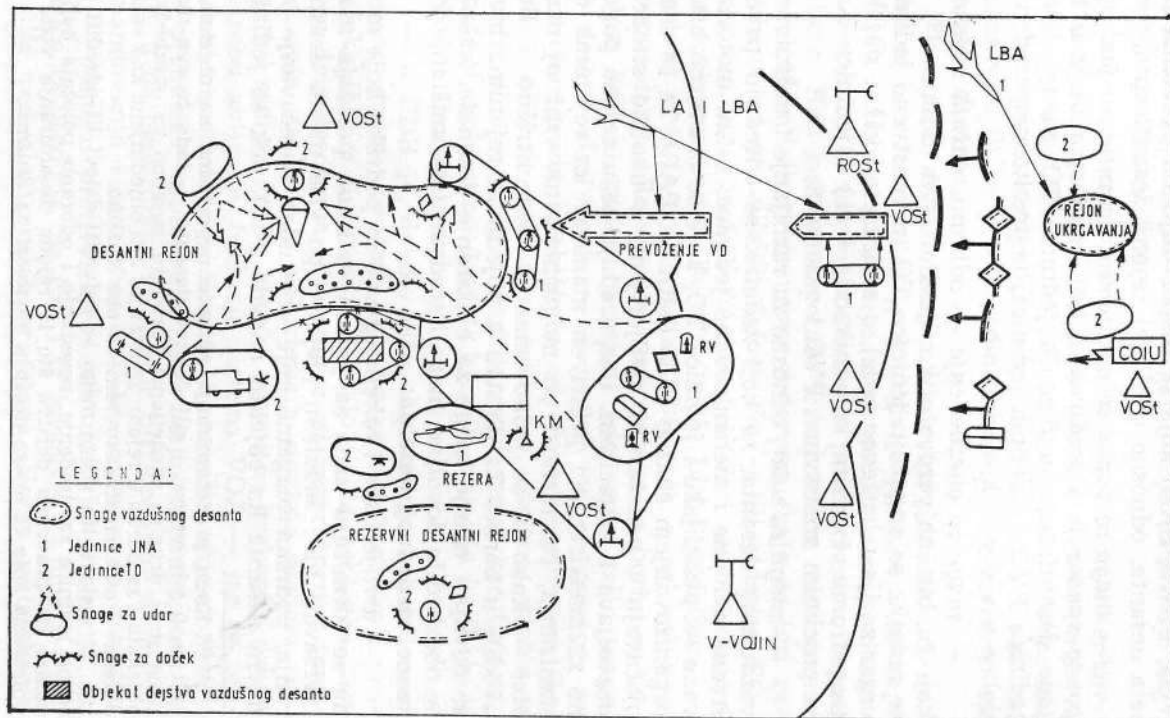
Kao i u drugim okolnostima, u borbi protiv krupnih vazdušnih desanata je, zavisno od konkretne situacije, moguće primeniti različite varijante grupisanja snaga. Međutim, ovde će biti izneta samo jedna, dosta gruba, skica borbenog poretka, kako bi se uočili najbitniji elementi specifičnosti njihove upotrebe.

Borbeni poredak za borbu protiv operativnog i strategijskog vazdušnog desanta mogu da čine:

— snage za borbu protiv vazdušnog desanta u rejonima pripreme i ukrcavanja, na kom zadatku se angažuje borbena avijacija (ako joj to dozvoljava taktički radijus) i jedinice TO koje dejstvuju u pozadini neprijatelja (kada se ukrcavanje izvrši na našoj teritoriji privremeno zasednutoj od agresora);

— snage za borbu protiv vazdušnog desanta u toku njegovog prevoženja, za koji zadatak se određuje sposobna borbena avijacija i deo sredstava PVO (jedinice

NAČELNA SHEMA GRUPISANJA SNAGA U PDB

VOJ, PAR i PAA) koja se raspoređuju na pravcima nalleta desanta, odnosno u blizini rejonu desantiranja;

— *snage za borbu sa vazdušnim desantom u fazi njegovog spuštanja i sređivanja*, koje se raspoređuju u rezone desantiranja, a čine ih jedinice TO, manji delovi jedinica PVO i oklopnih jedinica, rastresito raspoređenih, dobro utvrđenih i maskiranih;

— *snage za obezbeđenje — odbranu važnih objekata* koji će biti najverovatniji ciljevi dejstva desanta;¹⁰⁷ za te zadatke se angažuju jedinice TO (prvenstveno jedinice organizacija udruženog rada), a za izuzetno važne objekte (aerodrome, čvorišta komunikacija i sl.) i jedinice KoV sa posebnim sredstvima PVO i oklopnim;

— *snage za udar*, odnosno za razbijanje i uništavanje vazdušnog desanta, za koji zadatak se određuju prvenstveno oklopne i mehanizovane jedinice, zatim motorizovane — pešadijske i jedinice TO, koje se obavezno brane organizovanjem snažne PVO (LPAA i PAR). Te se snage ojačavaju i podržavaju artiljerijom, a ukoliko situacija dozvoljava i avijacijom. Raspoređuju se u rezone pogodne za maskiranje i prikriven manevar ka rejonima desantiranja, rastresito i po mogućnosti na kružnoj osnovici — kako bi se jednovremeno, koncentrično i brzo uvodile u borbu. Za dejstva u pojedinim rejonima mogu se odvajati manje snage za blokiranje desanata, kako bi se obezbedilo dovoljno snaga i sredstava za uništenje glavne vazdušnog desanta;

— *artiljerijske i raketne grupe za podršku* koje mogu da se formiraju kada sa jednih vatrenih položaja mogu izvršavati više zadataka (dejstvo po više mesta desantiranja, podrška snagama koje vrše udar, sprečavanje manevra desanta ka objektu napada i sl.), dok se jedinice,

¹⁰⁷ Kada je desantiranje moguće neposredno na objekat — koji je, u isto vreme, i cilj dejstva desanta — tada će sve snage (koje se u drugim situacijama određuju posebno za obezbeđenje objekata i za borbu u rejonu spuštanja) biti objedinjene kao »snage dočeka« i ostvarivaće istovremeno oba zadatka.

U sastavu tih snaga mogu se izdvojiti delovi ili odrediti posebne jedinice za uređenje, posedanje i odbranu položaja koji se nalaze na pravcima dejstva što iz rejonu desantiranja vode ka objektima koje će snage desanta nastojati da zauzmu.

u protivnom, pridaju onim snagama koje izvršavaju najvažnije zadatke u PDB;

— *protivoklopni odred* formira se od protivtenkovske artiljerije i raketa kada se očekuje sletanje aviona sa oklopnim jedinicama — za uništavanje sletelih aviona i borbu protiv oklopnih snaga neprijatelja, bilo da su desantirane ili su probile front i nastoje da se spoje sa snagama desanta;

— *rezerva* će se obrazovati u svim prilikama. U rezervu treba određivati najpokretljivije jedinice. Korisnije je imati manju a pokretniju, nego veću a slabije pokretnu rezervu. U rezervu određivati prvenstveno oklopne jedinice. Kad god se raspolože transportnim helikopterima određivati ih za manevar rezervom (koja će biti sastavljena od pešadijskih delova KoV-a ili jedinica TO), kao i delovima predviđenim za pokretno zaprečavanje i protivoklopnu borbu. Rezerva može biti i podeljena — pogotovo kada je prostorija za PDB veća, a pokretljivost rezerve slabija. Rezerva se upotrebljava za borbu sa desantom koji je spušten u rejone gde nema naših snaga, gde desant nije očekivan ili je jači od očekivanog, za ojačanje ugroženih objekata, sprečavanje manevra desantu, uništenje naknadno spuštenog ešelona, učešće u likvidaciji blokiranog ili razbijenog desanta, kao i za pariranje drugih iznenađenja i kriznih situacija kojih će u PDB biti i na pretek;

— u PDB je, daleko više nego u bilo kojoj drugoj borbenoj radnji, izražena *potreba za elektronskim i protivielektronskim dejstvima*. Poznato je da upotreba najvećeg dela sredstava PVO zavisi od besprekornog funkcionisanja sopstvenih elektronskih uređaja (radara, računara i radija), što se, takođe, odnosi na borbenu i drugu upotrebu avijacije, funkciju sistema VOJ — jer će pravovremeno otkrivanje desanta i obaveštavanje o njemu biti preduslov uspešnog angažovanja vazduhoplova u PDB, a na elektroniku će takođe biti pretežno oslonjeno komandovanje i sadejstvo u PDB. Agresor će nastojati da — pomoću protivielektronskih uređaja sa zemlje, sa letelica iz vazduha, pa čak i iz kosmosa — ometa i neutrališe rad elektronskih sredstava. Važan zadatak tih

snaga i sredstava biće i ometanje funkcije radio-uređaja neprijatelja u toku PDB, usled toga što će radio-veza, veoma često, biti i jedini način održavanja veze kako unutar snaga vazdušnog desanta tako i sa ostalim snagama koje na bilo koji način obezbeđuju izvođenje vazdušnodesantne operacije.

Pored nabrojanih elemenata borbenog poretka, zavisno od potreba, mogu se formirati i drugi. Isto tako, ima i mnoštvo drugih zadataka koji traže da se za njihovo izvršavanje angažuju određene snage. Biće nužno da se razvije služba VOJ ne samo na desantnoj prostoriji nego i na očekivanim pravcima i prilazima naleta transportne avijacije. Takođe se moraju predvideti snage i njihovi zadaci za kontrolu teritorije i borbu protiv diverzantskih desanata, ubačenih ili aktiviranih izviđačkih delova agresora. Razume se da će te zadatke moći najpotpunije da izvrše prostorne jedinice TO, organi reda i bezbednosti, uz potrebno angažovanje društvenih institucija i stanovništva, a u određenim situacijama i specijalizovani delovi jedinica KoV-a.

4. — Priprema prostorija — rejona i objekata za PDB

Pripreme mogu biti veoma raznovrsne, i to i po obimu, sadržaju i vremenu izvođenja, i po snagama koje u njemu učestvuju.

Obim priprema prostorija za PDB u ratu zavisiće, pre svega, od toga u kojoj su meri pripreme izvedene u miru, da li odgovaraju nastaloj ratnoj situaciji, očekivanim snagama vazdušnog desanta agresora, kao i jačini sopstvenih snaga koje se angažuju i predviđenom planu PDB.

Po svom sadržaju pripreme će se najvećim delom odnositi na:

- organizaciju mera protivvazdušne zaštite;
- zaprečavanje rejona desantiranja, pravaca koji sa desantne prostorije vode ka objektima dejstva i onih koji sa fronta izvode u rejone upotrebe desanta;
- fortifikacijsko uređenje objekata za vatreno dejstvo, zaštitu i komandovanje, za potrebe svih snaga koje

učestvuju u PDB, pri čemu se radovi za jedinice koje štite objekte i desantnu prostoriju imati prioritet;

— obezbeđenje manevrovanja sopstvenim snagama u PDB. To se postiže uređenjem prilaznih puteva ili prelaza na vodenim preprekama na pravcima upotrebe snaga za intervenciju (za udar) od očekujućih rejona do rejona desantiranja, kao i puteva za dotur i evakuaciju;

— maskiranje obuhvata ne samo izvedene radove za potrebe jedinica koje će biti angažovane u PDB — njihov manevar i dejstvo, nego i mere obmane neprijatelja o rasporedu snaga za PDB, namerama i drugim postupcima;¹⁰⁸

— preduzimanje mera za zaštitu stanovništva i materijalnih dobara na određenoj prostoriji, a postiže se izgradnjom odgovarajućih objekata, sklanjanjem ili delimičnom evakuacijom, odnosno disperzijom;

— uspostavljanje sistema kontrole teritorije, razvijanje dopunske mreže službe VOJ i njeno povezivanje sa sistemom VOJIN i službom izviđanja, obaveštavanja i uzbunjivanja društveno-političkih zajednica.

Pored tih priprema preduzimaju se i druge, kao i u svim ostalim borbenim radnjama — sa odgovarajućim prilagođavanjem potrebama PDB. Na pripremama se, pored jedinica oružanih snaga, angažuju radne i druge organizacije, organi i službe društveno-političkih zajednica i stanovništvo. Pri tome se moraju imati u vidu specifični uslovi i nužne protivmere usled uticaja dejstva avijacije agresora. To će, na primer, imati odraza i na snabdevanje. Ono će se u PDB, u većoj meri nego bilo kada, temeljiti na unapred dopremljenim i uskladištenim i dobro zaštićenim sredstvima (čak u tajnim skladištima kad su u pitanju borbene potrebe) jer će dotur biti znatno otežan, pošto će agresor nastojati da izoluje vazdušno-

¹⁰⁸ Pri organizovanju borbe protiv operativno-strategijskih vazdušnih desanata obično se pristupa izradi plana operativnog maskiranja. Tim planom se predviđaju posebne snage, sredstva, mere i postupci za obmanu neprijatelja o ideji manevra, grupisanju snaga i načinu dejstva u PDB. Primenjuju se opsežne tehničke mere maskiranja, dezinformacije, lažno grupisanje, zaprečavanje, izrada objekata, radio-centara, KM i sl. i njihovo »oživljavanje«.

desantnu prostoriju i stavi pod udar sve prilaze i onemogućiti bilo kakav saobraćaj i pothranjivanje snaga angažovanih u PDB.

a) Zaprečavanje u PDB

Protivdesantnim zaprečavanjem se želi da spreči ili oteža spuštanje, iskrčavanje i manevar snagama vazdušnog desanta, nanesu im se gubici u toku prizemljenja i tokom vođenja borbe na zemlji. Ono je po svom sadržaju i obimu masovnog karaktera i za njega se koriste sve vrste prepreka. Izvodi se u miru i ratu, a u radove na zaprečavanju se, pored oružanih snaga, mogu uključiti i sve društvene institucije i stanovništvo.

Među važnije zadatke iz domena zaprečavanja koji se mogu obaviti još u miru (u okviru plana uređenja teritorije za PDB) spadaju:

- izrada planova protivdesantnog zaprečavanja;
- priprema sistema zaprečavanja važnih objekata, radi zaštite prilaza ili rušenja, ukoliko ih agresor može koristiti za spuštanje desanta, osobito za sletanje aviona;
- uskladištenje minsko-eksplozivnih i drugih sredstava neophodnih za zaprečavanje u rejonima upotrebe;
- pokretanje — preko društveno-političkih zajednica, organizacija udruženog rada, organa i drugih organizacija, kao i komandi jedinica JNA — radova na pošumljavanju određenih površina, zasađivanju voćaka ili drugih kultura koje otežavaju spuštanje vazdušnih desanata, kao i drvoreda pored širokih asfaltnih puteva koji mogu poslužiti za sletanje transportnih aviona;
- kopanje jaraka i kanala za odvodnjavanje i navodnjavanje, izgradnja ustava i sistema plavljenja na površinama pogodnim za desantiranje kako bi se onemogućilo sletanje aviona;
- podizanje građevinskih i drugih privrednih objekata razne namene, koji, u isto vreme, mogu da imaju funkciju prepreke na prostoriji za desantiranje.

Potpunije izvršenje tih zadataka u miru, kao i stepen usklađenosti njihovih rezultata sa konkretnom situ-

acijom, mogu znatno da olakšaju protivdesantno zaprečavanje u ratu, koje je, u stvari, logičan nastavak mera preduzetih u miru.

Pri organizaciji zaprečavanja u PDB mora se uzeti u obzir:

— da su prostoriije za desantiranje u pojedinim delovima zemlje prostrane — velike i da agresor ima inicijativu u njihovom izboru i korišćenju, zbog čega može biti rentabilnije rešenje da — u uslovima ograničenih mogućnosti zaprečavanja i kada su rejonii desantiranja udaljeni od objekata dejstva desanta — težište zaprečavanja bude na pravcima koji vode iz rejona desantiranja ka objektima dejstva — umesto na prostranim rejonima spuštanja koji bi zahtevali mnogo snaga i sredstava za zaprečavanje;

— da se deo sredstava za zaprečavanje zadrži u rezervi radi intervencija — pokretnog zaprečavanja;

— da zaprečavanje mora biti usklađeno sa planom PDB, kako se ne bi ometao manevar sopstvenih snaga angažovanih u PDB.

Zaprečavanje u PDB, radi postizanja što boljih rezultata, treba zasnovati na kombinaciji prirodnih i veštačkih prepreka, pri čemu će veštačke prepreke imati neuporedivo veći značaj — jer su mogućnosti snaga desanta da ih otkrije i izbegne znatno manje, a efekat koji se njima postiže neuporedivo veći.

Minsko-eksplozivne prepreke će, zbog njihove efikasnosti i raznovrsnosti, predstavljati osnovnu vrstu prepreka u PDB.

Od protivpešadijskih mina najveću primenu u rejonima spuštanja — kada se očekuje padobranski i helikopterski desant — imaju potezne—odskočne mine, i to zbog veće mogućnosti aktiviranja i većeg efekta, a mogu se aktivirati neposredno, kada na njih padnu padobranici i tereti — platforme, ili posredno, kada ih zakače padobranici i konopci. Međutim, te mine imaju i slabu stranu, jer mogu biti oštećene ili aktivirane u toku dejstva avijacije agresora. Stoga će biti potrebno da se potezne mine u rejonima spuštanja postavljaju u kombinaciji sa nagaznim. Same nagazne mine u protivdesantnom zapreča-

vanju, pak, nisu naročito efikasne zbog svojih malih nagaznih površina. Najveći efekat se u rejonima spuštanja može postići dirigovanim minskim poljima i fugasama, pogotovo kada je predviđeno da se za intervenciju u tim rejonima angažuju naše oklopne i druge snage.¹⁰⁹

Prostorije na koje se očekuje sletanje transportnih aviona ili helikoptera (poletno-sletne staze i druge pogodne površine) zaprečavaju se protivtenkovskim minama i fugasama. Treba predvideti i mogućnost rušenja poletno-sletnih staza, pri čemu se pripremljena eksplozivna punjenja mogu aktivirati pri sletanju aviona.

Zaprečavanje pravaca, koji iz rejona desantiranja izvode ka objektima dejstva desanta, vrši se protivpešadijskim minama (nagaznim i poteznim), a ukoliko se očekuje da će agresor u sastavu desanta upotrebiti oklopna sredstva onda se na verovatnim pravcima njihovog dejstva upotrebljavaju i protivtenkovske mine i postavljaju kombinovana minska polja. Minska polja i grupe mina se, pre svega, postavljaju na mestima gde se pravci sužavaju, a snage desanta ih ne mogu obići. Isti je slučaj i sa pripremanjem za rušenje pojedinih objekata, recimo mostova, kojima se snage desanta mogu koristiti — u toku manevra i izvršenja zadatka.

Pored navedenog načina postavljanja minsko-eksplozivnih prepreka biće nužno da se zapreče i neposredni prilazi objektima koje brane naše snage, kako bi se desantu onemogućilo da izvede napad na njih. Takođe je potrebno da se miniraju (grupama protivpešadijskih mina i minama iznenađenja) pojedini objekti na desantnoj prostoriji kojima se agresor može koristiti radi zaklanjanja, a tu, sem ostalih, spadaju kuće, objekti i uređaji na aerodromima, jarci, nasipi, žbunje, itd.

¹⁰⁹ Upotrebom fugasa (sa eksplozivom, kamenjem i zapaljivim materijama), pored materijalnog, mogu se postići i odgovarajući moralno-psihološki efekti. Aktiviranje fugasa i eksplozivnih punjenja na objektima pripremljenim za rušenje može se izvesti električnim putem, štapinom i radio-signalima. Zbog dejstva avijacije može doći do prekida mreže paljenja, radi čega se vodovi (kabl i u štapin) moraju dobro ukopati i maskirati, a aktiviranje, radi sigurnosti, pripremiti u više kanala i kombinovano.

Prilikom zaprečavanja na desantnoj prostoriji, široku primenu mogu da imaju i razne improvizacije. U tom cilju se za izradu mina i rušenje pojedinih objekata mogu koristiti i artiljerijska municija, avio-bombe i druga ubojna, pirotehnička i zapaljiva sredstva.

Postavljene minsko-eksplozivne prepreke moraju biti usklađene sa planom izvođenja PDB i predviđenim načinom obavljanja određenih društvenih delatnosti na desantnoj prostoriji. Drugim rečima, prepreke ne smeju da ometaju manevar naših snaga kao i druge aktivnosti. Preko je potrebno i to da minsko-eksplozivne prepreke budu štice vatom i kombinovane drugim vrstama prepreka, te da kontrolno-zaštitna služba bude efikasno organizovana.

Fortifikacijske prepreke će u protivdesantnom zaprečavanju imati takođe veoma široku primenu i biće raznovrsne i po načinu izrade i po upotrebljenom materijalu.

Na površinama gde se očekuje sletanje aviona, a radi sprečavanja i nanošenja gubitaka desantu, mogu da se masovno izrađuju i upotrebljavaju raznovrsne stalne i prenosne prepreke, među kojima se ističu:

- zemljane: rovovi, jame, i kupe, zatim burad i korpe napunjene zemljom;
- drvene: ukopano kolje, krstila, rampe, balvani, dovučene krošnje i grane posečenog drveća;
- železne: ukopano železo, kolje, stubovi i ježevi;
- betonske: stubovi, tetraedri, blokovi i cevi;
- kamene: blokovi, naslage, nabačaji, burad i korpe napunjeni kamenjem.

Pored navedenih prepreka mogu se upotrebiti i raznovrsna oštećena i neupotrebljiva borbena i neborbena vozila, tehnička sredstva, železne i druge konstrukcije, te razni kabasti i čvrsti predmeti.

Na površinama gde se očekuje spuštanje padobranaca i sletanje helikoptera agresora postavljaju se žičane prepreke, kao i zaoštreno drveno i železno kolje.

Na pravcima kretanja desanta — od rejona desantiranja ka objektima dejstva — postavljaju se žičane pre-

preke, a ukoliko se očekuje upotreba oklopnih snaga onda se izrađuju i protivtenkovske prepreke (rovovi, ukopani stubovi, tetraedri i sl.).

Pored toga, oko objekata koje brane snage za PDB, a koje će desant težiti da zauzme, izrađuju se raznovrsne prepreke, od kojih će žičane biti najbrojnije.

Fortifikacijske prepreke, radi što većeg efekta dejstva i težeg uklanjanja, treba ojačavati i postavljati kombinovano sa minsko-eksplozivnim sredstvima, odnosno preprekama. Prepreke treba prilagoditi uslovima zemljišta i maskirati, a uz to i štititi vatrom.

Prilikom organizacije zaprečavanja na važnim vazdušnodesantnim prostorijama neophodno je da se, pogotovu ako su na njima izgrađeni aerodromi ili ima pogodnih terena za sletanje, odnosno gde se očekuje sletanje transportnih aviona — pored uobičajenih, primenjuju i specijalne, vazdušne prepreke protiv avijacije u niskom letu. To mogu biti baloni vezani čeličnim sajlama i postavljeni na pravce naleta oko štićenih prostora — letelišta. Na taj način se avijaciji protivnika onemogućava da leti na malim visinama, odnosno prisiljava se da manevriše i penje se na veće visine, što je izlaže dejstvu sredstava PVO i remeti plan desantiranja.¹¹⁰

Na zaprečavanju, a pogotovu na izradi i postavljanju fortifikacijskih prepreka, može se masovno angažovati stanovništvo i one organizacije udruženog rada koje raspolazu odgovarajućom mehanizacijom i materijalom ili kojima je delatnost takve prirode da se mogu iskoristiti u radovima na zaprečavanju (građevinske, za održavanje puteva i železničkih pruga, za preradu metala, za eksploataciju i preradu drveta itd.).

¹¹⁰ Takvu vrstu prepreka u toku drugog svetskog rata Englezi su, u okviru protivdesantne odbrane Ostrva od očekivane nemačke invazije, postavljali na svojim aerodromima i vazdušnodesantnim prostorijama. One su primenjene i u IV arapsko-izraelskom ratu; postavljane su oko pojedinih arapskih aerodroma (koji su bili u upotrebi) radi neposredne zaštite od dejstva izraelske avijacije sa malih visina, a u okviru sistema PVO aerodroma. U tim preprekama ostavljani su prolazi za uzletanje i sletanje sopstvene avijacije.

b) Izrada fortifikacijskih objekata za PDB

Fortifikacijsko uređenje zemljišta za potrebe PDB obuhvata izradu raznih objekata: za vatreno dejstvo, zaštitu, manevar, komandovanje i osmatranje. Objekti mogu biti stalnog ili poljskog tipa, a mogu se raditi u miru i ratu. Za tu svrhu treba koristiti i prilagođavati sve prirodne i veštačke objekte.¹¹¹ Međutim, kako je neophodnost izrade i uređenja tih objekata posebno izražena kod snaga za doček, tj. onih snaga koje se raspoređuju u očekivanim rejonima desantiranja ili koje obezbeđuju (brane) objekte koji će predstavljati cilj dejstva vazdušnog desanta, to ćemo se samo na njima i zadržati.

Objekti stalnog tipa (bunker, skloništa za oruđa i ljudstvo, osmatračnice i sl.) obično se izrađuju od armiranog betona i kamena, a mogu se graditi na mestima desantiranja ili u sklopu objekata koji se brane. Pretežno se rade u miru, u okviru plana priprema teritorije za rat, odnosno plana PDB na pojedinim prostorijama. Mogu se graditi kao sastavni deo važnih objekata (aerodroma, luka, komunikacijskih čvorišta, većih mostova, važnih proizvodnih organizacija udruženog rada, skladišta itd.), zatim na prostorijama gde se sa većom sigurnošću očekuje spuštanje krupnih vazdušnih desanata, ili na važnim zemljišnim (taktičko-topografskim) tačkama koje dominiraju desantnom prostorijom i čijim bi zauzimanjem vazdušni desant agresora osigurao povoljne uslove za ostvarivanje cilja vazdušnodesantne operacije, odnosno prednji delovi desanta obezbedili osnovicu za desantiranje glavnine i njeno organizovano stupanje u borbu. Zbog toga se takvi objekti i uređuju kao otporne tačke.

¹¹¹ Italijani i Nemci su tokom drugog svetskog rata, usled čestih bombardovanja Podgorice (Titograd) od strane Saveznika, očekivali upotrebu savezničkog vazdušnog desanta u širem rejonu grada: Podgorica — Zagorič polje — Čemovsko polje — Tuzi. U tom smislu oni su, pored kovanja jama i rovova na ravnim površinama radi onemogućavanja sletanja aviona i posedanja okolnih uzvišenja, koristili i korita reka Morače, Ribnice i Cijevne, tim pre jer one obiluju podlokanim obalama i pećinama za skloništa snaga i borbenih sredstava predviđenih za PDB.

Objekti poljskog tipa imaju istu namenu i mogu biti izgrađeni gde i objekti stalnog tipa. Načelno, izrađuju se od mesnog materijala. (kamen, drveće, zemlje i dr.) i montažnih elemenata (armiranobetonskih). Mogu se raditi u miru i ratu. Međutim, najvećim delom biće izrađivani u toku rata, ili u uslovima zaoštrene situacije, kada se očekuje agresija. Ti objekti mogu predstavljati dopunu stalnim objektima ili činiti samostalan fortifikacijski sistem. U ovakvom slučaju izgradnja fortifikacijskog sistema i sistema zaprečavanja mora biti međusobno usklađena.

Snage za PDB, raspoređene na desantnoj prostoriji (na očekivanim mestima spuštanja desanta), biće izložene snažnim udarima avijacije, a, eventualno, i hemijskim i nuklearnim sredstvima agresora — u toku vatrene pripreme. Sredstva PVO koja štite te snage, prvenstveno kada je reč o LPAA, načelno neće otvarati vatru po borbenoj avijaciji — kako bi ostala neotkrivena radi maksimalnog dejstva po transportnim avionima i helikopterima. Upravo se zbog toga mora posvetiti posebna pažnja otpornosti i maskiranju objekata koji se rade na toj prostoriji, te je preporučljivo da se radovi obavljaju prvenstveno noću.

Izgradnjom objekata za vatreno dejstvo treba izraziti takvo grupisanje vatrenih sredstava koje obezbeđuje optimalni efekat vatre po vazдушnom desantu u toku njegovog spuštanja. Manevrom putanja treba staviti pod unakrsnu vatru poletno-sletne staze na aerodromima i druge površine pogodne za sletanje aviona i helikoptera. Kada se radi o manjim površinama one se mogu zaprečiti, a objekti za vatreno dejstvo izraditi na kružnoj osnovici.

Pošto desant može biti upotrebljen danju i noću, raspored objekata za vatreno dejstvo, odnosno vatreni sistem snaga za doček, treba da omogući uspešno dejstvo u svim uslovima. Tome treba da su podređeni i sistem zaprečavanja i druge mere i postupci snaga angažovanih u PDB. Pored ostalog, biće potrebno da se položaji vatrenih objekata tako biraju da se oruđa, postavljena u njima, mogu pripremiti za gađanje ciljeva noću, u magli i dimu. Vatra oruđa iz objekata za vatreno dejstvo treba

da je vremenski usaglašena i povezana sa sistemom osvetljavanja, službom VOJ i drugim merama koje se preduzimaju na planu obezbeđenja prostorija i objekata ugroženih od vazдушnih desanata.

Uporedo sa izradom fortifikacijskih objekata u osnovnim rejonima rasporeda, pristupa se uređenju lažnih, a, zavisno od raspoloživih snaga, sredstava i vremena, i rezervnih rejona i objekata — u skladu sa razrađenim varijantama plana PDB.

Tako obimni radovi na fortifikacijskom uređenju rejona i objekata za potrebe PDB zahtevaće znatne snage, sredstva i vreme. U stvari, što bi vreme za izvođenje radova bilo kraće to bi potrebe za snagama bile veće, pri čemu treba računati sa činjenicom da kvalitetnije izvedeni radovi omogućavaju da se i manjim snagama postigne više uspeha u PDB nego što bi se postiglo sa znatno jačim snagama na neuređenom zemljištu. Prema tome, fortifikacijski sistem igra bitnu ulogu u ekonomiji snaga angažovanih u PDB. Zato će biti nužno da se na izvođenju fortifikacijskih radova za potrebe PDB, pored oružanih snaga, maksimalno angažuju stanovništvo, organizacije udruženog rada i druge organizacije, organi i službe društveno-političkih zajednica. To je područje na kome se može ispoljiti najveća aktivnost različitih društvenih struktura i to će, u stvari, biti jedan od najvažnijih zadataka koje će one u ONOR-u izvršavati u okviru PDB.

5. — *Organizacija komandovanja i sadejstva u PDB*

Komandovanje snagama u PDB veoma je složeno. Na to, pored ostalog, utiču i sledeće činjenice: potreba za obimnim i kontinuiranim pripremama u miru i ratu; učešće u borbi većeg broja različitih jedinica-sastava oružanih snaga, kao i mnogih društvenih struktura; izvođenje borbe na velikom prostoru (na zemlji i u vazduhu); zahtev da sve snage i aktivnosti u PDB u jednom rejonu budu usklađene i objedinjene pod jednom komandom; istina da je PDB (kao i upotreba krupnijih vazдушnih desanata) najčešće usko povezana sa borbenim dejstvima na frontu.

Polazeći od iznetih činjenica, odnosno zahteva, rešavanju problematike iz domena komandovanja treba prilaziti veoma elastično i bez šablonizma, primenjujući u datoj situaciji ono rešenje koje se pokaže najprihvatljivijim. Pri tome se mora voditi računa da će komanda (štab koja rukovodi PDB, osobito kada se očekuje krupniji vazdušni desant, imati toliko obaveza i komandnih veza da bi svako njeno angažovanje na nekim drugim zadacima moglo umanjiti efikasnost komandovanja u PDB. To nas navodi na zaključak da ni komande združenih operativno-strategijskih sastava, kada su ovi angažovani u borbenim dejstvima na frontu, neće biti u mogućnosti da u svojoj zoni neposredno komanduju svakom jedinicom koja se angažuje u PDB, već će to činiti posredno, preko komande (starešine) koja rukovodi PDB u određenom rejonu.

S obzirom na strukturu oružanih snaga SFRJ, pružaju se mogućnosti različitih rešenja u organizaciji komandovanja snagama koje se angažuju u PDB. Svim snagama mogu da komanduju:

- komanda najveće jedinice JNA ili TO koja je izdvojena za PDB;
- komanda združene (operativno-strategijske) jedinice JNA u čijoj se zoni dejstva očekuje vazdušni desant;
- štabovi TO na onoj teritoriji na kojoj se očekuje upotreba vazdušnog desanta;
- posebno formirane komande — štabovi za PDB.

Razumljivo je da to nisu jedino moguća rešenja, već njih može da bude i više, no mi ćemo se zadržati samo na ovim kako bismo sagledali njihove dobre i loše strane.

a) Sve jedinice koje se angažuju u PDB na određenoj prostoriji — rejonu mogu biti stavljene pod komandu jedne od najvećih združenih jedinica JNA (divizije, brigade, puka), ili veće jedinice TO (divizije, brigade ili odreda).

Takvo rešenje biće prihvatljivo kada je određena jedinica ranije predviđena (početnim operacijskim planom) za PDB, pa je njena komanda razradila plan PDB i uvećala postupke jedinica prema pojedinim varijantama desantiranja, kao i kada broj jedinica i drugih snaga koji

se stavlja pod njenu komandu nije suviše velik. Bitno je da komanda jedinice koja rukovodi PDB nema problema sa velikim brojem neposrednih veza i da joj postojeće snage i sredstva veze omogućuju uspešno komandovanje.

Kada komanda jedinice nije u stanju (kadrovski i tehnički) da komanduje svim jedinicama koje su joj potčinjene radi PDB na određenoj prostoriji, neophodno je preduzeti mere da se ona, zavisno od situacije, za to osposobi. Njoj za to potreban broj starešina i sredstava veze može dodeliti pretpostavljena komanda (štab), ili će ona sama izdvojiti neophodan broj starešina i sredstava veze iz sastava jedinica koje su predviđene za PDB i njoj potčinjene. Međutim, rešenje tog problema će biti znatno bolje kada se za to unapred izvrše pripreme pa se, sem ostalog, formacija tih komandi (lična i materijalna) na vreme proširi, odnosno prilagodi konkretnim zahtevima rukovođenja PDB.

b) Komande združenih operativno-strategijskih sastava JNA (armija), u slučaju kada u svojoj zoni dejstva očekuju veći vazdušni desant, mogu izdvojiti grupu starešina i jedinicu veze za objedinjavanje komandovanja svim snagama koje su predviđene za PDB u određenom rejonu. Ukoliko ta komanda bude ranije izdvojena, odnosno obrazovana — utoliko će pripreme za PDB biti potpunije i njeni rezultati bolji.

c) Pojedini štabovi TO širih društveno-političkih zajednica, ili određenih regija, u određenim situacijama i u pojedinim fazama rata kao osnovni zadatak mogu imati organizovanje PDB na svojoj teritoriji i biti određeni za rukovođenje svim snagama koje su predviđene za PDB u određenom rejonu — bez obzira da li pripadaju JNA ili TO. Takvu ulogu, obično, mogu dobiti štabovi TO republike, pokrajine ili zone. U takvim okolnostima štab će izdvojiti grupu starešina koja će rukovoditi ostalim njegovim delatnostima ili će, pak, oformiti poseban štab za rukovođenje PDB.

d) Postoji i mogućnost da se pravovremeno formiraju posebne kombinovane komande — štabovi (od starešina JNA i TO) za rukovođenje PDB. Tu, u praksi,

moгу biti dve varijante: prva — da je komanda (štab) namenjena za pripremanje i rukovođenje PDB u određenom rejonu-prostoriji unapred formirana i da raspolaze sa odrgovarajućim snagama koje su pravovremeno određene za PDB, i druga — da se formiraju rezervne komande — štabovi odgovarajućeg tipa koje bi se angažovale za PDB na širem području (u zoni armije ili na teritoriji republike) već prema tome gde to potrebe budu zahtevale. Poslednje rešenje je, svakako, slabije s gledišta priprema određene prostorije i snaga za PDB. Istina, te komande-štabovi bi izučili određenu teritoriju i stanje priprema i snaga za PDB u određenim rejonima, a mogle bi značiti i veći stepen racionalizacije kadra, ali se slabost takvog rešenja ogleda u tome što se takva komanda-štab ne vezuje za određenu prostoriju i snage koje će učestvovati u PDB i ne angažuje se na priprema snaga i sredstava za PDB.

Koje će od iznetih rešenja (za komandovanje svim snagama u PDB na određenoj prostoriji) biti primenjeno zavisice od mnoštva elemenata konkretne situacije, pri čemu neće biti bitno da li je komandovanje povereno komandi jedinice JNA ili štabu TO, odnosno komandi jedinice TO. Biće najbitnije, svakako, da to bude komanda one jedinice, odnosno štab, koja je u stanju da najviše doprinese uspehu PDB. Međutim, svako od iznetih rešenja može biti prihvatljivo i dati dobre rezultate samo ako je komandovanje pravovremeno organizovano. Ipak, biće najbolje rešenje da se komanda i snage za PDB odrede još u miru, što je pretpostavka da je ta komanda učestvovala u razradi plana PDB i obavila odgovarajuće pripreme. Ukoliko bi, pak, situacija u ratu zahtevala odgovarajuće manje ili veće izmene u planu PDB i sastavu snaga, takve izmene ne bi predstavljale veće teškoće za komandu-štab koja je i ranije na tome radila.

I u slučaju kada komandovanje u jednom rejonu preuzima druga komanda, biće neophodno da se ona upozna sa svim prethodno izvršenim priprema i sa planom PDB koji će joj poslužiti kao baza za dogradnju sistema, razume se, uz neophodne korekture — ukoliko ih bude uslovljavala novonastala situacija.

Improvizacija u komandovanju snagama PDB — stvaranje komande izdvajanjem starešina i sredstava veze iz komandi jedinica JNA ili TO tek po spuštanju vazdušnih desanata — predstavlja najslabije rešenje, tačnije rečeno potpun promašaj u proceni borbene situacije. Takvo rešenje je izraz krajnje nužde i opterećeno je mnoštvom nedostataka: izostaje sistematičnost u pripremi i organizaciji PDB; matična komanda koja je prisiljena na izdvajanje ljudi i sredstava veze ostaje okrnjena i manje efikasna za borbene zadatke; čitav taj poduhvat može biti kasno preduzet, pa zbog toga i bezuspešan, pošto se vazdušni desant sredi ili izvrši borbeni zadatak. U svakom slučaju takvim rešenjem se umanjuju izgledi na uspeh snaga u PDB. Uz to, ono pretpostavlja veće gubitke i sporija, manje efikasna dejstva.

Uspeh PDB zavisi od stepena organizovanosti sadejstva između svih učesnika borbe, odnosno elemenata borbenog poretka. U svakom slučaju posebnu pažnju treba obratiti na sadejstvo u rejonima spuštanja desanta. Tamo će biti raspoređen deo snaga, izvešće se zaprečavanje tih prostorija i organizovati odbrana sredstvima PVO, planirati vatreni udari avijacije i artiljerije i napad oklopnih i drugih snaga na spuštenu desant. Nameće se potreba sinhronizovanja dejstva svih snaga — osobito između avijacije i artiljerijsko-raketnih jedinica PVO, da bi se ostvario najveći efekat dejstva po desantu i, ujedno, izbegli gubici od dejstva sopstvenih snaga. Nužna je dobra organizacija veze, što podrazumeva prethodnu unifikaciju sredstava, naročito radio-uređaja za uključivanje u odgovarajuće kanale u svim jedinicama (JNA i TO) i drugim strukturama koje se zajedno angažuju u PDB na određenoj prostoriji.

Karakter PDB zahteva da komandovanje bude elastično organizovano, da omogućava objedinjeno i usklađeno dejstvo svih snaga i inicijativu starešina u PDB, a da, u isto vreme, omogući izvršenje borbenih zadataka i u slučaju prekida veza. Pri tome se treba držati osnovnih načela:

— planiranje i koordinaciju upotrebe svih snaga u PDB u određenom rejonu zadržati objedinjeno (centralizovano) na najvišem komandnom stepenu;

— razraditi više varijanti dejstva u PDB i upotrebu svih jedinica u njima, uz neophodno uvežbavanje postupka komandi i jedinica u svakoj varijanti;

— preneti na najniže komandne stepene i starešine pravo upotrebe njihove jedinice u borbi, odnosno otvaranje vatre po desantu;

— vezu organizovati raznovrsnim sredstvima i u više kanala.

Snage predviđene za učešće u PDB na određenoj desantnoj prostoriji treba da budu dobro obučene-uvežbane, sa visokim stepenom borbene gotovosti.¹¹² Pri tome je potrebno da se, na osnovi procene očekivane upotrebe vazdušnog desanta i razrađenog plana PDB, preciziraju zadaci svakoj jedinici, posadi oruđa i pojedincu, kao i način izvršenja svakog od tih zadataka. Da bi komandaštab koja rukovodi PDB i u uslovima narušenog sistema veza osigurala komandovanje potčinjenim jedinicama, potrebno je da se naređenja za izvršenje pojedinih zadataka i odgovarajući postupci jedinica utvrde putem ugovorenih signala i u više kanala, što takođe treba unapred pripremiti i uvežbati.

Posebnu pažnju treba posvetiti organizaciji sadejstva između jedinica kopnene vojske JNA i TO, s jedne, i avijacije, s druge strane. Pored podele ciljeva i određivanja avijaciji zone dejstva na desantnoj prostoriji, nužno je da se predvidi i način izmene podataka i odrede jedinstveni signali koji upozoravaju na pojavu vazdušnog desanta. Neophodno je da se odrede i zone najintenzivnijeg dejstva PAR, PAA i streljačke vatre po snagama desanta, kako u njih ne bi zalazila naša avijacija. Treba izvr-

¹¹² Uvežbavanje jedinica u ratnim uslovima treba da bude krajnje racionalno. Čestim uzbunama, radi provere postupka jedinica na pojavu vazdušnog desanta, može se postići suprotan efekat od očekivanog. Tako su neke nemačke jedinice, predviđene za PDB, pri kombinovanom vazdušno-pomorskom desantu Saveznika u Francuskoj (jun 1944), ostale u svojim skloništima na znak uzbune, jer su, iscrpljivane mnogim uzbunama, smatrale da se i tada radilo o vežbi.

šiti i podelu radio-talasa između avijacije i ostalih snaga JNA i TO, kako bi se izbeglo međusobno ometanje.

U borbi protiv operativnih i strategijskih desanata učestvovalaće ne samo deo avijacije koji je unapred predviđen za dejstvo po desantu i podršku snaga KoV-a (jedinica JNA ili TO) koje se angažuju u napadu na spuštenu desant, već i sva LA i LBA koja se u datoj situaciji može upotrebiti, bilo da je slobodna ili da odustaje od izvršenja drugih borbenih zadataka radi angažovanja za napad na vazdušni desant dok je u prevoženju. Ta činjenica nameće potrebu da se objedini komandovanje avijacijom koja će učestvovati u PDB. Pri tome će, zbog uvida u situaciju i mogućnosti navođenja, najbolje rešenje obično biti da odgovarajućoj komandi PVO (u čijoj se zoni očekuje vazdušni desant) bude operativno potčinjena sva avijacija koja će uzeti učešća u PDB u jednom rejonu.

Radi što efikasnijeg komandovanja avijacijom neophodno je odrediti koje će snage VOJIN imati pravo da podižu LA i LBA i usmeravaju ih na vazdušni desant, odnosno da pozivaju sve avione (LA i LBA) koji se, radi izvršenja borbenih zadataka, nalaze u vazduhu, da se, ukoliko im gorivo i ubojna sredstva to omogućavaju, smešta preorijentišu na dejstvo protiv vazdušnog desanta. Isto tako, treba odrediti jedinstvene kanale upozorenja o pojavi vazdušnog desanta i prijemu podataka za usmeravanje na cilj.

Agresor će izvoditi i intenzivna elektronska dejstva, zbog čega pretili i opasnost od ometanja radarskog navođenja, pa je potrebno da se, na verovatne pravce naleta transportne avijacije agresora, isture oficiri za navođenje, opremljeni sredstvima veze, a u pojedine zone upute vlastiti izviđački avioni radi preuzimanja navođenja. Pri tome je neophodna i inicijativa posada, jer će im u PDB, veoma često, biti prepušteno da same odlučuju o načinu presretanja, izboru cilja i izvršenju napada na snage desanta u toku prevoženja.

1. — *Načela angažovanja snaga u izvođenju PDB*

Osnovna načela izvođenja PDB uslovljena su ciljem vazdušnog desanta u boju ili operaciji, načinom dejstva, osetljivošću i mogućnostima stalnog pritanja snaga, odnosno ojačavanja i podrške vazdušnim putem, s jedne, te izuzetno složenim uslovima u kojima se izvodi borba, s druge strane. To prate moguća iznenađenja i brzi obrti situacije, što, ujedno usložava sinhronizaciju PDB, pogotovu zbog velikog broja učesnika u njoj.

Navedene i druge okolnosti uslovljavaju sledeća načela:

— snage koje se angažuju u PDB treba uvek da teže razvijanju i uništenju vazdušnog desanta, jer se na taj način najpotpunije parališe širi cilj operacije (boja), u čijem ostvarenju vazdušni desant redovno ima veoma značajnu ulogu. Međutim, ukoliko odnos snaga i drugi uslovi ne dozvoljavaju da se desant razbije i uništi, PDB, izuzetno, može da ima i ograničen cilj — blokiranje desanta i sprečavanje njegovog manevra kako bi se, već spušten, doveo u nepovoljan taktičko-operativni položaj, ili odbrana važnih objekata koji su cilj dejstva desanta, odnosno čijim se držanjem obezbeđuje manevar svojih a jačih snaga. No, u krajnjem, cilj i tih ograničenih dejstava će biti da se stvore potrebno vreme i uslovi za pristizanje jačih snaga — da bi se prešlo u odlučan napad radi razbijanja i uništenja desanta;

— napad je osnovni vid borbenog dejstva angažovanih snaga, čime se jedino i može postići krajnji cilj PDB, dok odbrana može biti izraz krajnje nužde, dopuna napada u pojedinim fazama borbe radi sprečavanja manevra desantu, način dejstva koji izvodi samo deo snaga za obezbeđenje objekata;

— brza, smela i iznenadna napadna dejstva, i to u svim fazama, bitne su osobine PDB. Odlučnost, inicijativa i pravovremeno reagovanje moraju doći do izražaja

kod svih komandi, jedinica i pojedinaca.¹¹³ Kako PDB predstavlja svojevrsnu i izuzetno odlučnu borbu za vreme, to i samo nekoliko izgubljenih minuta može biti odlučujući uzrok za neuspehe, i obratno. Napad i malih snaga, ako je izveden iznenadno, u pravo vreme i na pravo mesto u PDB — može imati odlučujuće rezultate;¹¹⁴

— svako oklevanje i odlaganje napada na vazdušni desant (da bi se razjasnila situacija ili sačekala povoljnija prilika) ide samo naruku desantu; u takvim situacijama vreme radi za njega, omogućava mu prikupljanje i sređivanje, pripremanje osnovice za desantiranje sledećih talasa i ešelona itd.;

— najsnažniji udar po desantu treba izvršiti kada je on najosetljiviji. U stvari, svaka faza PDB ima trenutke kada je desant, u celini ili pojedini njegovi delovi, veoma osetljiv — kada je nesposoban za samoodbranu, kada je otežana ili izostala planirana zaštita i podrška od drugih snaga, kada, zbog mnogih okolnosti, dođe u krizu, itd. To treba uočiti i u pravom momentu iskoristiti, angažujući i usmeravajući odgovarajuće snage za PDB na one delove vazdušnog desanta čijim se uništenjem ili onesposobljavanjem postižu odlučujući rezultati za konačni ishod borbe;

— borbu protiv vazdušnog desanta treba početi u fazi njegovih priprema i voditi je neprekidno, kroz sve

¹¹³ Više primera iz drugog svetskog rata govori da su snage određene za PDB zbog oklevanja i neaktivnosti propustile priliku da unište vazdušni desant protivnika — mada su raspolagale višestruko nadmoćnijim snagama. Tako se nemački desant od 850 ljudi na aerodromu Katwijk u Holandiji (maj 1940) uspešno suprotstavio čitavoj pešadijskoj diviziji Holandije — jer nije bilo smelog i odlučnog napada. Još ubedljiviji primer borbene neaktivnosti zabeležen je u Belgiji, 10. maja 1940, kada je samo 55 Nemaca jedrilicama sletelo na utvrđenje (for) Eben Emael. Pošto su eksplozivom onesposobili utvrđenje uspeali su da ga zadrže u blokadi čitavih 30 časova, mada ga je branilo 1.100 belgijskih vojnika naoružanih sa 30 topova. Belgijanci su u dva navrata preduzeli dosta neorganizovane protivnapade, ali su sutradan, zbog nedovoljne upornosti, morali da kapituliraju, kada su se i nemačke kopnene snage spojile sa desantom.

¹¹⁴ Neki proračuni pokazuju da u PDB više može učiniti jedan vod koji je u situaciji da po desantu dejstvuje u momentu njegovog spuštanja, nego čitav bataljon koji se angažuje pošto se desant sredio i organizovao za borbu.

faze — do njegovog potpunog uništenja. Međutim, pošto je faza spuštanja i sređivanja za desant najosetljivija, to u njoj treba maksimalno angažovati snage namenjene za PDB, ispoljavajući krajnju brzinu i silinu udara radi razbijanja desanta. Sprečiti međusobno spajanje rasturenih delova spuštenog desanta, kao i onemogućiti posadama da dođu do platformi sa oruđima i drugom tehnikom — osnovni je zadatak snaga koje se nađu u rejonima spuštanja desanta. Te snage, zajedno sa artiljerijom i avijacijom, najviše mogu doprineti da PDB, razume se, posle pristizanja snaga za udar, primi karakter borbe sa nesređenim, izolovanim, razbijenim i okruženim delovima neprijatelja;

— omogućiti desantu da zauzme naselja, jake topografske i fortifikacijske objekte na desantnoj prostoriji — važan je i često odlučujući preduslov za uspešan tok i krajnji ishod PDB. Snage koje brane te objekte moraju ih držati krajnje uporno, pa i u okruženju, do pristizanja jačih snaga, odnosno do konačnog razbijanja desanta;

— jedinice predviđene za napad na spuštenu desant treba uvoditi u borbu iz pokreta, po meri pristizanja, ne gubeći vreme oko njihovog sačekivanja i prikupljanja. Sve pripreme (podela zadataka, utvrđivanje elemenata dejstva i dr.) moraju se unapred obaviti, kako bi se snage u borbu uvodile bez ikakvog zadržavanja, uz najnužniju dopunu sadejstva, ukoliko to situacija zahteva;

— koncentričan napad, obično sa kružne osnovice, sa težištem usmerenim na razbijanje glavnine desanta na delove radi počesnog uništenja, osnovni je način dejstva snaga KoV-a u PDB, pri čemu istaknuto mesto imaju oklopne jedinice;

— brzo hvatanje borbenog kontakta sa spuštenim desantom (izmešanost snaga) omogućava snagama PDB da izbegnu nuklearne, hemijske, pa i avijacijske udare neprijatelja. Time se stvaraju povoljni uslovi za nanošenje efikasnog udara po snagama i sredstvima unutar rasporeda spuštenog desanta i sprečava njegova inicijativa;

— upotreba desanta, pa i PDB, biće neposredno ili posredno vezana za borbena dejstva na frontu, pa će to, često, bitno uticati na PDB i angažovanje snaga u njoj.

Sprečiti spajanje snagama sa fronta sa spuštenim desantom najvažniji je i zajednički zadatak snaga na frontu i snaga angažovanih u PDB;

— sve što je sposobno za borbu, a nađe se na desantnoj prostoriji ili njenoj neposrednoj blizini u vreme spuštanja desanta (oružane snage, organizacije udruženog rada, stanovništvo i ostale društvene strukture) — uključuje se u PDB, nanosi gubitke agresoru, potpomaže borbena dejstva naših oružanih snaga, ili na neki drugi način doprinosi uspehu PDB, odnosno uništenju vazdušnog desanta agresora.

2. — Karakteristike izvođenja PDB po fazama

Izvođenje PDB se, iako predstavlja jedinstven proces, zbog nekih svojih specifičnosti može da podeli u četiri faze. One se međusobno (analogno fazama izvođenja vazdušnog desanta) razlikuju: po vremenu, prostoru, snagama koje u njima učestvuju i po načinu dejstva koji primenjuju.

a) Prva faza

Ta faza PDB obuhvata dejstva po vazdušnom desantu u rejonima njegove pripreme i ukrcavanja. Cilj dejstava u toj fazi može biti: uništenje transportnih aviona i helikoptera, materijalnih sredstava, uređaja i objekata za snabdevanje, baziranje i navođenje avijacije, zatim ljudstva i tehnike jedinica agresora koje su predviđene za učešće u vazdušnom desantu. Najveći rezultati mogu se postići udarom po snagama vazdušnog desanta u momentu kada se ljudstvo i tehnika ukrcavaju u avione i helikoptere — u rejonima ukrcavanja.

U povoljnim okolnostima ta faza PDB može imati dalekosežne posledice na tok i krajnji ishod vazdušnog desanta. Pre svega, time je desant lišen mogućnosti momenta iznenađenja, do čega je agresoru, razumljivo, veoma stalo, sa čime najozbiljnije računa. Uništenjem većeg broja letelica u toj fazi transportni kapaciteti mogu biti smanjeni i plan prevoženja i desantiranja u celini

poremećen. U stvari, uništenjem i manje jedinice iz sastava snaga za desantiranje, pogotovo ako je reč o jedinici koja ima važnu-obezbeđujuću ulogu desanta kao celine, može se dovesti u pitanje izvođenje desanta. Veći gubici, pak, mogu uticati na agresora da donese odluku o odlaganju, ili čak o obustavljanju, izvođenja vazdušnog desanta.

Navedena faza PDB će otpasti kada su u pitanju oni krupni vazdušni desanti (operativni i strategijski), čija se priprema i ukrcavanje vrše na većoj dubini agresorove teritorije, u rejonima koji su toliko udaljeni da su van domašaja taktičkog radijusa naše borbene avijacije.¹¹⁵

U ostalim okolnostima, pogotovo ako agresor pripreme i ukrcavanje desanta sprovodi na delu naše teritorije koji je privremeno zaposeo — u ovoj fazi PDB mogu, pored borbene avijacije (LA i LBA), učestvovati jedinice TO, sve društvene strukture i stanovništvo.

Osnovni preduslov za uspeh PDB u toj fazi jeste pravovremeno otkrivanje priprema za izvođenje vazdušnog desanta. Pored zaplenjenih, odnosno na neki drugi način pribavljenih dokumenata, sigurniji indikatori koji otkrivaju nameru agresora da upotrebi vazdušni desant mogu biti: uređivanje ili obeležavanje rejona za sletanje transportnih aviona i helikoptera; pokreti jedinica ka tim rejonima; prelet i sletanje letelica; i, konačno, utovar materijala i ukrcavanje ljudstva u avione i helikoptere. Prvi podaci te vrste — bilo da su prikupljeni izviđanjem iz vazduha ili sa zemlje — moraju se što hitnije dostaviti avijaciji, štabovima ili komandama jedinica TO koje se nalaze u neposrednoj blizini rejona ukrcavanja radi preduzimanja napada — radi sprečavanja priprema desanta, kao i komandama snaga za PDB u onim rejonima koji mogu biti ugroženi od otkrivenog vazdušnog desanta — radi neposredne pripreme za borbu.

Pošto je vazdušni desant u toj fazi borbe dosta osetljiv, naročito na dejstva avijacije, s razlogom se može očekivati da će rejoni ukrcavanja svih, a naročito krup-

¹¹⁵ U toj situaciji je bitno da obaveštajna služba otkrije pripreme desanta i pravovremeno dostavi obaveštenja, kako bi se eliminisao faktor operativnog iznenađenja.

njih desanata od momenta sletanja transportnih letelica, biti šticeeni lovačkom avijacijom. Agresor će takođe nastojati da skрати vreme ukrcavanja, pa će zajednički boravak sredstava vazdušnog transporta i ljudstva u rejonima ukrcavanja biti ograničen, što ukazuje na svu složenost dejstva i potrebu brzog i iznenadnog udara avijacije po letelicama na zemlji. Najveći učinak može se postići ako je udar borbene avijacije izveden neposredno pre uzletanja letelica, kada su one pune ljudstva i materijala. Taj momenat se, pak, može iskoristiti jedino kada su pripreme pravovremeno otkrivene, a LA i LBA omogućeno da iz najpogodnijeg stepena pripravnosti preduzme napad.¹¹⁶

Snage TO, zajedno sa svim društvenim strukturama koje se nađu u rejonima gde agresor, na privremeno zaposednutoj teritoriji, priprema desant, veoma često će, pogotovo pri većoj vazdušnoj nadmoćnosti agresora, predstavljati glavnog nosioca borbe protiv vazdušnog desanta u toj fazi. Mada će težište dejstva i tih snaga biti usmereno na snage i sredstva vazdušnog desanta u rejonima ukrcavanja, njima se nude i mnogi drugi objekti dejstva. To mogu biti transportni ili borbene avioni i helikopteri na aerodromima, odnosno helidromima, kao i razni uređaji za tehničko održavanje, komandovanje i snabdevanje, letačko osoblje, elementi sistema VOJIN i sl. Mogu se primeniti raznovrsna borbena dejstva, počev od diverzija, prepada (obično vatrenim udarima) pa do napada, a cilj ovih dejstava može biti nanošenje gubitaka ljudstvu i tehnici i onemogućavanje učešća u desantu ili u njegovom obezbeđenju.

Važan zadatak jedinica TO u toj fazi PDB biće borba protiv jedinica agresora koje se dovode u rejone ukrcavanja. Zavisno od odnosa snaga i karaktera zemljišta one će primenjivati borbene postupke koji će u konkretnoj situaciji dati najbolje rezultate. Treba napomenuti da se za ukrcne rejone biraju letelišta i ravne površine čije se

¹¹⁶ Ostala dejstva avijacije, koja se izvode u okviru borbe za prevlast u vazduhu, a usmerena su na udare po transportnoj avijaciji agresora u rejonima baziranja ili u toku prebaziranja — mogu imati karakter prve faze.

ivice naslanjaju na šumu i da ka njima vode prikriveni putevi — kako bi se dovođenje jedinica i ukrcavanje zbog mogućeg dejstva iz vazduha izvelo što prikrivenije. Samo te okolnosti ukazuju na to da će postojati povoljni uslovi za manevar i dejstvo jedinica TO u rejonima ukrcavanja i pored mera obezbeđenja koje će neprijatelj preduzeti. Prema tome, način dejstva jedinica TO može biti: miniranje prostorija za sletanje aviona i helikoptera, postavljanje zaseda, preduzimanje prepada i zaprečavanje na pravcima kretanja jedinica ka rejonima ukrcavanja, primena iznenadnih vatrenih udara — raketama, minobacačima i artiljerijskim oruđima — po letelicama u toku ukrcavanja, a u povoljnim okolnostima može se preduzeti i koncentričan napad radi razbijanja desanta.

Stanovništvo, u okviru raznih društvenih struktura, može znatno da doprinese tome da borbena dejstva snaga TO u toj fazi budu što efikasnija. Pre svega, ono je u stanju da otkrije i dostavi podatke o pripremama vazdušnog desanta, da otežava kretanje jedinica ka rejonima ukrcavanja i nanosi mu gubitke, a jedinicama TO pomaže u izvođenju borbenih i drugih zadataka.

Karakteristično je za jedinice TO i ostale društvene strukture, koje se zateknu na privremeno zaposednutoj teritoriji, da će tokom čitave PDB izvršavati slične zadatke — težeći da spreče pridolazak i onemogućće ukrcavanje sledećih ešelona desanta, snabdevanje i pothranjivanje spuštenog desanta, snabdevanje gorivom, remont oštećenih letelica i sl.

b) Druga faza

Druga faza PDB obuhvata borbu protiv vazdušnog desanta za vreme njegovog prevoženja, odnosno dejstvo po transportnim avionima i helikopterima u toku leta od ukrcanih do rejona desantiranja.

Jedinice RV i jedinice PVO predstavljaju osnovnu snagu za dejstvo po transportnoj avijaciji u toj fazi PDB. Ako je u pitanju krupniji vazdušni desant (operativnog ili strategijskog značaja), sva borbena avijacija sposobna za borbu u vazduhu (LA i LBA) imaće prioritetan zada-

tak da vodi borbu protiv desanta. Stoga se prekida izvršavanje ostalih zadataka i svi se borbeni avioni (kojima brzina leta, gorivo i ubojna sredstva to omogućuju) angažuju u borbi protiv desanta u prevoženju. Pri tom se teži da se, primenom pogodnog manevra, probije lovačka zaštita i napadaju transportni avioni koji su isključivi objekti napada borbene avijacije u toj fazi, jer imaju slabu manevarsku sposobnost i samoodbranu, velikih su dimenzija, a neki i sporo lete. Svi ti elementi govore da su LA i LBA, ukoliko se probiju do transportnih ešelona, u stanju da nanesu ozbiljne gubitke desantu. Cilj dejstva je da se uništenjem što većeg broja transportnih aviona razbije borbeni poredak desanta i agresor, po mogućnosti, prisili da odustane od namere da upotrebi desant.

Proces uključivanja avijacije u borbu zavisi od vremena otkrivanja desanta, prethodnog angažovanja, rejona baziranja i stepena pripravnosti iz kojeg se stupa u dejstvo. Usled toga će, u načelu, u borbu s desantom najpre stupiti manji deo avijacije — vrhunski lovci, deo avijacije koji se našao na isturenim aerodromima, snage koje se nalaze u pripravnosti u vazduhu ili one koje su krenule na izvršenje drugih borbenih zadataka (pod uslovom da se nalaze u blizini zona naleta vazdušnog desanta). Ostale snage avijacije uključivale bi se prema meri prodiranja agresorovih transportnih ešelona u naš vazdušni prostor, da bi najveći intenzitet dostigle neposredno ispred rejona desantiranja — kako bi se uništio što veći broj transportnih aviona dok još nisu iskrcali ljudstvo i opremu. Težnja je da se prvenstveno uništavaju čelni avioni transportnih ešelona i grupa, jer su u njima, obično, vođe grupa, pa se njihovim obaranjem u znatnoj meri mogu da poremete borbeni poredak i let desanta u toku prevoženja, što, takođe, može da ima posledica na dalji tok desantiranja u celini.

U toj fazi PDB, borbu protiv helikopterskih desanata, pored LA i LBA, mogu da vode i LaBA i borbeni i naoružani helikopteri (čija je brzina leta nešto veća od brzine transportnih helikoptera). U celini gledano, avijacija će imati manje uspeha u dejstvu protiv helikopter-

skog (u toku leta) nego protiv padobranskog desanta.¹¹⁷ To, pored ostalog, i zato što prevoženje helikopterima traje kratko, što te letelice lete nisko i prikriveno, koristeći prirodne maske i ispresecano zemljište, što otežava njihovo otkrivanje i navođenje avijacije. Upravo to i nameće potrebu većeg broja organa za navođenje koji se isturaju na pravce verovatnog naleta desanta.

Pored avijacije, u borbi protiv desanta koji se prevozi učestvuju i artiljerijsko-raketne jedinice PVO koje, čim se pojave avioni i helikopteri koji prevoze desant u zonama njihovog uspešnog dejstva, prekidaju izvršavanje drugih zadataka i maksimalnom brzinom otvaraju vatru, koncentrišući je po najgušćoj formaciji transportnih letelica. Takođe će i sve druge jedinice oružanih snaga (iz sastava JNA i TO), koje se nađu u zoni naleta desanta i kojima to raspoloživo naoružanje i visina leta transportne avijacije omogućavaju — uzeti učešća u toj fazi PDB.

U toj fazi borbe snage predviđene za PDB, koje se nalaze u rejonima gde se spušta krupniji vazdušni desant, načelno će biti izložene udaru protivničke avijacije koja vrši vatrenu pripremu desanta. Stoga će se glavnina tih snaga nalaziti u skloništima, dok će na položajima ostati dežurna oruđa i ljudstvo. Ni jedinice PAA i PAR, ukoliko nisu otkrivene, neće otvarati vatru po borbenoj avijaciji koja dejstvuje — kako bi ostale neotkrivene i sačuvane za dejstvo po transportnoj avijaciji. Vremenski razmak između vatrene pripreme koju vrši borbeno avijacija po desantnoj prostoriji i naleta transportne avijacije biće veoma kratak, kako bi se iskoristio učinak borbene avijacije i snage za PDB zatekle nespemne za borbu. Međutim, do vatrene pripreme vazdušnog desanta ne mora uvek doći, pogotovo ukoliko agresor dođe do zaključka da mu je rentabilnije da se odrekne vatrene pripreme — kako bi mogao postići veći stepen iznenađenja. Da bi se osigurala borbeno gotovost i uslovi za brzo stupanje snaga u borbu protiv desanta, neophodno je da

¹¹⁷ Smatra se da su posebni borbeni helikopteri-lovci najefikasnije borbeno sredstvo u borbi protiv helikopterskih desanata uopšte, a posebno u toj fazi PDB.

služba VOJ besprekorno funkcionise, naročito u uslovi-
ma elektronskog ometanja. To podrazumeva: organizo-
vanje jedinstvene službe VOJ, zatim razvijanje guste
mreže VOST, određivanje jedinstvenih signala za pojavu
desanta, obučavanje ljudstva u raspoznavanju silueta i
slika transportne i borbene avijacije agresora, kao i uvež-
bavanje ljudstva na desantnoj prostoriji za brzo poseda-
nje položaja za PDB.¹¹⁸

Pri pojavi transportnih aviona i helikoptera, snage
u desantnim rejonima — čim te letelice uđu u zonu us-
pešnog dejstva iz njihovih vatrenih sredstava — otvaraju
vatra, i to najvećom brzinom koju dozvoljava tehnički
režim. Cilj im je da obore što veći broj punih letelica i
poremete plan desantiranja.

c) Treća faza

Obuhvatajući borbu protiv vazdušnog desanta za
vreme njegovog spuštanja i sređivanja, ona predstavlja
i najvažniju fazu PDB. U njoj je vazdušni desant agre-
sora najosetljiviji, jer tada njegove borbene mogućnosti
ne mogu doći do punijeg izražaja. Ljudstvo je izloženo
velikom psihičkom opterećenju (napušta letelice, ide u
nepoznato, očekuje raznovrsna iznenađenja, odvojeno je
od teže tehnike i izloženo snažnoj vatri itd.), jedinice su
mu organizacijski »pocepane« i nesređene, komandovanje
otežano, a k tome je neposredna vatrena podrška avija-
cije svedena na najmanju moguću meru ili je potpuno
nemoguća. Svi ti faktori su neuporedivo više izraženi pri-
likom upotrebe padobranskog nego helikopterskog de-
santa. S druge strane, snage za PDB imaju mogućnost da
u toj fazi najmasovnije angažuju raspoložive snage i sred-
stva, odnosno sve učesnike, što nije slučaj sa prvom i dru-

¹¹⁸ Treba imati u vidu da se avioni vizuelnim osmatranjem
mogu uočiti pod najpovoljnijim uslovima na 6—8 km udaljenosti,
dok je raspoznavanje aviona po oznakama pripadnosti državama
moguće tek na daljini od 1.000 do 1.500 m, što je veoma kasno.
Zbog toga će isturanje VOST na pravce očekivanog naleta desanta
biti neophodno. No, i pored toga naša avijacija ne treba da zalazi
u zone intenzivnog dejstva PAR i PAA da bi se izbegla sopstvena
vatra.

gom fazom. To znači da im se pružaju mogućnosti da maksimalno iskoriste raspoloživa vatrena sredstva i svoj povoljan taktičko-operativni položaj, s jedne, i krizu u kojoj se našao vazdušni desant agresora, s druge strane. Stoga je neophodno da se udari svih snaga koncentrično sasrede, kako bi se vazdušni desant još u toj fazi razbio i uništio.

Prilikom izvođenja padobranskog desanta transportni avioni koji prevoze desant smanjuju brzinu i visinu leta, sa merom približavanja rejonu desantiranja, kako bi mogli da na određenim mestima otpočnu sa izbacivanjem padobranaca i tereta. U toj fazi PDB borbena avijacija agresora ne može da uspešno dejstvuje po rejonima spuštanja a da pri tome ne nanosi gubitke desantu, pa će joj osnovni zadatak biti da rejon desantiranja izoluje od snaga PDB namenjenih za udar. S tim u vezi se može očekivati da će se LBA agresora angažovati za dejstvo po snagama KoV-a i TO predviđenim za intervenciju koje su u pokretu ka rejonima desantiranja, dok će LA štititi rejon desantiranja i transportnu avijaciju od napada naše borbene avijacije.

Kada je u pitanju helikopterski desant, postoji mogućnost da borbena avijacija prethodno dejstvuje po rejonu desantiranja ili da to čine naoružani helikopteri u toku sletanja transportnih. Po iskrcavanju ljudstva svi borbeni i naoružani helikopteri produžavaju sa vatrenom podrškom desanta, uništavajući otkrivene vatrene tačke snaga za PDB u rejonima desantiranja, kao i one jedinice koje pristižu — odnosno kreću u napad na spuštenu desant.

Postupak snaga predviđenih za PDB u toj fazi može biti veoma različit, a u najvećem će zavisi od mesta gde su se našle u momentu desantiranja, kakav im je zadatak namenjen u planu PDB i kakav je stepen njihove borbene sposobnosti.

Snage za doček — posade objekata i jedinice koje se određuju za obezbeđenje rejona za desantiranje (to mogu biti i jedinstvene snage ako objekat dejstva desanta istovremeno može poslužiti za njegovo spuštanje) načelno će biti u situaciji da prve stupe u borbu sa vazduš-

nim desantom i time znatno doprinesu opštem uspehu PDB. One spuštrenom desantu svojom bliskom i preciznom vatrom, čak i sa malim snagama i za relativno kratko vreme, mogu naneti teške gubitke. Upornim držanjem objekata i dominantnih zemljišnih tačaka kojima desant teži, one stvaraju potrebno vreme za pristizanje glavnih snaga za udar, onemogućuju prikupljanje i sređivanje jedinica desanta i njegovo spajanje u homogenu celinu, stvarajući na taj način preduslove za njegovo cepanje i prisiljavajući ga da prihvati borbu po delovima. Poseban zadatak tih snaga biće uništenje prvih spuštenih delova desanta, koji, obično, imaju ulogu delova za izviđanje, navođenje, prihvati i obezbeđivanje glavnine padobranskog desanta.

Osnovni objekat dejstva artiljerijsko-raketnih jedinica PVO i dalje ostaju ešeloni transportne avijacije koji prevoze desant. Pored toga, sva PAA dejstvuje na platforme težom tehnikom koja se izbacuje padobranima, kao i na avione i helikoptere koji su sleteli, sprečavajući im iskrcavanje i ponovno poletanje. LPAA i PAM sasređuju vatru na padobrance koji iskaču.

Artiljerijska oruđa, čiji su vatreni položaji u rejoni- ma desantiranja, otvaraju vatru na vazdušni desant u momentu prizemljenja, gađajući prvenstveno avione i helikoptere koji su već sleteli, zatim platforme sa težom tehnikom i grupe padobranaca.

Ostale snage dočeka, maksimalnom brzinom gađanja, sasređuju vatru streljačkog, prvenstveno automatskog naoružanja na transportne avione i helikoptere koji nisko lete, padobrance koji iskaču (gađajući ljude a ne padobranske kupole), dok se na sletele helikoptere i avione, kao i na spuštenu težu tehniku, otvara vatra iz bestrzaj- nih topova, minobacača, ručnih bacača, tromblona i pt- raket. Cilj je da se nanese veći gubici ljudstvu i tehnicu u vazduhu i na zemlji, onemogućujući posadama da pridu platformama i upotrebe težu tehniku, spreči uklanjanje prepreka, sređivanje jedinica i zauzimanje pogodnih objekata za osiguranje osnovice za desantiranje narednih talasa i oslonaca za uspešnu borbu. Po potrebi, aktiviraju se i dirigovane prepreke, a može se preduzeti i dopunsko

zaprečavanje radi osujećivanja ispoljenog a neočekivanog manevra desanta.

Ukoliko se na jednoj vazdušnodesantnoj prostoriji nalazi više branjenih objekata od kojih neki nisu ugroženi od spuštenog desanta, snage koje brane nenapadnute objekte u načelu se mogu samo delimično da angažuju u napadu na ugroženi objekat (pre svega deo snaga koji se nalazi u rezervi), bilo odmah posle spuštanja desanta ili zajedno sa snagama za udar, odnosno koje vrše intervenciju. Sve snage, svakako, ne smeju da napuste branjeni objekat, jer dotad spuštene snage može da predstavlja samo manji deo snaga ili deo za demonstrativna dejstva, a da se glavina desantira u sledećem ešelonu (talasu) — u nebranjene rejone. U takvoj situaciji posledice su veoma teške, a pogrešno ili prevremeno pokrenute snage se od jakog branioca pretvaraju u slabog napadača. S druge strane, propušta se mogućnost da se agresoru nanese gubici pri spuštanju njegovog desanta, odnosno — dozvoljava mu se spuštanje u nebranjene rejone.

Prema tome, korisno je da snage za doček, radi izvođenja lokalnih intervencija, imaju deo snaga u rezervi, neposredno na desantnoj prostoriji ili, pak, da branioci svakog važnijeg i većeg objekta odrede deo snaga u rezervu koja bi, u osnovi, bila namenjena da interveniše ka ugroženim susednim objektima, odnosno neposednutim rejonima.

Snage za udar (intervenciju) u ovoj fazi PDB imaju izuzetno važnu ulogu. Borbena avijacija će, kao i u prethodnoj fazi PDB, najvećim delom biti angažovana u borbi protiv transportnih aviona i helikoptera koji prevoze desant. Zavisno od situacije, ona se većim delom može angažovati za dejstvo na one snage desanta koje se spuštaju u rejone gde se nije očekivao jači desant. Deo LA može, kada nema naleta transportne avijacije agresora, biti angažovan za obezbeđenje pokreta snaga KoV-a namenjenih za udar, prvenstveno oklopnih snaga.

Ostale snage za udar (KoV-a JNA i TO), koje se nalaze u rejonima očekivanja (ako nisu pre otkrivene i tučene od borbene avijacije agresora) — biće, verovatno, otkrivene samim pokretom ka rejonima desantiranja. Da

bi izbegle avio-udare, ili njihov efekat svele na najmanju meru, te snage se kreću najvećom mogućom brzinom, pokret izvode prikrivenim pravcima, a na otkrivenom zemljištu — pod zaštitom sredstava PVO i što pre hvataju kontakt sa spuštanim desantom. Težnja da se desant napadne dok je nesređen i manje sposoban za borbu mora biti izražena kod svih jedinica.

Artiljerija za podršku i višecelni bacači raketa iz sastava tih snaga — čiji su vatreni položaji u rejonima očekivanja a desantiranje se vrši u zoni njihovog uspešnog dometa — otvaraju vatru po rejonima desantiranja u momentu spuštanja desanta. Oni prvenstveno gađaju površine na koje sleću avioni i helikopteri, spuštene terete na platformama i veće grupacije padobranaca. Težište vatre izražava se po onom delu vazdušnog desanta koji ugrožava najvažnije objekte, ili predstavlja glavninu spuštenog desanta.

Oklopne jedinice, pod zaštitom avijacije i sredstava PVO, kreću najvećom brzinom iz očekujućih rejona ka glavnim snagama spuštenog desanta, prevozeći deo pešadije kao tenkovski desant. Tenkovi iz pokreta otvaraju topovsku i mitraljesku vatru, kako bi onemogućili sredivanje desantu. Snažnom vatrom i udarom, one težište napada izražavaju dejstvom po glavnini spuštenog desanta — radi njegovog rasecanja i razbijanja na manje delove, stvarajući time ostalim snagama uslove za uspešno vođenje PDB.

Ukoliko su očekujući rejoni bliži rejonu desantiranja, a snage u njima tako raspoređene da im je moguće brzo kretanje i koncentričan napad na desant, onda će one imati manje gubitke i više izgleda da pravovremeno i organizovano stupe u borbu protiv desanta. Međutim, ako je desant spušten u udaljenije rejone, pa snage za udar moraju da savlađuju veći prostor, onda je neophodno da se koriste sva raspoloživa prevozna sredstva i više pravaca za kretanje. Tako se, sem ostalog, izbegava nagomilavanje snaga na uskim grlima koja mogu biti izložena avijacijskim i hemijskim udarima agresora, a lakše je obezbediti zaštitu jedinica sredstvima PVO.

Snage udara, koristeći rezultate borbe snaga za doček, u napadu na vazdušni desant polaze iz pokreta, i to

dok je još nesređen za borbu. Jedinice se u borbu uvode bez zadržavanja (ne prikupljaju se niti posedaju polazne položaje) i u borbi angažuju prema meri pristizanja — na osnovi ranije utvrđenog plana dejstva. Treba težiti da se napad izvodi sa kružne osnovice, a da težište dejstva bude usmereno ka mestima spuštanja glavnine desanta, ili ka rejonu u koji sleće transportna avijacija. Cilj napada je cepanje spuštenog desanta na manje delove, razbijanje glavnih snaga i stvaranje uslova da se, zajedno sa snagama dočeka, pristupi uništenju izolovanih grupa razbijenog desanta. Odlučujuću ulogu u toj fazi borbe protiv svih, a osobito velikih vazдушnih desanata, imaće oklopne i mehanizovane jedinice, jer će, svojim brzim udarima, razbiti desant na manje grupe i ostalim snagama PDB stvoriti povoljne uslove za obračun sa njima.

Pri upotrebi snaga udara mora se voditi računa o tome da se vatra ne otvara po rejonima gde se nalaze naše snage dočeka i da se pri pokretu ne naiđe na minirane površine, što znači da se dejstva moraju odvijati planski.

Stanovništvo, svojom samoinicijativom u okviru raznih društvenih struktura, u toj fazi borbe može da dođe do punog izražaja. Sem ostalog, deo stanovništva koji dotad nije bio naoružan imaće mogućnost da se naoruža: iz oborenih letelica agresora, razoružavanjem izdvojenih grupa i pojedinih padobranaca i korišćenjem oružja poginulog ljudstva. To oružje, zatim lovačko, hladno i drugo oružje kojim raspolažu građani, omogućava stanovništvu da se najšire i neposredno angažuje u borbi i, sa snagama dočeka, nanosi gubitke spuštenom desantu agresora, sprečavajući mu sređivanje. Stanovništvo će se priključivati jedinicama oružanih snaga, a biće situacija da će se, sa milicijom ili samostalno, obračunavati sa manjim grupama desanta koje su pojedine letelice izbacile dalje od planiranih prostoriya, ili su se one prisilno spustile van rejona desantiranja. Pored toga, uništavaće diverzante i druge ubačene ili otkrivene grupe agresora na desantnoj prostoriji. Poseban značaj stanovništvo će imati u sprečavanju vazdušnog desanta agresora da zauzme naselja i druge pogodne objekte za odbranu, kao i da mu

otima, odnosno sklanja ili uništava ispred njega materijalne potrebe koje mu se doturaju vazdušnim putem, pri čemu će se, radi obmane, za obeležavanje mesta za bacanje tereta koristiti istim signalima kojima se služe snage desanta.

Ljudstvo iz organizacija udruženog rada, CZ i sl. angažovaće se na zadacima snabdevanja i zbrinjavanja jedinica oružanih snaga, za obezbeđenje saobraćaja, otklanjanje posledica od dejstva iz vazduha, spasavanje ljudi i materijalnih dobara, itd.

d) Četvrta faza

Reč je o fazi koja obuhvata borbu protiv vazdušnog desanta nakon njegovog spuštanja i sređivanja. Razume se da, u povoljnim okolnostima, do te faze PDB ne mora doći — ukoliko je desant prethodno, u toku spuštanja i sređivanja, uništen.

Karakter dejstava snaga PDB u toj fazi u najvećoj meri zavisi od toga da li je vazdušni desant spušten neposredno na objekat koji je krajnji cilj njegovog dejstva, ili mu tek predstoji pokret iz rejona spuštanja i napad na taj objekat. Te okolnosti bitno utiču na borbene zadatke i postupke svih učesnika PDB pri njihovom izvršavanju.

Snage RV i jedinice PVO na desantnoj prostoriji produžavaju izvršavanje zadataka iz prethodne faze PDB. LA, PAR i PAA prvenstveno dejstvuju po transportnim avionima i helikopterima koji prevoze sledeće ešelone vazdušnog desanta, ili snabdevaju spušteni desant potrebama za život i borbu. Bobrena sredstva PVO iz sastava jedinica TO i KoV-a JNA takođe dejstvuju protiv borbene avijacije agresora i štite snage PDB. LBA i LaBA dejstvuju na vazdušni desant na zemlji i podržavaju snage koje učestvuju u PDB. Avijacija težište dejstva usmerava na uspostavljena letelišta (na sletele avione i helikoptere) i glavninu desanta — osobito artiljeriju i oklopne snage.

Jedinice (KoV-a JNA i TO) koje su već angažovane u borbi protiv desanta produžavaju dejstvo, blokiraju desant sprečavajući mu manevar i krajnjom upornošću mu

onemogućavaju da zauzme važne objekte kojima bi poboljšao svoj taktički položaj makar i po cenu okruženja pojedinih objekata. One preduzimaju mere za zaprečavanje pravaca prema kojima desant grupiše svoje snage za napad, a delom snaga posedaju rejone u koje se očekuje spuštanje sledećih talasa ili ešelona vazdušnog desanta. Vatrom artiljerije i minobacača dejstvuju po najosetljivijim delovima desanta i najupornije drže objekte koji mogu predstavljati pogodan oslonac za napad snagama PDB koje pristižu.

Napad na vazdušni desant koji je ovladao objektom dejstva će se — pošto će se spuštene desant, praktično, naći u okruženju od snaga koje ga blokiraju i pristižu — izvoditi po načelima koji važe za borbu sa snagama u okruženju.

Taj napad će, u suštini, karakterisati brzina, drskost i odlučnost — kako bi se agresoru ostavilo što manje vremena za organizaciju borbe, kao i sukcesivno uvođenje pristiglih snaga u borbu protiv desanta — sa kružne osnove. Pri izvođenju napada mora biti jasno izražen cilj i pravac glavnog udara, što se ogleda u grupisanju odgovarajućih snaga i sredstava podrške, kojima se postiže razbijanje desanta. Glavni udar se usmerava ka rejonu uspostavljenog letelišta, ili onim objektima čijim se gubljenjem vazdušni desant agresora dovodi u najtežu situaciju. Napad će obično imati dve etape: prva — rasecanje vazdušnog desanta i međusobno spajanje snaga koje dejstvuju sa dva i više pravaca i, druga — razbijanje, odnosno uništavanje odvojenih delova desanta. Druga faza ne mora biti odvojena od prve, odnosno one mogu da se odvijaju uporedo. Rasecanje se prvenstveno vrši oklopnim snagama i njihovim prodorima u vidu klinova, a iza njih se kreće deo snaga koji, zajedno sa jedinicama koje drže blokadu, pristupa razbijanju izolovanih delova desanta na još manje grupe i počesno ih uništava.

Pored snaga namenjenih za rasecanje, blokiranje i uništavanje desanta, deo snaga je potrebno zadržati u rezervi, i to snaga osposobljenih za brz pokret i intervencije (po mogućnosti sa helikopterima). Rezerva se može upotrebiti za to da snagama vazdušnog desanta osujeti

proboj iz okruženja ka frontu, ili u rejonu pogodnijem za odbranu, kao i za borbu protiv svežih snaga koje agresor može naknadno desantirati.

Noć je veoma pogodna za izvođenje napada radi razbijanja vazdušnog desanta. Noću je desant lišen intenzivnije vazdušne podrške, a moguće je i da se u njegov raspored ubacuju jače jedinice TO radi dejstva iz pozadine na uspostavljeno letelište, KM, artiljeriju i druge elemente njegovog borbenog rasporeda. Međutim, situacija neće uvek dozvoliti da se čeka noć, jer to može koristiti desantu da predahne, spoji se sa snagama na frontu, pripremi se za uporniju odbranu ili izvrši manevar u drugi pogodniji rejon.

Borba sa vazdušnim desantom koji je u pokretu ka objektima dejstva — ciljevima upotrebe desanta može se voditi po načelima ili susretne borbe ili gonjenja. Koji će od ta dva načina preovladati — zavisiće, prvenstveno, od toga gde su se glavne snage za PDB (snage udara) našle u odnosu na desant i objekat njegovog dejstva.

Ukoliko se glavne snage za PDB kreću od objekta dejstva ka rejonima spuštanja desanta — PDB može primiti karakter susretne borbe. Međutim, ukoliko su rejoni spuštanja desanta između objekata koji su cilj njegovog dejstva i glavnih snaga PDB — borba će imati obeležja gonjenja.

U oba slučaja treba očekivati intenzivnu avijacijsku podršku vazdušnog desanta dok je u pokretu, a u isto vreme postoji mogućnost spuštanja manjih vazdušnih desanata na pravcima kretanja glavnih snaga spuštenog desanta — radi zauzimanja važnih zemljišnih i drugih objekata čijim se držanjem obezbeđuju povoljni uslovi za borbu i manevar glavnine. To zahteva da se jedinice RV i jedinice PVO i dalje angažuju u borbi protiv transportne avijacije i na obezbeđenju pokreta i podrške borbe glavnih snaga za PDB. LBA će imati osnovni zadatak da dejstvuje protiv glavne kolone spuštenog desanta koja se kreće ka objektu napada, a, zavisno od situacije, i po oklopnim snagama — ako se probijaju sa fronta radi spajanja sa desantom.

Pošto će borbeni poredak snaga za PDB, zavisno od situacije, imati elemente poretka za susretnu borbu, odnosno gonjenje, to se na njihovim zadacima nećemo posebno zadržavati, već samo ukazati na neke karakteristike zajedničke za oba načina PDB u ovoj fazi:

— snage TO ili KoV-a JNA koje su već angažovane u borbi sa vazдушnim desantom ispoljavaju maksimalnu aktivnost, bilo da presreću njegove kolone ili onemogućavaju odvajanje snagama desanta. Kada se osujeti manevar glavnih snaga desanta odmah se angažuju sve raspoložive snage za PDB radi njegovog razbijanja i uništenja;

— komanda — štab za rukovođenje PDB, od avijacije i preko drugih izvora, mora osigurati redovno pritičanje podataka o stanju i manevru snaga agresora, te preuzeti inicijativu i uskladiti dejstva svih učesnika PDB;

— dejstva snaga PDB u takvim situacijama moraju biti ofanzivna, brza, smela i krajnje uporna, kako se desantu ne bi dozvolilo da predahne;

— upotreba glavnih snaga PDB (pogotovo ako njihovu osnovu čine oklopne jedinice) treba da osigura presretanje osnovnih snaga desanta, ispoljavanje bočnih udara radi razbijanja glavnine desanta na manje delove i sprečavanja da ovlada objektima napada;

— jedinice TO i druge koje se nađu na pravcu nastupanja desanta, kao i stanovništvo, treba koristiti za postavljanje zaseda, za zaprečavanje i udare na bokove obrazovanih kolona spuštenog desanta;

— vatru avijacije i artiljerije treba sasrediti na glavne snage desanta i jedinicu agresora koja se najviše približila objektu dejstva desanta;

— rezerva se, pogotovo ako raspolaže helikopterima za transport, može upotrebiti za presretanje snaga desanta u pokretu ili za ojačavanje snaga PDB koje brane objekat kojem teži desant.

U toj fazi PDB neophodno je obezbediti stvarnu saradnju sa snagama koje dejstvuju na frontu, pogotovo ako njihova artiljerija i rezerve mogu uzeti učešća u toj borbi, odnosno kada od upornosti i držanja položaja na frontu zavisi uspeh snaga u PDB.

Pri konačnoj likvidaciji okruženih delova vazdušnog desanta treba računati na njihov veoma žilav otpor, ali i na potrebu njihovog brzog uništenja, jer se i naizgled beznadežna situacija za desant brzo može poboljšati. To agresor može obezbediti na više načina: masovnom vazdušnom podrškom sračunatom da se okruženi delovi probiju u određeni rejon gde bi ih letelice prihvatile i evakuisale; slanjem okruženim snagama (vazdušnim putem) neophodnih pojačanja, odnosno spuštanjem novih talasa u isti ili susedni rejon kako bi se osujetio plan uništavanja okruženog desanta; ubrzanim prodorom snaga sa fronta, čak i po cenu najvećih žrtava, radi spajanja, odnosno spasavanja desanta; obezbeđenjem snažne podrške avijacije kako bi se delovi desanta evakuisali spuštanjem helikoptera neposredno u okruženi rejon.

C. SPECIFIČNOSTI PDB NA PRIVREMENO ZAPOSEDNUTOJ TERITORIJI

1. — *Uslovi za vođenje PDB*

Borba protiv vazdušnih desanata agresora vodiće se na čitavom ratištu (na frontu, u vlastitoj pozadini i na privremeno zaposednutoj teritoriji), odnosno svugde tamo gde ih agresor bude upotrebljavao. Mada će principi vođenja PDB u svim uslovima biti, uglavnom, jedinstveni, ipak će konkretan ambijent vođenja borbe imati i mnoštvo svojih karakteristika. Upravo zbog toga što će PDB na privremeno zaposednutoj teritoriji, zbog uticaja raznovrsnih faktora, biti veoma složena i imati više svojih specifičnosti — nameće se potreba da ona bude i posebno razmotrena.

Naša teritorija koju bi agresor, u toku izvođenja borbenih dejstava, uspeo da zaposedne — predstavlja poseban borbeni ambijent u kome su snage »izmešane«. Taj prostor će agresor samo delimično zaposesti, pored ostalog i zbog toga što će naše oružane snage neke delove i te teritorije zadržati i oružjem sprečiti pristup agresoru, dok će neke i osloboditi od agresora. Međutim, agresor neće moći da drži i obezbeđuje sve objekte jer bi mu to anga-

žovalo velike snage.¹¹⁹ Zato će se, pre svega, orijentisati na držanje važnih centara, vitalnih objekata, značajnih saobraćajnih čvorišta i komunikacijskih pravaca koji mu omogućuju manevar i pothranjivanje snaga na frontu, zatim na kontrolu i korišćenje teritorije, materijalnih dobara i stanovništva, uspostavljanje okupacione vlasti, kao i na sprečavanje oružane borbe i drugih oblika otpora.

Radi sticanja potpunije predstave o stanju na privremeno zaposednutoj teritoriji, treba dodati činjenicu da se na tom delu zemlje ne prekida delovanje našeg društveno-političkog sistema (sve društvene strukture produžavaju svoju aktivnost, prilagođavajući oblike delovanja konkretnim uslovima), da naše oružane snage (prvenstveno jedinice TO) produžavaju borbena dejstva i da sve društvene strukture, dakle celo stanovništvo, svim snagama i sredstvima razvijaju masovan otpor protiv agresora.

Naše oružane snage će na privremeno zaposednutoj teritoriji izvoditi stalnu borbenu aktivnost i imati slobodu u izboru objekata dejstva, koristeći se pri tome partizanskom taktikom i svestranom podrškom stanovništva. Zbog toga će agresor, i pored toga što je tehnički superioran u odnosu na naše snage, posebno u težoj borbenoj tehnici, biti stavljen u težak položaj. Fizičko prisustvo snaga agresora na našem prostoru stvaraće unosne objekte za brza i iznenadna dejstva koja će primenjivati naše snage, a stanovništvu neće promaći nikakav pokret, promena u rasporedu i drugi postupci snaga agresora. Te okolnosti će prisiljavati agresora da se efikasno suprotstavi našim snagama, što znači da i sam dejstvuje brzo i iznenadno. On će svoja dejstva, prvenstveno, zasnivati na povećanoj upotrebi vazdušnih desanata. Desanti će pretežno biti taktički i diverzantski, dok će se za njihovo prevoženje, uglavnom, koristiti helikopteri. Na takav zaključak nas navode razvoj savremene ratne tehnike i saznanja do kojih se dolazi analizom ratnih iskustava, od kojih neka najnovija imaju poseban značaj.

¹¹⁹ Prema izvorima sa Zapada, Amerikanci su za obezbeđenje svojih baza i objekata u J. Vijetnamu, neprestano izloženih udaru, angažovali tako brojne snage da u ofanzivnim dejstvima protiv FNO nisu mogli upotrebiti više od 50 odsto svojih efektiva.

Iskustva iz nacionalnooslobodilačkih i antikolonijalnih ratova, vođenih u poslednje tri decenije (Vijetnam, Laos, Kambodža, Alžir, Kongo, Angola i druge portugalske kolonije u Africi, itd.), ukazuju na to da su kolonijalne trupe i snage agresora, upravo radi postizanja brzine i efikasnosti u borbi protiv ustanika, u sve većoj meri upotrebljavale vazdušnodesantne snage. Takva praksa je dovela do umanjivanja značaja oklopnih snaga, ranije nosioca efikasnosti. Međutim, razvoj tehnike, posebno usavršavanje helikoptera, neposredno utiče i na upotrebu vazdušnih desanata, jer masovnija upotreba helikoptera u vazdušnodesantnim dejstvima postepeno uslovljava potiskivanje padobranskih desanata.

Francuzi su u borbi protiv Vijetnamaca i drugih naroda Indokine, radi ugušivanja ustanaka i održavanja kolonijalne uprave, u periodu od 1946. do 1954. godine upotrebili preko 150 vazdušnih desanata, uglavnom padobranskih.¹²⁰ Već u borbi protiv naroda Alžira u sve većoj meri se upotrebljavaju helikopteri, i to ne samo za prevoženje snaga desanta, čime se smanjuje obim upotrebe transportne avijacije, već se te letelice i naoružavaju.

Američka agresija na Vijetnam, mada je doživela krah, dovela je do još veće afirmacije helikoptera, ističući ga kao nezamenjivo sredstvo ne samo za prevoženje ljudi i materijalnih potreba nego i kao borbeno sredstvo za vatrenu podršku, izviđanje, vezu i komandovanje, za manevar, snabdevanje i evakuaciju na bojištu i mnoge druge specijalne zadatke. Već posle 1965. godine helikopteri su na vijetnamskom ratištu masovno korišćeni, da bi se njihov broj u 1971. popeo na 4.000. Upotreba helikoptera protiv snaga otpora je, prema američkim ocenama, veoma ekonomična. Sam general Vestmorlend, u jedno vreme (do juna 1968) komandant američkih snaga u J.

¹²⁰ Desanti su bili različite jačine — od grupe padobranaca do nekoliko bataljona. U najjačem, kod Dijen Bijen Fua (novembar 1953), spušteno je 4.545 ljudi i 190 tona materijala. Četiri su bila jačine preko 2000, a šest preko 1000 ljudi.

Vijetnamu, rekao je javno: da nije bilo helikoptera moralo bi se raspolagati sa još milion američkih vojnika.¹²¹

Navedena skica stanja na privremeno zaposednutoj teritoriji, kao i masovna upotreba vazdušnih desanata u borbi protiv nacionalnooslobodilačkih pokreta u svetu, navode na zaključak da će i u našim uslovima upotreba helikopterskih desanata biti osnovni, možda je tačnije reći preovlađujući način borbe agresora protiv naših oružanih snaga koje će dejstvovati na privremeno zaposednutoj teritoriji.¹²² Analogno tome, borba protiv vazdušnih desanata agresora biće jedan od najvažnijih zadataka jedinica TO koje dejstvuju na tom prostoru.

Na privremeno zaposednutoj teritoriji PDB će biti znatno složenija i u svakom pogledu teža nego na ostalom delu našeg prostora — u vlastitoj pozadini ili na frontu. Ovo će, pored ostalog, biti uslovljeno smanjenim mogućnostima, ili čak odsustvom upotrebe teže borbene tehnike

¹²¹ Američke snage u J. Vijetnamu ionako nisu bile male — 20. januara 1969. godine brojale su 550.000 ljudi (ne računajući ljudstvo američke ratne mornarice i avijacije koje je vršilo vazdušnu podršku sa nosača aviona i iz baza sa teritorije Tajlanda i drugih zemalja). SAD su na tom prostoru angažovale više snaga nego protiv Japana u drugom svetskom ratu. Ako se tim snagama pribroji 800.000 vojnika sajgonskog režima i oko 70.000 vojnika ostalih američkih saveznika, onda se ta brojka penje na preko 1,400.000 ljudi, i dobija odnos jedan vojnik protiv svakih 10 stanovnika J. Vijetnama (V. G. Barčet, »Pobeda naroda Vijetnama«, VIZ 1973, str. 22—23).

¹²² Razumljivo je da se na rat u J. Vijetnamu, vođen u specifičnim okolnostima, ne sme gledati kao na obrazac prema kome bi se vodila naša oružana borba, pa i PDB na privremeno zaposednutoj teritoriji; naši društveni, materijalni, organizacioni i drugi uslovi sasvim su drukčiji. Međutim, za nas su svakako od interesa stečena iskustva, pogotovu s gledišta traženja i nalaženja odgovora na pitanje kako se vijetnamski narod, brojno mali, sa oskudnim borbenim i drugim sredstvima, ali odlučan da izvojuje svoju slobodu, mogao uspešno suprotstaviti SAD, najvećem vojnom i ekonomskom kolosu savremenog sveta. Za savremenu ratnu veštinu je posebno interesantno da se sagledaju i izuče borbeni i drugi postupci snaga FNO kojima su one onemogućile američke vazdušnopokretne snage, obilato podržavane avijacijom, da postižu ciljeve u svojim operacijama, mada se zna da je vijetnamska strana od sredstava PVO imala samo streljačko naoružanje, protivavionske mitraljeze, nešto LPAA (kal. 37 mm) i, u poslednjim godinama rata, lake PAR tipa »strela«.

u PDB od strane naših snaga (avijacije, oklopnih snaga, artiljerije za podršku, sredstava PVO, osobito PAR i PAA — sem lakih prenosnih sistema), poremećenim sistemom VOJ, veza i kontrole vazdušnog prostora. Agresoru se, usled gustog vazdušnog saobraćaja i čestih letova njegove avijacije (koju će biti otežano pratiti), pružaju mogućnosti da, upotrebom vazdušnih desanata, lakše ostvari iznenađenja.

Ako se svemu tome dodaju i teškoće u vezi sa izvođenjem manevra snagama, snabdevanja municijom i ostalim sredstvima za borbu i život, dobija se potpunija slika o složenim uslovima za organizovanje i vođenje PDB, što se mora odražavati na borbene postupke naših snaga, pa i na cilj PDB. U vlastitoj pozadini i na frontu cilj PDB je da se vazdušnodesantne snage agresora razbiju i unište, kako bi im se onemogućilo da ovladaju važnim objektima na desantnoj prostoriji i sprečilo spajanje sa snagama koje dejstvuju sa fronta, a samo izuzetno, kada to odnos snaga ne dozvoljava, cilj PDB može biti blokada i sprečavanje širenja desantiranih snaga, i to samo privremeno, da bi se stvorilo vreme za pristizanje naših jačih snaga radi preduzimanja odlučnog napada na vazdušni desant. Na privremeno zaposednutoj teritoriji, međutim, takav radikalni cilj PDB biće objektivno teže ostvarljiv, mada mu, kada god to situacija i odnos snaga dozvoljavaju, treba težiti. Na takav zaključak upućuju novija ratna iskustva, posebno iz J. Vijetnama. Činjenica je da su Amerikanci — i pored znatnih snaga za izviđanje iz vazduha, primene najsavremenije elektronske tehnike i totalne obaveštajne aktivnosti — teško dolazili do podataka o snagama FNO, ali bi zato, odmah posle otkrivanja snaga protivnika, veoma brzo reagovali — dejstvom avijacije i upotrebom helikopterskih desanata.¹²³ Jačina snaga koje su upotrebljavane kao helikopterski desant bila je različita. Ona je zavisila od karaktera zadatka i jačine protivnika, a kretala se od čete do brigade.

¹²³ Bilo je primera da su delovi snaga desantiranih helikopterima služili, u neku ruku, kao mamac za protivničke snage — da bi se uspostavio borbeni kontakt sa njima, a zatim bi se upotrebile glavne snage desanta radi uništenja otkrivenih jedinica FNO.

Radi uništavanja otkrivenih snaga primenjivani su raznovrsni oblici manevra (»okruženje«, »čekić i nakovanj«, »prsten«, »kandže«, »dvoglavi orao«, »linija« i dr.), pri čemu su helipokterski desanti imali odlučujuću ulogu i bili osnovni nosilac manevra. Helikopterima je desantirana i borbena tehnika, uključujući i oklopna sredstva, vršeno snabdevanje i evakuacija.

Mnogi američki autori, analizirajući borbena iskustva iz vijetnamskog rata, tvrde da bi helikopterski desanti lako izlazili kao pobednici iz okršaja sa partizanima, ukoliko ovi ne bi prekidali borbeni kontakt i nanosili nove udare tamo gde nisu očekivani.

Na osnovu navedenog može se konstatovati da cilj PDB na privremeno zaposednutoj teritoriji ne mora uvek zavisiti od trenutnog odnosa snaga, pa se zbog toga *neće uvek po svaku cenu ići na uništenje vazdušnog desanta agresora*, posebno kada se proceni da agresor vazdušni desant upotrebljava radi otkrivanja rasporeda naših snaga, odnosno vezivanja naših snaga do pristizanja njegovih glavnih snaga (vazdušnim ili kopnenim putem), koje bi mogle brzo stići i ugroziti naše snage ukoliko se budu odsudnije angažovale u PDB.

Razmatranju ove problematike, kao i konkretnom sagledavanju uslova za PDB na privremeno zaposednutoj teritoriji, treba prilaziti krajnje elastično, ne robujući šablonu, jer situacija neće biti svuda jednaka, pa ni uslovi za PDB na ovom prostoru. Na većim slobodnim teritorijama, gde je oružjem, onemogućen pristup snagama agresora, ili su one borbom proterane sa te teritorije, a osobito ukoliko su sačuvane naše znatne snage i odgovarajuća borbena sredstva, dobro organizovana služba VOJ, kao i razvijena aktivnost raznih društvenih institucija — uslovi za organizaciju i vođenje PDB će biti povoljniji i približavati se uslovima u vlastitoj pozadini, i to i po načinu dejstva i po cilju koji se želi postići protivdesantnom borbom. Međutim, na teritoriji gde se nalaze baze ili drugi važni objekti koje drže jake snage agresora, kao i u neposrednoj njihovoj okolini gde snage agresora češće zalaze, odnosno gde zemljišni i drugi uslovi nisu pogodni za duži boravak i dejstvo većih snaga TO

i gde će biti otežani uslovi za vođenje PDB — cilj te borbe će biti usklađen sa mogućnostima koje su u takvim situacijama svakako skromnije, posebno zbog što upotrebljenom desantu mogu brzo da pristignu pojačanja.

Svaka konkretna ratna situacija opredeljuje borbene postupke snaga u borbi uopšte, pa i postupke jedinica TO i PDB. Drugim rečima, od štabova TO i komandi jedinica na privremeno zaposednutoj teritoriji traži se da solidno poznaju situaciju, kao i postupke agresora pri upotrebi vazdušnih desanata, te da na bazi toga pronađu celishodno rešenje u pogledu vođenja PDB. Iako situacija može biti bezbroj i, analogno tome, borbenih postupaka, ipak treba pokušati da se ukaže na neka od tih rešenja.

Pre svega, mora se poći od činjenice da će agresor na privremeno zaposednutoj teritoriji gospodariti vazdušnim prostorom, i to i u pogledu izviđanja i u pogledu vatrenog dejstva i manevra, što znači da će imati visok stepen pokretljivosti i blizine u izvođenju intervencija, pri čemu će posebnu ulogu imati helikopterski desanti. To mu omogućava da:

— brzo sasređuje vatru avijacije i helikoptera po našim otkrivenim snagama ili materijalnim sredstvima, a zatim da ih, upotrebom vazdušnog desanta, okruži i uništi;

— presreće naše snage u pokretu, preduzima mere zaprečavanja, postavlja zasede, poseda prelaze, prevoje i druga uska grla na pravcu njihovog kretanja (bilo da kreću ka objektu dejstva — napada, zasede, diverzije i sl., da se izvlače iz borbe, vrše prebaziranje ili drugi manevar) u toku ili van borbe;

— deblokira svoje snage koje su pale u okruženje, upale u zasedu i sl., odnosno da brzo pritekne u pomoć svojim snagama koje su u kritičnoj situaciji.

Svaka od navedenih situacija, zavisno od odnosa snaga, karaktera zemljišta, težine predstojećeg zadatka, vremena i mnogih drugih okolnosti — zahtevaće preduzimanje odgovarajućih postupaka. Jednom će biti neophodno da se, po svaku cenu, uništi vazdušni desant kako bi se izvršio postavljeni zadatak ili preodolela kriza, drugi put da se blokira spuštene desant, odnosno veže delom

snaga, kako bi se glavnini obezbedila sloboda akcije. Mada će neka situacija nalagati da se jedinica ne upušta u PDB, već da prekine borbeni kontakt sa snagama agresora, ili promeni smer kretanja kako bi izbegla borbu, biće i takvih koje će zahtevati upornu i krajnje odsudnu borbu protiv desanta — bar za određeno vreme, dok se izvede pregrupisanje ili izvlačenje ugroženih snaga, materijalnih sredstava, bolnica, zbegova stanovništva, rukovodstava ili drugih važnih institucija društveno-političkih zajednica koje su se našle u teškoj situaciji.

Razumljivo je da pored iznetih situacija i postupaka u PDB, gde je inicijativu uglavnom imao agresor, može biti i biće i drugih u kojima štabovi i komande jedinica TA treba da izbere inicijativu i nameću svoju volju agresoru, pripremaju mu iznenađenja i PDB vode u povoljnijim uslovima. Od mnogih mogućnosti ističemo sledeće:

— prilikom izvođenja borbenih akcija po snagama i sredstvima agresora (napadi na uporišta i posade, komunikacije i objekte na njima, postavljanje zaseda, izvođenje većih diverzija i sl.) i kada se dođe do zaključka koje će snage agresora, odakle i na koji način intervenisati, posebno kada su u pitanju vazdušnodesantne snage — treba, u isto vreme, izvesti vatrene udare, prepade i demonstrativne napade na snage i sredstva agresora koje mogu učestvovati u intervenciji (aerodrome, helidrome, logore vazdušnodesantnih snaga i sl.) kako bi im se naneli gubici i onemogućila intervencija, odnosno sopstvenim snagama omogućilo izvršenje zadatka;

— postavljanje protivhelikopterskih zaseda na pravcima leta ili u rejonima upotrebe helikopterskih desanata treba šire primenjivati. Pošto će se helikopteri, da bi iznenadili naše snage, koristiti niskim letom, nude se mogućnosti da se deo snaga sa pogodnim vatrenim sredstvima (LPAA, pa-mitraljezi i mitraljezi) postavi u zasedu i dejstvuje na helikoptere u niskom letu. Pogodna mesta za postavljanje zaseda mogu biti pravci (udolja) oko helidroma (baza) agresora, prilazi objektima na koje napadaju naše jedinice — kada se očekuje intervencija vazdušnodesantnih snaga, prilazi ili rejonu u blizini objekata koji su cilj dejstva vazdušnih desanata. Zasede se takođe mogu organizovati u rejonima gde su vođena bor-

beni dejstva i gde je ostala veća količina oštećene borbeni tehnike koju su prisilno napustile naše snage, pa se očekuje da agresor organizuje njeno izvlačenje-evakuaciju vazдушnim putem;

— u određenim situacijama mogu se preduzeti mere obmane agresora (operativno maskiranje), pripremiti lažni napad na objekat dejstva i izazvati upotreba vazdušnog desanta agresora, a stvarne snage postaviti u pogodan položaj za uništenje desantiranih snaga. Takav postupak zahteva svestrane i brižljive pripreme koje mogu da realizuju veće jedinice i štabovi TO širih društveno-političkih zajednica;

— osiguranje predstojećih pravaca kretanja postavljanjem stalnih osiguranja duž marš-rute (posebno na tesnace, prelaze, prevoje i druga osetljiva mesta gde se očekuje moguća upotreba vazdušnodesantnih snaga agresora) kako bi se onemogućilo iznenađenje i osigurali što povoljniji uslovi za vođenje PDB. U načelu, za takve zadatke se koriste prostorne jedinice TO i delovi jedinice koja organizuje pokret.¹²⁴

2. — *Mere i postupci u PDB*

Radi organizovanog i uspešnog vođenja PDB na privremeno zaposednutoj teritoriji neophodno je da oružane snage i organi društveno-političkih zajednica preduzmu mnoge mere i postupke, među kojima su:

1. Organizovanje službe VOJ koja treba da obuhvati čitavu privremeno zaposednutu teritoriju — kako prostor koji drže snage agresora tako i slobodnu teritoriju. Sa tom službom treba povezati tajne osmatračke stanice koje treba organizovati za neprestano osmatranje aerodroma

¹²⁴ Jedinice TO će izvođenjem borbenih dejstava (napad, prepad, zaseda i sl.) otkriti agresoru svoje prisustvo, a ovaj će nastojati da sa njima održi borbeni kontakt i, presretanjem helikopterskim desantom, razbije ih i uništi. Stoga je osiguranje pravca izvlačenja neophodno. Taj problem nije bio jače izražen u NOR-u, jer su bespuća (šumovito i brdsko zemljište) obično činila sigurne baze za naše snage. U savremenom ratu i tamo će brže da stigne onaj ko raspolaže helikopterima.

i helidroma, odnosno baza kojima se koristi agresor, posebno onih gde su stacionirane njegove snage za intervencije i specijalne jedinice za subverzivna dejstva. Na tim zadacima se angažuju snage TO (prostorne jedinice), službe i organi društveno-političkih zajednica, organizacije udruženog rada, društveno-političke i druge društvene organizacije i stanovništvo.

Otkrivanje podataka o snagama agresora, sudeći po svemu, neće predstavljati teškoću, ne bar toliku kolika je organizovanje sistema veza za obaveštavanje — kako bi ti podaci što pre stigli do zainteresovanih. Stoga će štabovi TO i opštine morati unapred da pripreme sredstva za organizovanje odgovarajućih centara koji će sabirati podatke sa određene teritorije i prenositi ih zainteresovanim komandama jedinica, štabovima i organima društveno-političkih zajednica. Da bi podaci brzo pritali do tih centara mora se razraditi sistem signala-ugovorenih znakova koji u takvim okolnostima mogu da odigraju značajnu ulogu.

2. Neprekidnim i iznenadnim udarima po vazduhoplovnim bazama — letelištima i objektima infrastrukture kojima se koriste vazduhoplovne i vazdušnodesantne snage agresora, tim snagama treba nanositi gubitke, preduhitriti ih u upotrebi, odnosno umanjiti njihovu borbenu efikasnost.¹²⁵ Objekti dejstva, kao i borbeni postupci, mogu biti veoma raznovrsni — počev od vatrenih udara sa udaljenja (minobacačima, bestrzajnim topovima, bacačima raketa), preko neposrednih napada ili diverzantskih akcija na aerodrome i helidrome radi uništenja letelica i drugih uređaja, skladišta goriva i ubojnih sredsta-

¹²⁵ Tokom NOR-a naše snage su, da bi nanele gubitke avijaciji neprijatelja, izvodile napade na aerodrome (Rajlovac i Leskovac), vatrene udare artiljerijom i minobacačima (Kraljevo i Cerklje), zatim diverziju kod V. Gorice i više sabotaža u fabrici »Teleoptyk« u Zemunu koja je proizvodila navigacione instrumente za potrebe nemačkog vazduhoplovstva.

Snage FNO u J. Vijetnamu veoma često su izvodile vatrene udare po američkim bazama — istovremeno sa više vatrenih grupa i sa raznih pravaca, što je ovima otežavalo protivdejstva. Prema izvorima sa Zapada, od 5.000 američkih helikoptera uništenih u Vijetnamu, samo je 38,4 odsto oboreno, dok je najveći deo, tačnije 61,6 odsto, uništen na letelištima.

va, pilota i drugog tehničkog osoblja, do udara po vazdušnodesantnim snagama radi ometanja priprema, sprečavanja dejstva i sl. Dejstvom po objektima VOJIN, zatim po remontnim kapacitetima, centrima za obuku, atentatima na komandni kadar, kao i raznim sabotажama itd. može se i posredno doprineti smanjivanju borbene aktivnosti agresora, odnosno uspehu PDB.

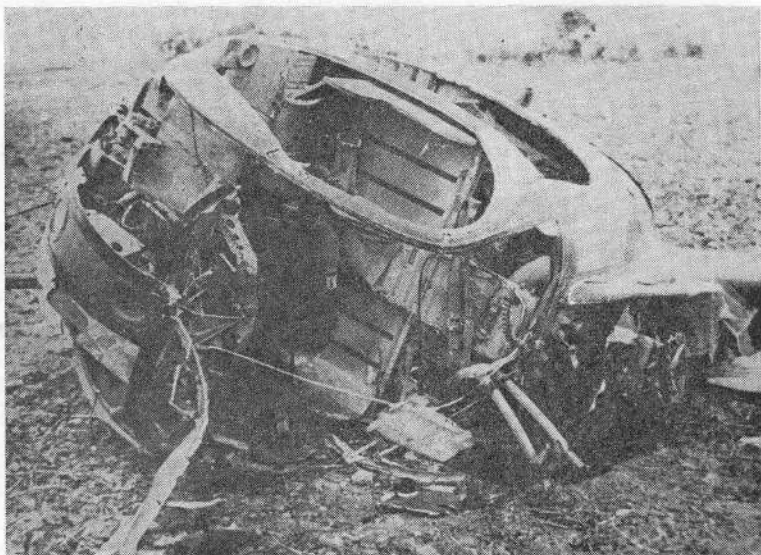

Sl. 51 — Američki helikopteri u bazi Birmingen u J. Vijetnamu — polaze u borbu protiv snaga FNO (1968. godine)

3. Stalna kontrola teritorije, bilo da se radi o većoj slobodnoj teritoriji ili rejonima u kojima su raspoređene naše društvene institucije, materijalna dobra, odnosno gde baziraju naše jedinice TO, a osobito kada su u pitanju rejoni i objekti za koje se proceni da mogu postati cilj dejstva desanta — predstavlja nepohodnu meru za sprečavanje ubacivanja i dejstva manjih vazdušnih desanata. Ta mera pretpostavlja da se neposrednim osiguranjem zaštite važni objekti, a patroliranjem i zasedama na mogućim prilazima objektima spreči svako kretanje sumnjivih lica u određenim rejonima. Na tim zadacima,

pored prostornih jedinica TO, milicije i lovaca, angažovaće se i stanovništvo, a za intervencije na određenom prostoru potrebno je imati jedinicu borbenu spremnu za brza dejstva.

4. Svaka jedinica TO — nalazila se ona u borbi, na maršu ili na odmoru — mora biti spremna da brzo stupi u PDB. Zbog toga je neophodno da, pored neposrednog

Sl. 52 — Uništeni američki helikopter u J. Vijetnamu

borbenog, marševskog i drugog obezbeđenja, uvek ima predviđen deo snaga — bilo u vidu rezerve ili dežurne jedinice — koji će stalno biti spreman da se trenutno angažuje u PDB i stvori uslove glavnim snagama za organizovano stupanje u borbu ili preduzimanje manevra koji je u datoj situaciji celishodan (izvlačenje, pregrupisavanje, napad, odbrana i sl.).

5. Dugo zadržavanje sopstvenih jedinica u istom regionu, bez obzira na to da li su u borbi ili na odmoru, treba po mogućnosti izbegavati, jer mogu postati objekat

dejstva vazdušnih desanata agresora. Stoga će se pokreti preduzimati češće nego inače i u najvećoj tajnosti, a ponekad će i iznenadno prekidanje borbenog kontakta sa snagama agresora biti jedna od nužnih mera PDB na privremeno zaposednutoj teritoriji. Drugim rečima, PDB treba prihvatiti tamo i na takav način koji će odgovarati našim snagama koje dejstvuju na privremeno zaposednutoj teritoriji.

6. Usled intenzivnog vatrenog dejstva i izviđanja iz vazduha koje preduzima agresor, mogućnosti brze koncentracije vatre po otkrivenim snagama, posebno po snagama koje obezbeđuju objekte i rejone od interesa za vazdušne desante i skromnijih sredstava PVO kojima bi raspolagale naše snage na privremeno zaposednutoj teritoriji — povećan značaj dobijaju mere protivvazdušne zaštite. Zato će biti neophodno da se prikrivanju pokreta sopstvenih snaga posveti izuzetna pažnja (biranjem pogodnih pravaca i ograničenjem dnevnog kretanja), a izradom zaklona i skloništa, kao i maskiranjem jedinica u svim prilikama — smanje gubici. Pored toga, snage civilne zaštite, kao i ostale društvene strukture, treba angažovati na otklanjanju posledica vazdušnih dejstava.

3. — *Karakteristike PDB na slobodnim teritorijama*

Već je napred istaknuto da će način organizovanja i vođenja PDB na većoj slobodnoj teritoriji, gde ima više snaga i borbenih sredstava, biti sličan kao i u vlastitoj pozadini.

Osnova za organizovanje PDB je, kao i u drugim uslovima, svestrana procena situacije na osnovu koje treba izvesti zaključke o tome: koji objekti ili rejoni su osetljivi na vazdušnodesantna dejstva i stepen njihove ugroženosti; koje snage, u koje rejone i sa kakvim ciljem može upotrebiti agresor; sa kojih pravaca ga treba očekivati, kakve će postupke i manevar primeniti desantirane snage, da li će dejstva imati samostalan karakter ili će biti povezana sa dejstvom snaga KoV, odnosno da li je desant deo šire ofanzivne operacije radi zauzimanja slobodne teritorije ili ima deverzantsko-teroristički karakter; kakav

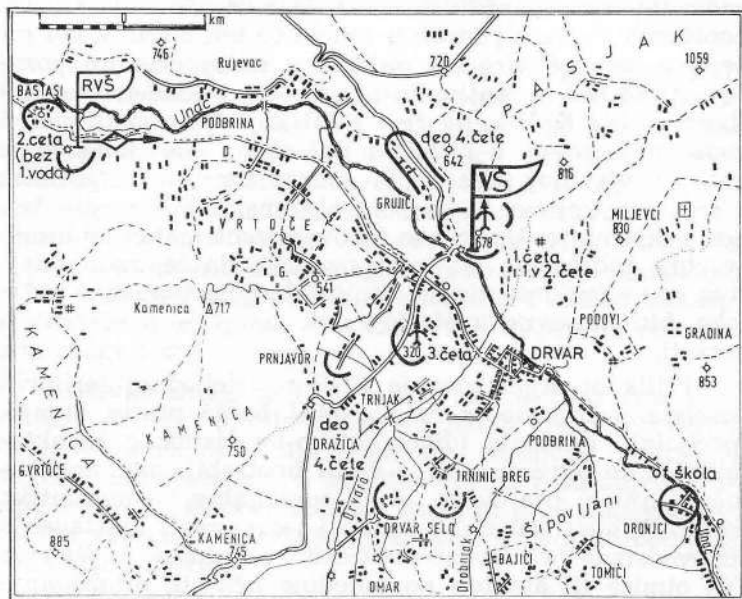
se stepen vazduhoplovne podrške može očekivati i njeni učinci; koje će zemljišne objekte zaposesti snage desanta kao oslonce i sl. Na osnovu takvih zaključaka dolazi se do ocene i odgovora na suštinska pitanja: koje sopstvene snage i sredstva treba angažovati u PDB (kojim štiti objekte i rejone, a koje imati za intervenciju, šta treba zaprečiti, kakav manevar primeniti i sl.), koja će komanda ili štab TO rukovoditi PDB i kakav je cilj koji se želi postići.

Za organizaciju PDB na slobodnoj teritoriji kao celini odgovoran je štab TO one društveno-političke zajednice kojoj ta teritorija pripada, odnosno štab TO šire društveno-političke zajednice (republike ili pokrajine) ako boravi na toj slobodnoj teritoriji. Štab će dati osnovu za organizaciju PDB na slobodnoj teritoriji — utvrđivanjem najosetljivijih i najvažnijih objekata — rejonu gde se mogu očekivati vazdušnodesantne snage agresora i određivanjem snaga za vođenje PDB u njima, kao i štaba TO ili komande jedinice TO koji će u određenom rejonu objedinjavati sve snage za PDB. Međutim, svaki štab TO uže društveno-političke zajednice (opštine i zone) odgovoran je za organizovanje PDB na svojoj teritoriji, bez obzira da li je takav zadatak dobio od pretpostavljenog štaba TO. Taj princip takođe važi za sve jedinice TO, kao i druge društvene institucije na slobodnoj teritoriji, a posebno one koje mogu postati objekat dejstva vazdušnodesantnih snaga.

Jače vazdušne desante, dakle taktičkog i operativnog značaja, agresor će upotrebljavati u okviru širih ofanzivnih dejstava koje preuzima radi zauzimanja veće slobodne teritorije, razbijanja glavne grupacije naših oružanih snaga, odnosno baznog područja slobodne teritorije (gde su grupisani proizvodno-uslužni kapaciteti, materijalne rezerve, bolničke baze ili rukovodstvo šire društveno-političke zajednice.¹²⁶

¹²⁶ Nemački vazdušni desant na Drvar (25. maj 1944) predstavljao je poduhvat u kojem se, u sklopu šire ofanzivne operacije na centralnu slobodnu teritoriju, želelo likvidirati rukovodstvo NOB Jugoslavije sa maršalom Titom na čelu. (U Drvaru su tada bili Vrhovni štab NOVJ, Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije, najviši organi AVNOJ-a i CK KPJ). Iako je desant brojao

RASPORED SNAGA PRATEĆEG BATALJONA VRHOVNOG
ŠTABA ZA PDB U DRVARU (25. maj 1944)

900 padobranaca i bio podržan sa 100 borbenih aviona — on nije izvršio postavljeni zadatak, zahvaljujući odlučnosti i borbenosti naših boraca, starešina i stanovništva koji su se svim snagama i svim sredstvima suprotstavili desantu.

Iako su snage za PDB bile relativno male (Prateći bataljon sa oko 350 boraca i Oficirska škola Vrhovnog štaba NOVJ sa 137 slušalaca, od kojih je samo polovina imala puške i automate, a ostali samo pištolje) one su, osloncem na ranije preduzete pripreme i visoki stepen borbene gotovosti, organizovano prihvatile borbu sa snagama desanta, nanoseći im gubitke od početka spuštanja, odbile su nekoliko snažnih napada na Pećinu (sedište Vrhovnog štaba) i stvorile potrebno vreme za pristizanje drugih snaga koje su se uključile u PDB — 3. brigada 6. proleterske (ličke) divizije (opširnije o rasporedu snaga za PDB u Drvaru vidi pregled XX).

Najvažniji objekti, najosetljiviji na vazdušnodesantna dejstva, biće, sem snagama za neposredno obezbeđenje, branjeni i sredstvima PVO — LPAA, PAR prenosnog tipa i streljačkim naoružanjem. U takvim situacijama način upotrebe vazdušnih desanata i angažovanje vazdušnih snaga u podršci u osnovi će biti sličan kao i pri dejstvu na odgovarajuće objekte u našoj vlastitoj pozadini. Upotreba desantiranih snaga biće usklađena sa dejstvom snaga KoV-a, pa će i PDB koju će organizovati i voditi naše snage u principu biti slična onoj koja će se voditi u vlastitoj pozadini — izuzev toga što bi jedinice i sredstva kojima bi raspolagale snage TO mogle biti nešto skromnije. Upravo se na ovoj problematici ne bismo posebno zadržavali, ali treba naglasiti da će, radi sadejstva sa većim desantima i samostalnog izvršavanja zadataka, biti masovno upotrebljavani manji — diverzantski desanti.

Prilikom organizovanja PDB na slobodnoj teritoriji posebna pažnja se mora posvetiti *borbi protiv manjih specijalnih desanata* (diverzantsko-terorističkog karaktera) koje će agresor veoma često upotrebljavati, angažujući u njima, pre svega, svoje specijalne i emigrantske snage. Njihovi zadaci su brojni i raznovrsni: uništavanje rukovodstava društveno-političkih zajednica i štabova TO, otmice ili atentati na pojedine ličnosti, oslobađanje zarobljenika ili otkrivenih agenata agresora, uništavanje skladišta, proizvodnih i remontnih kapaciteta, bolnica i drugih ustanova koje služe stanovništvu i oružanim snagama, zatim rušenje objekata na komunikacijama i centara veze, te izazivanje veštačkih epidemija, prikupljanje obaveštajnih podataka, priprema prostorija za spuštanje jačih vazdušnih desanata i mnoštvo drugih subverzivnih aktivnosti koje bi imale za cilj unošenje opšte nesigurnosti i dezorganizacije na privremeno zaposednutoj teritoriji.¹²⁷ Takvi vazdušni desanti pretežno će biti prevoženi

¹²⁷ Treba imati u vidu da će agresor za takve zadatake koristiti specijalno obučene i pripremljene snage, čije će ljudstvo biti dobro uvežbano i poznavati konkretne prilike i jezik kojim se govori na tom području. Koristiće se raznim lukavstvima i vršiti prerusavanja, što će otežavati otkrivanje i uništavanje onih desa-

helikopterima, a delom i avionima. Oni obično nemaju tendenciju spajanja sa drugim snagama, već nakon izvršenja jednog zadatka preduzimaju dejstva na sledeće objekte, da bi po njih, posle završetka njihove misije, došli helikopteri (u unapred određene rejone) i evakuisali ih.

Bitne preduslove za uspeh borbe protiv vazdušnih desanata te vrste činiće: dobro neposredno obezbeđenje objekata i drugih institucija; zaprečavanje prilaza; postavljanje zaseda i osmatračkih stanica na pravcima moguće upotrebe desanta; kontrola teritorije u koju se, pored oružanih snaga, masovno uključuje stanovništvo i ostale društvene strukture, itd. Pri tome je najbitnije da se pravovremeno otkriju snage agresora (rejon spuštanja, jačina i sastav), procene njegove namere i odmah otpočne protivdejstvo kojim se, u suštini, želi da unište desantirane snage i spreči izvršenje zadatka.

Osnovne snage za PDB u tim okolnostima čine prostorne jedinice TO, bilo da se one nalaze na obezbeđenju objekata ili da obavljaju kontrolu određene teritorije, odnosno ako se nalaze u sedištu opština i mesnih zajednica, kao i pri štabovima TO i služe za brze intervencije. Na tim zadacima angažuju se snage i organi bezbednosti kao i stanovništvo.

Postupci koje će snage predviđene za PDB primeniti kada su u pitanju vazdušni desanti diverzantskog karaktera, mogu biti veoma različiti, što će, pored ostalog, zavisiti od vremena i rejona otkrivanja desanta, stepena ugroženosti objekta i obostranog odnosa snaga.

Agresor će težiti da, upotrebom te vrste desanta, postigne maksimalno iznenađenje i da ih spušta na znatnom udaljenju od objekta dejstva, što ne znači da će prezati i od direktnog spuštanja na objekat ili u pogodan rejon u neposrednoj blizini objekta. Zbog toga će do otkrivanja snaga agresora dolaziti na više načina: osmatranjem vaz-

nata koji se spuste u nebranjene rejone. Zbog toga je nužna svestrana i najprisnija saradnja jedinica oružanih snaga, stanovništva i svih društvenih struktura, kako bi se blagovremeno otkrilo prisustvo svih nepoznatih lica na određenom prostoru.

dušnog prostora, nailaskom desantiranih snaga na zasede (kada se nakon uspešnog spuštavanja približavaju objektu dejstva), patroliranjem i proverom identiteta sumnjivih lica.¹²⁸ Međutim, za naše razmatranje su od posebnog interesa situacije kada su snage desanta otkrivene u rejonu desantiranja ili u neposrednoj blizini objekta na koji su usmerena dejstva desanta.

Kada je desant pušten u očekivani rejon, a raspoložive snage su dovoljno jake, pristupa se uništenju desanta napadom sa kružne osnovice — nastojeći da se ručnim bacačima ili bestrzajnim topovima helikopteri unište, odnosno stave pod snažnu automatsku vatru streličkog naoružanja i to još u momentu prizemljenja, ne dozvoljavajući desantu da se iskrca. Ako su snage desanta otkrivene i nalaze se u podilaženju objektu, a naše raspoložive snage dovoljno jake, onda se deo naših snaga postavlja u zasedu, i to tajno, u vidu potkovice, sa tendencijom zatvaranja kruga oko snaga agresora.

Kada odnos snaga ne dozvoljava primenu navedenog postupka, jedinice koje su predviđene za PDB, odnosno koje se nalaze na obezbeđenju objekata, mogu, pored ostalog, postupiti na jedan od sledećih načina: da pojačaju zaštitu objekta uz istovremeni vatreni udar po snagama desanta — radi nanošenja gubitaka i ometanja u dejstvu, ne gubeći sa njima kontakt sve do pristizanja jačih snaga predviđenih za intervenciju, kojima će pristupiti uništenju desanta. Kada nema mogućnosti za pri-

¹²⁸ Snage TO koje se predviđaju za PDB svoj raspored, manevre i postupke moraju izvršiti u najvećoj tajnosti. Rejoni zaseda, pravci kretanja patrola, objavnice, osmatračnice, kao i druga osiguranja, moraju posedati, odnosno obavljati prikriveno. Snage agresora će nastojati da prikupe podatke o razmeštaju objekata i sistemu obezbeđenja, odnosno rasporedu naših snaga na slobodnoj teritoriji — radi uspešnog dejstva svojih snaga, angažovanjem ili ubacivanjem svoje agenture.

stizanje jačih snaga, a postoje izgledi da će snage agresora napustiti rejon u kojem su otkrivene, rešenje treba tražiti u angažovanju stanovništva da, zajedno sa snagama TO, pristupi uništenju desanta. Deo snaga, sa automatskim naoružanjem, postaviti na pravac kojim će se povlačiti snage desanta, a ostale snage, zajedno sa stanovništvom, organizuju poteru i pretraživanje pokrivenog terena, ali u takvom poretku koji omogućava da se snage desanta nabace na pravac gde je postavljena zaseda. U takvom dejstvu može se računati na uspeh, jer će snage agresora nastojati da izbegnu borbeni kontakt kako bi mogle izvršiti dobijeni zadatak.

002-141

Glava V

OPŠTI ZAKLJUČAK O PROTIVDESANTNOJ BORBI

1. Oružana sila u savremenom svetu i dalje ostaje sredstvo neprekidnog političkog, vojnog i ekonomskog pritiska velikih sila prema manjim i slabije razvijenim zemljama, u čemu istaknutu ulogu imaju vazdušnode-santne snage. Te snage predstavljaju veoma efikasan instrumenat u strategiji ostvarivanja vojno-političkih ciljeva velikih sila i u miru i u ratu, a, ujedno, i elemenat ekonomskog iznuravanja zemalja kojima pretila opasnost od iznenadne agresije čiji je osnovni nosilac vazdušni desant. Upotrebom vazdušnih desanata moguće je brzo ostvarivanje ratnih ciljeva u celini ili pojedinih faza, bilo u konvencionalnim ili nuklearnim uslovima, i maksimalno iskorišćavanje dejstva svih vidova oružanih snaga.

2. Taktički i tehnički postupci koje primenjuju vazdušni desanti u toku izvođenja (osobito u pogledu visine leta, rastresitosti u toku prevoženja, manevra i načina desantiranja) veoma su složeni. Oni su sračunati na to da smanje gubitke desanta pod uslovom da protivnik raspolaze odgovarajućim snagama i sredstvima spremnim za PDB (avijacija, PAR, PAA, razvijenim sistemom VOJ, uređenim i zaprečenim rejonima desantiranja, obučeni i borbeno spremnim snagama u njima, itd.). Ukoliko neki od navedenih elemenata ne bi postojao, tada bi i upotreba desanta za agresora bila znatno olakšana. Zbog toga je nužno razvijati odgovarajuće snage i sredstva, preduzimati mere i postupke koji svi skupa mogu dati najbolje

rezultate u PDB, jer, u isto vreme, služe i kao elemenat odvratanja od upotrebe vazdušnih desanata i agresije u celini.

3. Karakteristike zemljišta na većem delu našeg ratišta (sužavanje pravaca koji vode u unutrašnjost zemlje i veliki broj veštačkih objekata na komunikacijama) ograničavaju agresoru masovno angažovanje oklopnih snaga na pojedinim vojištima. To ga prisiljava da brzinu dejstva zasniva na vertikalnom manevru, odnosno da masovno upotrebljava vazdušne desante i da njima, uz podršku avijacije, ostvaruje duboke prodore u unutrašnjost zemlje i ubrzava nastupanje snaga kopnene vojske sa fronta. Ta okolnost našu zemlju čini posebno osetljivom, a organizaciju PDB na najširem planu veoma aktuelnom.

4. Značaj PDB u koncepciji opštenarodne odbrane uslovljen je ciljem i objektivnim mogućnostima vazdušnodesantnih snaga u savremenom ratu i posledicama koje može imati njihova upotreba na tok i ishod agresije na našu zemlju. U stvari, PDB, po sadržaju, dimenzijama i učesnicima u njoj, predstavlja strategijsku kategoriju celokupnog sistema opštenarodne odbrane i dosta složenu problematiku, na čijem se rešavanju moraju angažovati najviša rukovodstva društveno-političkih zajednica i svi komandni stepeni oružanih snaga, kao i druge društvene i samoupravne strukture. Stoga je neophodno utvrditi i koordinirati planove i programe delatnosti, kao i razne obaveze svih društvenih faktora u pogledu priprema za PDB — i u miru i u ratu.

5. Prilikom rešavanja mnogih pitanja iz okvira oružanih snaga — među kojima su: veličina i razvoj JNA i TO, odnos vidova i rodova, vrste jedinica, organizacijsko-formacijska struktura, opremljenost, mobilizacijski razvoj, popuna, lokacija, početni operacijski plan, veze, komandovanje, obuka i vaspitanje, borbena gotovost, kao i rešavanje ostalih bitnih pitanja iz domena oružanih snaga i njihove borbene upotrebe — moraju se uzimati u obzir i potrebe i zahtevi savremene PDB.

6. Zbog njihove složenosti, obimnosti i raznovrsnosti, pripreme za PDB treba izvoditi kontinuirano — u

miru i u ratu. U procesu realizacije planova uređenja teritorije za rat obavezno treba određene prostorije (gde se očekuje upotreba krupnih vazdušnih desanata) pripremiti za život, borbu i manevar snaga za PDB. Pri određivanju mesta i u toku gradnje važnih privrednih, vojnih i drugih objekata infrastrukture, koji mogu postati cilj dejstva vazdušnih desanata, nužno je, zavisno od procene njihove ugroženosti, razvijati i sistem njihovog obezbeđenja, prilagođavajući ga potrebama PDB.

7. Za borbu protiv krupnih vazdušnih desanata neophodno je odrediti posebne snage, učiniti ih pokretljivijim, otpornijim i efikasnijim za PDB, pri čemu je posebna uloga namenjena oklopnim i vazduhoplovnim sastavima i jedinicama PVO. Te snage treba rasporediti u rejone iz kojih mogu, pod najpovoljnijim uslovima, uzeti učešća u PDB. One, takođe, moraju biti vrhunski uvežbane i borbeno potpuno spremne za brzo stupanje u PDB — u svako doba i u svim uslovima. U kriznim situacijama stepen borbene gotovosti tih snaga, kao, uostalom, i oružanih snaga u celini, treba povećavati u skladu sa porastom opasnosti od agresije na našu zemlju. Preko je potrebno da snage KoV-a predviđene za PDB u posebno osetljivim rejonima zemlje raspolažu helikopterima kojima bi deo snaga (rezerva) mogao brzo da interveniše ka ugroženim objektima, odnosno da parira iznenađenjima koje će agresor priređivati upotrebom narednih talasa desanta. Takođe je nužno da svim snagama koje se angažuju u PDB na jednoj prostoriji komanduje jedna komanda — štab, a kada je u pitanju krupniji desant i važniji rejon, onda komandu treba odrediti još u miru, kako bi odgovarajuće pripreme sprovela blagovremeno i što temeljnije.

8. Pored oružanih snaga (JNA i TO) u PDB će se redovno i široko uključivati društveno-političke zajednice, organizacije udruženog rada, druge organizacije i stanovništvo, itd., preuzimajući na sebe mnoštvo borbenih zadataka i poslova iz domena obezbeđenja. Na taj način PDB u našim uslovima dobija veoma široku osnovu. Ujedno, oružane snage se rasterećuju od mnogih delatnosti sa područja obezbeđenja, čime im se pruža moguć-

nost da se najneposrednije angažuju u oružanoj borbi protiv vazdušnih desanata. U isto vreme, nameću se obaveze komandama (štabovima) koje rukovode PDB da saraduju sa mnogim društvenim institucijama na pripremi i usklađivanju borbene i druge aktivnosti svih učesnika PDB na određenoj prostoriji. Dobro organizovana i najprisnija saradnja — sadejstvo prvi je uslov za optimalan doprinos svakog učesnika i garancija sigurnog uspeha PDB u celini.

9. Osnovni cilj PDB je razbijanje i uništavanje vazdušnih desanata agresora, čemu uvek treba težiti. Brza, smela i iznenadna aktivna dejstva bitne su osobine PDB i zaloga njenog uspeha. To je, u stvari, izuzetna, dramatična borba za vreme, pri čemu pravovremeno angažovanje i manjih snaga — kada je desant u krizi — može odlučujuće da utiče na uspešan ishod protivdesantne borbe.

J. J. J.

S A D R Ž A J

	Strana
PREDGOVOR — — — — —	5
UVOD — — — — —	9
G l a v a I VAZDUŠNODESANTNE SNAGE I NJIHOVA UPOTREBA — — — — —	13
A. Karakteristike vazdušnodesantnih snaga i sredstava i ten- dencije njihovog razvoja — — — — —	13
1. — Stvaranje vazdušnodesantnih jedinica — — — — —	13
2. — Iskustva iz upotrebe vazdušnih desanata u drugom svetskom ratu — — — — —	22
3. — Gledišta o ulozi i mogućnostima upotrebe vazduš- nodesantnih snaga u nuklearnom ratu — — — — —	26
4. — Vazдушna pokretljivost — — — — —	37
5. — Uloga vazdušnodesantnih (padobranskih) jedinica —	55
B. Vrste vazdušnih desanata i načela njihove upotrebe — —	61
1. — Podela i zadaci vazdušnih desanata — — — — —	61
a) SSSR — — — — —	62
b) SAD — — — — —	64
c) Ostale zemlje — — — — —	66
2. — Značaj iznenađenja pri upotrebi desanata — — —	69
3. — Pripremanje, izvođenje i osobine borbenih dejstava vazdušnih desanata — — — — —	75
a) Padobranski desant — — — — —	76
b) Helikopterski desant — — — — —	98
c) Upotreba vazdušnodesantnih jedinica u oružanim snagama SFRJ — — — — —	106
4. — Zaključak o mestu i ulozi vazdušnodesantnih snaga	109

G l a v a II OSETLJIVOST JUGOSLAVIJE NA UPOTREBU VAZDUŠNIH DESANATA	— — — — —	111
1. — Geostrategijski položaj naše zemlje	— — — —	111
2. — Mogućnosti upotrebe vazdušnih desanata	— — —	115
3. — Specifičnosti upotrebe vazdušnih desanata na privremeno zaposednutoj teritoriji	— — — —	117
4. — Zaključak o osetljivosti Jugoslavije na upotrebu VD		118
G l a v a III ANGAŽOVANJE SNAGA I SREDSTAVA U PDB	— — — — —	120
A. <i>Problemi grupisanja i ekonomije snaga u PDB i njihovo rešavanje u nekim zemljama</i>	— — — — —	120
B. <i>Upotreba nekih novih sredstava u PDB</i>	— — — — —	125
C. <i>Osnovni zahtevi i preduslovi za uspešnu PDB u ONOR</i>		132
D. <i>Oružane snage i druge strukture društva u PDB</i>	— —	137
1.. — Oružane snage	— — — — —	137
a) Jugoslovenska narodna armija	— — — — —	138
b) Teritorijalna odbrana (TO)	— — — — —	162
2. — Učešće društvenih struktura u PDB	— — — —	170
a) Stanovništvo	— — — — —	171
b) Organizacija udruženog rada (OUR)	— — — —	174
c) Društveno-političke organizacije	— — — —	176
d) Društvene organizacije i udruženja	— — — —	177
e) Civilna zaštita	— — — — —	182
3. — Zaključak o angažovanju snaga i sredstava u PDB		183
G l a v a IV PRIPREME I IZVOĐENJE BORBE PROTIV VAZDUŠNIH DESANATA	— — — — —	185
A. <i>Priprema i organizacija PDB</i>	— — — — —	185
1. — Obim i sadržaj priprema za PDB	— — — —	185
2. — Rad komandi — štabova na organizaciji PDB	— —	187
3. — Grupisanje snaga za protivdesantnu borbu	— —	193
a) Borba protiv taktičkih vazdušnih desanata	—	194
b) Borba protiv operativnih i strategijskih vazdušnih desanata	— — — — —	196
4. — Pripremanje prostorija — rejonu i objekata za PDB		204
a) Zaprečavanje u PDB	— — — — —	206
b) Izrada fortifikacijskih objekata za PDB	— —	211

	Strana
5. — Organizacija komandovanja i sadejstva u PDB —	213
B. Izvođenje PDB — — — — — — — — — —	220
1. — Načela angažovanja snaga u izvođenju PDB — —	220
2. — Karakteristike izvođenja PDB po fazama — — —	223
a) Prva faza — — — — — — — — — —	223
b) Druga faza — — — — — — — — — —	226
c) Treća faza — — — — — — — — — —	229
d) Četvrta faza — — — — — — — — — —	235
C. Specifičnosti PDB na privremeno zaposednutoj teritoriji	239
1. — Uslovi za vođenje PDB — — — — — — — —	239
2. — Mere i postupci u PDB — — — — — — — —	247
3. — Karakteristike PDB na slobodnoj teritoriji — —	251
Glava V OPŠTI ZAKLJUČAK O PROTIVDESANTNOJ BORBI — — — — — — — — — —	258

SAVO ČEREČINA

PROTIVDESANTNA BORBA

Jezički redaktor

Stana Stanić, prof.

*

Tehnički urednik

Nikola Savić

*

Korektor

Biljana Uskoković

*

Naslovna strana

Slobodan Jović ETI, akad. slikar

Štampanje završeno aprila 1976.

